

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Јелена Ђ. Бањац

**РАДИОНИЦА И ТРГОВИНА
ЦРКВЕНИХ УТВАРИ
НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У НОВОМ САДУ**

докторска дисертација

Београд, 2013.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOSOPHY

Jelena Đ. Banjac

WORKSHOP AND SHOP
FOR LITURGICAL ITEMS
OF NIKOLA IVKOVIĆ IN NOVI SAD

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2013.

Чланови комисије:

проф. др Мирослав Тимотијевић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду

др Ненад Макуљевић, ванредни професор,
Филозофски факултет у Београду

др Љиљана Стошић, научни саветник
Балканолошки институт САНУ

др Мирослава Костић, научни сарадник
Институт за историју уметности,
Филозофски факултет у Београду

др Владимир Симић, доцент
Филозофски факултет у Београду

Датум одбране докторске дисертације:

Датум промоције докторске дисертације:

Докторат наука

РАДИОНИЦА И ТРГОВИНА ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У НОВОМ САДУ

АПСТРАКТ

Рад има за циљ да прикаже делатност и улогу радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду у креирању визуелне културе на крају 19. и почетку 20. века код Срба. У том контексту делатност радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду веома је значајна. На примеру њеног пословања сазнајемо о принципима изградње визуелне културе код Срба у посматраном периоду, у смислу спровођења српског националног програма, јавне и приватне побожности путем различитих средстава визуелног изражавања. Политичке идеје и друштвене прилике, канони цркве, обичаји и мода, заједно са уметничким, занатским и стилским захтевима утицали су на обликовање форме и садржаја артефаката визуелне културе. Такође, својим присуством у приватном простору појединца, или јавном простору заједнице и друштва, предмети визуелне културе учествовали су у спровођењу националног програма у процесу изградње нације, као и на религиозни живот појединца и шире заједнице. Захваљујући Ивковићевој пословној делатности, масовној продукцији богослужбених предмета и слика са националном тематиком, обликована је визуелна култура српског грађанског друштва посматраног периода. Понуда и производња предмета визуелне културе у Ивковићевој радионици обликовани су у складу са потребама тржишта коме су били намењени. Тржишне потребе су, неминовно, биле у спрези и складу са културним, верским, друштвеним и политичким потребама српског народа и његових националних тежњи. Истовремено, конкретни предмети визуелне културе, својим присуством и постојањем, утицали су на поменуте аспекте.

На основу сачуване грађе, сазнајемо о породици Николе Ивковића и њеној приватности, о друштвеном и социјалном статусу новосадског трговца и његовој улози у развоју примењене уметности у граду. Проучавањем различитих видова визуелног изражавања сакралне и профане намене, њихових друштвених и идеолошких садржаја, на примеру радионице и трговине црквених утвари Николе

Ивковића у Новом Саду, допринећемо обухватнијем и аутентичнијем тумачењу и репрезентовању визуелне културе код Срба на крају 19. и почетку 20. века.

КЉУЧНЕ РЕЧИ

Никола Ивковић, богослужбени предмети, масовна производња, визуелна култура, национални програм, Српска православна црква, Музеј града Новог Сада, радионица, трговина, Нови Сад.

Историја уметности

Национална историја уметности новијег доба

WORKSHOP AND SHOP FOR LITURGICAL ITEMS OF NIKOLA IVKOVIĆ IN NOVI SAD

ABSTRACT

The objective of this paper is to illustrate the activity and function of Nikola Ivković's workshop and shop for liturgical items in Novi Sad in creating visual culture among Serbs at the end of the 19th century and at the beginning of the 20th century. Within that context, the role of Nikola Ivković's workshop and shop for liturgical items in Novi Sad is very significant. From the example of its business operation one can learn about the principles of establishing visual culture among Serbs in the previously mentioned period, in terms of Serbian national programme application, public and private religious devotion by using various means of visual expression. Political ideas and social context, canons of the church, customs and fashion, together with artistic, vocational and stylish demands influenced the shaping of form and content of artefacts of visual culture. Furthermore, with their presence in private space of individuals or in public space of the community and society, objects of visual culture took part in applying national programme in the process of building the nation, and they also influenced religious life of an individual and broader community as well. Thanks to Ivković's business activity, the mass production of liturgical items as well as paintings with national themes, visual culture of Serbian civil society was formed in that period. Production and range of objects of visual culture in Ivković's workshop was designed to meet the needs of the market for which they were intended. The demands of the market were inevitably in accordance with cultural, religious, social and political needs of Serbian people and their national aspiration. At the same time, these concrete objects of visual culture influenced the aforementioned aspects with their presence and existence.

Based on the preserved artefacts we learn about Nikola Ivković's family and its privacy, about the social status of a tradesman in Novi Sad and his role in the development of applied art in the city. By studying different aspects of visual expression of religious and secular purpose, their social and ideological content from the example of Nikola Ivković's workshop and shop in Novi Sad, we will contribute to a more

---

comprehensive and authentic interpretation and representation of visual culture among Serbs at the end of the 19th century and at the beginning of the 20th century.

KEY WORDS

Nikola Ivković, liturgical items, mass production, visual culture, national programme, Serbian Orthodox Church, City Museum of Novi Sad, workshop, shop, Novi Sad.

History of art

National history of art of early modern period

САДРЖАЈ

13	I УВОДНА РЕЧ
19	II НОВОСАДСКА ПОРОДИЦА ИВКОВИЋ
19	Извори о породици Ивковић у Новом Саду
20	Породични фотоалбум Ивковића
21	Порекло породице Ивковић
22	ЂОРЂЕ ИВКОВИЋ, ШТАМΠΑР, КЊИЖАР, ИЗДАВАЧ
22	<i>Почеци трговачког путника</i>
30	<i>Оснивање и пословање штампарије Ђорђа Ивковића</i>
33	<i>Друштвене активности Ђорђа Ивковића</i>
33	<i>Породица Ђорђа Ивковића</i>
35	МИЛАН ИВКОВИЋ, КЊИЖАР, ТРГОВАЦ ЦРКВЕНИМ УТВАРИМА
39	<i>Породица Милана Ивковића</i>
40	III НИКОЛА ИВКОВИЋ, ВЛАСНИК ТРГОВИНЕ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ У НОВОМ САДУ
40	Друштвене активности Николе Ивковића
45	<i>Лични рачуни – цртице из приватног живота Николе Ивковића</i>
46	Имовина Николе Ивковића
47	Наследници Николе Ивковића - синови Светислав и Радомир
49	IV РАДИОНИЦА И ТРГОВИНА ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА
49	Оснивање радионице и трговине и њена локација
50	Дунавска улица – центар трговине и занатства Новог Сада
52	АСОРТИМАН И ПОНУДА РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

55	ОРГАНИЗАЦИЈА РАДИОНИЦЕ
66	Информације из пословних књига о занатлијама сарадницима радионице и трговине Николе Ивковића
70	СЛИКЕ СА НАЦИОНАЛНОМ ТЕМАТИКОМ У ПОНУДИ РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА
77	БОГОСЛУЖБЕНИ ПРЕДМЕТИ У ПОНУДИ РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА
77	БОГОСЛУЖБЕНИ ПРЕДМЕТИ ОД ТЕКСТИЛА
80	<i>Одежде из радионице Николе Ивковића у ризници Цркве Светог Благовештења у Дубровнику</i>
82	<i>Надбедреник из радионице Николе Ивковића у Музеју Војводине у Новом Саду</i>
83	<i>Плаштаница из радионице Николе Ивковића у Саборном храму Светог Георгија у Новом Саду</i>
87	<i>Барјаци из радионице Николе Ивковића</i>
95	<i>Литије из радионице Николе Ивковића</i>
97	<i>Неба из радионице Николе Ивковића</i>
100	<i>Одежде из радионице Николе Ивковића</i>
105	ИКОНЕ ИЗ ИВКОВИЋЕВЕ РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ
107	<i>О појави неправославних икона код Срба на крају 19. и почетку 20. века</i>
116	ИКОНОПИСЦИ КОЈИ СУ СЛИКАЛИ ЗА РАДИОНИЦУ И ТРГОВИНУ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА
116	<i>Извори о сликарима који су радили за Николу Ивковића</i>
119	<i>Сликари активни у Новом Саду на крају 19. и почетку 20. века – могући Ивковићеви сарадници</i>

-
- 122 **ИКОНОСТАСИ ИЗ РАДИОНИЦЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА**
- 125 *Иконостас цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви
Ступови код Берана (почетак 20. века)*
- 127 *Иконостас цркве Светог Ђорђа у Гусињу код Плава (око
1926)*
- 128 *Иконостас Цркве Светог Илије у Бучју код Књажевца
(1922)*
- 132 **ЦРТЕЖИ ИКОНОСТАСА РАДИОНИЦЕ НИКОЛЕ
ИВКОВИЋА У ЗБИРЦИ МУЗЕЈА ГРАДА НОВОГ САДА**
- 146 **ЦРТЕЖИ ЦРКВЕНОГ МОБИЛИЈАРА РАДИОНИЦЕ
НИКОЛЕ ИВКОВИЋА**
- 147 *Цртежи Христових гробова из радионице Николе
Ивковића у збирци Музеја града Новог Сада*
- 153 *Цртежи елемената црквеног мобилијара из радионице
Николе Ивковића у збирци Музеја града Новог Сада*
- 161 *Цртежи крстова из радионице Николе Ивковића у збирци
Музеја града Новог Сада*
- 163 **V РЕКЛАМИРАЊЕ РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ ЦРКВЕНИХ
УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У НОВОМ САДУ**
- 166 **Новинске рекламе радионице и трговине црквених утвари
Николе Ивковића у Новом Саду**
- 179 **Пропагандне максиме у огласима и ценовницима радионице и
трговине црквених утвари Николе Ивковића**
- 181 **VI ПРЕГЛЕД КОНКУРЕНТСКИХ ТРГОВИНА ЦРКВЕНИХ УТВАРИ
НА ПРИМЕРУ НОВИНСКИХ ОГЛАСА И РЕКЛАМА**
- 225 **VII ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА**

235	VIII ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ
420	IX СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА И ПОРЕКЛО ЛИКОВНИХ ПРИЛОГА
438	X СКРАЋЕНИЦЕ
439	XI ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА
455	БИОГРАФИЈА АУТОРА

Изражавам захвалност свом ментору, професору др Мирославу Тимотијевићу на саветима и подршци коју ми је пружао током писања докторске дисертације.

У многим институцијама чију сам документацију и грађу користила током истраживања наилазила сам на драгоцену разумевање колега, а посебно у Архиву Војводине, Историјском архиву града Новог Сада, Матици српској, Библиотеци Матице српске, Рукописном одељењу Матице српске и Музеју града Новог Сада, на чему сам посебно захвална.

Велику захвалност дугујем колегама Љиљани Лазих, музејском саветнику – историчару уметности, Милени Милошевић Мицић, вишем кустосу – историчару уметности, Душку Пантелићу, архивисти – историчару и Радовану Бунарцићу, музејском саветнику – археологу који су ме стручним и пријатељским саветима подржавали током истраживања.

I УВОДНА РЕЧ

На размеђи 19. и 20. века, у доба великог технолошког развоја, индустријализације производње и масовне продукције, долази до примене нових технологија у многим областима људског деловања што је утицало на бројне аспекте визуелне културе назначеног периода. У српској црквеној култури тог времена, у свим областима у којима је српски народ живео, појављују се индустријски произвођачи и трговци богослужбеним предметима, иконама и иконостасима. Појава масовне продукције предмета богослужбеног карактера евидентна је у руској православној цркви, под чијим је утицајем српска црква била, као и у католичкој цркви. Такве серијски произведене предмете за употребу на богослужењима - без уметничких одлика, не можемо сматрати уметничким делима.

Првобитна улога уметничког дела била је у служби култа и религије. Крајем 19. века, уметност се ослободила своје култне функције и стекла аутономност. Црква је прихватила теоријско детерминисање уметности као једног ауторског поља и направила субординацију, где се на првом месту налазе чудотворне иконе, а потом профано сликарство. С обзиром да култне слике, због своје функције и места на којима су чуване, нису биле приступачне погледима великог броја посматрача, масовна репродукција је омогућила приближавање њихових копија многим, у најразличитијим околностима. Још током средњег века графике су умножаване техникама дрвореза и бакрореза, а почетком 19. века, са појавом литографије, техника репродукције узела је маха. Последица тога био је разлаз цркве и уметности, јер црква више није могла да прати идеју о аутономији уметности, те долази до раскида таквог односа. Процес раскидања био је перманентан. Наручиоци нису захтевали да богослужбени предмети буду уметничка дела, што је омогућавало контролисану серијску производњу предмета који су одговарали идеолошким и богословским садржајима цркве. У дугом процесу који је знатно раније започео, а крај доживео на размеђи 19. и 20. века, дошло је до дефинитивног разлаза уметности и цркве. У креирању богослужбених

предмета уметник је постао непотребан, а они се индустријски производе и нуде на продају у специјализованим продавницама и на другим различитим местима.

Један од најпознатијих произвођача и трговаца богослужбеним предметима и одежама код Срба био је Никола Ивковић (Сомбор, 1874 – Нови Сад, 1952), чија се трговина и радионица налазила у Дунавској улици, број 27, у Новом Саду. Чувени трговац, добијао је поруџбине са територије читавог Балкана и од српских исељеника из Европе и Америке. Своју трговину је снабдевао готовим богослужбеним предметима и иконама набављаним код бројних произвођача и трговаца из Русије, Чешке и других европских земаља, а метражу за израду свештеничких одежди и других богослужбених предмета од текстила, који су серијски произвођени и везом украшавани у његовој везилачкој радионици, увозио је из Француске.

У раду ћемо приказати делатност радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду и њену улогу у креирању визуелне културе на крају 19. и почетку 20. века код Срба. У том контексту, њена делатност је веома значајна. На примеру пословања ове радионице и трговине сазнајемо о принципима изградње визуелне културе код Срба у посматраном периоду, у смислу спровођења српског националног програма, јавне и приватне побожности путем различитих средстава визуелног изражавања. Политичке идеје и друштвене прилике, канони цркве, обичаји и мода, заједно са уметничким, занатским и стилским захтевима утицали су на обликовање форме и садржаја артефаката визуелне културе. Такође, својим присуством у приватном простору појединца, или јавном простору заједнице и друштва, предмети визуелне културе учествовали су у спровођењу националног програма у процесу изградње нације, као и на религиозни живот појединца и шире заједнице. Захваљујући Ивковићевој пословној делатности, масовној продукцији богослужбених предмета и слика са националном тематиком, обликована је визуелна култура српског грађанског друштва посматраног периода. Понуда и производња предмета у његовој радионици је обликована у складу са потребама тржишта коме су били намењени. Тржишне потребе су, неминовно, биле у спрези и складу са културним, верским, друштвеним и политичким потребама српског народа и његових националних

тежњи. Истовремено, конкретни предмети визуелне културе, својим присуством и постојањем, утицали су на поменуте аспекте.¹

На основу сачуване грађе, сазнајемо о породици Николе Ивковића и њеној приватности, о друштвеном и социјалном статусу новосадског трговца и његовој улози у развоју примењене уметности у граду. Проучавањем различитих видова визуелног изражавања сакралне и профане намене, њихових друштвених и идеолошких садржаја, на примеру радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића, допринећемо обухватнијем и аутентичнијем тумачењу и репрезентовању визуелне културе код Срба на крају 19. и почетку 20. века.

Заоставштина Николе Ивковића, власника специјализоване трговине и радионице за израду богослужбених предмета из Новог Сада, чува се у Одељењу за културну историју Музеја града Новог Сада. Састоји се од приватне и пословне преписке, рачунских књига и друге пословне документације које су Ивковић и његови наследници педантно и предано водили од оснивања до затварања своје радионице и трговине. Осим тога, у заоставштини се налази велики број цртежа – идејних и готових решења за израду иконостаса и другог црквеног мобилијара, многобројни страни и домаћи илустровани ценовници и каталози произвођача и трговаца робом коју је Никола Ивковић имао у понуди своје трговине, као и велики број текстилних узорака, такозваних мустри, различитих произвођача текстила и украсних трака код којих се снабдевао.

Заоставштина Николе Ивковића је у Музеј града Новог Сада доспела 2005. године откупом архивалија, каталога и цртежа из радионице од новог власника куће број 27 у Дунавској улици у Новом Саду, која је својевремено припадала Николи Ивковићу и у којој се његова трговина налазила.² Колико нам је познато, реч је о јединој сачуваној пословној документацији неке трговине и радионице за израду богослужбених предмета, којих је у прошлости било у великом броју у Новом Саду. Ова драгоцену грађа важан је извор за проучавање делатности

---

¹ О појму *визуелна култура* у оквиру историјско-уметничких истраживања 19. века у Србији видети: Макуљевић, Ненад, *Уметност и национална идеја у XIX веку: систем европске и српске визуелне културе у служби нације*, Београд 2006.

² Архивалије и каталози из радионице Николе Ивковића. Број Књиге улаза: 4557 / 9. 5. 2005. године.

трговине и радионице Николе Ивковића, као и других значајних појава у историји српског народа током друге половине 19. и прве половине 20. века.

Поред Ивковићеве пословне документације, у Збирци примењене уметности Одељења за културну историју Музеја града Новог Сада чува се и друга грађа која се односи на поменуту радионицу и трговину. Реч је о серији од 26 фотографија црквених утвари специјализоване трговине Николе Ивковића у Новом Саду (око 1910), фотографа П. Искаловића, откупљеној 1988. године од Антикварнице Матице српске у Новом Саду,³ затим о књизи узорака украсних трака (поч. 20. века) произвођача *TRUCHOT & CIE LYON*, откупљене од Станиславе Марковић из Нерадина,⁴ реклами радионице Николе Ивковића (око 1930), откупљене 2010. године од Надежде Савић из Новог Сада⁵ и још шест узорака тканина из Ивковићеве радионице (1934), откупених од Хусеина Чамџића 2011. године.⁶ Из Историјског одељења Музеја града Новог Сад потичу два предмета без података о пореклу: Ценовник (поч 20. века) и плочица са натписом *ТРГОВИНА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА НОВИ САД* (поч 20. века).⁷

Истраживање које се односи на тему рада подразумевало је на првом месту обраду заоставштине Николе Ивковића у Музеју Града Новог Сада, а затим истраживање архивске грађе у Архиву Војводине, Историјском архиву града Новог Сада, Рукописном одељењу Матице српске, сачуване документарне грађе и предмета насталих у Ивковићевој радионици у Музеју Војводине, као и истраживање периодике назначеног периода у Библиотеци Матице српске и проучавање литературе која се односи на тему.

---

³ МГНС-КИ-4427/1-26. 26 фотографија црквених утвари специјализоване трговине Николе Ивковића у Новом Саду (Нови Сад, око 1910.). Фотограф П. Искаловић. Фотопапир налепљен на картон, 15,2 x 22 цм; 15,3 x 21,7 цм.

⁴ МГНС-КИ-4219. Књига узорака украсних трака (поч. 20. века). Произвођач: *TRUCHOT & CIE LYON*. Текстил, картон, 16 x 28 цм.

⁵ МГНС-КИ-5294. Реклама радионице Николе Ивковића (Нови Сад, око 1930). Папир, штампа, 13 x 20 цм.

⁶ МГНС-КИ-5388. Шест узорака тканина радионице Николе Ивковића (Нови Сад, 1934). Хартија, полукартон, штампа, текстил, 12 цм x 15,5 цм; 14,5 цм x 23 цм.

⁷ МГНС-КИ-4428. Ценовник (Нови Сад, поч 20. века). Хартија, 28 x 37 цм; МГНС-КИ-4429. Плочица са натписом *ТРГОВИНА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА НОВИ САД* (Нови Сад, поч 20. века). Метал, 2 x 6 цм.

Најзначајнији део грађе, која се односи на проучавану тему, је велики број рачунских књига, пословне преписке, примерака домаћих и страних илустрованих ценовника и каталога црквених утвари, цртежа за иконостасе и други црквени мобилијар, као и различитих забелешки са идејама за рекламирање производа, у саставу Ивковићеве заоставштине у Музеју града Новог Сада.⁸ Паралелно са тим, у Архиву Војводине и Историјском архиву Града Новог Сада истражили смо изворе који се односе на пословање Ивковићеве радионице и трговине, али и на друштвени ангажман ове угледне личности са краја 19. и прве половине 20. века у Новом Саду. Ради обухватнијег сагледавања проучаване теме, обратили смо позорност и на друштвени ангажман осталих чланова породице Ивковић. Истраживање српске периодике назначеног периода, имало је за резултат анализу начина пословања, понуда и метода оглашавања Ивковићеве радионице и трговине. Читајући старе новинске огласе, стекли смо увид у рад конкурентских радионица и трговаца у Новом Саду и Војводини. Разговор са члановима породице Ивковић употпунио је сазнања и слику о животу и раду Николе Ивковића и наследника, као и делатности једне од најзначајнијих трговина и радионица црквених утвари с краја 19. и почетка 20. века код Срба.

Структуру рада чини неколико целина. Након уводне речи, изнесене су информације о члановима породице Ивковић до којих смо током истраживања дошли. У следећем поглављу говори се о Николи Ивковићу, власнику радионице и трговине црквених утвари, његовим друштвеним активностима, појединим моментима из приватног живота на основу којих сазнајемо о његовој личности, карактеру, ставовима, имовини и наследницима.

У следећем поглављу анализира се делатност радионице и трговине. Објашњен је начин њеног оснивања и локација, затим асортиман и понуда трговине као и њена организација – о чему сазнајемо из сачуваних пословних књига Ивковићеве заоставштине.

---

⁸ Ови извори су се више од пола века налазили у неадекватним условима за чување предмета од хартије, на таванском простору куће Николе Ивковића у Дунавској улици (данас број 27, а некада број 10) у којој се радионица налазила. Чињеница да се заоставштина Николе Ивковића чувала у непримерним условима умногоме је отежала рад на њеној обради с обзиром да смо се сусрели са документима оштећеним од влаге, гљивица, инсеката, глодара, птица и сличног. Било је неопходно повремено, превентивно, током истраживања правити паузе у раду, те је истраживање, анализа и обрада сачуване грађе била дуготрајна.

У посебним поглављима анализира се понуда слика са историјском тематиком у Ивковићевој трговини, а затим богослужбени предмети у понуди поменуте трговине на примерима сачуваних одежди из ризнице цркве Светог Благовештења у Дубровнику, збирки Музеја Војводине, Саборном храму у Новом Саду, као и на основу пословне документације и јавних захвалница публикованих у *Илустрованом ценовнику* Ивковићеве трговине.

Потом су, у посебном поглављу, анализиране иконе настале у поменутој радионици, говори се о сликарима који су за Ивковића радили иконе, као и о другим сликарима који су били активни у Новом Саду током посматраног периода, те били у прилици да раде за Ивковића. У засебном поглављу описани су сачувани иконостаси, израђени у радионици Николе Ивковића о чијем смо постојању сазнали током истраживања - иконостас цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века), иконостас цркве Светог Ђорђа у Гусињу код Плава (око 1926) и иконостас цркве светог Илије у Бучју код Књажевца (1922). Потом је, у посебном поглављу, описана збирка цртежа и скица за израду црквеног мобилијара Ивковићеве радионице у Музеју града Новог Сада, и то: цртежи иконостаса, Христових гробова, елемената црквеног мобилијара и крстова.

О рекламирању радионице и трговине Николе Ивковића говори се у посебном поглављу. Анализиране су новинске рекламе поменуте радионице и трговине у тадашњој штампи, као и пропагандне максиме примењиване у огласима и ценовницима ове трговине.

У следећем поглављу реч је о конкурентским трговинама црквених утвари код Срба у посматраном периоду, о чијем смо постојању сазнавали током истраживања, а након увида у периодичку поменутог периода. Након закључних разматрања, у којима су резимирани резултати и информације до којих се током истраживања дошло, су ликовни прилози на 183 стране са 348 фотографија, цртежа и илустрација, исцрпна листа информација о њиховом пореклу, а потом извори и литература коришћена током истраживања и писања рада.

II НОВОСАДСКА ПОРОДИЦА ИВКОВИЋ

У историји српске културе било је мноштво прегалаца који су дали свој допринос. Многе су породице, из генерације у генерацију, учествовале у развоју културе код Срба. Новосадска породица Ивковић, чувена по способним и успешним штампарима, књижарима, књиговесцима, рестаураторима књига и предузимљивим трговцима, остаће забележена у историји српске културе.

Делатност Николе Ивковића и његове радионице и трговине црквених утвари у Новом Саду до сада није била истражена. У већој мери је расветљена делатност старијег брата Николе Ивковића – Ђорђа Ивковића, власника штампарије, док се средњи брат Милан у изворима помиње тек спорадично. Познато је да су Ивковићи живели и радили у Новом Саду, да су веома успешно водили своје послове и стекли велики углед. До сада је изостала научна студија у којој би многа питања о њиховом начину рада, думетима и утицајима била расветљена. Посебно су сазнања о делатности Николе Ивковића и његове радионице и трговине, која је предмет нашег интересовања и истраживања, била заснована на усменим и успутним помињањима у литератури.

Извори о породици Ивковић у Новом Саду

Основни извори о новосадској породици Ивковић су чланци Петра Јоновића, који је изучавао штампарство у Новом Саду. Јоновићев текст, иако малог обима, често прештампавани у разним публикацијама и зборницима, ипак представљају значајан извор, посебно о делатности Ђорђа Ивковића. У *Енциклопедији Новог Сада* објављено је више, углавном кратких, јединица о члановима породице Ивковић. Помена о њима налазимо и у другим студијама које се односе на проучавани период у Новом Саду, у периодици из тог времена, док се у Рукописном одељењу Матице српске налази неколико докумената

пословне преписке Ђорђа Ивковића, и две иконице на хартији из прве половине 20. века, штампане у радионици Николе Ивковића.⁹

Породични фото-албум Ивковића

Значајан извор о члановима породице Ивковић је породични фото-албум који се чува у Одељењу за културну историју Музеја града Новог Сада. Попут већине грађанских породица тог времена, Ивковићи су сакупљали и чували породичне и личне фотографије формирајући на тај начин савремену галерију предака. Визуелна генеалогичка била је важна као сведочанство њеног порекла и основа у изградњи и потврђивању идентитета породице.¹⁰

Албум са фотографијама чланова породице Ивковић је највероватније припадао Николином старијем брату, штампару Ђорђу Ивковићу. Фото-албум је репрезентативног изгледа. Корице су пресвучене сомотом, украшене металним апликацијама на ивицама и металном копчом, док су унутрашње странице једноставно декорисане линијама које уоквирују поља за улагање фотографија са дискретним елементима у виду волута у угловима страница.

Немамо сазнања да ли је постојећи редослед фотографија аутентичан. Редослед највероватније није оригиналан, већ је током протеклих деценија мењан додавањем портрета млађих генерација чланова породице. Осим фотографија Ивковића, у фото-албуму се налазе и портрети кумова, рођака, пријатеља породице и неколико особа чији идентитет није утврђен, а које су свакако биле

---

⁹ О породици Ивковић видети: *Штампарија Ђорђе Ивковић 1789-1939*, Нови Сад 1939; Вранић, Милан, Јоновић, Петар, Од Јанковића до Ивковића: век и по једне штампарије, *Свеске за историју Новог Сада*, 1, Нови Сад 1992, 43 – 45; Јоновић, Петар, *Знаменити књижевници и издавачи Новог Сада*, Новосадски клуб – Добра вест, Нови Сад 1993; Јоновић, Петар, *Династија књигољубаца*, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, Нови Сад 1993, 58 – 62; Јоновић, Петар, *Књижевници Новог Сада 1790 – 1990*, Нови Сад 1991, 96 – 97, 101 – 102; *Енциклопедија Новог Сада*, 9, Нови Сад 1997, 36 – 38, 40 – 44; Јоновић, Петар, *Српско књижевство*, Нови Сад 1997, 276-282; Јоновић, Петар, *Српско књижевство: нови прилози*, зборник, Прометеј, Нови Сад 2005.

¹⁰ О појави и функцији породичног фото-албума крајем 19. века: Тодић, Миланка, *Повези албума за фотографије, Зборник Музеја примењене уметности*, 26 – 27, Београд 1982 – 1983, 71 – 78; Тодић, Миланка, *Албуми за фотографије из збирки Музеја примењене уметности у Београду, Зборник Музеја примењене уметности*, 28 – 29, Београд, 1984 – 1985, 119 – 125; Тодић, Миланка, *Фотографија у Србији у XIX веку*, Београд 1989; Пераћ, Јелена, *Пренесено сећање. Породични фото-албуми из колекције Музеја примењене уметности*, каталог изложбе, Музеј примењене уметности, Београд 2008, 7, 11 – 13; Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2009, 144.

значајне за породицу чим су и њихови портрети били уврштени. Захваљујући сачуваној породичној меморабилији познато нам је како су изгледали многи чланови породице Ивковић. У албуму се налазе фотографски портрети Николиних родитеља, браће, њихове деце, супруга и пријатеља.

Фото-албум са портретима неколико генерација Ивковића представља веома важан део породичног наслеђа. По обичајима тадашњег времена, највероватније се чувао у салону, у простору за примање посетилаца, где је заједно са другим репрезентативним предметима доприносио истицању угледа породице и њеног идентитета.

Порекло породице Ивковић

По предању, родоначелник породице Ивковић био је Ђорђе, пореклом са Косова. Његов син Василије, угледни занатлија-папуција у Сомбору, имао је са супругом Софијом, рођеном Вујковић, синове Ђорђа (Сомбор, 1856 – Нови Сад, 1920), штампара, књижара и издавача; Милана (Сомбор, 1871 – Нови Сад, 1925) такође књижара и издавача; Николу (Сомбор, 1874 – Нови Сад, 1952), трговца и произвођача црквених утвари, и ћерку Марију.¹¹ (сл. 1 - 13) Познато је да је крсна слава породице Ивковић био свети Никола. (сл. 25)

О животу Ивковића у Сомбору немамо много података. По свему судећи, папуција Василије и супруга Софија живели су скромно. Омогућили су својој деци основно образовање и добро васпитање. Како су стасавали један за другим, синови су из Сомбора одлазили у Нови Сад, постигли завидне каријере и велики успех у свом послу. Породичну традицију у штампарском, књиговезачком, рестаураторском и трговачком занату успешно су наставили њихови наследници.

Према попису слободне краљевске вароши из 1900. године, у Новом Саду су живела старија браћа Ђорђе и Милан, док Николу не налазимо у попису па претпостављамо да се у то време још увек није доселио из Сомбора.¹² На адреси Дунавска улица број 13. пописани су: Ђорђе (Görgy), (Сомбор, 1858),

---

¹¹ Марија је имала двоје деце – сина Шагу, који је преминуо као дечак и ћерку Јованку која се удала за гвожђарског трговца Панајотовића. *Енциклопедија Новог Сада*, 9, Нови Сад 1997, 38.

¹² *Ujvidék Szab. Kir. Város Lakosságának nevjegyzéke. Összeállított az 1900-ik évben fogantatott népszámlálás alapján*, Hirschenhauser Benő könyvnyomdája, Ujvidék 1901, 128 – 129.

гркокатоличке вероисповести, ожењен, штампар; супруга Даринка (Györgyná), (Нови Сад, 1868), гркокатоличке вере, удата, домаћица; и њихово четворо деце гркокатоличке вероисповести, ученици – Софија (Zsófia) (1886), Анка (Ánka) (1896), Арса (Arszén) (1898), Ђорђе(György) (1893). На адреси Deáker број 2 [данас Трифковићев трг], пописан је Ивковић Милан (Сомбор, 1872), гркокатоличке вере, неожењен, по занимању путник.

ЂОРЂЕ ИВКОВИЋ, ШТАМПАР, КЊИЖАР, ИЗДАВАЧ

Почеци трговачког путника

Најстарији син Василија Ивковића, Ђорђе, *увео је породицу Ивковић у историју српске културе*. Након завршена четири разреда основне школе и два разреда гимназије, запослио се као приправник у трговини Светозара Јагеровића у Сомбору. Потом се доселио у Нови Сад, запослио у књижари Браће М. Поповић где је наставио да учи трговачки занат. Будући да је био предан и марљив радник, Поповићи су га унапредили у путујућег трговца књигама. Успешно је обављао свој посао обилазећи српске средине широм Јужне Угарске и Западног Балкана. Поред тога што је продавао српске књиге и народне песме, нудио је на продају и историјске слике и богослужбене предмете, попут икона и кандила, православним црквама, манастирима, школама и домаћинствима. Стизао је до најудаљенијих места насељених Србима и својим радом доприносио буђењу националне свести српског народа.

Према нашем схватању, Ђорђе је био *spiritus movens* породице Ивковић. Поставио је високе стандарде у послу, успоставио добре пословне односе са многим књижарима, трговцима и занатлијама у Новом Саду, Бечу и другим градовима, развио широку мрежу сарадника на великој територији на којој је деловао и упутио млађу браћу, Милана и Николу, у ком би смеру требало да размишљају и послују.

На почетку своје каријере трговачког путника, Ђорђе је више пута био хапшен иако је имао дозволу за рад. Аустријске власти су га ухапсиле у Петрињи

и оптужиле за велеиздају, са образложењем да српске народне песме и књиге *подбуњују народ*. Након три месеца заточеништва наставио је са продајом српских књига и окупљањем чланова Матице српске.¹³ Другом приликом је ухапшен у Банатском Новом Селу због продаје књига *противдржавног садржаја*, 1. октобра 1881. године. Након што је платио кауцију од 300 форинти, пуштен је на слободу до окончања истраге. Том приликом су власти Торонталске жупаније заплениле 18 пакета школских књига и бошура, збирки народне поезије, буквара и историјских књига пронађених код њега.¹⁴

Предузимљив и интелегентан, препознао је на који би начин требало развијати послове, схвативши да српски народ тог времена има велике потребе за књигама и богослужбеним предметима, те да се на тај начин отварају велике могућности за стицање материјалне добити. Из тог разлога ћемо изнети податке о Ђорђу Ивковићу, до којих смо дошли током истраживања о радионици и трговини Николе Ивковића, а који, према нашим сазнањима, до сада нису објављени.

Ђорђе Ивковић је, као трговачки путник, често морао да се ангажује на прибављању дозвола за обављање трговине. У Рукописном одељењу Матице српске чува се писмо Књижаре Браће М. Поповић упућено Ђорђу Ивковићу са саветима на који начин да издејствује дозволу за рад у Загребу.

Драги Ђоко!

У Н.Саду 18/3 1881.

Ваша писма примисмо и све поруке тачно одправљамо.-

Кад стигнете у Загреб отидите у град у Генерал команду и упитајте се за г. Матејића чиновника исти ће вас упутити где ће те добити дозволу нову.- Ако је г. Матејић на путу онда идите г. Илији Гутеши трговцу у граду, и замолите њега у моје име да вам ову дозволу изради.-

Госп. Ђока је отишо у Београд после Београда иде у Беч да пазари за нов локал.-

Ја вам препоручујем да зацело у горњу Крајину идете по мом пропису.-

Ми смо сви здрави и желимо вам добро здравље и добар пазар.-

С поздравом,

Ђока М. Поповић власник књижаре Браће М. Поповић у Новом Саду.¹⁵

---

¹³ Јонових, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 59.

¹⁴ Петровић, Никола, Светозар Милетић и Народна странка, *Грађа*, књ. III, Нови Сад 1985, 333-336. Цитирано према: *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 41.

¹⁵ РОМС 21.864

Вредно радећи, Ђорђе је стекао углед међу књижарима и убрзо постао ортак познатог новосадског књижара Луке Јоцића.¹⁶ О делатности и пословним намерама књижаре *Лука Јоцић и друг*, из натписа штампаног на рачуну фирме, сазнајемо да је *отликована сребрном медаљом на тријестанској изложби 1882.*, да је у продаји имала издања Матице српске у Новом Саду, Српског ученог друштва у Београду и *Јавор*, затим учила, школске књиге и музикалије, *сваковерсне тискарије за црквене и политичне општине*, а осим тога, држала је *српске свете иконе православног типа и обреда на платну израђене*, целиваће иконе *на блеху*, лепе слике и оквире.¹⁷ Као сувласник фирме *Лука Јоцић и друг*, Ђорђе је путовао по Бачкој, Срему, Барањи, Славонији, Хрватској, Далмацији, Боки Которској и Црној Гори продајући књиге и другу робу. Од Министарства унутрашњих дела Угарске Лука Јоцић и Ђорђе Ивковић добили су, 26. октобра 1881. године, одобрење да могу да *растурају* књижевне и школске књиге, слике и школски прибор, а 6. септембра 1881. Лука Јоцић добија одобрење да може путем свог *агента Ђоке Ивковића* да продаје књиге и часописе и прикупља *предбројанике* на територији краљевина Хрватске, Славоније и Далмације, под условом да књиге нису забрањене, а да се Ивковић придржава *редарствених и порезних прописа*.¹⁸

Марљиво радећи, Ђорђе је много допринео афирмацији издавачке куће Луке Јоцића. О њиховом пословном, али и пријатељски присном односу, сведочи тон преписке из 1882. године, из које сазнајемо и о њиховим пословним успесима, односу са конкуренцијом, градским новостима и информацијама из приватног живота, а чува се у Рукописном одељењу Матице српске.

Лука Јоцић и др. у Новом Саду. Књижара и фабрично стовариште папирних кесица (штаницле), Нови Сад, 17. октобар 1882.

Драги г. Ивковић

Ваше писмо са 100 ф и пакет примили смо, ту вас позорним правим да боље у писму новац шаљете јер се пакет на пошти хотимице разреши па би

---

¹⁶ Попов, Душан, Лука Јоцић (1839 – 1926), *Знаменити књижари и издавачи Новог Сада*, Нови Сад 1993, 91.

¹⁷ РОМС 21.866

¹⁸ ИАНС, ф. 8137/1881. Допис Министарства унутрашњих послова Магистрату Новог Сада којим се одобрава продаја литерарних дела Луки Јоцићу и Ђорђу Ивковићу,

---

могао новац лако нестати, а накнада се не плаћа од стране поште. Ја се чудим да ви неспомињете ништа почем вам је Живановић све опширно писао о току радње, можда сте у пакету његово писмо превидели.

Наша фала богу радња добро иде можете из списка видети који вам оде прикључујем какве смо послове правили само једну неприлику имадосмо што нам Свирчевић направи и то: Ми смо једно писмо од Пејине жене добили из Врањева у ком вас назива швиндлером, да сте новац отели, да сте лопов и даћете бијени бити ако се још у Врањеву покажете. Ову ствар немогосмо тако олако узети јер се не само на вас него и на саму фирму блатом баца те смо једно рекомедовано писмо Кат. Пејин послали да нам јави да ли је она то писала и да ли ту тврди да смо такви, а она нехтеде писмо ни примити, него нам врати натраг, а то је доказ да је писала. Зато сам је предао суду и сад ће да се потегне истрага, и ја сам уверен да ћемо на мајстора наћи, међутим сравнили смо рукопис Свирчевићев па се сасвим лепо слаже да неко други није писао него Свирчевић, сад ће Пејин морати нам сам признати да је писао им да је Свирчевић хотимице те речи употребио, те ћемо на тај начин мачку на ојак истерати јер вели и то у том писму да једну слику показујете, а друге пошљете, ми смо бар до сад на то јако пазили и уверен сам да то не стоји, једну сте слику по 10 ф другу по 12 ф а трећу по 15 ф продавали а Поповићи исте слике по 10 ф продају, но они можеду и поклањати, нама то није нужда и то не стоји да нас когод лоповише и другим најскараднијим речима називати може, у осталом показаћемо још космо и каквисмо.

Живановић је сад у Бечу па ће ићи у Ческу том приликом да се са сликарима погоди, да се још боље удеси с њима. Овдеје Комлоши банкротирао, те му еспап данас распродају. Ђурчић је такођер фалирао, тамо смо и ми са 310 ф оштећени, видећемо оћемоли што добити ил не.

Мајка Вулпиница је умрла то сте ваљда чули.

Као што сам вам напред писао пазар је врло добар а дужностима смо досад лако одговорили надам се да ће и даље исто тако ићи, ал опет несмемо застати, јер морамо добро упети, да дужностима одговоримо, а то ће ако Бог да за једну годину дана а најдуже две тако исплаћено бити, даће сав еспап наш да буде, онда ћемо за готово моћи пазарити.

Може бити даћемо једно б школских књига ове године издати, које ће мо за навек одкупити од прерадиоца док се сврши ствар јавићу вам.

Ред је код нас тако како се само замислити може и хвала богу сви доста посла имамо. Остајем дакле поздрављајући вас ваи, Лука Јоцић.¹⁹

*Из сачуваних рачуна за робу коју је Лука Јоцић слао Ђорђу у различите градове у којима је овај трговао, сазнајемо каква је била потражња на терену и да је у понуди имао фотографије, слике краљице Наталије, олеографије, слике са ликом Краљевића Марка, миришљаву хартију, иконе на платну, целивајуће иконе, молитвенике по различитим ценама, приповетке Јеремића, Бранкове песме са силујетом, Решкрипт, *Natalia Polka Mazurki*, а носио је и мустре од полелеја:²⁰*

Нови Сад, 1/6 1889. рачун књижаре Луке Јоцића у Новом Саду.

*Господ. Ђоки Ивковићу, Вел. Семиклуш. 11 ком. вел. фотографија по 1.20; 13.20 ф; 2 ком. Бранкове песме са силујет. по 4.50; 9.- ф; 6 ком. Слика обич. по – 60; 3.60 ф; 4 ком. Слика [нечитко] по 1.20; 4.80 ф; 1 ком. *Natalia öhldruck* 5.20 ф; 1 ком. св. Стеван на платну 24/26 8.-ф; 1 ком. припов. Јеремића – 60 нов.; 6 туце мирисаве артије по - 16; - 96 ф; Укупно 45.96 ф;*

Нови Сад, 3 ег. априла 1889. рачун књижаре Луке Јоцића у Новом Саду.

*Господ. Ђока Ивковић, Суботица. 8 комада молитвеника по 1/7.50 ф; 1/9.- ф; 4/10.40 ф; 1/8.- ф; 6 велике фотографије по 1.20 ф; 2 *Natalia Polka Mazurka* по 1.- ф; 2 Решкрипта – 35-. Краљевића послаћемо у идућем пакету; Укупно 84.80 ф. С поздравом, КЊИЖАРА ЛУКЕ ЈОЦИЋА У Новом Саду;*

Нови Сад 6/IV 1889. Господ. Ђорђу Ивковићу Суботица.

*1 Краљица Наталија са рамом фор 15.-; 3 комада Велике фотографије фор 3.60.; 2 *Natalia Polka Mazurka* фор 2.-; Свега фор 20.60. С поштовањем, КЊИЖАРА ЛУКЕ ЈОЦИЋА У Новом Саду;*

Нови Сад 28/ V 1889. Господ. Ђоки Ивковићу у Шандору.

1 св. Никола целивача 10/12 3.50 ф; 17 ком вел. фотографија по 1.20 – 20.40 ф; 1 мустре од полелеја; С поздравом,

---

¹⁹ РОМС 21.865

²⁰ РОМС 21.867; 21.866.

Драги г. Ивковић!

Слика смо нешто добили 2 Бранка 2 устај царе 2 Косово и других разних као и на блеху једно 25 ком, обећао је Бранка послати, Бергман ће такођер послати за који дан, светаца сад подоста имамо, из Босне никаква гласа, друго ништа новог, пазар хрђав, ових дана смо око 150 ф пазарили у Суботицу рест што сте наложили да пошаљемо, већ је и новац дошао, миломије да послове правите како се даде у ово време правити, ваши су здраво. С поздравом ваи, Л Јоцић.

Године 1889. Ђорђе Ивковић, ијекавицом, пише молбу Земаљској влади у Сарајеву за дозволу да по Босни и Херцеговини скупља поруџбине за православне иконе:

Високој земаљској влади у Сарајеву.

Понизни потписани друг књижаре Луке Јоцића у Н. Саду намјеравам да путујем по Босни и Х-ни једино у тој намјери, да за иконе правосл. светаца, об којих мустре уза се носим примамам наруџбине. У тој цијељи слободан сам умолити високу зем. владу да би ми дозволу за овај посао милостиво подијелити благоизволили.

За поткрепљење своје молбе слободан сам позвати се на препоруку Њиховог високопреосвештенства Господина Архиепископа и Митрополита Ђорђа Николајевића правосл. свештенству и црквеним општинама коју својој молби под А/ прилажем.

Високој Земаљској влади у Сарајеву 14/26 окт. 1889.

Покорни Ђорђе Ивковић друг књижаре Луке Јоцића у Н. Саду.²¹

Ђорђе је сарађивао и са Петром Аничихем, издавачем из Хамбурга, о чему сазнајемо из сачуване преписке у Рукописном одељењу Матице српске, у којој Аничих нуди Ђорђу слике Бранка Радичевића за продају. У писму му указује да ће потражња за Бранковом сликом бити већа приликом прослављања Вука Карацића, чију слику такође намерава да изради.

---

²¹ РОМС 18.955

Господину Ђорђу Ивковићу књижару in Neusatz (Ungarn)

Hamburg 11/2. 88.

Хамбург (Хохенфелде) 3te Alsterstr. 21 II

Штовани Господине!

Одговарајући на Вашу Карту, јављам Вам, да имам на расположењу мали рест од слика Бранкових. За готов новац и ако желите већу количину одкупити, да ћу Вам 50/оо рабат, комад би Вас дакле коштао 50 кр. а цена је слике 1 фор. Ви сте једини коме сам до сада тако велики рабат дао. Уједно Вам обраћам пажњу да ће се приликом светковине Вука Караџића и Бранкова слика већма потраживати и у моду ући, а стим пре што ћу ја без сумње и Вукову слику израдити, које ћу временом на јавност обзнанити.

Даклем, Чим добијем од Вас наруџбину, одма трећи дан ће те слике примити. С поштовањем, Петар Аничич.²²

Временом су Лука Јоцић и Ђорђе Ивковић повећали асортиман своје робе и, како сазнајемо из њихове преписке, куповали и даље препродавали богослужбене предмете од новосадских трговаца црквеним утварима Лудвига Тауша, Милутина Соколовића и других.²³

LUKA JOCIĆ BUCH-, KUNST-, Musikalien – und Papierhandlung. Telegramm – Adresse: JOCIĆ BUCHHANDLUNG NEUSATZ Neusatz, ¼ 1889.

Драги г. Ивковић!

У прилогу шаљем вам мустре од одежда Nd значи нас кошта ф 38 а продаје се за 50 до 60 ф ту иштите и више парчади да можете мустре оставити ако погодите.

Под, Ro, значи ф 80 нас кошта а продаје се по ф 120 – 150 ф. Такоми бар Соколовић вели, две могу бити за 24 сата а ако 4 наручите за 3 дана готове. Рипиде сам свуд разгледао, код Тауша имаде мустре.

1 ком. црвени врло лепе израде без слике коју би дали сами правити, итангле (Hofkafel) изрезате уз дуж, права позлата ф 24. Онјих продаје по 35 – до ф 40 фор. Комад, од месинга кошта 40 ф комад те су позлаћене и врло фине

---

²² РОМС 10.597

²³ РОМС 21.867

могли би по 50 ф до 60 ф слободно продати, али неможе гарантовати да ће ду до ускрса ове последње бити готове, јер мора горе наручити.

Код [нечитко] имаде рипида 6 ком и 1 крат продавао је за 300 ф друге има по 12 ф ком од блеха а и те су лепе.

Илија Ђанић Уздоље – Книн, послао је 2 слике: Краљевића Марка и Јована пустињака под натписом, сравнили смо са [нечитко], све је по истом потписано, а он нам ништа не јавља зашто јих шаље, молим разјасните, шта да радимо.

Чираци имаде Јотзон [нечитко] готови комад од 5 до 6 ф комад, он није код куће него тек после подне ће ми казати пошто даје нама и пошто се продају иначе, већ ви према томе можете удесити цену.

У прилогу шаљем вам из Русије слике, све су више католичке него српске, цену сам коштајући исто као и то: 2/20; 4/30; 3/40; 9/60; 15/15; 4/20; 4/25; 8/30; 8/5; 72/10; 2/60; 1/40; Свега 23.85. ф.

Желећи вам добар посао са поздравом, ваш Л Јоцић.

Ђорђе је пословно сарађивао и са бечким издавачем и књижаром А. Хартлебеном, чија се ћирилицом штампана рекламна понуда литографија са темама из битака из српске историје чува у Рукописном одељењу Матице српске. У дну понуде налази се потпис Ђорђа Ивковића, латиницом.

Накладом књижаре А. ХАРТЛЕБЕНА У БЕЧУ. (А. Hartleben Buchhandlung in Wien, I. Wallfischgasse 1.) Изишло је 12 лепо израђених слика са бојног поља, које представљају:

I. Растанак кнеза Милана.; II. Битка код Великог Извора.; III. Битка код Заичара.; IV. Турци при узмицању код Невесиња.; V. Из српског табора на Дрини.; VI. Бој левог крила турске дивизије на Нишу.; VII. Нападај Черкеза на један српски вод.; VIII. Борба код Тресибабе.; IX. Черкези пљачкају Кнежевац.; X. Бој код Врбице.; XI. Бојеви код Алексинца.; XII. Срби нападају турске опкопе код Алексинца.

Цена сваке литографије 35 новч. Наручбине поштанском упутницом или платом у наточ обављају се брзо и тачно. И поједине слике се могу добити. Наручбине се примају и на српском језику. Препродавци добијају знатан попуст на цене. G. Ivkovitsh [у потпису]. (сл. 26)

Сачувана је и једна рекламна понуда Хајнриха Герхарта (Heinrich Gerhart), такође бечког издавача, који је ћирилицом штампао своју понуду за продају слика са религиозним и темама из српске историје:

PREIS-COURANT des HEINRICH GERHART WIEN V. Bez. Margarethen, Grüngasse No 32.

1 Спаление Мошти Светог Саве од Турака на Врачару; 2 Вечера Кнежева на косову; 3 Смрт Силног Цара Душана; 4 Бој на Косову Цару Лазару Коња убише; 5 Табло свиу Србски Сладатела од Немање до Данас.; 6 Петар вел. цар рускии.; 7 Стеван Душан силни цар србски.; 8 МРКО ВЕЛИКИ ВОЈВОДА ЦРНОГОРСКИ; 9 СВЕТИ САВА. (сл. 27)

Уочавамо да је улога Ђорђа Ивковића у потоњем оснивању и пословању радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића била веома значајна. На основу сачуваних докумената, закључујемо да је старији брат *припремио терен* млађем Николи тако што је претходно остварио многобројне контакте са другим занатлијама и добављачима и упутио га у посао. Потврду томе налазимо у сачуваној пословној документацији Николе Ивковића са почетка рада његове радионице и трговине, где се налази мноштво рачуна различитих фирми, код којих се Ивковићева трговина снабдевала производима а потом их продавала, насловљених на Ђорђа Ивковића.

Оснивање и пословање штампарије Ђорђа Ивковића

Стекавши знатан иметак, Ђорђе Ивковић је 1895. године купио штампарију од свог кума, чувеног новосадског издавача Арсе Пајевића. Према изворима, купио је од новосадског адвоката и новинара др Стевана Павловића кућу у Дунавској улици број 10, 1897. или 1899. године, и у њој отворио сопствену штампарију и књижару.²⁴ Данас се у истој кући налази књиговезница његовог унука Драгомира Ивковића.

---

²⁴ Пушкар, Војислав, *Нови Сад: архивски списи*, Прометеј, Нови Сад 2012, 22. Године 1897. власници куће у Дунавској број 10 су Ивковић Ђорђе и Вулпе Даринка; затим, Ивана Ивановића жена и Емилија Дунђерски (1918); Ивковић Даринка, Софија, Ђорђе, Анка и Арсен (1921); Арсен (1927; 1937); Нинков Душан и Атанацков Милутин (1957); Ачански Ангелина, рођ. Секулић (1958); од 1961. године кућа је у друштвеном власништву, а евидентирани на тој адреси су: Ивковићи; Радусин; Савић; Ачански; Субић; Богданов и Станисављевић.

Сматра се да је штампарија Ђорђа Ивковића најстарија у Новом Саду. Првобитно је припадала Емануилу Јанковићу, који ју је купио 1789. године у Лајпцигу од Христијана Тајбла (Christ. Gottl. Täubel). Наследио ју је његов брат Јован, а потом син Павле и удовица Катарина Јанковић. Штампарију је откупио 1847. године др Данило Медаковић и 1859. године продао новосадском епископу Платону Атанацковићу. Епископ Платон је штампарију поклонио 1865. године новосадској Српској великој гимназији, да би је 1870. године откупио др Јован Суботић, а од њега, 1877. године, откупио Арса Пајевић.²⁵

Ђорђе је развио посао веома брзо и са великим успехом, а његова штампарија је постала међу највећим у Војводини. Поред штампарије отворио је и књиговезницу и папирницу, у којима је, крајем прве деценије 20. века, било запослено 18 радника. Многи значајни листови и књиге штампани су у Ивковићевој штампарији: *Браник* (1895), *Застава*, *Наше доба* (1896 – 1898), *Женски свет* (1897 – 1904), *Српство* (1911 – 1913), *Глас истине*, *Јавор*, *Невен*, *Стармали*, *Трговачке новине* (1911 – 1914), *Књиге за народ Матице српске*, буквари, читанке, Матичне књиге и Извештаји Српске велике гимназије у Новом Саду.²⁶ У његовој фирми штампане су изборне картице за избор градских представника 1899. године.²⁷ Након што је купио нове штампарске машине у Лајпцигу, унапредио је посао штампајући и снабдевајући различите канцеларије хартијама за вођење администрације. Са Бачком епархијом склопио је уговор 1900. године, по коме се више од двадесет црквених општина обавезало да ће се код њега снабдевати штампаним материјалом у износу од најмање 200 форинти.²⁸ У многим дневним и периодичним новинама с краја 19. и почетка 20. века, често наилазимо на рекламне огласе штампарије Ђорђа Ивковића. Један од њих објављен је у *Путовођи кроз Нови Сад* из 1903. године:

---

²⁵ *Штампарија Ђорђе Ивковић 1789-1939*, 1, 25; Јоновић, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 59.

²⁶ *Штампарија Ђорђе Ивковић, 1789-1939*, 26.

²⁷ ИАНС, ф. 29827/1899. Рачун Ђорђа Ивковића поднесен Магистрату за штампање изборних картица.

²⁸ *Штампарија Ђорђе Ивковић, 1789-1939*, 27; Јоновић, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 59.

СВАКО НЕК ЗНА!

Част ми је јавити свакој мојој врло поштованој муштерији и пријатељима, да сам моју, на далеко знану и припознату, јако разгранату, модерно уређену ВЕЛИКУ ШТАМПАРИЈУ, која ради са 7 машина, а све креће ГАС-МОТОР, повећао и омогућио за велике и највеће штампарске радове и израде још једном НОВОМ великом штампаном машином најновијега састава (конструкције) на далеко чувене фабрике Koenig&Baier, Würzburg, (у Баварској) у вредности од 8000 К.

Ова машина штампала две боје уједанпут за 1 сат 1400 табака, сама наштампала табак избацује, пресеца и броји табак при штампању.

Још сам ову своју ВЕЛИКУ ШТАМПАРИЈУ обновио и попунио у знатној количини НАЈНОВИЈИМ МОДЕРНИМ И СЕЦЕСИЈЕ СЛОВИМА, УКРАСИМА И ШАРАМА из првих словоланица у Бечу и Берлину, те израђујем и све теже штампарске послове у разним бојама, наиме: акције, купоне, уложне књижице, јеловнике, хартије за писма (Briefpapier) коверте, рачуне, дипломе, позивнице на забаве и посетнице (Visitkarten), а особито музикалије најлепше и најкусније.

Нарочито препоручујем и своју КЊИГОВЕЗАЧКУ РАДИОНИЦУ, која је снабдевена најновијим машинеријама и прибором за израду сваковрсних књигоvezачких послова. Исто тако препоручујем и моје велико стовариште хартије и писаћег прибора, тисканице за црквене и политичне општине, вероисповедне и комуналне школе, новчане заводе и адвокатске канцеларије.

Наруџбине израђујем брзо, тачно и на највеће задовољство, а све по цени јефтиније него игде. Молим дакле све моје врло поштоване муштерије и пријатеље, да ме почаствују својим наруџбинама.

С одличним поштовањем Ђорђе Ивковић, власник велике штампарије и књигоvezнице у Новом Саду у дунавској улици, у својој кући.²⁹ (сл. 30)

---

²⁹ Путовођа кроз Нови Сад, помоћна књига за свакога ко има посла у новом Саду и новосадским звањима, канцеларијама, трговинама и радњама, Штампарија књижаре Браће М. Поповића, Издање Српског трговачког удружења, Нови Сад 1903.

Друштвене активности Ђорђа Ивковића

Као успешан пословни човек и угледни грађанин, Ђорђе Ивковић је био активан члан многих друштава у Новом Саду и члан – добротвор Новосадске трговачке омладине.³⁰ У *Споменици новосадске трговачке омладине 1902 – 1932* о њему је забележено да је био добротвор те организације, власник штампарије, папирнице и књиговезнице у Новом Саду. Помиње се да је рођен 1858 године у Сомбору, а умро 1920 год. у Новом Саду. Након што је завршио нижу гимназију у Сомбору, изучио је трговину код Браће Поповића у Новом Саду, а 1859. године преузео је штампарију Арсе Пајевића у Новом Саду и проширио је књиговезницом.³¹ У свом раду постигао је леп успех. Помагао је и наше опште ствари и уписао се и за члана добротвора Н. т. о. У његовој штампарији годинама су излазиле „Трговачке новине“.³²

Породица Ђорђа Ивковића

Ђорђе Ивковић је у свом раду имао велику подршку супруге Даринке, рођене Вулпе, (1869 – 1936), ћерке познатог новосадског трговца Ђорђа Вулпеа, са којом се венчао 1886. године. Имали су четворо деце: синове Ђорђа млађег - Брацу (1894 – 1948) и Арсу (1896 – 1969) и ћерке Софију (1887 – 1958) и Анкицу (1896 – 1975). У штампарски и књиговезачки посао Ђорђе је увео своје синове Арсу и Ђорђа млађег, који је, до почетка Другог светског рата, водио књижару и папирницу свога стрица Милана. У *Шематичком алманаху Ђорђе млађи* рекламирао је своју фирму: *Књижара и папирница Милана Ивковића наслед. ЂОРЂЕ ИВКОВИЋ МЛАЂИ. Нови Сад. Телефон 26-16. Кр. Петра 1.*³³ (сл. 33) Након рата, Ђорђе млађи се запослио у *Нафтагас – промету*, а није имао потомака.

---

³⁰ *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 42.

³¹ По свему судећи, дошло је до пермутације бројева у навођењу године у којој је купио штампарију Арсе Пајевића. У питању је 1895. година.

³² *Споменица новосадске трговачке омладине 1902-1932*, (Уредио Љубомир Лотић), Нови Сад 1933, 186.

³³ Јовановић, Вл. Миодраг, *Шематички алманах са адресаром града Новог Сада*, Нови Сад 1936.

О Ђорђевићим ћеркама је познато да се старија, Софија, удала за трговца и берзанског посредника Божу Станојевића из Кикинде, док се млађа ћерка, Анкица удала се за Саву Вујића, одгајивача расних ћурака и директора Живинарске задруге.³⁴

Арса Ивковић, млађи син Ђорђа Ивковића, наследио је очеву штампарију књиговезницу и папирницу и водио је до средине 20. века. Развио је послове у вези са снабдевањем општина штампаним материјалима неопходним у администрацији, а бавио се и рестаурацијом старих књига. Име је добио по свом куму, новосадском издавачу и штампару Арси Пајевићу. Школовао се у Дебрецину где је у једној књиговезачкој радионици две године учио занат. После Првог светског рата усавршавао се шест месеци у књиговезачкој школи у Лајпцигу, касније у Пешти, Бечу, Минхену и Риму. После смрти своје мајке Даринке, 1936. године, купио је суседну кућу, проширио штампарију, књиговезницу и папирницу и умногоме осавременио њен рад, а сматра се да је у том периоду код њега било запослено више од 120 радника.³⁵ Након Другог светског рата, штампарија и папирница су национализоване, а он се запослио у Библиотеци Матице српске као рестауратор књига, где је радио од 1954. до 1960. године. У том периоду се усавршавао у Галовом институту у Риму. Велико признање за свој рад у области књиговезства и рестаурације књига, добио је на интернационалним изложбама у Лондону, 1929. године и Паризу, 1931. године.³⁶ Након национализације и престанка рада штампарије, Арса је наставио да користи меморандум-писмо своје фирме у преписци са клијентима. Такво писмо, упућено Милану Токину у Вршац из 1956. године, чува се у Рукописном одељењу Матице српске.³⁷

Према досадашњим сазнањима, штампарија Ђорђа Ивковића и наследника Арсе, налазила се до 2012. године у просторијама штампарије *Будућност*, у Висарионовој улици у Новом Саду. Након што је зграда продата другом власнику, целокупан инвентар, укључујући и старе штампарске машине, које нису биле у

---

³⁴ *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 36.

³⁵ ИАНС, Ф. 259, Пријавни листови привредника; 771/1942, кутија 273: Пријавни лист Арсе Ивковића.

³⁶ Петар Јонових, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 60-61; *Енциклопедија Новог Сада*, 9, Нови Сад 1997, 38.

³⁷ РОМС 43.716

употреби, али су чуване као музејска вредност, уништен је и продат у старо гвожђе.³⁸

Арса Ивковић је имао три сина: Ђорђа (1931) који живи у Филаделфији, у Сједињеним Америчким Државама, а по занимању је машински инжењер, Радисава (1933) и Драгомира (1945) који је наследио породични посао и данас води књиговезачко-рестаураторску радњу на истој адреси.³⁹

Радисав Ивковић је након завршене Средње економске школе у Новом Саду, 1951. године, и Економског факултета у Загребу, 1959. године, наставио породичну традицију и изучио књиговезачки занат код свог оца. Рестаурирао је и повезао многа стара и ретка издања у Матици српској и поједине богослужбене књиге у Саборном храму и Алмашкој цркви у Новом Саду. Његова супруга Мирјана, рођена Апић (1934), по занимању такође економиста, изучила је рестаурацију папира и радила са супругом.⁴⁰

Драгомир, најмлађи син Арсе Ивковића, је након завршене гимназије, дипломирао на Природно-математичком факултету (1972) и стекао диплому књиговесца 1969. године. Потом се, као стипендиста италијанске владе, усавршавао шест месеци у Риму на Институту за патологију књиге *Alfonso Gallo* (1975), а од 1979. до 1983. године у Сједињеним Америчким Државама. Бави се графичким дизајном, израђује уметничке повезе, а излагао је на многим групним и самосталним изложбама код нас и у свету. Од 1983. године члан је УПИДИВ-а, а од 1995. године је први председник обновљеног Ротари клуба у Новом Саду.⁴¹

МИЛАН ИВКОВИЋ, КЊИЖАР И ТРГОВАЦ ЦРКВЕНИМ УТВАРИМА

Други син Василија и Софије Ивковић, и млађи брат штампара Ђорђа Ивковића, Милан Ивковић (1871 – 1925), био је власник књижаре и папирнице која се налазила у кући код *Белог лава*, на углу Дунавске и Главне улице (данас

---

³⁸ Информацију смо добили од историчара Гордане Буловић, кустоса Музеја града Новог Сада.

³⁹ *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 38.

⁴⁰ *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 44.

⁴¹ Јонових, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 62; *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 40.

Змај Јовина) у Новом Саду.⁴² У прво време, Милан је своју књижару водио под фирмом *Луке Јоцића наследник*, јер је Лука Јоцић своју књижару и папирницу пренео на Милана крајем 1902. године, а штампарију продао Српској манастирској штампарији у Сремским Карловцима 1893. године. Потом је Милан откупио књижару, да би је касније продао синовцу Ђорђу – млађем. Своју књижару је рекламирао у новосадској штампи уочи Првог светског рата, као *највећу издавачку књижарницу школских књига*. Осим уџбеника, продавао је школски и канцеларијски прибор, а у понуди је имао и разгледнице са мотивима Новог Сада.⁴³

У периодици са краја 19. и почетка 20. века налазимо огласе у којима Милан Ивковића препоручује своју радњу као најбогатије стовариште богослужбених предмета и икона у Новом Саду. Извесно време је његова радња пословала истовремено са радионицом и трговином Николе Ивковића, па су браћа представљала конкуренцију један другом током одређеног периода. Није нам познато зашто је Милан одлучио да се бави трговином црквених утвари, када је, поред многобројних трговаца истом робом у Новом Саду, имао за конкурента веома успешног у послу млађег брата Николу.

Своју *Творницу свих српско-православних црквених утвари* Милан је рекламирао у ондашњој периодици, а штампао је и свој илустровани ценовник, по формату и дизајну сасвим по узору на илустровани ценовник радионице и трговине млађег брата Николе.⁴⁴ (сл. 217) У уводној речи *Илустрованог ценовника* о свом раду и трговини износи следеће:

Нови Сад, датум поштанског жига.

П. н. Част ми је поднети Вам на углед свој најновији илустровани ценовник свих српских православних црквених утвари, св. икона, даље разних историјских слика, свештеничког одела, шешира, појасева и т. д., који достојно представља моје разгранато творничко подuzeће.

---

⁴² Попов, Душан, Лука Јоцић (1839 – 1926), *Знаменити књижари и издавачи Новог Сада*, Нови Сад 1993, 93.

⁴³ *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 43; Лазич, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, 157 – 158.

⁴⁴ *Путовођа кроз Нови Сад, помоћна књига за свакога ко има посла у новом Саду и новосадским звањима, канцеларијама, трговинама и радњама*, Штампарија књижаре Браће М. Поповића, Издање Српског трговачког удружења, Нови Сад 1903.

Главна ми је задаћа, да – као Србин – са савесном и солидном изработом, а са ценама јефттинијим него игде себи и творници својој извојужем највеће поверење и наклоност код српско-православних црквених општина, преч. г. г. свештеника и српске публике, а да сам тежњу ову своју и постигао, сведоче ми многобројне јавне захвале из најдаљих крајева, где Срби живе, као: из Далмације, Босне и Херцеговине, Старе Србије, Црне Горе и чак из Америке, од којих сам само неколико у ценовнику одштампао, а у којима се изриче задовољство на моме раду, солидној послужу и најјевтинијој цени.

Пошто се под мојим личним надзором све српско-православне црквене утвари и св. иконе израђују строго по пропису и типу наше св. српско-православне цркве од старина, јер тежим за тим, да истиснем из свих српско-православних цркава и српских домова све стране несрпске радње ове струке, које – не имајући српскога духа и не познајући прописа наше св. цркве – своје несрпске црквене утвари и св. иконе (домаће свеце) силом српском народу намећу и тиме га обмањују, то се – као Србин – надам, да је ближи брат брату и свој своме, него да се потпомажу таква туђа и страна подuzeћа, па Вас с тога учтиво молим, да ме са својим цењеним поруџбинама обилато потпомогнете, а ја јемчим, да ћу како до сада, тако и у будуће свакој мојој цењеној муштерији са највећим пожртвовањем и готовошћу изаћи на сусрет и задовољити је у сваком погледу. С високим поштовањем, Милан Ивковић.⁴⁵

Следствено концепцији *Илустрованог ценовника* Николе Ивковића, и Милан у свом ценовнику штампа *Сведочибе и изјаве* задовољних купаца из којих сазнајемо да је трговину црквеним утварима обављао широм Балкана и у Америци. Налазимо сведочанства купаца из Охаја, Чалме, Коренице, Ораховца (Далмација), Кастеластве (Далмација), Цетиња, Љесковца (Плитвице), Бршљанца, Врховине и Малиградца. Задовољне муштерије писмено су изразиле задовољство услугом и изработом црквених утвари, одежди, неба, барјака, рипида, крстова, чирака, јеванђеља, полијелеја и других предмета које су купили код Милана Ивковића. У тексту на последњој страни ценовника Милан истиче да муштерије

---

⁴⁵ *Најновији илустровани ценовник творнице српско – православних црквених утвари МИЛАНА ИВКОВИЋА у Новом Саду (Ujvidek-Hungaria) угао главне и дунавске улице (преко од владичанског двора), Нови Сад (без године).*

често погреше јер постоји више радњи Ивковића у Новом Саду, те да добро обратe пажњу на његову адресу:

Пошто се често догађају забуне у адресама, јер у Новом Саду постоје више фирме Ивковића, то свакога умољавам, да тачно пази на моју адресу: МИЛАН Ивковић, Нови Сад. (Ujvidék – Ungarn) угао главне и дунавске улице (преко од владичанског двора).

Све црквене утвари израђујем строго по српско-правосл. црквено пропису и типу, за које јемчим. Нарочито препоручујем свечарима св. икона црквеног слога и православног обреда, које се само код мене могу добити у свакој величини и најлепшој веишачкој изради. Само оне руске свете иконе држим на стоваришту, које су праве и које је одобрила руска св. духовна власт. Преч. г. г. свештеницима препоручујем појасева, камилавки, шешира, ћелепуша и т. д., а исто тако горње и доње хаљине најбољега кроја. Старе одежде, литије, барјаке, неба и т. д. примам на поправку и обнову. Примам на обнову и старе крстове, путире, кадионице, кандила, окове на св. Еванђелија и све послове, које у ту струку спадају, позлаћујем и посребрним тако веишто и лепо, да изгледају као нови.

Поручену робу дајем и на отплату. Код наруџбе је довољно означити број и име дотичног предмета (нацрте не треба изрезивати). На захтевање шаљем обавештаје и различите мустре, а код већих пслова, на позив, подносим сваковрсне мустре, робу, цртеже и предрачуне на углед и избор лично, о својој трошци а дотични није обвезан пазарити. Цене су сталне и разумевају се нето место Нови Сад, без омотка. Омотак се посебно рачуна, по сопственом коштању и не прима се натраг, за путне повреде од послате робе не примам никакву одговорност, јер се роба отправља чиста и неповређена.

Пошиљке отправљам све са личним надзором, тачно, савесно и најбрже. Ценовник на захтевање шаљем у крстоплету бесплатно.

МИЛАН Ивковић, Нови Сад (Ujvidék – Ungarn) угао главне и дунавске улице.

Породица Милана Ивковића

Милан Ивковић је са супругом Милевом, рођеном Јанковић, из Осијека имао два сина. Обојица су изучили трговачки занат, а након развода родитеља одселили су се са мајком у Београд. Старији син, Боривој, био је до 1941. године запослен у Привилегованој банци у Београду. Током Другог светског рата издржавао се тако што је производио и продавао еспадриле, а након 1947. године емигрирао је у Бразил, у Сао Паоло, а потом у Рио де Жанеиро где је наставио да се бави трговином. Миланов млађи син, Владимир (1909 – 1941) погинуо је на почетку Другог светског рата. Књижару и папирницу је откупио Миланов синовац, Ђорђевић син, Ђорђе Ивковић млађи – Браца (1894 – 1948) и наставио са послом до почетка Другог светског рата, 1941. године, када ју је продао.⁴⁶

---

⁴⁶ Јоновић, Петар, *Књижаре Новог Сада 1790 - 1990*, 101-102. Јоновић, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 61-61; *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 36-37, 42-43.

III НИКОЛА ИВКОВИЋ, ВЛАСНИК РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ У НОВОМ САДУ

Никола Ивковић (1847 – 1952), најмлађи син Василија и Софије Ивковић, по доласку из Сомбора у Нови Сад отворио је радионицу и продавницу црквених утвари чију је делатност, захваљујући изванредном трговачко-организационом духу, развио до завидне висине. Свакако да су дотадашњи контакти, трговачки таленат и визија најстаријег брата Ђорђа, утрли професионални пут младом Николи, коме је на почетку рада радионице и трговине црквених утвари Ђорђе много помогао. У пословним књигама из заоставштине Николе Ивковића, која се чува у Музеју града Новог Сада, налази се мноштво рачуна бечких и домаћих занатлија и трговаца насловљених на старијег брата Ђорђа, што је сведочанство да, на почетку своје трговачке каријере, Никола ради уз помоћ свог старијег брата. Није нам познато колико је дуго Ђорђе помагао и подржавао рад Николине радионице и трговине. По свему судећи, братовљева подршка никада није престала. Чак и када је Никола стекао пословни углед и самосталност, а радионица и трговина постала чувена у целом српству, један другог су и даље подржавали. Остаје нам нејасно из ког је разлога средњи брат Милан такође отворио радионицу и трговину црквених утвари, представљајући, поред бројних конкурентских фирми у граду, додатну конкуренцију млађем Николи. На извештајан начин, Миланова књижара представљала је конкуренцију и пословању старијег Ђорђа. Имајући у виду да је своју књижару Милан касније продао Ђорђевом сину – Ђорђу млађем, и да у послу са црквеним утварима није био успешан колико Никола, нити запамћен у историји као произвођач црквених утвари, закључујемо да он, заправо, није поседовао трговачки таленат попут своје браће, те да се у тој врсти посла није добро сналазио.

Друштвене активности Николе Ивковића

Као успешан и угледан члан своје заједнице, Никола Ивковић је био ангажован у многим националним организацијама, културним и друштвеним

институцијама Новог Сада између два светска рата. Залагао се против мађаризације Срба, те је, одмах по почетку Првог светског рата 1914. године, са другим Новосађанима, интерниран у Дебрецин. После ослобођења 1918. године са још већим жаром је наставио своју професионалну и националну делатност у културним и друштвеним институцијама.

Био је активан члан Новосадске трговачке омладине. У младости је био члан Управног и ликвидационог одбора Болничке задруге Новосадске трговачке омладине (1907), а касније и добротвор ове значајне трговачке организације Срба у Новом Саду. (сл. 37. 38.) У *Споменици Новосадске трговачке омладине* из 1932. године, публикован је Николин текст, у то време искусног и зрелог човека, познаваоца свога посла и угледног грађанина, у коме је изнео своје ставове и запажања о животу, трговини, методама рада, васпитању и образовању младих, погледима на свет и национални рад.⁴⁷

Да трговац дође до успеха, мора сматрати своју трговину за дужност, као и служење једној великој ствари. Љубав према ближњему, служба другима, разумевање потреба потрошача, то су начела којима се муштерије стичу и задржавају. Њиховом применом у пословном животу трговац стиче опште симпатије, чини му се као да има уз себе цео свет. Са сваком новом симпатијом расте његова снага унутра и споља.

Ја водим своју трговину са српским црквеним утварима скоро 35 година, и горња начела, као црвена нит, провлачила су се кроз мој пословни живот. Доспео сам тако до онога што сам данас. За све то време било је на претек тешкоћа и запрека и сваких незгода, које су се морале савладати, али ношен тежњама и вољом за успехом, коју ми је Свевишњи дао, крчио сам себи истрајно пут и долазио до чистина. Данас сам задовољан; до тога задовољства долази се увек после тешког и напорног рада који води успеху. До њега долази свако ко воли и цени рад, што му је у животу досуђен и ко у томе раду успе.

Врло је лепо бити трговац, ако је човек украшен правим врлинама и особинама способног трговца, од којих зависи његов добар глас.

Трговац бити, самосталан бити и свој господар бити, већ је у томе највеће богатство и истинска срећа за свакога правог трговца. Из реда трговаца

---

⁴⁷ *Споменица новосадске трговачке омладине 1902-1932*, (Уредио Љубомир Лотић), Нови Сад 1933, 176 – 177.

произишли су наши најзнаменитији људи, чак и први наши владари на почетку 19. века. Трговци су створили скоро све наше фондације, просветне, хумане и привредне институције. Па и у овом, за нашу средину и нашу трговину толико значајном тренутку, кад наша Трговачка омладина подиже себи дивну, величанствену палату на булевару Краљице Марије, на најлепшем месту Новог Сада, показује се, да су то опет трговци, који стварају нова дела, и да је Омладина имала и има старешине на достојној висини, који су показали на делу своју љубав и своју пожртвованост. Њиховом љубављу, делотворном сарадњом и пожртвованошћу Омладина је себи изградила ову палату. И то је једна од заслуга наших ваљаних и добрих трговаца, нарочито пак резултат племенитих настојања господина Милоша М. Ралетића, председника и господина Николе Танурићића, потпредседника и осталих који су поднели жртве на олтар ове лепе установе.

Ова, у целом нашем новијем националном развоју документована активност наших трговаца, даје нам потстрека за настојање да наш трговачки рад одржимо и у будућности на довољној висини, и да нове генерације трговаца буду не само достојне старијих, него да у својој делатности буду и боље од њих.

Родитељи који су трговци и имају мушку децу ваља да их васпитају одмах у почетку њихова живота за солидне и добре трговце. Зато је потребно да деца имају и практичну и школску наобразбу, да већу теоријску спрему допуњује савршена пракса. Када се то двоје споји у личности трговца, неће изостати ни продуктивност и користан успех.

Велика је грешка што наше старе трговачке куће не иду примером старих трговина у напредним државама, где се генерације ређају у истоме послу, тако да радња иде са колена на колена у наслеђе. Код нас је честа појава, да родитељи само мало бољег материјалног стања, дају своју децу за школоване чиновнике, којих има и сувише, а странци нам долазе и стварају велике трговине, праве себи капитале, и односе их из земље. А то не би смело бити. Зато ваља да смо више практични и обазриви, и да васпитавамо нашу децу тако да буду школски наображени у привредним струкама и по могућству самостални практични трговци.

Из мога стабла поникла су и израсла моја два сина Светислав и Радомир, који су трговци јер су срасли са мнош од раног детињства и привикли се на свакидашњи рад и бригу. Сада су ми синови ортаци, а ускоро, Божјом вољом, наследници; јер прохујало је 35 година мога напорног рада, а стекао сам и сребрнасту косу; у синовима сам нашао замену и одмену, да наставе и продуже живот у трговачком раду.

Омладино драга, на млађима свет остаје, свима Вама честитам на тековини Ваше лепе палате на којој блиста на атици симбол трговине бог Меркур, а која ће Вам служити као кула светиља и кажипут ка новој срећи. Похађајте свој трговачки дом, као свети храм, у том дому добићете васпитна средства и оспособљење да будете добри и способни трговци, каквих наша нација, у данашњим тешким временима, треба више но икада.

Нови Сад, о Ускрсу 1932. год.

Никола Ивковић, трговац.

Никола Ивковић је на последњој скупштини Матице српске одржаној пред Први светски рат, 10/23. октобра 1913. године, изабран за члана Управног одбора Матице српске и остао на тој функцији до 1918. године.⁴⁸ Тај избор је био потврда његовог угледа у друштву, међу суграђанима и сународницима, имајући у виду да је од 21 члана Управног одбора који су листом били из редова велепоседника, адвоката и професора, поред једног пароха и кројача, Ивковић био једини трговац.

Као угледни представник своје струке, био је потпредседник Трговачке индустријске и занатске коморе. Поред тога, 1932. године изабран је за потпредседника *Српске трговачке банке д. д. у Новом Саду*.⁴⁹ Избор на одговорну функцију била је још једна потврда Ивковићевог достигнућа у пословним и друштвеним круговима Новог Сада, као и знатног материјалног иметка који је стекао. Управу је бирала Главна скупштина *Српске трговачке банке*, а председник и потпредседник су, према прописима, морали бити настањени у Новом Саду. Сваки члан Управе био је дужан пре него ступи на дужност, да положи 1000 Друштвених деоница у благајну, које су им, по престанку чланства у

---

⁴⁸ Милисавец, Живан, *Историја Матице српске, 1880 – 1918*, III део, Нови Сад 2000, 463, 683.

⁴⁹ АВ, Ф-372 / 18. март 1932. За председника је изабран инжењер Дака Поповић. Марлог, Мирослав, *Српска трговачка банка д. д. у Новом Саду 1920 – 1948 (сумарни инвентар)*, Архив Војводине, Нови Сад 1991.

Управи, биле враћене. Поред многих прописаних права и обавеза, задатак Управе био је да склапа све уговоре и остале правне послове у име Друштва, поставља и отпушта све чиновнике, одређује им плате, делокруг рада и издаје упутства за рад. Српска трговачка банка у Новом Саду била је филијала *Српске банке* у Загребу, основане 1895. године. Како сачувани документи сведоче, Никола Ивковић је био члан Управе и током 1941. године.⁵⁰

Још једна у низу друштвених функција Николе Ивковића било је председавање Управним одбором у фабрици шампањца *Фрушкогорац*, затим, био је и председник Одбора за улепшавање Рибњака, где је имао вилу са виноградом, а био је и оснивач и први председник Живинарско-голубарског друштва *Голуб*, основаног 1922. године. Гајио је племените врсте голубова и освојио награде на изложбама у Новом Саду 1922. и 1929. године. Као оснивач и први председник Друштва *Голуб 1922*, Никола Ивковић је у публикованом Правилу Друштва образложио разлоге његовог покретања. Почињући излагање мотом *Ко се птицом бави, Тај никад зло не мисли*, нагласио је да је основни задатак Друштва да помаже члановима у одгоју племенитих раса голубова и пернате живине, да даје упутства и савете, али и помоћ при набавци расних голубова код нас и у свету (из Енглеске, Француске, Немачке, Аустрије, Чехословачке итд.). Истакао је да ће Друштво настојати да потисне одомаћену нерентабилну живину набављајући племените расе гусака, патака, ћурки, морки и других, као и њихових јаја, што ће бити од користи и за појединце и за унапређење опште привреде.⁵¹ Колико се Никола Ивковић озбиљно посветио овом питању сведоче и инострани каталози за продају опреме за узгајање пернате живине сачувани у његовој заоставштини, као и један приручник Српског пољопривредног друштва са упутством за конзервирање јаја.⁵²

---

⁵⁰ *Историја банкарства у Војводини*, (група аутора) Матица српска -Војвођанска банка, Нови Сад 2001, 483. Банка је 13. октобра 1941. године променила име у *Трговачка Индустијална банка д. д. Загреб – Подружница Ујвидек*.

⁵¹ *Правила „Голуб 1922“ земаљског друштва за одгајање голубова и пернате живине у Новом Саду*, Графика д.д. Нови Сад, Нови Сад 1922.

⁵² Јовановић, А. Г., *Упутство за конзервацију јаја*, Српско пољопривредно друштво, 1921.

Никола Ивковић је био и члан помагач Новосадског српског занатлијског друштва *Невен*. У његовој заоставштини у Музеју града Новог Сада сачуване су признанице о плаћеној месечној чланарини.⁵³ (сл. 34. 35.)

Лични рачуни – цртице из приватног живота Николе Ивковића

У заоставштини Николе Ивковића налази се фасцикла насловљена *Лични рачуни*, која је извор многих података о приватном животу угледног Новосађанина, али и о његовим навикама, размишљањима, на основу којих доносимо низ закључака о особинама, навикама, породичним приликама, везама са члановима породице, и уопште, о његовој личности. Систематичан, темељан и педантан, чини се да је Никола сачувао сваку забелешку, па и најмањи папирић, захваљујући чему се могу у знатној мери реконструисати многе околности и догађаје из његовог живота.⁵⁴ Интересантна је забелешка о потрошеном новцу за грнчарију приликом путовања у бању Врњци 1940. године, у којој наводи количину купљених производа, потрошен износ и име продавца.⁵⁵ (сл. 39) Из бележака о куповини сувенира у Врњцима од 31. маја и 5. јуна 1940. године сазнајемо да је купио поклоне члановима своје породице, а да је пажњу указао и везиљама које су радиле у његовој радионици, купивши им пет ђердана.⁵⁶ (сл. 40) Као пажљив деда, својој унуци за Божић купио је колица за лутке, о чему сазнајемо из сачуваног рачуна Трговине дечјих колица и играчака у Новом Саду *Прогрес*, у улици Дунавској број 15, за износ од 180 динара, са забелешком *Микици за Божић*.⁵⁷ (сл. 36) Осим поменутог, у фасцикли са личним рачунима Николе Ивковића сачувано је мноштво рачуна за струју, угаљ за огрев, за

---

⁵³ МГНС – Кутија 1. Фасцикла *Лични рачуни*.

⁵⁴ МГНС – Кутија 1. Фасцикла *Лични рачуни*. Сачувано је мноштво признаница за чишћење димњака, различитих рачуна за поправку водоводних и електричних инсталација у кући, рачуни за сахрану Николине супруге Меланије, уговори са послужитељима из 1942. и 1943. године, признанице из четрдесетих и педесетих година 20. века на име закупнине (кирије) за станове – локале.

⁵⁵ МГНС – Кутија 1. Фасцикла *Лични рачуни*. (...) 17 ком. грнчарије 163 дин; продавац Соко Стојановић, лончар, Трстеник. Врњци од 19/5 до 7/6 1940.

⁵⁶ МГНС – Кутија 1. Фасцикла *Лични рачуни*. 2 ђердана Муци Владициној 120.-; 2 ђердана Дити Марти 80.-; 2 кутије Муци и Владици по 60.- 120.-; 3 броша за децу по 20.- 60.-; 5 ђердана за везиље 80.-; 1 Микицин поклон 50.-; 1 брош грозд Муци 30.-; 2 броша 100.-; 1 пудријера велика 140.-; 1 поклон тети 100.-; Тањи чарапе 90.-; 2 кравате Баши и Пубики 220.-; 2 парфина мени и [нечитко] 270.-; 3 пара чарапа мени 45.-; Поклони 1.475.-; Врњци од 19/5 до 7/6 1940; Никола.

⁵⁷ МГНС – Кутија 1. Фасцикла *Лични рачуни*.

изведене различите електричарске и водоинсталатерске радове у кући, сахрану супруге, куповину аутомобила, писаће машине, радио апарата и другог, који су извор података о занатским радњама, трговинама и ценама извесних производа на почетку 20. века у Новом Саду.

Имовина Николе Ивковића

Из сачуваних докумената о обнови полисе осигурања од пожара свих објеката, водоводних и електричних инсталација и *маловање соба* за наредних десет година код Деоничарског друштва за осигурање из Лондона, Commercial Union Assurance Company United, Филијала равнатељство за Краљевину Југославију са седиштем у Загребу, сазнајемо са великом прецизношћу о поседу Николе Ивковића 1936. године.⁵⁸ Том приликом је осигурао спратну кућу у Дунавској улици број 29, приземну зграду за становање у Шумадијској број 7, кухиње, гаражу и помоћне зграде, спратну вилу *Радомир* у *Рибњаку*, затим, *покућство, завесе, сагове, одећу, рубље, постељину, слике, огледала, светиљке, зидне и стајаће сатове, глазбала, сервис, кухињско посуђе и кухињски намештај, залиха јествина, материјал за огрев и расвету, одећу, рубље и постељину служинчади, те све остало што се у згради под бр. 1 налази а спада у кућанство.* Осим поменутог, осигурао је и радионицу са целокупним инвентаром: *Црквене потрепштине сваке врсти као: одела за мисе, олтарски намештаји, дамаст, свила, златне бортне, ројте, и кићанке, црквени балдахини /неба/, кандила, кинеског сребра, крстови, икона на платну, светњака, златно изатканих броката, те осталог што у ту струку спада, налазеће се у приземном локалу трговине у згради под ст. 1.*

Према сачуваној документацији Градског завода за заштиту споменика културе у Новом Саду, Никола Ивковић је у свом власништву имао и двоспратну кућу у Пашићевој улици, број 19, коју је 1909. године обновио архитекта Ференц Рајхл (1896 – 1960). Познато је да је фасада ове куће била декорисана апликацијама од плаве Жолнаи керамике, са флоралним и срцоликим

---

⁵⁸ МГНС - Кутија 1. Полиса осигурања број 102.456 од 21. фебруара 1936. године на процењену вредност иметка од 1.800.000 динара. Уз 40% попушта на спрат и, 10% попушта на 10 годишње трајање полисе, Ивковић је платио 10.317 динара у 9 рата по 1.030 динара.

орнаментима, какви се нису могли видети на другим здањима у Новом Саду, а који су указивали на фолклорно порекло и мађарску варијанту сецесије.⁵⁹ У последњој деценији 20. века Ивковићева кућа у Пашићевој улици је срушена. (сл. 41.)

Осим тога, породица Николе Ивковића имала је средином 20. века у свом поседу и куће у Дунавској улици број 8, број 27 и број 29, о чему сазнајемо на основу сачуваних признаница за плаћену станарину.⁶⁰

Наследници Николе Ивковића - синови Светислав и Радомир

Својим синовима Светиславу (1905 – 1942) и Радомиру (1907 – 1974) препустио је вођење трговине и радионице црквених утвари око 1940. године.⁶¹ Осим њих имао је и ћерку Владиславу (1909 – 1978), удату Јанковић у Панчеву, која се бавила сликарством. Светислав је завршио четири разреда гимназије у Новом Саду, три разреда Трговачке академије у Новом Саду и, по очевом савету, матуру Више трговачке школе у Бечу, а потом пропутовао Средњом и Западном Европом, делом Африке и Азије како би проучио трговину у свету. Успешно је водио очеву трговину, био је члан Управног одбора Новосадске трговачке омладине од 1931. године.⁶² Живео је у кући у Дунавској улици број 8.⁶³ Убијен је у рацији 1942. године, оставши без потомства.

Млађи син, Радомир завршио је трговачку школу у Новом Саду. Извесно време је са старијим братом водио трговину и радионицу, а након што је Светислав страдао у рацији наставио је самостално са радом. Током

---

⁵⁹ Лазих, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2009, 54.

⁶⁰ МГНС – Кутија 1. Фасцикла *Лични рачуни*. Признанице из четрдесетих и педесетих година 20. века, на име закупнине (кирије) за стан-локал у улици Дунавској број 29, насловљених на *Свет. и Рад. Ивковић Дунавска 29*. као и признанице на име станарине Ивковић Радомира, улица Дунавска број 27, кућном савету Ивковић (Признаница бр. 5 на 1.518 динара - у Новом Саду, 10. октобар 1956. године). Извесни Душан Мушички платио је кирију за месец јануар 1955. године у Дунавској број 8, Радомиру Ивковићу (Уплатио 300 динара – у Новом Саду, јануар 1955. године)

⁶¹ ИАНС, Ф. 259, Пријавни листови привредника. 870/1942, кут. 274: Пријавни лист Радомира Ивковића и Светислава Ивковића.

⁶² *Споменица новосадске трговачке омладине 1902-1932*, (Уредио Љубомир Лотић), Нови Сад 1933, 37.

⁶³ Пушкар, Војислав, *Нови Сад: архивски записи*, Прометеј, Нови Сад 2012, 22. Као власници куће евидентирани су: Јовановић Стевана Олга, рођ. Дунђерски (1918); Ивковић Светислав (1938); Ивковић Мира, рођ. Ивковић и Радомир (1958), а од 1960. године кућа је у друштвеном власништву.

бомбардовања Новог Сада 1944. године радионица је била у знатној мери оштећена, убрзо је национализована 1948. године и то је био њен крај.⁶⁴ Потом се запослио у државној служби и радио у *Технометалу*, *Југотехни* и Грађевинском школском центру до 1971. године када је пензионисан. Поред основног занимања, са успехом се бавио и дресуром коња. На међународном такмичењу у Новом Саду, 12. јуна 1935. године, освојио је прву награду за дресурно јахање.

Радомирова ћерка Марина (1942), била је наставница и живи у Немачкој, а син Никола (1944) је архитектонски техничар. Био је запослен у новосадском *Неимару* (1968-1974), а потом у Телевизији Нови Сад, где је од маја 1993. године био руководиоца службе РТВ *Оператива*. Као дечак, бавио се глумом и играо главне улоге у филмовима *Два дечака* (1955) Федора Шкубоње и *Велики и мали* (1956) Владимира Погачића.⁶⁵

---

⁶⁴ Јонових, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 60; *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 43-44.

⁶⁵ *Енциклопедија Новог Сада*, 9, 37–38.

III РАДИОНИЦА И ТРГОВИНА ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

Оснивање радионице и трговине и њена локација

Поузданих података о години оснивања радионице и трговине Николе Ивковића немамо. На насловној страници *Илустрованог ценовника трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, штампаном између 1930 - 1940. године, стоји да је она основана 1865. године. (сл. 45) Међутим, сматрамо да би годину оснивања требало одредити нешто позније. Никола Ивковић је у свом чланку објављеном у *Споменици Новосадске трговачке омладине* 1932. године, саопштио да своју трговину води скоро 35 година.⁶⁶ Дакле, њено оснивање могли би смо датирати у 1897. годину. Разлог за штампање раније године оснивања трговине на насловној страници ценовника могао би бити маркетиншки, у смислу потенцирања дуге традиције Ивковићеве радионице. Други, разлог можемо тражити у чињеници да је старији брат Ђорђе први почео са трговином богослужбеним предметима, да би Никола потом наставио његовим стопама, те да се постојање радионице и трговине црквених утвари може датирати и раније.

Трговина и радионица црквених утвари Николе Ивковића налазила се у Дунавској улици у Новом Саду. Данас је то кућа са бројем 27, а некада је носила број 5, 10 и 29 (1936. године). Према изворима, Никола је кућу купио 1904. године од познатих новосадских каменорезаца браће Шоман.⁶⁷ Према другом извору, власник те куће постао је 1907. године.⁶⁸ У попису становништва из 1910. године Никола је евидентиран као Ivkovic Miklós, са станом у Дунавској улици број 10. Забележено је да у кући живи десет особа и да је укупно 47 појединаца у њој.⁶⁹

---

⁶⁶ *Споменица новосадске трговачке омладине 1902-1932*, (уредио Љубомир Лотић), Нови Сад 1933, 176 – 177.

⁶⁷ Јоновић, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 60.

⁶⁸ Пушкар, Војислав, *Нови Сад: архивски записи*, Прометеј, Нови Сад 2012, 24. Године 1902. власници куће су Јанош Шоман и Шнајдер Борбала, а затим, Радовановић Харалмапије (1906); Франк Липот и Гутман Јулија (1907) и Ивковић Миклош (Никола) и Мирковић Меланија (1907). Кућа је у друштвеном власништву од 1960. године, а у њој тада живе Ивковић Радомир, Загорчић и Марић Антоније, адвокат. Године 1964. на истој адреси су евидентирани: Матић Милорад и Пава, рођ. Дарић; Габоров; Гроздић; Страјнић; Гагић; Тобцић; Јањанин и Драгосављевић М. Ђура.

⁶⁹ ИАНС, Ф. 1, 18816/1910. Подаци о попису становника 1910. године.

Претпостављамо да је реч о броју чланова породице, кућној послужи и запосленима у радионици.

Трговина се налазила у приземљу, а на спрату је становала породица. Репрезентативне просторије биле су у делу објекта према улици, а помоћне на дворишној страни. У дворишту је било више помоћних објеката, али нам данас није познато колико и какав им је био изглед. Захваљујући цртежима основе куће, сачуваним у Ивковићевој заоставштини у Музеју града Новог Сада, можемо претпоставити распоред просторија, међутим, није нам познато из ког су периода поменути цртежи. Према улици су се налазиле две веће просторије, неправилног трапезастог облика где је била смештена трговина, о чему сведоче и сачуване фотографије. На средини зграде налази се улаз који води у дугачак ходник и даље у унутрашње двориште. Дуж леве и десне стране дворишта је низ мањих помоћних просторија – радионице и друге неопходне одаје. Осим главног степеништа које води на спрат, смештеног са десне стране, на почетку ходника у средишту зграде, постоје још два степеништа у подужним дворишним крилима објекта. (сл. 42. 43.) Данашњи изглед Ивковићеве куће у Дунавској 27 потпуно одговара оном на поменутом цртежу.

Дунавска улица – центар трговине и занатства Новог Сада

Ивковићева радионица и трговина налазила се на веома погодном месту. Дунавска улица је била једна од најпрометнијих занатско-трговачких улица у Новом Саду крајем 19. и почетком 20. века. Овом улицом је водио пут ка понтонском мосту преко Дунава, а ту се налазила и паробродска агенција. Лађама се одвијао превоз путника и робе, из Беча, Будимпеште и других градова. Почетком 20. века Дунавском улицом је прошао први трамвај, а пруга је водила од дунавске обале до угла Дунавске и Главне улице – где се налазила трамвајска станица, и даље кроз центар града.

Крајем 19. века у Новом Саду је уследио период велике обнове, урбанистичког уређења и процвата многих привредних делатности, након страдања града током бомбардовања 1848/49. године. Врло брзо је Нови Сад постао привредни и трговачки центар Јужне Угарске. Захваљујући изградњи

пруге Будимпешта – Нови Сад, 1881. године, и изградњи железничког моста, 1883. године, град се повезао са осталим средњеевропским центрима, што је, поред веома развијеног речног саобраћаја на Дунаву, допринело економском просперитету, развоју индустрије, трговине, занатства и општем напретку. У то време у Новом Саду је живело око 30.000 становника, различите националности и верске припадности. У центру су живели и радили велепоседници, привредници, трговци и занатлије, интелектуалци и политичка елита, док се становништво на ободу града претежно бавило пољопривредом. Богат привредни живот одвијао се у централним улицама: Дунавској, Главној, Ћурчијској и Јеврејској, где су се налазиле многобројне трговине различитом робом, као и на пијацама смештеним на градским трговима.⁷⁰

Отворивши своју радионицу и трговину у Дунавској улици, Никола Ивковић се нашао у центру трговачких и привредних збивања у граду. Познато је да су у истој улици своје радње имали и бројни Ивковићеви конкуренти у послу. Лудвиг Тауш је држао *позлатарски атеље за српску православну црквену уметност*, код *Златног крста*. Милутин Соколовић, кројач свештеничких одела, војне и цивилне одеће и трговац црквеним утварима, такође има радионицу у Дунавској улици. Кројачке радње су држали и Стева Писаревић, кројач свештеничког одела, и Светозар Миловановић, произвођач и трговац црквеним утварима. Поред тога што су многобројни новосадски књижари у Дунавској улици снабдевали грађанство школским, богослужбеним и другим књигама, они су у понуди имали и иконе за цркве и домове. Чувене су биле књижара Браће М. Поповић, Арсе Пајевића и Луке Јоцића, у која се у тадашњој штампи рекламира као *највећа сликарска радња икона*. На углу Дунавске и Главне улице налазила се *издавачка књижарница школских књига* Милана Ивковића, брата Николе Ивковића, који је своју радњу рекламирао и као *највеће стовариште богослужбених предмета и икона у Новом Саду*. Осим поменутих, у граду је деловало још неколико произвођача и трговаца богослужбеним предметима.

---

⁷⁰ Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, 19 – 21.

АСОРТИМАН И ПОНУДА РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

У трговини српских црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду православне црквене општине могле су се снабдети свим црквеним утварима неопходним за вршење богослужења и елементима црквеног мобилијара за потпуно опремање храмова. У литератури, новинским огласима, архивским документима, илустрованим ценовницима увек читамо да је реч о радионици и трговини црквених утвари. Појам *црквене утвари* данас је архаичан и не употребљава се често, а реч је о различитим предметима који су неопходни у црквеном богослужењу: освећене посуде и прибор који се употребљавају на литургији – путири, дискоси, звездице, покривачи (дарци и воздух), рипиде, кашичице, копља, губе, антиминоси, кадионице, петохлебнице, дарохранилнице, судови за свето миро, теплоте, затим богослужбене одежде ђакона, свештеника, епископа и архиепископа – стихари, наруквице, орари, епитрахили, појасеви, фелони, надбедреници, сакоси, омофори и мандије. Осим тога, на литургији се користе богослужбене књиге, плаштанице, барјаци и литије и други предмети од текстила. Сваки од поменутих предмета носи одређену симболику и служи за украс литургијског чина и лица која у њему учествују. Богослужбени предмети се не употребљавају у друге сврхе и увек се израђују од племенитих и скупочених материјала

Ивковић је потенцијалне купце исцрпно информисао о својој понуди тако што је штампао илустроване ценовнике, четири или шест пута годишње, које је бесплатно слао свакоме на захтев. У његовој заоставштини у Музеју града Новог Сада чувају се три илустрована ценовника, из различитих периода, и неколико фрагментарно сачуваних примерака. Непознато је када су ценовници трговине црквених утвари Николе Ивковића штампани, јер не садрже такав податак, али је извесно да су публиковани у првим деценијама 20. века. Најстарији примерак је штампан плавом бојом, текст је другачије организован, а илустрације су другачије изведене и малобројније у односу на касније примерке. (сл. 50) Два касније штампана ценовника Ивковићеве радње разликују се само у појединостима. (сл.

---

51. 52) Неколико фрагмената делимично сачуваног примерка ценовника значајни су због примедби забележених руком, црвеном и зеленом оловком, на маргинама, између редова, па и преко репродукција, као пример тежње Николе Ивковића, а могуће у то време и његових синова – наследника, да се графичко уређење илустрованог ценовника изведе на најпрегледнији начин, са што исцрпнијим информацијма. (сл. 53 – 57.)

У Ивковићевој заоставштини чува се и велик број илустрованих каталога многих аустријских, немачких, мађарских, руских, али и бројних домаћих трговаца богослужбеним предметима, иконама и олеографијама. Свакако да је графичке узорне за израду својих илустрованих ценовника налазио и у њиховим примерима.

Понуду трговине црквених утвари Николе Ивковића описаћемо на примеру најобимнијег и, претпостављамо, најкасније штампаног примерка *Илустрованог ценовника трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду*. Из њега је заинтересовани купац могао веома детаљно да се обавести о асортиману трговине, саопштеном на 65 страница. Текст је прегледно организован по поглављима са 351 пратећом илустрацијом, али то није био ни близу укупан број артикала Ивковићеве трговине. Сваки предмет је могао да буде израђен од скупљег и јефтинијег материјала, могао је бити позлаћен, посребрен или оксидиран, израђен у више димензија, са украсом или без, урамљен у репрезентативнији или скромнији рам, те је укупан број утвари и предмета које је Ивковић у својој трговини нудио вишеструко бројнији. У *Илустрованом ценовнику* све су опције наведене детаљно, те не остаје места за било какве недоумице поручиоца. Довољно је било при наруџбини означити број артикла.

У понуди своје радионице и трговине Никола Ивковић је имао: комплетне свештеничке одежде (са епитрахиљем, наруквицама, ваздухом и појасом, дарком за путир, дарком за дискос и рипидама), црне одежде; светле [свечане] одежде и надбедренике. Затим, ђаконске стихаре са хораром и наруквицама; свештеничке, ђаконске и ђачке стихаре (светле). Епископске одежде (сакоси са великим и малим омофором, наруквицама, појасом и надбедреником), митре, штаке и рубац за штаку. Израђивао је црквена неба, црквене барјаке, са иконама – једном или две, крстом, кантаром и копљем, литије са иконама, гвозденом тзв. круном,

---

крстом и шест копаља. Продавао је друштвене значке и клинове за барјаке. Израђивао школске барјаке и оне за певачка друштва и разне корпорације, као и пантљике [траке] за барјак. Производио је простираче за налоње, часне трапезе, завесе за часне двери и плаштанице. Продавао је црквене књиге, ручне крстове за часну трпезу, путире, дискосе, звездице, лажице [кашичице], копља и губе, ћивоте, дуплире, петохлебнице и сточиће за њих, трикирије и дикирије за саборне владичанске цркве, чираке [свећњаке] за часне трпезе, оне који стоје испред иконостаса и кадионице. Производио је и продавао рипиде, ђачке чираке и крстове, кандила за цркве, иконостасе и кућне потребе и црквене ћоке [полијелеје]. У понуди је имао сав неопходан прибор за свете цркве: звонца за цркву, тас за таторе, дуплире, круне за венчавање, умиваонице са кондиром, топлоте, прибор за мирносање, прибор за крштење, дароносице. У прибор за свете цркве уврстио је и вршке за копља школских барјака, певачка друштва и разне корпорације, украсе (Vasen) за копља од неба, кантаре, кугле, кваке, крстове и фењере и печате од каучука. Израђивао је налоње за читање јеванђеља и апостола, Богородичине стронове [тронове], царске двери, Христове гробове и иконостасе. Продавао је медаљије [медаљоне] и ланце [ланчиће], путничке иконе, иконе за кућне потребе, свечаре и цркве, најновија издања икона на хартији, српске народне слике и руске иконе за украс соба. У понуди је имао и сребрне ствари за трпезу и кућне потребе: Aufsatz [послужавнике], кутије за цигарете, котарице за хлеб, послужавнике за воће и колаче, кутије за шећер, боце за зејтин и сирће, свећњаке, гарнитуре за ракију или ликер. Израђивао је свештеничка одела и појасеве, продавао бројанице, камилавке и шешире.

Код Николе Ивковића су се снабдевали појединци и црквене општине, манастири, мирјани и свештена лица из свих крајева где су живели православни Срби. Међу научиоцима било је и малобројних католика, који су поручивали црквене заставе. Израђивао је барјаке за различита друштва и удружења, ватрогасна, добровољачка, певачка, занатлијска и друга. Све неопходно за практиковање богослужења у храмовима, као и приватне побожности српског грађанства, могло се купити код Николе Ивковића. Поред тога, у понуди је имао популарне графичке представе и серијски рађене слике са представама догађаја и

личности из националне историје и предмете од сребра и друге артикле намењене уређењу грађанских домова.

Снабдевајући се у трговини Николе Ивковића иконама, сликама, популарним графикама и портретима, српско грађанство широм Балкана украшавало је ентеријере својих домова. На тај начин присуство предмета масовне продукције из Ивковићеве радионице и трговине утицало је на обликовање визуелног идентитета многих породица, њихове заједничке, али и индивидуалне приватности појединих чланова.⁷¹ Набављајући богослужбене предмете код Николе Ивковића, те поклањајући их црквама и манастирима као ктитори и приложници, православни Срби су утицали на обликовање визуелног идентитета својих храмова, а самим тим и православне заједнице.

ОРГАНИЗАЦИЈА РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

У Ивковићевој заоставштини у Музеју града Новог Сада чувају се пословне књиге радионице и трговине црквених утвари у којима су Никола Ивковић и други запослени уредно евидентирали све поруџбине. На основу њих могуће је реконструисати целокупан вишедеценијски рад његове радионице и трговине. Ивковић је забележио све поручиоце, па и оне који су се само интересовали за цену одређеног производа. Податке је уносио по утврђеном принципу: датум поруџбине; име и презиме поручиоца; адреса (место, задња пошта); број артикла у каталогу; димензије у сантиметрима (податак за кројача свештеничких одежди, хаљина, предмета од текстила, или димензије поручених икона); цена; натпис који треба исписати или извести (ктиторски натписи везени на предметима од текстила); цена паковања и транспорта; износ капаре; остатак суме; да ли је поруџбина исплаћена; да ли је ју је послао или је поручилац по робу лично дошао; да ли је и када је поруџбина извршена или послата; да ли је исплаћена на рате.

---

⁷¹ О томе: Тимотијевић, Мирослав, *Домаћи простор*, 828.

Рачунске књиге Николе Ивковића су непресушан извор многобројних података. На основу порудбина сазнајемо када су се и у ком обиму одређени храмови обнављали, какав је био економски статус појединих црквених општина, манастира и појединих дародаваца. Сазнајемо о развијености саобраћајне мреже (железничке, речне, копнене), поштанским и другим видовима комуникације тог времена.

У Ивковићевим рачунским књигама поименце је евидентирано мноштво представника клера, пароха, игумана и других чланова црквене јерархије, затим председника и чланова црквених одбора, татора и перовођа, многобројни побожни мирјани и дародавци, ктитори и добротвори српских цркава и разних друштава и удружења на широкој територији балканског полуострва који су се снабдевали у његовој трговини на крају 19. и током прве половине 20. века. Забележени су текстови ктиторских и донаторских записа који су били везени, исписивани или гравирани на предметима купљеним у Ивковићевој трговини.

Такође су поименце евидентирани многе занатлије, трговци и произвођачи различитих производа код којих се Никола Ивковић снабдевао. Његова пословна документација уводи нас у начин живота, приватну и јавну побожност, укусе, стилове и обичаје, занатство и привреду српског грађанског друштва на размеђи векова и представља ванредан извор информација о животу тога времена.

Поред тога што нам пружа исцрпне податке о раду његове радионице и трговине, пословна документација Николе Ивковића је извор многобројних других информација. Из ње сазнајемо о постојању и делатности различитих фирми са којима је сарађивао широм Европе. Меморандуми и заглавља рачуна пружају нам податке ко је и када те фирме основао, где су им се налазиле трговине, на којим су адресама била њихова стоваришта, у којим су градовима имале подружнице, а често су биле штампане и листе артикала које су такве фирме имале у понуди.

Ивковић је водио свеску са кројачким мерама свих свештеника који су код њега наручивали одежде. Садржале су осим димензија за одежде и меру за величину шешира, дужину појаса и опаске у погледу грађе појединих свештених лица: *мало погнут – извадити више код оковратника; погнут – пази на окруживање; погнут, испод врата исећи!; пола погнут. ово је тачна мера за*

будуће. шешир тачно 59; послаће његов па по његовом тачно облик и исти очистити; врло високе грађе; изнимна висина правог стаса и сличне. Повремено је у свеску уносио измене, уколико би се грађа појединих особа изменила. Интересантно је да је могуће пратити промене у телесној грађи неких сталних купаца, од школских дана у богословији до позног животног доба, на широкој територији на којој су били распрострањени представници српског православног свештенства. Такође је могуће пратити њихово напредовање у црквеној хијерархији, када су поручивали одежде у складу са положајима на које су долазили.

Појединима је Ивковић излазио у сусрет тако што им је продавао робу на одложено плаћање или у замену за извесне производе. Извесном Брзановићу, сазнајемо из забелешки у књигама поруџбина, у Ивковићевој радионици сашили су нове хаљине и прекројили старе за цену од 100 круна и две флаше ракије: *1 доња нова хаљина - рамена поправити; 1 доња стара преврнути 100.-; 1 дејак крагну снизити и продужити; 1 ђубе проширити; 1 иберцигер; 1 кутија; 2 иконе Петка и Спаситељ; за 2 флаше ракије. 29. авг 1918. извршио, посло.*⁷² По наруџбини Мирона Босака, јеромонаха манастира Крушедол, у Ивковићевој радионици сашивена је доња хаљина од првокласног камгарна, и купљен шешир на рате, уз договор да донесе вина у вредности 200 – 250 круна, јер је услужен испод цене: *1 доња салон камгарн Ia, K. 950.- и 1 шешир свилени бр 56 K. 80.-; на рате даће и донеће вина за K. 200.- до K. 250.- јер сам дао манастиру испод цене.*⁷³

Са неким епископима и свештеницима Никола Ивковић је био у пријатељским односима. У књигама поруџбина има и таквих забелешки. Епископ далматински, Кирил Митровић из Котора, неком приликом био је Ивковићев гост и купио више појасева и један пар хаљина, о чему је забележено: *Кирил Митровић, Епископ Котор, Далмација лично (мој гост био) 3 појаса 90/125, 120/25, 110/125, 100/150, послао 25/12; 1 пар енгл. листер доња 3200.- горња 3600.- црвене лисне; 21/1 послао 921.*⁷⁴ Било је муштерија којима Ивковић није

---

⁷² МГНС-Књига поруџбина, 8. 7. 1918.

⁷³ МГНС-Књига поруџбина, 8. 7. 1918.

⁷⁴ МГНС-Књига поруџбина, 11. 12. 1920.

наплатио поруџбине. Једна од таквих је: *Савић порезник 1 Димитрију 68/55 са златним оквиром – бадава кад буде готово [нечитко] послати.*⁷⁵

Каткад је Никола Ивковић узимао мере за шивење хаљина својих муштерија: *меру узео газда, на отворен рачун.*⁷⁶ Појединим свештеницима код Ивковића су шивене хаљине од њиховог материјала, а он им је наплаћивао само шивење.⁷⁷ У забелешкама наилазимо на исцрпна објашњења запосленима у радионици на који начин поруџбину треба извршити, односно на шта све треба пажњу обратити. Када је јерођакон Теодосије из Владичанског двора у Сремским Карловцима 5. априла 1921. године, поручио расу руског кроја, крај поруџбине је забележено: *1 раса руског кроја (горња хаљина) са 2 дугмета, горе под вратом 1 дугме, на струку на постави споља на ивици мантије друго дугме, са 2 џепа од салон камгарна Динара 750.- плаћено послато 15/ 4 1921.*⁷⁸ Отац Сергије Ноаров, свештеник из Барајева (пошта Умка, округ Београдски, Србија) поручио је: *1 горња раса руског кроја, крагн цивилан и на фазону, рукави широки 71 цм од Ia шевиота Дин 700.-; 1 доња раса руског кроја узани рукави са стране закопчавање на три дугмета под вратом, прсима и на струк, изнутра под вратом и на постави на струку дугме од Ia летњи камгарн Дин 600.-; 1 сан. и паковање Дин. 30.-; У горњој раси само 2 џепа изнутра; плаћено укупно дин 1330.- Послао 3. 9. 1921.*⁷⁹

Неким муштеријама, посебно онима из села удаљених од саобраћајних комуникација и поште, Ивковић је излазио у сусрет тако што им је слао поруџбине на жељену адресу. Понекад је то кафана, а каткад кућа неког пријатеља или рођака у првом већем месту. Код поруџбине Благоја Станића, земљоделца из Орашца код Шапца записано је: *Послати на адресу: Василија Деспотовић, сајмија у Куртовића кућу на великој пијаци Шабац, Србија, за*

---

⁷⁵ МГНС-Књига поруџбина, 15. 1. 1923.

⁷⁶ МГНС-Књига поруџбина. Забелешка покрај евидентиране наруџбине за хаљине Димитрија Дамјновића из Угриноваца који је код Ивковића имао отворен рачун (16. 3. 1914): *меру узео газда, на отворен рачун.*

⁷⁷ МГНС-Књига поруџбина. Лазар Богдановић, прота, Осек (8. 9. 1918) *све његово, само руке К. 60.-; Јован Живковић, професор Карловачки (14. 4. 1920) његов листер - 3 метра а остало све моје*

⁷⁸ МГНС-Књига поруџбина, 5. 4. 1921.

⁷⁹ МГНС-Књига поруџбина, 4. 8. 1921.

---

*Благоја Станића.*⁸⁰ Поједини су поручивали само текстил код Ивковића. Таква је поруџбина од 20. новембра 1921. године: *Патријаршија, Оцу Фајус-Клинтон, Београд 11 мет. бр 716 голдброката послати по 1 мет. Дин 450.-; 27. 11. 1921. послато.*⁸¹

У радионици и трговини црквених утвари вођена је књига у којој су бележени дужници. У њу је уписиван датум када је куповина извршена, да ли је отплаћивана на рате, да ли је и када је Ивковић послао неког од запослених да наплати дуг, да ли је ангажовао адвоката за наплату дуга и његово име, да ли је и када покренута парница пред судом, када је дуг наплаћен, да ли је дужник у међувремену преминуо или му је Ивковић дуг опростио.

У посебну књигу са натписом *Cassabuch* Никола Ивковић је педантно уносио своје трошкове током свих деценија рада, а чини се да је са таквом праксом, у погледу приватних рачуна, наставио и након што је предао вођење радионице и трговине синовима. У тој књизи, осим износа исплаћених страним и домаћим занатлијама и трговцима за производе које је код њих купио и њихове услуге, бележио је суме исплаћене запосленима и послузи на име плате, затим прилоге и донације дате у различите сврхе, чак и трошкове сопственог домаћинства – суме потрошене на храну, на коња, на виноград, на поправке у кући и слично. Све своје издатке и издатке радионице и трговине водио је на дневном плану током читавог радног века.

Никола Ивковић је чувао пословну преписку и, како нам се чини, готово све рачуне које су му издале фирме код којих се снабдевао текстилом, украсним тракама, олеографијама, иконама на хартији и платну, рамовима и стаклом за иконе и слике, богослужбеним утварима од сребра и метала и другим. Рачуне је одлагао у регистре, са уредно обележеном годином на коју се односе. Приликом обраде грађе из Ивковићеве заоставштине, на појединим ковертама и фасциклама, често смо наилазили руком и плавом оловком записане поруке: *Рачуни. Не дирај!* или *Важно! Не дирај!* Претпостављамо да су те забелешке биле намењене његовим синовима које је постепено уводио у посао да би им, око 1940. године, препустио вођење радионице и трговине.

---

⁸⁰ МГНС-Књига поруџбина. Поручио фелон од свиленог лампаса и стихар свештенички у вредности од 1100 динара (4. 5. 1921). Послато 7. 5. 1921.

⁸¹ МГНС-Књига поруџбина, 20. 11. 1921.

На основу тога како је Ивковић водио своју трговину и радионицу црквених утвари, сазнајемо о његовим особинама изузетног организатора посла, спретног и услужног трговца, коме су купци и задовољење њихових потреба били на првом месту. Захваљујући беспрекорно успостављеном систему рада, економичном вођењу фирме, бризи о сваком па и најмањем исплаћеном износу, констатној систематичности током свих година рада, Никола Ивковић је постигао успех и велики углед међу сународницима и иностраним пословним сарадницима.

О начину и методама пословања, циљевима и идеји водилји Николе Ивковића, исцрпно сазнајемо из његове уводне речи штампане у *Илустрованом ценовнику* радионице и трговине:

НИКОЛА ИВКОВИЋ, НОВИ САД. Нови Сад, датум поштанског жига.

П. н. Да жељи мојих поштованих муштерија удовољим, одлучио сам да издам богато Илустровани ценовник свих православних црквених утвари, св. икона и разних историјских и модерних слика, даље свештеничког одела, шешира и појасева, који представља моје врло разгранато трговачко подузеће, те Вас учтиво умољавам да га пажљиво прегледате и у Вашем родбинском и пријатељском кругу препоручите, а за случај да га не би требали, молим да га предате даље.

За кратко време мога трговачког подузећа држао сам се строго једине задаће да савесном и поштеном послугом и себи и радњи својој извојујем највеће поверење и наклоност у поштованих муштерија мојих. Услед тога је моја радња увелико напредовала и добар глас стекла, јер сам задобио себи не само безброј муштерија, већ и правих пријатеља, који ми својом препоруком вазда нове муштерије прибављају, што доказују многобројне јавне захвале и сведоџбе, од којих сам само неколико у ценовнику одштампао, а у којима се изриче задовољство на моме раду, солидној послузи и умереној цени.

Молећи за обилате поруџбине, јесам, са поштовањем Никола Ивковић.⁸²

На претпоследњој страни *Илустрованог ценовника* Ивковић наводи асортиман производа своје радионице и трговине црквених утвари и услове

---

⁸² *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду, Нови Сад 19??, 3.*

продаје. Истиче да су утвари израђене *по пропису српско-православне цркве*, да су иконе такође *по чисто православном слогу*, а најповољније, јер за њега раде *најбољи вештаци* [уметници] *те струке*, да у понуди има велики избор руских икона које је одобрила руска духовна власт, као и најновије слике за украс соба. У Ивковићевој радионици могу се поправити и обновити старе црквене утвари и окупи старих јеванђеља, одежде и сви други богослужбени предмети од текстила. Наводи да у својој радионици израђује нове свештеничке одежде, *пошто имаде изврсног кројача*. Своје услуге препоручује тачном и брзом израдом под сопственим надзором, а на стоваришту увек има готових производа. Даље Никола Ивковић објашњава да на терену има своје заступнике који са собом носе оверену пуномоћ код краљевског јавног бележника да могу у његово име склапати послове и примати наруџбине, те моли купце да им поклоне поверење, али да, пре склапања уговора, траже на увид пуномоћ. Ивковић објашњава да се код њега роба може купити на почек и на отплату, док за готовину даје 5 % попушта, а цена производа се увећава за износ вредности паковања. Рекламације уважава у року од 8 дана по пријему робе. На захтев муштерије бесплатно шаље ценовник и мустре, а код већих послова бесплатно даје цртеже, предлоге, предрачунае и различите мустре, а при том купац није у обавези да изврши куповину.

На повољно знање!

Црквене утвари на моме стоваришту израђене су строго по пропису и слогу наше српско-православне цркве.

Код мене се могу добити најфиније израде св. икона, свечарских, за иконостасе, и целиваћа, у свакој величини и вештачкој изради, јер сам и сам са најбољим вештацима те струке у свези, који ми св. иконе по чисто православном слогу и црквеном обреду израђују.

С. икона руске израде, држим велик избор на стоваришту, које су уметнички израђене и богато украшене, и који је одобрила руска св. духовна власт за раширивање истих икона.

Слике за украс соба су најлепше и најновијег издања.

Старе одежде, литије, барјаке и неба примам на поправку и обнову.

Примам на обнову старе крстове, путире, кадионице, кандила, окове на св. Еванђелија и све послове, које у ту струку спадају, позлађујем и посребрујем тако вешито и лепо, да изгледају као нови.

За пречасну г. г. свештенике горње и доње хаљине израђујем добро и правилно, пошто имадем изврсног кројача, за што гарантујем.

Послуге се извршују са највећом пажњом, брзо и тачно под мојим личним надзором, а стовариште ми је увек снабдевено свима набројеним предметима. Код наруџбине довољно је означити број и име дотичног предмета, те молим да се из ценовника не режу слике.

Сви моји заступници имају од мене пуномоћ оверовљену од кр. јавног бележника, да могу у моје име и за мој рачун послове склапати и примати претплате, па с тога молим да се само таковима поверење поклони, али да се од истог пре склапања посла та пуномоћ на углед захтева.

Упутство.

- 1. Поручену робу дајем на почек и на отплату. Цене се разумеју без рабата, а за готов новац са 5% попушта.*
- 2. Рекламације се узимају у обзир, само тако, ако се исте учине одмах по пријему робе, у току 8 дана.*
- 3. Паковање се рачуна по цени, по што мене стаје.*
- 4. Сви предмети од кина сребра, набројани у ценовнику, могу се добити и од правог чистог сребра, при чему се цена равна по изради и тежини, која се на грамове израчуна.*
- 5. На захтевање шаљем обавештаје и различите мустре, а код већих послова – на позив – поднашам на углед сваковрсне мустре, робу, цртеже, предрачуна и избор лично, о своме трошку, а да дотични није обвезан да трговину учини-*

Ценовник на захтевање шаљем у крстоплету и бесплатно.

Никола Ивковић.⁸³

Никола Ивковић је објављивао више пута *Илустровани ценовник* своје трговине црквених утвари, међутим данас нам није познато колико их је заправо

---

⁸³ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду, Нови Сад 19??.*

било. Ценовници су, наиме, штампани без наведене године објављивања или какве ознаке редног броја, тако да остаје неизвесно у ком временском интервалу и колико дуго је Ивковић пратиковао ову врсту рекламирања своје трговине и радионице. На појединим примерцима стоји да излазе четири, а на неким шест пута годишње. Према томе, вероватно је у оптицају био велики број ценовника на широкој територији на којој је Ивковић пословао. С обзиром да је реч о примерцима које су муштерије бесплатно добијале, они вероватно нису били посебно чувани, већ можда употребљавани и у друге сврхе или бацани. Често се догађало да потенцијални купци изрезују из ценовника репродукције производа које су намеравали да купе, па је Никола више пута у пратећим текстовима апеловао да се слике не изрезују, већ обележи број производа који се жели купити, а да се примерак ценовника проследи другим потенцијалним купцима. Сачувани примерци се разликују у појединостима, обиму страница, броју и изгледу илустрација, ценама производа, прелому и дизајну каталога, штампаним украсима и садржају пратећих текстова. Након 30–тих година 20. века, када су Ивковићеви синови преузели вођење фирме, илустровани ценовник штампан је у форми коју је Никола успоставио, са мањим изменама у описима и понуди производа. У једном од каснијих примерака Илустрованог ценовника Никола Ивковић у уводној речи саопштава:

П. Н.

НОВИ САД, датум поштанског жига

Да могу својим цењеним муштеријама још боље представити своје подuzeће и упознати их са својом радњом, која је данас најсолиднија и најгласовитија у овој струци, издао сам опет нов ВЕЛИКИ ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК који је још много потпунији и опширнији.

Овај илустровани ценовник показује, да је моје велико стовариште и подuzeће у Српству највеће, а свакој поштованој муштерији стоји на расположење. Све наруџбине и пошиљке врше се и отпремљају брзо и савесно под мојим личним надзором и на потпуно задовољство мојих врло поштованих муштерија.

Ко затражи ценовник, шаљем га сваком бесплатно и учтиво молим, да га пажљиво прогледа и у кругу својих пријатеља препоручи, а нарочито онима, који

требају ових ствари т.ј. г.г. свештеницима, црквеним општинама, ктиторима, дароватељима и.т.д., на чему се унапред топло захваљујем.

Г.г. муштерије, које још нису биле са мном у трговачкој вези, здраво препоручујем да се прво обраће на моју фирму и код прве наруџбине уверен сам, да ће моја послуга стећи велико допадање, јер робу држим лепу, одабрану; цене су умерене и солидне, услови врло повољни. Учинићу многа пожртвовања, да ја и моја радња задобијемо симпатију, и тиме г.г. муштерију приволим на сталност код мене.

Напошетку изјављујем да ћу се и од сада строго држати онога принципа, да свакога што лепше и боље послужим тако, да и од сада остане моја радња на оном нивоу, на којем је и данас.

Молећи за многобројне наруџбине, јесам, с поштовањем Никола Ивковић.⁸⁴

У истом примерку *Илустрованог ценовника*, на уводним страницама, Ивковић штампа фотографије свих српских црквених великодостојника тог времена, са пратећим текстом:

Да моје п. н. муштерије могу видети све поглавице наше св. цркве, где српски народ живи, пружио сам прилику да их виде у моме илустрованоме ценовнику на страни 1, 3, и 5 и то: српски прав. црквени великодостојници у Угарској, Хрватској, Славонији, Босни, Херцеговини, Далмацији, Црној Гори, Србији и у Турској (Цариграду, Скопљу, Призрену и Кичеву).

Великодостојници српске прав. цркве у сремско-карловачкој митрополији и патријаршији: Његово Високопреосвеиштенство МИРОН НИКОЛИЋ, епископ пакрачки; Његово Високопреосвеиштенство МИХАЈИЛО ГРУЈИЋ, епископ горњо-карловачки (у Плашком); Његово Високопреосвеиштенство ГАВРИЛО ЗМЕЈАНОВИЧ, епископ вршачки; Његова Светост ЛУКИЈАН БОГДАНОВИЋ, архиепископ карловачки, патријарх српски; Његово Високопреосвеиштенство МИТРОФАН ШЕВИЋ, епископ бачки (у Новом Саду); Његово Високопреосвеиштенство ГЕОРГИЈЕ ЛЕТИЋ, епископ темишварски.

Великодостојници српске прав. цркве у Босни и Херцеговини: Његово Високопреосвеиштенство ЕВГЕНИЈЕ ЛЕТИЦА, архиепископ и митрополит добро-босански у Сарајеву; Његово Високопреосвеиштенство ВАСИЛИЈЕ

---

⁸⁴ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. ствари Николе Ивковића у Новом Саду, 1,3,5.*

ПОПОВИЋ, архиепископ и митрополит бањалучко-бихаћски у Бањалуци; Његово Високопреосвеиштенство ИЛАРИЈОН РАДОНИЋ, архиепископ и митрополит зворничко-тузлански у Долњој Тузли; Његово Високопреосвеиштенство ПЕТАР ЗИМОНИЋ, митрополит захумско-херцеговачки у Мостару.

Великодостојници српске прав. цркве у Далмацији: Његово Високопреосвеиштенство Др. НИКОДИМ МИЛАШ, епископ далматински у Задру; Његово Високопреосвеиштенство ДОСИТЕЈ ЈОВИЋ, епископ боко-каторски, дубровачки и спичански у Котору.

Великодостојници српске правосл. цркве у Црној Гори: Његово Високопреосвеиштенство МИТРОФАН БАН, архиепископ и митрополит на Цетињу; Његово Високопреосвеиштенство КИРИЛ МИТРОВИЋ, епископ рашко-захумски у Никшићу.

Великодостојници српске правосл. цркве у краљевини Србији: Његово Високопреосвеиштенство ДИМИТРИЈЕ, архиепископ београдски и митрополит Србије у Београду; Његово Високопреосвеиштенство МЕЛЕНТИЈЕ, епископ зајечарски; Његово Високопреосвеиштенство СЕРГИЈЕ, епископ шабачки; Његово Високопреосвеиштенство САВА, епископ жички.

Великодостојници српске правосл. цркве у цариградској патријаршији: Његова Светост ЈОАКИМ, васељенски патријарх вариградски у Цариграду. (Грчке православне вере); Његово Високопреосвеиштенство НИЋИФОР ПЕРИЋ, архиепископ и митрополит рашко-призренски. (Војвођанин); Његово Високопреосвеиштенство ВИЋЕНТИЈЕ ХИЛЕНДАРАЦ, архиепископ и митрополит скопљански, егзарх Доње Мизије; Његово Високопреосвеиштенство ВАРНАВА РОСИЋ, епископ дабарско-велешки.⁸⁵

Објављивање фотографских портрета великодостојника Српске православне цркве у *Илустрованом ценовнику* имало је за циљ да обрати позорност побожних мирјана и клера на Ивковићеву радионицу и трговину црквених утвари, како би се управо код њега снабдевали робом. На тај начин, Ивковић је сугерисао и *правоверност*, односно канонску и конфесионалну исправност својих производа, те уливао поверење потенцијалним купцима да ће

---

⁸⁵ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду, 1 – 5.*

се у његовој радњи снабдети богослужбеним предметима израђеним по свим правилима Српске православне цркве.

Информације из пословних књига о занатлијама сарадницима радионице и трговине Николе Ивковића

Увидом у пословну документацију радионице и трговине Николе Ивковића сазнајемо о организацији рада и мајсторима-занатлијама које је ангажовао на изради поруџбина својих купаца. Према изворима, у Ивковићевој радионици је било запослено између 16 и 18 жена које су везле и шиле разне црквене утвари, одежде, барјаче, прекриваче и друго, а радили су и мајстори специјализовани за поједине послове.⁸⁶ Данас нам није познато, чак ни након увида у пословну документацију, колико је мајстора-занатлија било ангажовано код Ивковића. Вероватно је упошљавао столаре, дрворезбаре, позлатаре и сликаре, као и друге помоћне раднике у зависности од поруџбине и врсте посла. Ивковић није имао стално запослене мајсторе-занатлије свих неопходних профила при својој радионици, већ их је ангажовао према потреби. У књизи издатака радионице и трговине (*Cassabuh*) поједина имена се често понављају током година, а нека ређе. Сарађивао је са тишлерима Шренбером, Исом, Курцом, Вучковићем и другим неименованима. Познато је да је сарађивао са новосадским столаром Николом Иванчевићем, који је правио сандуке за паковање Ивковићевих производа.⁸⁷ Током прве деценије 20. века за Ивковића је радио столар Ленкеји. Евидентиране су ставке *Ленкеју за иконостас 140 к*, *Ленкеју за мали трон 24 к* (30. 3. 1908), *Ленкеји за Христов гроб 80 к* (5. 4. 1908), *Ленкеју за иконостас 300 к* (4. 3. 1909),

Сарађивао је са резбаром Секељем и другим неименованим дрворезбарима, са златаром Митом Томићем⁸⁸ и златаром Крстом. Чираке је куповао код Стојановића, путире код Шварцфелда, кандила код Рихарда Кајера, а повремено је ангажовао неименованог гравера.

---

⁸⁶ Јонових, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 60.

⁸⁷ МГНС-Cassabuch. Рачун столара Николе Иванчевића за сандуке за производе и сто за шнајдера (23. 4. 1900).

⁸⁸ Позлатио рипиде за Саборни храм у Новом Саду (1905). Видети: Стоја, Војислав, *Благо Саборне цркве*, прилог у: Ердужељи, Мелхиор, *Историја Новог Сада*, Дијам-М-прес, Ветерник 2002. (репринт издања из 1894), 481 – 489.

Према потреби, сарађивао је са новосадским књиговесцима Лучићем и Манојловићем. Код Видаковића је набављао дугмад, гајтане и бројанице, каткад је код Луке Алексијевића куповао кићанке, а код Миросављевића штоф. Често је исплаћивао мање суме Искаловићу за фотографије неба и барјака које је користио у рекламне сврхе. Коверте фасцикле и хартију куповао је код Ђорђа Ивковића.

Годинама је кројач Михаљ шио одежде и поправљао мантије, шио барјаке и камилавке за Ивковићеву трговину. Његово име је забележено у књизи издатака небројено пута. Након Михаља, дугогодишњу сарадњу Ивковић је имао са кројачем Ивићем. Најчешће је кројачке мере за шивење свештеничких одежди и хаљина узимао и евидентирао Ивић, сазнајемо из забелешки поред евидентираних поруџбина свештеничких хаљина, *лично меру узео Ивић*.⁸⁹ Исплаћивао их је по обављеном послу, а у зависности од врсте и обима посла износи су различити.

Својим агентима на терену Јовановићу, Сави Бадрићу, Трбојевићу, Јовићу, Чудићу, Дјеланићу, Вл. Вуковићу, Војиславу Бугарском и другима Никола Ивковић је исплаћивао новчане износе на име плате (од 90 до 120 круна) и путних трошкова.

У радионици је имао неколико запослених. Уредно су евидентиране ставке за плате Добр. Радосављевићу (100 круна), Т. Ковачевићу – књиговођи (120 круна). Један од његових радника био је извесни Ширшингер о чему сазнајемо из јавне захвалнице пароха Врбовљанског код Окучана: *Овим потврђујемо, да је Ваш раденик г. Ширшингер иконостас склопио и нама у најбољем реду потпуно готов и дивно израђен предао, што Вам заиста за леп пример и велику препоруку служи. Сви смо потпуно задовољни. Врбовљани п. Окучани. Црквена општина: (М. П.) Марко Витас, парох*.⁹⁰

Имао је ђаке – шегрте, а један од њих је Богдан Поповић, којег је касније запослио у трговини. Док је Богдан био шегрт, Никола Ивковић му је купио капут за 12 круна, давао му повремену потпору у износу од 2 круне, износ за ручак 0.44 круне, куповао му ципеле и платио ручак 2.10 круне, поправљао ципеле за 2.20 круна (21. 2. 1908), купио му капут (29. 2. 1908), бицикл за 60 круна (1909).

---

⁸⁹ МГНС-Књига поруџбина. Забелешка покрај евидентиране наруџбине хаљина за Јована Микића, свршеног богослова из Мартинаца (21. 1. 1914): *Меру узео Ивић*, а код поруџбине хаљина за Гигу Николића, пароха из Ирига (9. 3. 1914): *лично меру узео Ивић*.

⁹⁰ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. ствари Николе Ивковића у Новом Саду*, 3.

Плаћао је шегртима ручак (сваки 2 круне), исплаћивао кочијашу плату (31,40 круна).

Ивковић је имао издатке на стаклара, гомбара, лимара, пакера, сарача (Никетић), ковача и колара, за шрафове, ексере, даске, брзојав, марке, порто на железници, на лађи, за ђумрук, гас, шпенадле и жицу, за бронзу и секатив, за пемзле и фарбу, за гумиарабику. Плаћао је и додатне раднике за постављање иконостаса, као и транспорт иконостаса железницом и шпедитера.

Евидентирани су и трошкови попут ђумрука на руске иконе, пута шефа, трошка за виноград, трошка за краву и коња, милостиње за просјаке, прилога Трговачкој омладини, прилога за беседу на Светог Саву, напојница о Новој години, *асигурација за дућан*, као и улагање новца на текући рачун и лични трошкови шефа. Ивковић је повремено ангажовао адвоката др Стратимировића за покретање судских парница ради наплате дугова.⁹¹

У *Cassabuch* су уредно евидентирани износи за плаћање огласа у *Бранику*⁹², у календару *Братство*⁹³, у *Трговачким новинама*⁹⁴, у *Босанској вили*⁹⁵, у *Новом Србобрану*⁹⁶, у *Веснику*⁹⁷, те претплату за *Заставу*⁹⁸ и *Илустровани Гласник*.⁹⁹

Неколико пута месечно Никола Ивковић је исплаћивао знатне суме сликарима Карлу и Едуарду Тишеру из Рајхенауа (Karl Tischer, Eduard Tischer, Reichenau), Томи Јовановићу, као и фирмама Јулиуса Гринфелда (Julius Grünfeld), Јозефа и Аугуста Зака (Josef Zach, August Zach), Франца Либига (Franc Liebig), Леополда Нетела (Leopold Nettel), Е. Имергута (E. Imergut), Милера и Рајха (Müller & Reich) у Бечу, затим Хофману Ференцу из Будимпеште (Hoffmann Ferenz), фабрици Голдбештејн у Будимпешти (Goldbeisten Fabrick), затим фирмама Modern Brajtner Брештнер, Липот и Беленшток, Е. Дувиарда у Лиону, В. Бахман у Бечу, Карл Гиани у Бечу, Е. Карл у Бечу, Франца Хофмана у Бечу, Јосефа Цана у Бечу, Виталиев и Слонов у Москви, Макса Тинтнера у Бечу, Бриксу и Андерсу у Бечу и Андреасу Котиборском. Осим поменутих, дуг је низ имена

---

⁹¹ МГНС-Cassabuch. Платио 26.80 круна (21. 4. 1908).

⁹² МГНС-Cassabuch. Платио 12.78 круна (13. 6. 1906); за огласе 28 круна; за изјаве 20,79 круна.

⁹³ МГНС-Cassabuch. Платио 7.25 круна (13. 12. 1907).

⁹⁴ МГНС-Cassabuch. Платио 23 круне (1909).

⁹⁵ МГНС-Cassabuch. Платио 16 круна (1909).

⁹⁶ МГНС-Cassabuch. Платио 79.80 круна.

⁹⁷ МГНС-Cassabuch. Платио 36 круна.

⁹⁸ МГНС-Cassabuch. Претплата за износ од 9 круна (1908).

⁹⁹ МГНС-Cassabuch. Платио за ½ год 3 круне.

појединаца и фабрика код којих се Ивковић снабдевао производима које је потом продавао у својој трговини.

Различите богослужбене предмете позлаћивао је код Алфреда Јонсона, позлатара и трговца сликама у Новом Саду (Alfred Jonson, vergolder und bilderhändler in Neusatz) на крају 1899. и почетку 1900. године. Сарађивао је и са Шонбухнером, златаром сребрнарном и произвођачем црквених утвари из Загреба (Slav. Schönbuchner zlatar, srebrnar i proizvođitelj crkvenih sprava, Sklainska ulica br. 2, Zagreb). Код њега је 4. фебруара 1900. године набавио једну *кутију за криштење дјецe* за 24 круне и две *кутије за причести болни*, комад по 22 круне, а 2. јуна 1900. године један сасуд за ношење Свете тајне причести, за 22 круне, и сасуд за јелеј и Свето миро, по 24 круне.¹⁰⁰

У књизи издатака забележено је неколико ставки које се односе на Ивковићеву куповину икона код Луке Алексијевића¹⁰¹, а осим тога сазнајемо и да је Милан Ивковић куповао извесне производе код брата Николе.¹⁰² На основу тога сазнајемо да су новосадски произвођачи црквених утвари сарађивали међусобно и куповали један код другог производе које су купци наручивали а које у том одређеном моменту нису имали у својим трговинама, како би у сваком тренутку могли купцима изаћи у сусрет.

---

¹⁰⁰ МГНС-Cassabuch, 4. 2. 1900.

¹⁰¹ МГНС-Cassabuch. Платио за иконе 8 круна (13. 10. 1908).

¹⁰² МГНС-Cassabuch. Две целивајуће иконе платио је 9,90 круна (17. 4. 1906).

СЛИКЕ СА НАЦИОНАЛНОМ ТЕМАТИКОМ У ПОНУДИ РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

У радионици и трговини црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, поред израде и продаје икона, богослужбених предмета, иконостаса и осталог црквеног мобилијара, продаване су штампане репродукције портрета, пејзажа, мртвих природа и слика са темама из српске историје, попут *Бранко и вила*, *Југ Богдан и девет Југовића*, *Косовка девојка*, *Породица цара Лазара*, *Устај царе Душане* и многе друге. Исте, серијски рађене олеографије, могле су се набавити и код Луке К. Алексијевића, Луке Јоцића, Браће М. Поповића и дословно у свим новосадским књижарама, а најчешће су набављане од загребачког трговца Петра Николића. У Ивковићевој заоставштини у Музеју града Новог Сада чува се више примерака илустрованог каталога Петра Николића, у коме се на продају нуде олеографије које потом налазимо у понуди *Илустрованог ценовника* Ивковићево трговине.

Потражња за ликовним представама са националном тематиком, у другој половини 19. и на почетку 20. века, била је огромна. Свака кућа, школа, српско друштво или удружење желело је да на зидове својих салона, учионица, парохијских домова и свечаних просторија постави српске историјске представе, портете средњовековних владара, националне песнике, књижевнике и друге знамените личности. У првим јавним библиотекама српских Црквених општина у Угарској, поред српских књига могле су се наћи слике *Кнежева вечера* или *Марко Краљевић* које су имале у јужним крајевима вредност националних амајлија, запајале генерације националним духом и помогле да се ту наш свет етнички очува „до пошљетка“.¹⁰³ Слике Светог Саве налазиле су се у учионицама свих српских основних школа на подручју Аустро-Угарске, свих препарандија и Карловачке гимназије, а осим њих, могла се наћи и представа *Свети Сава благосиља Српчад* чиме се код деце школског узраста снажио национални дух.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Васиљев, Сп. [Спасоје], Српске црквено-општинске организације у првој половини XIX века, ГИДНС, X, Нови Сад 1937, 153.

¹⁰⁴ Предговор репринт издања: Гавриловић, Андра, *Знаменити Срби XIX века, I - III*, Српска штампарија, Загреб 1901 (I), 1903(II), 1904 (III), (Београд 1990).

Уз представе Светог Саве, у школама се могао наћи и портрет Вука Караџића, након што је Школски савет, 1887. године, препоручио свим епархијским школским одборима на подручју Митрополије да се за школе набави његов портрет израђен поводом стогодишњице рођења књижевника.¹⁰⁵

Визуелна култура као инструмент националне идеологије, имала је истакнуто место у свим државама у којима је живео српски народ.¹⁰⁶ Исту појаву примећујемо и код других европских народа тог времена. Потенцирање националног идентитета постао је револуционарни пројект, са идејом да од становништва начини народ.¹⁰⁷ Сећањем на догађаје из историје, увођењем њихових ликовних представа у приватне и јавне просторе истицан је национални идентитет одређене групе становника. Таква обележја имала су обједињавајућу културну и, неминовно, политичку конотацију.

Исте тенденције уочавамо код Срба у Угарској, у Кнежевини, потом Краљевини Србији, у Хрватској, Славонији, али и другде где је српски народ живео. Тако је, на пример, у Цариграду, 1909. године, објављен чланак Ђорђа Јакића, учитеља из Вучитрна, *Украш српских домова: аманет свештеницима и учитељима*, који је желео да скрене пажњу јавности на важност развоја националне свести код српског народа, чему су могле допринети и српске слике у српским домовима.

Обилазећи као учитељ наше домове видео сам да су скоро у свакој нашој, како богатој тако и најсиромашнијој, кући (...) салони наших домова декорисани са последњом врстом којеквих слика, које су нам дошле са стране, обично са Запада. Тако ћете по нашим кућама моћи видети слике европских владара, по неких светских великих људи, сувоземне и поморске битке и којешта што народ и не разуме. Али што је најгоре и најопасније најчешће се виђају слике трулог и поквареног живота нижих друштвених слојева запада; слике од којих наш старији свет одвраћа поглед; слике на којима пре има свачега осим лепоте или патриотске и моралне тенденције. (...) Туга мора обузети свакога, кад види како су ове одвратне слике заузеле место нашим светим гулама и старом оружју,

---

¹⁰⁵ Исто.

¹⁰⁶ Макуљевић, Ненад, *Уметност и национална идеја у XIX веку. Систем европске и српске визуелне културе у служби нације*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2006, уводна разматрања: IX – X.

¹⁰⁷ Asman, Alaida. *Rad na nacionalnom pamćenju*, Čigoja štampa, Knjižara Krug, Beograd 2002, 41.

том једином и најмилијом украсу наших домова у прошлости. (...) Што је било досад, не мора по сад; мањ ако ми сам хоћемо. Сада нам је бар слободно да живимо и радимо и да се развијамо као Срби. Слободно нам је да себе а нарочито свој подмладак васпитамо у свом чистом народном духу. То ћемо пак најлакше, најбрже и најуспешније чинити, ако се будемо васпитавали делима својих великана, чији ликови треба да буду једини украс наших домова, а њихова дела једини углед за наш рад. Ми имамо својих народних великана, који по својим делима могу стати уз највеће великане осталих већих народа. Наш народ има великих и славних синова, како у давној тако и у скорашњој прошлости. Па зар није грех, да се код својег дивног цвећа китимо туђим коровом, коровом који нам одвратним мирисом трује домове! Али неук, необавештен народ није толико крив због овог зла. Народна интелигенција, народни прваци и родољуби треба да помогну народу, да се освети и да одбаци од себе и из свог дома све што је туђинско.

Апелујемо сви на оне родољубе, који могу и умеју, да не пожале труда ни жртвава те да за наше домове израде нарочите, величином и ценом подесне ликове наших виђених људи, који су свом народу својим делима били од користи. За похвалу је подuzeће оних који издадоше дописне карте са ликовима наших бораца за слободу, али би још похвалније био посао кад би се, као што већ рекох, израдили ликови за украс наших домова.

Родољуби, који би узели на себе овај посао, подигли би велику и дивну задужбину. Сваки би наш дом претворили у храм у коме би се наш свет запајао новом снагом и вољом за рад на општим народним пословима. Ови значајни, историјски дани које преживљујемо, затекли су наш овамошњи народ неспреман, да се сам ангажује за борбу и рад. Досадашњи живот и горко искуство убедило га је, да никакав његов (народни) рад не може бити усехом крунисан. Зато је у последње време био малаксао. Све што се до сада могло назвати народним радом, дело је неуморног рада просветних радника и неколицине народних првака. За то маса и не зна шта је и како се води борба, те ваља пробудити, осветити

и помоћи јој да се посла прихвати. – У првом реду треба развити српску националну свест. Томе ће допринети и српске слике у српским домовима.¹⁰⁸

Неколико година раније, књижевник Андра Гавриловић (1864 – 1929), је у *Српској штампарији* у Загребу, објавио у три тома, књигу *Знаменити Срби XIX века*.¹⁰⁹ Приказавши галерију 216 изабраних личности са биографијама, из свих области у којима су Срби живели, Гавриловић је утицао на јачање свести о националном, културном и политичком јединству расутог српског народа. Многи су куповали *Знамените Србе* како би портете оних којима су се дивили, урамиле и држали на зидовима својих кућа.

Веома значајна је била културна и национална мисија српског трговца из Загреба, Петра Николића, који је израђивао квалитетне репродукције слика – олеографије, са историјским мотивима из српске прошлости, чији су аутори били најбољи српски сликари тога доба. Такве репродукције биле су веома тражене и, због њихове ниске цене, доступне широком кругу људи, па су украшавале зидове салона многих грађанских кућа. Николић је своје олеографије рекламирао у готово свим постојећим новинама. У *Обзору*, на пример, његова је фирма именована заслужном за популаризовање уметности, *родољубном твртком, која си је ставила за прву задаћу раширити међу шире обћинство смисао за домаћу умјетност*.¹¹⁰ Петар Николић је откупио права за репродуковање слика *Сеоба Срба, Таковски устанак, Мачевање, Борба петлова* Паје Јовановића, *Херцеговачки бегунци, Косовка девојка, Весела браћа, Уроша Предића, Свети Сава благосиља Српчад Ђорђа Крстића, Рањени Црногорац* Јарослава Чермака и многе друге, па њихове штампане репродукције дистрибуирао на широкој територији књижарима и другим трговцима, ради даље продаје, остварујући знатан приход.

Догађало се и да сами сликари финансирају умножавање својих слика. Један од њих је Анастас Боцарић, који је своје слике са националном тематиком репродуковао у Загребу и Прагу, током првих деценија 20. века. У сарадњи са

---

¹⁰⁸ Јакић, Ђорђе, Украс српских домована: аманет свештеницима и учитељима, *Цариградски Гласник*, (петак 26. јун 1909. год.), број 27, година XV, Цариград 1909.

¹⁰⁹ Гавриловић, Андра, *Знаменити Срби XIX века, I - III*, Српска штампарија, Загреб 1901 (I), 1903(II), 1904 (III). (репринт: Београд 1990)

¹¹⁰ *Pajo Jovanović: Voј pijetlova. Štampano u Obzoru od 1. prosinca 1907. i Slovenskemu narodu od 14. prosinca 1907.* Прештампано у: *Српска Везиља*, год. I, бр. 12, Вршац 1903.

Петром Николићем умножена је његова слика *Гуслар на збору* или *На развалинама српскога царства* 1901. године. Потом је Боцарић, објављујући бројне чланке у тадашњој штампи, тумачио значење своје патриотске представе.¹¹¹ Апеловањем на национална осећања Срба у Војводини, рекламирао је своја дела и на тај начин утицао на њихову потражњу и продају.

Веома велику популарност у српском народу имале су слике *Срби око гуслара*, *Деда и унук* и *Бранко и вила*, које су такође имале своју функцију у изградњи националне свести и политичког идентитета код Срба. Масовна продукција штампаних примерака и сликане реплике поменутих композиција, готово да их је увела у сваку српску кућу, те оне стичу значај и вредност *патриотских икона*.¹¹²

Равноправно са осталим олеографијама национално историјске тематике, слике *Деда и унук* и *Бранко и вила* продаване су у трговини Николе Ивковића, баш као и у многим другим трговинама и књижарама на крају 19. и почетку 20. века. У Ивковићевом *Илустрованом каталогу* њихова понуда се налази у поглављу *Српске народне слике*.¹¹³

Бр. 279. Бранко и вила, круна 30.- ; 68 x 55 цм. са 10 ½ цм. широким лепим позлаћеним или оксидираним оквиром;

Бр. 280. Деда и унук, круна 30.- ; 68 x 55 цм. са 10 ½ цм. широким лепим позлаћеним или оксидираним оквиром.

На стоваришту су још следеће српске народне слике, руком уметнички боловане масном бојом на платну у величини 68 x 55 цм. са лепим финим 10 ½ цм. широким оквиром – а цене су им ове: Устај царе Душане К 30.-; Сан Краљевића Марка К 30.-; Орловић Павле на Косову К 30.-; Косовка девојка К 30.-; Југ Богдан и девет Југовића К 36.-; Породица цара Лазара К 36.-

Идеализована представа Бранка Радичевића, са гуслама у рукама, којег вила крунише ловоровим венцем, имала је улогу трајног меморисања у народу песника који је својим делом допринео изградњи националног идентитета, језика

---

¹¹¹ Тимотијевић, Мирослав, Гуслар као симболична фигура српског националног певача, *Зборник Народног музеја*, XVIII/2, Београд 2004, 270 – 271; Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, 69 – 70.

¹¹² Тимотијевић, Мирослав, Гуслар као симболична фигура српског националног певача, *Зборник Народног музеја*, XVIII/2, 256.

¹¹³ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, 57.

и културе. Композиција представља реплику самоуког сликара Миливоја Мауковића,¹¹⁴ из 1878. године, изведену на основу слике Новака Радонића *Виле крунишу Бранка* из 1857. године.¹¹⁵ Након што је, 1879. године, композиција штампана као илустрација уз песму Бранка Радичевића у листу *Српска Зора*,¹¹⁶ њена популарност постаје све већа, па је реплицирана небројено пута у различитим техникама. (сл. 58. 60.)

Ликовна представа гуслара окруженог слушаоцима била је честа тема у оквиру српске националне културе 19. века. Усвојени прототип патриотске представе, реплициран у огромном броју, уживао је велику популарност у народу. Као визуелни израз идеје националног идентитета, оличене у симболичној фигури гуслара, имала је улогу у очувању сећања на херојску прошлост, епску традицију и духовно јединство код народа. Крајем 19. века, тема Срба окупљених око гуслара добија шире идеолошко тумачење у вези са нарастајућим јужнословенским покретом.¹¹⁷ Штампана верзија ове представе, настала према слици загребачког уметника Ферде Кикереца, у бечкој типографији Ивана Хаупта 1889. године, масовно је дистрибуирана посредством загребачког трговца Петра Николића.¹¹⁸ Сликана реплика композиције *Деда и унук*, у техници уља на платну, продавала се и у трговини црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, а налазила се и у Ивковићевој каталошкој понуди.¹¹⁹ (сл. 59. 60.)

Током вишедеценијске делатности радионице и трговине црквених утвари, Никола Ивковић је својом пословном активношћу доприносио *националној ствари*, у смислу буђења националне свести и јачања духовног јединства код Срба. Као трговац, у послу се руководио принципима тржишта, тежећи ка материјалној добити. Истовремено, својим пословним и друштвеним активностима, дубоко прожет српским националним осећањем, тргујући уметничким делима и другим визуелним артефактима сакралне и профане намене,

---

¹¹⁴ Јанц, Загорка, Илустратор Миливој Мауковић, *Зборник Музеја примењене уметности* 12, Београд 1968, 125 – 135; Мишић, Снежана, *Култ Бранка Радичевића у српској визуелној култури крајем 19. века*, каталог изложбе, Галерија Матице српске, Нови Сад 2009, 90 – 92.

¹¹⁵ Мишић, Снежана, *Култ Бранка Радичевића у српској визуелној култури крајем 19. века*, 90 – 91.

¹¹⁶ *Српска Зора*, св. 2, год. IV, Беч, 1879, 25. Цитирано према: Мишић, Снежана, *Култ Бранка Радичевића у српској визуелној култури крајем 19. века*, 92.

¹¹⁷ Тимотијевић, Мирослав, Гуслар као симболична фигура српског националног певача, *Зборник Народног музеја*, XVIII/2, 270.

¹¹⁸ Тимотијевић, Мирослав, Гуслар као симболична фигура српског националног певача, *Зборник Народног музеја*, XVIII/2, 253.

¹¹⁹ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, 57.

на широком подручју на коме је српски народ живео, био је у прилици да допринесе националном и политичком узлету, духовној и културној интеграцији Срба у околностима када нација егзистира без сопствене државе.

У контексту сагледавања визуелне културе код Срба на крају 19. и почетка 20. века, значај делатности радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду је веома велика. На примеру пословања и делатности Николе Ивковића сазнајемо о принципима изградње визуелне културе у смислу спровођења српског националног програма, јавне и приватне и побожности код Срба тог периода.

БОГОСЛУЖБЕНИ ПРЕДМЕТИ У ПОНУДИ РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

БОГОСЛУЖБЕНИ ПРЕДМЕТИ ОД ТЕКСТИЛА

У Новом Саду на крају 19. и почетку 20. века деловало је неколико занатских радионица за израду црквених утвари од текстила. Осим радионице и трговине Николе Ивковића, црквени текстил су производиле и продавале радионице Луке Јоцића, Милутина Соколовића, Луке К. Алексијевића, Милана Ивковића, Стеве Писаревића, Лудвига Тауша, Г. Георгијевића, Светозара Миловановића и друге. Махом су то били произвођачи и продавци различитих богослужбених предмета, од којих су текстилни представљали само део њиховог асортимана.

Предмети у литургијској употреби увек су израђивани од скупочених материјала и, освећени, употребљавани искључиво у богослужбене сврхе, као израз потребе хришћана да на спољашњи начин изразе своју побожност, поштовање и величање Бога. За израду елемената свештеничких одежди, плаштаница, покривача, завеса, литија, неба и другог црквеног текстила, употребљавани су свила, дамаст, плиш, брокат, који су, од најранијих времена, украшавани уметничким везом, златовезом, сребровезом, драгоценим камењем, металним и позлаћеним плочицама, стакленим перлама и бисерима, а од 19. века и украсним позамантеријским тракама, машински произведеним чипкама, ресама и кићанкама. Квалитет уметничког црквеног веза, као врсте сликарства, зависио је од познавања технике, финоће и прецизности израде, осећаја за боје и композицију везиље, али и од познавања иконографије. На одређеним предметима увек су се представљале исте иконографске теме, зависно од симболичног карактера који су садржали. Веома је важан био избор погодног конца или друге везилачке нити и примена одговарајуће технике бода за приказивање инкарната везених ликова, нијансирање и сенчење њихове одеће и драперија, декоративних биљних или геометријских орнамената. Различитим техникама бода у везу се могла постићи рељефност, или континуирана испуњеност везених површина, а од

средине 18. века везено је преко изрезаног комада хартије, касније картона, чиме се постизала већа пластичност третираних елемената. Каткад су цртеж композиције на текстил постављали уметници, а потом су везиље свиленим и памучним концем, златним, позлаћеним и посребреним нитима сликале - везле по тканини. Процес израде везеног предмета могао је бити веома дуг и спор, па се догађало да неколико везиља заједно раде на једном комаду црквеног текстила. Од 18. а посебно од 19. века, све чешће се примењују готове везене апликације на текстилним предметима литургијског карактера, као и комбинација сликања и веза, нарочито на плаштаницама.¹²⁰

У Ивковићевој радионици радило је између 16 и 18 жена, које су шиле и везле црквене утвари, одежде, барјаке, прекриваче и друге богослужбене предмете од текстила.¹²¹ Други извори помињу да је у његовој радионици било десет или 20 везиља.¹²² Бројни храмови на територији читаве Српске православне цркве снабдевени су литургијским текстилом произведеним у овој радионици. Никола Ивковић је, услед велике потребе и потражње тржишта, у изради богослужбених текстилних предмета примењивао готове, машински произведене елементе, позамантеријске украсне траке, ресе, кићанке и различите готове апликације које је набављао у Аустрији, Немачкој, Мађарској, Француској и Русији, односно у специјализованим фабрикама у Бечу, Берлину, Будимпешти, Лиону (Duviard, Dalger & Cie)¹²³, Санкт Петербургу, Москви, Загребу¹²⁴ и

---

¹²⁰ О црквеном везу видети: Беловић – Бернадзиковска, Јелица, *Српски народни вез и текстилна орнаментика, Оригинална монографија на основу историјских докумената, са 14 оригиналних слика*, Матица српска, књига 21, Нови Сад 1907; Мирковић, Лазар, *Црквени уметнички вез*, Музеј Српске православне цркве, књига 1, Београд 1940; Стојановић, Добрила, *Уметнички вез у Србији од XIV до XIX века*, Музеј примењене уметности у Београду, Београд 1959; Витковић – Жикић, Милена, *Уметнички вез у Србији 1804 – 1904*, Музеј примењене уметности – Просвета, Београд 1994; Цинцар-Костић, Биљана, *Богослужбени текстил, Култура Срба у Дубровнику 1790-2010: Из ризнице православне цркве Светог Благовештења*, Архив Србије – Српска православна општина у Дубровнику, Београд – Дубровник, 2012, 148-155.

¹²¹ Јонових, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, 60.

¹²² Цинцар Костић, Биљана, *Богослужбени текстил*, 149., у: Спајић, Горан, Рељић, Јелица, Перишић, Мирослав, *Култура Срба у Дубровнику 1790 – 2010. Из ризнице Српске православне цркве Светог Благовештења*, Архив Србије – Српска православна црквена општина у Дубровнику, Београд – Дубровник, 2012.

¹²³ МГНС – Фасцикла Рачуни (1904): *Fabrique de Dorures en fous Genres Emile Duviard, Dalger & Cie, Lyon; Tirage d'Or & d'Argent, soieries broderies, Ornamentes d'Église, Articles Militaires, Passanteries Enjolivares*, edd.; *Fabrique de Dorures & Ornamentes d'Eglise, Taillard, R. Bozon & Charvet, G., Charvet Successeur, 4, Rue Ste-Catherine, 4, Lyon, Maison a Paris: 54, Rue des Francs-Bourgeois.*

¹²⁴ МГНС – Фасцикла Рачуни (1904): *Dragutin Rožić, gumbar i posamenter, Zagreb, Duga ulica 22.*

другим градовима.¹²⁵ О њима сазнајемо, такође, из сачуваних рачуна у заоставштини. Тако је, на пример, позамантеријске траке набављао код М. Мауера (M. Mauer)¹²⁶ и Ј. Б. Вунша (J. B. Wunsch)¹²⁷, али и других. У његовој заоставштини у Музеју града Новог Сада сачуван је веома велик број каталога и албума са узорцима текстила, чипки, златних и других нити, украсних трака и шљокица. Осим тога сачувано је мноштво рачуна и пословне преписке са страним произвођачима у вези са понудом и набавком истих. (сл. 317 – 346.)

Иако је водио веома добро организовану везилачку радионицу, Никола Ивковић је каткад наручивао од других произвођача везени богослужбени текстил. У рачунима из 1900. године у Ивковићевој заоставштини, налазимо податак да је од *Прве српске цртачко-везилске радионице штампарије и књижарнице Милана Петка-Павловића у Вршцу (Milan Petko-Pavlovits Werschetz, Buchdruckerei-Buchhandlung, Vordruckerei, Zeichen-Atelier u. Stickerei-Anstalt)* поручио *1 Исус вез* за 9 форинти, *1 путир са Исусом* за 5 форинти и *1 Божје око* за 4.80 форинти.¹²⁸ Исте године, 14. априла, поручио је у Вршцу *1 Св. дух везено са свилом* за 18 круна и *1 Исус Христос са свилом* за 18 круна.¹²⁹ У рачунима из 1904. године код истог је поручио и платио *1 налоњ Исус* са натписом на њему: *Јелена Ружичић 1904*, *1 налоњ Исус* са натписом: *Прилаже св Ст. Кањишкој цркви Милан Лунговић Старо-Кањишки трговац 1904*. и *1 барјак дупли кроз вез жутом свилом*.¹³⁰ Из рачуна сазнајемо да цена за *3 Исуса вез* износи 54 круне, за *1*

---

¹²⁵ Душанка Марковић у каталогу изложбе *Вез по писму – писмо по везу*, Музеј града Новог Сада, Нови Сад, 2010, 26., износи податак да се у Ивковићевој заоставштини налазе узорци и каталози текстила и златних нити, насталих у радионици при руском царском двору. Позивајући се на тај извор, Биљана Цинцар Костић наводи исти податак у студији *Богослужбени текстил*, 149. Међутим, детаљним увидом у сачувани музејски материјал, налазимо да тај податак нема основа, те да у Ивковићевој заоставштини нема каталога и узорака из радионице при царском руском двору. На овом месту указаћемо на погрешно навођење презимена новосадског произвођача црквених утвари Луке К. Алексијевића у студији Биљане Цинцар Костић *Богослужбени текстил*, 149., где се исти наводи као Аксентијевић.

¹²⁶ МГНС – Регистар рачуни из 1900; 1902. године. M. Mauer, VII, Kandlgasse Nr. 20, Wien, Fabrikation für Posamentrie-Stickerei-und Kunstblumen-Artikel; (Echte, feinhaltige u leonische Gold-u. Silber-Drahte Platte-u. Gespinste frise, brillant und massiv. Bouillon glatt u kraus, matt, glanx und Curtel. Flitter flache, hohle, perlen u gepresste Folien-Dessins.)

¹²⁷ МГНС – Регистар рачуни из 1902. године. J. B. Wunsch, Ihaber: Ferdinand Roth. Gold-und Silber-Manufactur für Theater, Mode, Tapissene, Militair und Kirchenparamente, Nürnberg, St. Johannis, Burgschmictstrasse 30/34. Berlin, Kur-Strasse 45-46. (gerundet 1857).

¹²⁸ МГНС – Регистар рачуни из 1900. године.

¹²⁹ МГНС – Регистар рачуни из 1900. године, 14. 4. 1900.

¹³⁰ МГНС – Регистар рачуни из 1904. године.

натпис вез и шаблона износи 3 круне 76 пот., а за 2 наложа Исус вез износи 18 круна комад.¹³¹ Повод овој Ивковићевој наруџбини код другог произвођача црквеног текстила могао би бити велика оптерећеност бројним наруџбинама сопствене радионице у том периоду.

Одежде из радионице Николе Ивковића у ризници Цркве Светог Благовештења у Дубровнику

У богатој ризници Цркве Светог Благовештења у Дубровнику између многих богослужбених предмета и значајних примерака црквеног текстила. чувају се и две одежде епископа Никодима Милаша, које су његови наследници завештали Цркви Светог Благовештења у Дубровнику. На унутрашњој страни два сакоса налази се натпис *Рад Николе Ивковића, Нови Сад*. Архивски документи Српске православне црквене општине у Дубровнику потврђују да је за потребе цркве, 1907. године, набављено неколико нових одежди из Ивковићеве радионице, и то након што је претходне године обновљен храмовни мобилијар.¹³² У рачунским књигама Николе Ивковића, из 1908. године, под бројем 2/6.1908. евидентирано је да је Српска православна црквена општина у Дубровнику купила *2 епитрахиља по мустри 695 од чисте свиле, с бортне, франгле, кићанке и крстове, право злато 990/000, 180.-* [круна]. Куповина је реализована преко Ивковићевог агента на терену Ковачевића. Осим поменутог, у *Илустрованом ценовнику* радионице и трговине Николе Ивковића тим поводом је штампана јавна захвалница:¹³³

Свечана 3 одејанија од правог златног броката у вредности од К 3363 – примили смо и са израдом смо потпуно задовољни. Хвала Вам на савјесној изради, сваком приликом препоручићемо Вас и другим црквама. Дубровник (Далмација). Сава Барбић, парох.; Никола Бабић, председник.; Јово Бердовић, благајник.

---

¹³¹ МГНС – Регистар рачуни из 1904. године.

¹³² Архив СПЦО у Дубровнику, кутија 43 (туторски списи 1906 – 1910). Писмо Николе Ивковића пароху Сави Барбићу, Нови Сад, 18. новембар 1907. Навод према: Спајић, Горан, Рељић, Јелица, Перишић, Мирослав, *Култура Срба у Дубровнику 1790 – 2010. Из ризнице Српске православне цркве Светог Благовештења*, 65.

¹³³ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, 2.

Биљана Цинцар Костић, аутор студије *Богослужбени текстил*, у публикацији *Култура Срба у Дубровнику 1790 – 2010. Из ризнице Српске православне цркве Светог Благовештења* сматра да је могуће закључити да је већина богослужбених одежди у ризници ове цркве настала у Ивковићевој или некој од радионица које су на међи претходна два века биле активне у Новом Саду.¹³⁴

Једну епископску одежду из ризнице Цркве Светог Благовештења у Дубровнику чине епитрахил, сакос, велики омофор и надбедреник.¹³⁵ Епитрахил је од златотканог бруката, са златотакном украсном траком и апликацијама у форми крста у златовезу и шљокицама са краја 19. и почетка 20. века из неке од домаћих радионица. Сакос, израђен од свиленог бруката са жућкасто-драп основом и сребрним орнаментом у виду стилизованих ромбова унутар којих се налази флорални орнамент, на леђима има златовезени крст облик кракова, а на пресеку кракова медаљон у коме је апликација са златовезеном иконицом Исуса Христа. Око рукава и на рубовима оковратника поруба и страница налази се златовезена украсна трака. Настао је на размеђи 19. и 20. века у радионици Николе Ивковића у Новом Саду, о чему сведочи етикета на њему. Велики омофор, такође са краја 19. и почетка 20. века из неке домаће радионице, израђен је од светлодрап свиленог рипса, са златотканом траком као бордуром на ивицама. На омофору су три апликације у виду медаљона са златовезеним крстом на тамно бордо плишу, оперваженим златотканом траком. При дну омофора је апликација крста са заобљеним крајевима, израђена од сребрне нити, са мањим крстом у медаљону у његовом средишту. Уз ивицу омофора аплициране су три хоризонталне златоткане траке различитих димензија, а на ивици су златне ресе. Надбедерник, настао у истом периоду, такође у домаћој радионици, израђен је од бордо плиша, златотканих украсних трака и свиленог бруката са златовезеним апликацијама у виду крста. У централном пољу надбедреника је мањи квадрат од тамно бордо плиша у чијем је централном делу златовезена апликација у форми

---

¹³⁴ Цинцар Костић, Биљана, *Богослужбени текстил*, 148 – 155, у: Спајић, Горан, Рељић, Јелица, Перишић, Мирослав, *Култура Срба у Дубровнику 1790 – 2010. Из ризнице Српске православне цркве Светог Благовештења*.

¹³⁵ Цинцар Костић, Биљана, *Богослужбени текстил*, 150 – 151.

стилизованог крста. По ободу мањег квадрата налази се танка, а око већег квадрата шири златовезена украсна трака. На угловима се налазе кићанке. (сл. 61)

Другу епископску одежду из ризнице дубровачке православне цркве чине епитрахиљ, сакос, мали омофор и надбедреник.¹³⁶ Епитрахиљ је од златотканог броката са златотканим украсним тракама и апликацијама у облику крста, са краја 19. и почетка 20. века, пореклом из домаће радионице. Затим, сакос израђен у радионици Николе Ивковића у Новом Саду, на крају 19. и почетку 20. века, од свиленог броката са жућкасто-драп основом и сребрним орнаментом у виду стилизованих ромбова унутар којих се налази флорални орнамент. Сакос на леђима има златовезени крст облих кракова на чијем је пресеку аплициран медаљон са свиловезеном иконицом Исуса Христа. Рукави и ивице оковратника оперважени су златотканоу украсном траком. Мали омофор из истог периода рад је неке домаће радионице. Начињен је од светлодрап свиленог рипса, оперваженог златотканоу бордуром, са три аплицирана медаљона од бордо плиша на којима је златовезени крст. На крајевима омофора су три хоризонталне златоткане украсне траке, различитих дужина, а на ивицама златне и црвене ресе. Надбедреник из истог периода, рад домаће радионице, израђен је од свиленог броката, са централним пољем од бордо плиша у чијем је средишту аплициран златовезени стилизовани крст. На ивицама мањег квадрата је тања, а по ободу надбедреника шири златоткана трака, а на угловима су кићанке. (сл. 62)

Надбедреник из радионице Николе Ивковића у Музеју Војводине у Новом Саду

У збиркама Музеја Војводине чува се надбедреник произведен у Ивковићевој радионици на почетку 20. века, са плавом етикетом на полеђини и натписом на њој: *НИКОЛА ИВКОВИЋ НОВИ САД.*¹³⁷ (сл. 65.) Надбедреник је израђен од свиленог црвеног броката, са златотканим стилизованим флоралним орнаментима. У његовом средишту је мање поље од бордо плиша, оперважено златотканоу траком, са апликацијом златовезеног стилизованог крста у центру. По ободу надбедреника нашивена је широка златоткана украсна трака, а на доњем углу кићанка. (сл. 64)

---

¹³⁶ Цинцар Костић, Биљана, *Богослужбени текстил*, 150 – 151.

¹³⁷ МВ-инв. бр. 6515. Димензије: 37,5 x 45,5 цм.

***Плаштаница из радионице Николе Ивковића у Саборном храму Светог
Георгија у Новом Саду***

У саборном храму Светог Георгија у Новом Саду још увек је у литургијској употреби неколико богослужбених предмета произведених у радионици Николе Ивковића. Плаштаница храма Светог Георгија, из 1904. године, произведена је у *врхунској техници и од најквалитетнијих материјала*.¹³⁸ На сликаној представи полагања Христовог у гроб, изведеној у техници уље на платну, представљени су Христос, Богородица, Јосиф, Јован јеванђелист, Никодим и жене мироносице – Марија Магдалена и Саломија, док су у угловима иконе представљени јеванђелисти. Она је аплицирана на фину љубичасту кадифу богато украшену златовезом вегетабилне орнаментике и кићанкама.¹³⁹ На ободу плаштанице златом су извезене речи тропара на црквенословенском: *Благообразниј Јосиф с дрва снем пречистоје тело твоје, плашчаницеју чистоју обвим и вондами во гроб нов положи* (Благообразни Јосиф, скинувши с дрвета пречисто Тело твоје, обави га чистом плаштаницом, и мирисима помазавши, положи у нови гроб).¹⁴⁰ У другом низу око плаштанице извезен је запис о дародавцу: *Персида Мандић рођена Шилић, у спомен милих покојника својих, матере Софије, супруга Теодора и деце Софије и Александра, дарова 1904. године*.¹⁴¹ На основу сачуваних докумената, прота Стоја износи податак да је Персида Мандић, 1892. године, цркви поклонила 1000 круна, а да је сума, захваљујући каматама повећана за 332,50 круна. Укупно је за израду плаштанице Ивковићу плаћено 1330 круна.

У рачунским књигама радионице и трговине Николе Ивковића, забележено је мноштво извршених поруџбина, са ктиторским записима који су на њима изведени, ценама и именима појединих поручилаца, црквених општина или

---

¹³⁸ Стоја, Војислав, *Благо Саборне цркве*, прилог у: Ердунхељи, Мелхиор, *Историја Новог Сада*, Дијам-М-прес, Ветерник 2002. (репринт издања из 1894), 481 – 489.

¹³⁹ Уље на платну, димензија 70 x 50 cm, аплицирано на љубичасту кадифу, димензија 144 x 124 cm.

¹⁴⁰ Стоја, Војислав, *Благо Саборне цркве*, 482.

¹⁴¹ Стоја, Војислав, *Благо Саборне цркве*, 482.

манастира. За Црквену општину у Босуту код Ивковића је, 14. марта 1917. године, наручена плаштаница са натписом изведеним *итикованим* словима *Прилаже Милка Исајловић 1917.* за износ од 100 круна. Изведен је простирач за часну трпезу са натписом *Овај простирач поклонила св. цркви Бојана Игњатова рођ. Амицију у спомен своје непрежаљеном мужу Сими Игњатовом који је као војник умро 1917. год.* Уз то је Бојана Игњатовић купила и путир за 600 круна.¹⁴² Такође је изведен простирач за целиваћи сто са натписом *Тешко увељена и ожалошћена кућа Милоша Лупуровића смрћу незаборављеног свога сина Богољуба, за његову душу прилажу св. храму 1917.*¹⁴³ Архимандрит манастира Ковиљ Георгије Видицки, 17. јануара 1918. године, поручио је код Николе Ивковића једну доњу архимандритску хаљину за 600 круна.¹⁴⁴ За цркву у Ваљеву, 28. маја 1918. године, поручена је једна плаштаница за 60 круна, икона Мајке Божије за 160 круна и два Типика по 5 круна.¹⁴⁵ Жива Миладинов из Алибунара је, 22. јуна 1918. године, поручио одежду од *голдрејха* за 2000 круна, са извезеним натписом *Одежду ову прилаже светом храму Жива Миладинов,* за износ од 60 круна и јеванђеље *дивот израде* за 2000 круна са натписом *Светој прав. цркви Каначкој поклони ово св. Еванђеље за вечан спомен Жива Миладинов У Темнишвару 1918.*¹⁴⁶ Ивковић је купцу већ 30. јула 1918. године послао готову наручену одежду. Стеван Поповић из Буковца је поручио 11. јуна 1918. године стихар са везом *Славко и Стеван мл. Поповић 1918.*¹⁴⁷ Божидар Б. Вељковић опанчар је 18. марта 1919. године поручио везени натпис *Спомен своје супруге Максимije Даровао Божидар Б. Вељковић опанчар.* 1919. г.¹⁴⁸ Исте године је *II а хаубанска батерија Дуж. дес.* из Петроварадина наручила плаштаницу *са свиленим опишивачем и са молваним везом* у износу од 550 круна, а за цркву у Крчедину израђен је простирач са натписом *За спомен своје сину Ради дарује мати Ана Девлић 1919. г.* плаћен 320 круна. Цена простирача износила је 120, а натписа 200 круна. Јеца Косовац из Бешке поручила је 31. јануара 1920. године плаштаницу под каталожним бројем

---

¹⁴² МГНС – Књига поруџбина. Бојана Игњатов, Сивац (25. 6. 1918) виолет плиш III, постављено, златне бортне, везен са натписом, 3.500 круна.

¹⁴³ МГНС – Књига поруџбина. Катица Лупуровић, Бешка (6. 9. 1917) бордо виолет свилена кадифа, брокат, 200 x 82 цм, златне бортне, ројте, 650 круна.

¹⁴⁴ МГНС – Књига поруџбина, 17. 1. 1918.

¹⁴⁵ МГНС – Књига поруџбина, 28. 5. 1918.

¹⁴⁶ МГНС – Књига поруџбина, 22. 6. 1918.

¹⁴⁷ МГНС – Књига поруџбина, 11. 6. 1918.

¹⁴⁸ МГНС – Књига поруџбина, 18. 3. 1919.

379 од беле лијонске свиле дамаста руске дивот израде за 2000 круна.¹⁴⁹ Поруџбина је извршена 15. марта 1920. године. Никола Васић и Ђока Кесић из Краљеваца, код Руме почетком маја 1920. године, поручили су плаштаницу димензија 70 x 49 цм, без ројти широк отшивач среб. портне дивот израде за 2000 круна са натписом *Даровала Срп. Омладина 1920. г.* Поред евидентиране поруџбине Ивковић је руком забележио *бадава*. Јован Николић, свештеник у Ливадици, код Жабара (Србија) 14. априла 1921. године, поручио је одежду од руског златног броката (Одеса) са целим прибором, а свештенички стихар од свиленог вишњикастог броката по мустри и шешир бр 56.¹⁵⁰ Укупно га је све изашло 12.888 круна. Ивковић је забележио мере за шивење и дописао *мало је погнут*. И Црквена општина у Пачиру наручила је 4. јула 1921. године једну златну одежду од текстила из Одесе за 7000 круна.¹⁵¹ Поповић Трајко, свештеник из Врања наручио је, 1. септембра 1921. године, плаштаницу свилом опшивену за 400 динара. Послата је 20. септембра 1921. а за поштарину плаћено 20 динара.¹⁵² Максим Максић из Табановића код Шапца поручио је простирач по цени од 1.200 динара са Спаситељевим ликом и натписом *За спомен своје супругу Владимиру, и синовима Михајлу, Радосаву и Милану Дарује Љубица Радић 1922.* Простирач је Ивковић послао 24. марта 1922. године, а исплаћиван је на рате.¹⁵³ Архимандрит Пахомије из манастира Пакра поручио је 2. октобра 1922. године да му се сашије једна мантија руског кроја, од његовог штофа и поставе, док је све остало Ивковићево, по цени од 400 динара. Послата му је 21. октобра исте године. Са стране је Ивковић забележио примедбу *руски крој, рукави обични са два џепа и један џеп за сат*.¹⁵⁴ Епископ жички Јефрем у Чачку 3. децембра 1922. године поручио је у Ивковићевој радионици да се изради архијерејски сакос од лампаса, број 611, мали омофор, архијерејски стихар од дамаст платна са свиленом бордуром број 611, велики омофор број 611, епитрахил број 611, пар наруквица број 611 и појас број 611. Све укупно износило је 2.200 динара, а сандук и паковање плаћено је 60 динара. Ивковић је забележио мере за шивење и

¹⁴⁹ МГНС – Књига поруџбина, 31. 1. 1920.

¹⁵⁰ МГНС – Књига поруџбина, 14. 4. 1921.

¹⁵¹ МГНС – Књига поруџбина, 4. 7. 1921.

¹⁵² МГНС – Књига поруџбина, 1. 9. 1921.

¹⁵³ МГНС – Књига поруџбина, 24. 3. 1922.

¹⁵⁴ МГНС – Књига поруџбина, 2. 10. 1922.

евидентирао да му је послао ценовник. Већ 16. децембра 1912. године послао је наруџбину готову.¹⁵⁵ Епископ скадарски Виктор, у Скадру, поручује 14. децембра 1922. године у Ивковићевој радионици архијерејски сакос од златног бруката, број 761, сакос, велики и мали омофор, епитрахил, наруквице, појас набедреник и архистихар. Ивковић је евидентирао мере за кројача и следеће детаље: *Сакос дугачак 130 цм, омофор 22, мали омоф. 20, епитрахил дугачак 150 цм, руски крој са правим златним везеним (...) величина 2. Све укупно дин 12800.- Руски фазон, рукави у горње и доње [хаљине] као у наши обични (...) црвене лисне боја као лукијанов атлас. Мантије за пред Ускрс.* Епископ је купио и један рубац за штаку по цени од 1200 динара. Све је готово послато 16. маја 1923. године.¹⁵⁶ Архимандрит Данило Букуровић из манастира Крка код Костања поручио је, 7. фебруара 1923. године, једну доњу хаљину *руска кроја са два дугмета* од атласа и једну горњу хаљину *али да је спреду као руска на закопчавање са 2 дугмета* од атласа са црвеним лиснама, појас по цени од 200 динара и траку за крст за 60 динара, што је заједно са сандуком и паковањем по цени од 80 динара, износило 3040 динара.¹⁵⁷ Евгеније Киселевски из Београда, Ратарска ул. 33, и Владимир Карпов из Београда, Милоша велика 49, поручили су у Ивковићевој радионици једну одежду руског кроја, фелон, епитрахил, наруквице, појас, надбедреник *по мустри од бело жуто свиле бр 656.* по цени од 3000 динара. Око крста везеног на фелону извезен је натпис *Правитељству одежда Донски Козака Отъ Донскихъ и Тухкихъ казаковъ 1923 г.* Наручили су и ђаконски стихар, број 656, мустра 110, са везеним натписом *Стихар Управе Руске Цркве Београд*, орар и наруквице за 3.400 динара. За поруџбину су платили укупно 6400 динара. Раде Косовац из Бачког Градишта поручио је 13. фебруара 1924. године архијерејски сакос по изабраној мустри, бр 733, и то: сакос, епитрахил, наруквице, појас, велики омофор и мали омофор, све за 10.000 динара. На унутрашњој страни сакоса, на постави, дао је да се извезе натпис *Ово је побожан дар Радивоја Косовца супруге Милице 1924. Вел. Градиште.*¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ МГНС – Књига поруџбина, 3. 12. 1922.

¹⁵⁶ МГНС – Књига поруџбина, 14. 12. 1922.

¹⁵⁷ МГНС – Књига поруџбина, 7. 2. 1923.

¹⁵⁸ МГНС – Књига поруџбина, 13. 2. 1924.

Барјаци из радионице Николе Ивковића

У својој радионици и трговини црквених утвари, Никола Ивковић је производио и продавао црквене заставе - барјаче, као и оне које нису служиле за богослужбене потребе, попут застава различитих удружења, занатлијских, добротворних, певачких, ватрогасних, спортских и других друштава. Међу наручиоцима били су Срби, Мађари, Словаци и Немци, а поруџбине су стизале са читавог Балкана – из Далмације, Славоније, Босне, Херцеговине, Угарске, Србије и Македоније.

Барјаци су најчешће произвођени од свиленог броката, правоугаоног облика, вертикално оријентисаног, у доњем делу изрезаног на три полуоблично завршена сегмента, оперважена златним ресама са кићанкама на врховима. У средишњи део постављана је сликана икона светитеља, оперважена златотканим украсним тракама. На сликаним иконама представљани су патрон храма, уколико је у питању била црквена застава, или други светитељ по избору купца, затим икона патрона занатског удружења или симбол и представа грба неког друштва. Иконе и друге ликовне представе, могле су се налазити на једној или са обе стране барјака. Заставе су горњим делом качене о декоративну хоризонталну конструкцију од метала, коју су подржавале металне шипке, ослоњене на тло. На заставама је у техници веза исписиван донаторски запис са именом дародавца, годином и информацијом коме се и којим поводом дар намењује (за спомен, за здравље, за покој душе и сл.) (сл. 66. 67.)

На заставама разних удружења извезени натписи садржавали су годину оснивања друштва и, најчешће, годину израде заставе поводом прославе годишњице удружења. Донаторски и други записи обично су били везени на свиленим тракама, које су пришиване на одговарајуће место на застави.

У рачунским књигама радионице Николе Ивковића мноштво је ставки које се односе на наруџбине и израду барјака и литија. Чини се да су оне биле међу најтраженијим производима његове фирме. Највећа заслуга за то била је у добро организованој везилачкој радионици. За нас су најинтересантнији примери са донаторским записима на барјацима и литијама из којих сазнајемо о разлозима и побудама наручилаца, као и она са необичним композиционим решењима, која су

представљала одраз потреба наручилаца, њихове личне побожности, угледа и статуса у друштву, као и имовног стања појединаца и црквених општина.

У највећем броју барјаци су прилагани за душу преминулог члана породице: *Приложише браћа Томашевић за душу своје оцу Кику. 1908.*¹⁵⁹ На литији са иконом св. Никола испод кога су орачи, а са друге стране *Воскресеније* са натписом *За покој душе свога мужа Богољуба и деце Љубице и Ђуле прилаже Агница Субић 1920.*, са друге стране је натпис *За здравље Авакума Субића*, а на круни се налазила *Мајка Божија*.¹⁶⁰ На литији са иконама *Свети Лука* и *Сава* је натпис *Даровали за спомен своје мужу и Оцу Станимиру жена Мара и син Андрија Урошевић 1921 г.; За спомен милој деци Станку и Јови † даровао Отац Андрија Урошевић 1921 г.*¹⁶¹ На барјаку са иконама *Спасовдан* и *Ђурађ пешак* и представом плуга са воловима, стајао је запис *Миладин Стефановић терзија Поклања барјак своје родном месту за спомен своју, својих родитеља 1922. год Пожаревац.*¹⁶² Барјак са иконама Светог Николе и Светог Јована имао је натпис *Даровао за спомен своје супруге Паулине и кћери Гене, Јосим Бабан 1922 г.*¹⁶³

Барјаци су поклањани цркви и без образложења повода, попут оног за Петровосело у Хрватској, са иконама *Св. Никола* и *Спаситељ на мору утешује холујину на морју*¹⁶⁴ и литије Божидара Б. Вељковића, опанчара из Багрдана, са иконама *Сретеније* и *Симеон* и натписом *Даровали Варошица и село Багрдан 1920. год.*¹⁶⁵ За цркву Прђиновићску, у околини Богатића, Ивковић је израдио црвени барјак *на грочје*, са иконама *Спасово* и *Тројица*, и натписом *Општина Причиновићска 1921.г.*¹⁶⁶ У радионици су израђена два барјака са иконама Свете Петке, Архангела Гаврила, Светог Николе и Воскресенија и натписом везеним златним словима *Даровао Милан Бокшан и Милева рођ. Пиварски св. цркви 1924.*

---

¹⁵⁹ МГНС – Књига поруцбина. Крсто Копривица, Бањани, барјак 22, црвен 120 x 80 cm, Кр. 50.

¹⁶⁰ МГНС – Књига поруцбина. Авакум Субић, Бока Банат (28. 5. 1920) плави дупли дамаст, 210 x 150 cm, Кр 20.000.

¹⁶¹ МГНС – Књига поруцбина. Андрија Урошевић, пострестант Лозница, жељ. Шабац, лађа Шабац (16. 12. 1920) харас штоф, 180 x 130 cm, дин 2176.

¹⁶² МГНС – Књига поруцбина. Миладин Стефановић, терзија, Пожаревац, Србија (27. 4. 1922)

¹⁶³ МГНС – Књига поруцбина. Јосим Бабан, Србобран (10. 6. 1922) харас, 140/95 cm, дин. 1500.

¹⁶⁴ МГНС – Књига поруцбина. Стјепан Пишонић, Давор, п. Старо Петровосело, Хрватска (14. 2. 1919), дупли плави дамаст, 225 x 170 cm, све укупно 3000.-.

¹⁶⁵ МГНС – Књига поруцбина. Божидар Б. Вељковић, опанчар Багрдан, окр. Моравски (8. 3. 1919.), литија бр 38, 125 x 80 cm, 4120.-.

¹⁶⁶ МГНС – Књига поруцбина. Живко Јовичић, благајник цркве Причиновићске, п. Богатић, ок. Подрински (14. 6. 1921) 125 x 85 cm, Дин. 1230.

Испод натписа била је представа *Чобан са овцама. Под Николу и Петку јагањци.*¹⁶⁷

Велики је број нарудбина барјака за успомену на погинуле у ратовима. За Малу Крсну је 22. маја 1919. године, наручен барјак са натписом *За успомену изгинулим и помрлим 1912-1919. год.*¹⁶⁸ Барјак са иконама *св. Никола и Духови*, носио је натпис: *За спомен своје сину Алекси Даровала мати Јеца Мрђић 1920. год. који је погинуо на бојном пољу на Галицији 1916. г у својој 21 год.*¹⁶⁹

Занатска удружења су такође имала своје барјаке. Код Ивковића је занатлијски барјак села поручио представник из Бачине, са иконама *Атанасије* и *М.Б* [Мајка Божија] и натписом *Занатлијски барјак села Бачине 1920.*¹⁷⁰ У радионици је израђен барјак са натписом *Срп. Зант. Удружење Ириг основано 1921 г.* и иконом *Вознесеније Хр. и Гроб.*¹⁷¹ Барјак са натписом на траци од беле свиле *Кум Бранко и Евица Белић Првој Српској занатлијској задруги у Руми* на иконама је имао натпис *Основано 1872 г. Прослављено 1922 г.*¹⁷² У Ивковићевој радионици израђен је још један барјак за Занатлијску задругу у Руми са натписом изнад овалне иконе *Сретења Занат је златан*, а испод иконе *Прва Срп. Занатлијска задруга у Руми*. Изнад грба је писало *Основано 1872 год*, а испод њега *Прослављено 24/9 1922 год.*¹⁷³

На бројним ратарским барјацима налазимо мотиве волова, орача и плуга. При поручбини ратарске литије, 8. јуна 1918. године, тражено је да, осим икона *Васкрсење* и *Свети Илија*, са једне стране буду *воденица и берба*, а са друге стране *волови, орач и плуг.*¹⁷⁴ Интересантан је и пример барјака са иконама

---

¹⁶⁷ МГНС – Књига поручбина. Милан Бокшан, Срп. Арадац, Банаштор (7. 5. 1924) вунени дамаст, плав, 150 x 105 цм, 6000.

¹⁶⁸ МГНС – Књига поручбина. Милоје Станковић, Мала Крсна, п. Смедерево (22. 5. 1919), црвени дамаст, 180 x 130 цм.

¹⁶⁹ МГНС – Књига поручбина. Јеца Мрђић, Ст. Бановци, на Дунаву, п. Пазова (17. 5. 1920), барјак плав, бр 897, 135 x 95 цм, све готово 6000.-

¹⁷⁰ МГНС – Књига поручбина. Обрад Матић, Бачина, п. Варвар, окр. Моравски (10. 3. 1920), свила, 140 x 100 цм, свега круна 1780.

¹⁷¹ МГНС – Књига поручбина. Ђока Властић, пред. Бранко Аврамовић, свештеник, Ириг (16. 3. 1922) свилени златан дамаст, 200 x 110 цм; дин. 5000.

¹⁷² МГНС – Књига поручбина. Бранко Белић Живан Десковић, Савле Аднађевић, Рума (2. 8. 1922)

¹⁷³ МГНС – Књига поручбина. (28. 2. 1922) иконе 70 x 60 цм.

¹⁷⁴ МГНС – Књига поручбина. Мита Чобанић, Душан Апатовић, Карловци (8. 6. 1918), свила дамаст црвена бр 873, 175 x 125 цм, све готово 4000.-.

---

*Никола, Сава и Спасовдан и представом Плуг 2 вола са две краве швајцарске орају Срби са шубаром, са натписом Буријан мала 1921 год.*¹⁷⁵

У радионици су израђивани и барјаци за певачка, соколска, омладинска удружења, школе и читаонице. Један од таквих је барјак са иконама *Духови и Петка* и натписом *Својој цркви у Вел. Ораније 22. маја 1922; Певачка Дружина Јединство*.¹⁷⁶ За књажевачко певачко друштво код Ивковића је израђен тробојни барјак са иконама *Успеније Богородице и Стеван Краљ Дечански* и натписом *Основано 5. 01. 1919 год. прављен и прослављен 1922 год. Књажевачко певачко друштво Стеван Дечански краљ, са натписом на тракама Дароватељ и кум Барјака Драгомир и Ангелина Сибиновић 1922 г.*¹⁷⁷ Школски барјак са иконама *Сава и деца и Аранђел пешак са копљем и крстом*, имао је натпис *Даровала Српска Јарачка омладина својој милој школи 1922 г.*¹⁷⁸ Барјак за друштво Српске националне омладине Душан Силни у Скопљу са иконом Светог Саве имао је натпис *За краља и отаџбину Срп. Нац. Ом. Душ. Силни Скопље*.¹⁷⁹ Барјак за Удружење националне омладине у Обилићеву на грбу је имао натпис *За Краља и отаџбину*, а на икони Светог Саве *Срп. Нац. Омл. Обилић у Обилићеву*.¹⁸⁰ У Ивковићевој радионици израђен је и соколски барјак са сликом сокола и натписом = *Соколско друштво*= а испод =*Српски крстур 1922 г.*= . Са друге стране је српски грб и натпис =*Посвећено упомени на дан рођења Њ.К.В. Престоноасл. Петра*= . Све везено по платну, украшено златним портом, ројтама и кићанкама. На тробојној барјактарској ленти био је натпис =*соко Срп. Крстур*=.¹⁸¹ Занимљив је и барјак за Српску ратарску читаоницу и књижницу у Ст. Паланци са иконом

---

¹⁷⁵ МГНС – Књига поруџбина. Миладин Стефановић, Пожега (29. 12. 1920), Барјак 150 x 100 cm, иконе 68 x 56 cm, Дин 1200.

¹⁷⁶ МГНС – Књига поруџбина. Александар Маринковић, Вел. Ораније (27. 3. 1922) вунени харас, 202 x 186 cm, дин. 4200

¹⁷⁷ МГНС – Књига поруџбина. Драгомир Сибиновић, Књажевац, Србија (10. 6. 1922) свилени тробојни дамаст брукат, 200 x 120 cm, дин. 9000.

¹⁷⁸ МГНС – Књига поруџбина. Школски Одбор Милан Коњовић, учитељ, Јарак, п. Хртковци, Срем, харас вишњикаст, 175 x 105 cm, дин 1500.

¹⁷⁹ МГНС – Књига поруџбина. Др Ђорђе Керемов, председник (17. 8. 1923) српска тробојка, 100 x 100 cm.

¹⁸⁰ МГНС – Књига поруџбина. Милош Настасијевић, парох Обилићево, Банат (27. 3. 1924) 125 x 105 cm, дин 4000.

¹⁸¹ МГНС – Књига поруџбина. Јанко Рамовш, подстаршина сокола у Крстуру, Срп. Крстур (11. 3. 1924) плави дамаст, бр. 11/2, 125 x 100 cm, дин 11.500.

Светог Димитрија на којој је натпис *Плуже заори*, и српским грбом са натписом *Основана 1920 – Освећена 1924. Срп. Ратар. Чит. и Књижница у Ст. Паланци*.¹⁸²

У Ивковићевој радионици израђени су барјаци за многа ватрогасна друштва. Барјак ватрогасног друштва у месту Семелци у Славонији, имао је натпис изнад иконе Светог Флоријана *Dobrovoljno Semeljačko vatrogasno Društvo*, а са друге стране *Osnovano 1892 g. Pravljen i proslavljen 1922 g.*¹⁸³ Барјак за ватрогасно друштво у Букину са иконом Светог Флоријана, имао је натпис *Freiwiliger Feuerwerls Verrcin Bukin*.¹⁸⁴ Код Ивковића је израђен барјак за ватрогасно друштво у Цепину са иконом светог Флоријана и натписом *Pomož Bog osnovano 1888 god. Proslavljeno 1923 god.* а са друге стране на амблему *Dobrovoljno Vatrogasno Društvo Cepen uz pomoć i dobrovoljni priolog Josip Lendai*,¹⁸⁵ затим барјак за Добровољно Ватрогасно Друштво у Кешинцима и Селици са иконом Светог Флоријана и ватрогасним симболом око којег је натпис *Добровољно Ват. Друштво Кешинци*.¹⁸⁶ За ватрогасно друштво у Гајдобри израђен је барјак са иконама *Florian* и *M.G.* [Мајка Божија] са натписом на немачком [нечитко] о дародавцу *Annamaria Pfeffer*.¹⁸⁷ За ватрогасно друштво у Обровцу произведена је застава са иконом *Florian & Blene vоторanske* [нечитко].¹⁸⁸

У Ивковићевој радионици направљено је више барјака за удружења угоститеља. Барјак са иконама Светог Николе и Светог Антонија имао је натпис *Удружење хотелијера, кафеџија и гостионичара Велики Бечкерек. Vereinigung der Hoteliere, Kafétiere und Restauranteure gross Becskerek. Основано 1921 19/10 под председништвом Светозара Кирћанског*.¹⁸⁹ Барјак за Удружење пекара, посластичара и лицидера Новог Сада и Петроварадина са иконама *Ћирил и Метод* и символ пекарски, лебац унакрст 2 векне и кифла и перец 70 x 54 цм.

---

¹⁸² МГНС – Књига поруџбина. Димитрије Рашић, учит., Ст. Паланка (2/5 924) харас дамаст, 140/100 цм, дин 4800.

¹⁸³ МГНС – Књига поруџбина. Pero Paviček i Stefan Lake, Semelјci, Славонија (17. 5 .1922) хараса, 200 x 110 цм, дин 4000.

¹⁸⁴ МГНС – Књига поруџбина. Franc Jegel, Bukin, Ваџка (31. 8. 1922) харас, 200 x 110 цм, дин. 10.000.

¹⁸⁵ МГНС – Књига поруџбина. Josip Lendai, Valentin Hitzhaus, Cepen свилени, дин. 9600.

¹⁸⁶ МГНС – Књига поруџбина. Перо Павличек, лично (18. 1. 1923) први лионски свилени дамаст, 200 x 140 цм.

¹⁸⁷ МГНС – Књига поруџбина. Peter Pfeffer, Gajdobra (28. 6. 1923) харас, 150 x 110 cm, 11.000.

¹⁸⁸ МГНС – Књига поруџбина. Fr. Pecuno, Johann Diacsek, Obrovac (7. 8. 1923) црвена дамаст свила, 170 x 110 цм, дин 9000.

¹⁸⁹ МГНС – Књига поруџбина. Светозар Кирћански, хотелијер, Вел. Бечкерек (28. 7. 1922) црвен, 300 x 120 цм, дин 9600.

Иконе и символ на платну уметнички моловане и украшене златним портом, ројтама и кићанкама. На страни на којој је икона Светог Кирила и Методија натпис Основано 1/1 1921. Прослављено 11/5 1923. Са друге стране био је исти натпис латиницом.¹⁹⁰ Удружење хотелијера кафераја и гостионичара за Војводину у Новом Саду наручило је 1923. године барјак са иконама Светог Саве и Светог Антуна и са амблемима Задрен (нечитко), чаша тива, чаша и бутело и печено прасе. На белој траци је исписано, на ћирилици и латиници Кум Ђорђе Вајферт, Гувернер С.Х.С. и индустријалац. Београд. На тробојној траци је на српском и немачком писало Удружење хотелијера кафераја и гостионичара за Војводину Нови Сад 1923. а на барјактарској траци Удружење Гостионичара Основано 23. авг. 1919. Освећено 23. авг. 1923.¹⁹¹

Велики број застава израђен је код Ивковића за многобројна добровољачка удружења. Један од њих је барјак Организације добровољаца из Старог Бечеја са иконом *Ђурађ пешак* и натписом око ње *Организација Добровољаца Стари Бечеј основано 1919. г. освећено 1923. г.* и овалним грбом са натписом *За Краља и отаџбину*.¹⁹² На друштвеном барјаку са иконом *Ђурађ на коњу* и натписом *Основано 1919, а освећено 1923. Удружење Добровољаца Стапар* и српским грбом на другој страни, стајао је натпис *За краља и отаџбину Удружење Добровољаца, Стапар*.¹⁹³ Интересантан је барјак за Добровољачко удружење из Нових Карловаца са св. *Ђурђем на коњу у оклопу као што је слика у излогу, и са друге стране Српски грб. Све готово дивот.* Око иконе Светог Ђорђа стајао је натпис *Добровољачко Удружење Нови Карловци, а око грба, Основано 1919. Освећено 1924.*¹⁹⁴ Код Ивковића је наручен добровољачки барјак *израда према мојој понуди вел 100/100 слике ослобођење и грб, са натписом Основано 1919. Посвећен 1924. За Краља и отаџбину организација Добровољаца Ст. Паланка*,¹⁹⁵

¹⁹⁰ МГНС – Књига поруџбина. По Живку Козаревом председнику, Темеринска 67. (7. 3. 1923) лионска дамаст свила бела са жутином, 200 x 115 cm, дин. 9600.

¹⁹¹ МГНС – Књига поруџбина. Барјак је наручен 30. 6. 1923. и требало је да буде готов до 23. 8. 1923. Вишњикаст црвен, 170 x 110 cm, дин 18.000.

¹⁹² МГНС – Књига поруџбина. Стеван Грчић, Паја Сентомашки, Ст. Бечеј 130 x 90 cm, дин 6000.

¹⁹³ МГНС – Књига поруџбина. Милан Иванов, Душан Јосић, Стапар (16. 4. 1923) харас плаве боје, дин 4000.

¹⁹⁴ МГНС – Књига поруџбина. Председник Бранко Филиповић, Члан Стеван Веселиновић (28. 1. 1924) вунени харас, црвено плаво бело, 100 x 100 cm, дин 4000.

¹⁹⁵ МГНС – Књига поруџбина. Ђока Плавшић, Стеван Бороцки, Ст. Паланка (29/4 1924) лионска свила, 100 x 100 cm, дин. 6000.

и добровољачки барјак у српској тробојци са знаком Добровољачке организације у Каћу, српским грбом, иконом Цара Лазара, и натписом *Основано 1918. Освећен 1920. За Краља и Отаџбину*.¹⁹⁶

У радионици Николе Ивковића произвођени су црквени барјаци и за католичке наручиоце са иконама *Josif i sv. Rok*.¹⁹⁷ Код њега су Findrik Janos, Как Karolyné, из Куцуре (Kuczura) наручили *2 temploni lobogó* [2 црквена барјака] са натписом на мађарском, 1. 6. 1923. године, а израђена је и литија за Жупу у Каменици, димензија 160 x 124 цм, за 6000 динара, по наруџбини професора Јураја Томашича, Марјана Чордаша и Луке Хлађика.

У *Илустрованом ценовнику трговине срп. цркв. утвари* Никола Ивковић за барјаке произведене у његовој радионици рекламира следећим речима: *Израда мојих барјака призната је као најлепша. Сваки има диван облик. Код наруџбине довољно је означити две цифре, под којим се барјак и цена налазе*.¹⁹⁸ У каснијем ценовнику стоји: *Израда мојих барјака (застава) призната је као наусавршенија, а особито вез са свилом и златом свугде је до сада стекао највеће допадање. Код наруџбине потребно је означити две цифре, под којим се барјак (застава) налази*.¹⁹⁹ Осим тога, у поглављу *Јавне захвале* у ценовнику, Ивковић је објавио изјаве задовољних купаца барјака који су произведени у његовој радионици.²⁰⁰

Примили смо са највећим свиђањем од Вас наручену заводску заставу, те се од стране управе изјављује потпуно задовољство и признање на вештачкој изради како веза са стране, тако и веза митрополитског грба и лика св. Саве. Свима јавним друштвима најтоплије вас препоручујемо. Сомбор. Борђошки, управитељ срп. нар. учитељских школа.

Код Вас поручена три црквена барјака данас сам примила и врло сам изненађена на лепој и красној изради, па у толико изјављујем своје потпуно задовољство. Рудна (Торонтал). Бароница Вилхелмина Николић од Рудне.

---

¹⁹⁶ МГНС – Књига поруџбина. Михајло Марић, председник, Аћим Мандић, Тодор Продановић, Рада Пешерац, Каћ (5. 5. 1924) харас дамаст, дин 7250.

¹⁹⁷ МГНС – Књига поруџбина. Тома (нећитко) Sr. Roža ulica, Mitrovica, Srem (10. 5. 1923) харас, 180 x 130 цм, иконе 85 x 70 цм, дин 4000.

¹⁹⁸ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, 13.

¹⁹⁹ *Исто*, 19.

²⁰⁰ *Исто*, 2 – 3.

Са израдом барјака за певачко друштво који сам код Вас наручила, потпуно сам задовољна и на тако вештачкој изради и везу могу Вам само честитати. Вашу радњу као најусавршенију и најсолиднију препоручићу сваком приликом, јер то заиста и заслужујете. Вел. Бечкерек. Анастасија Станковић, рођ. Исаковић.

Наручени барјак за наше певачко друштво, у вредности од 4400 круна, примили смо данашњим даном и са истим смо у сваком погледу јако задовољни, јер је заиста вез са златом уметнички извезен. Ми Вас сваком певачком друштву најтоплије препоручујемо. Земун. Ђорђе пл. Спирта. Софија пл. Спирта.

Данас примисмо од Вас наручене барјаке и са њима смо потпуно задовољни, те Вас сваком топло препоручујемо. Бечеј. Никола Петљански, потпредседник.; Душан Шикопарија, председник.; Стеван Татић, благајник; Бранко Живков.; Младен Крстоношић.

Из Ваше радње примили смо данас наручену велику литију и 2 барјака, са којима смо потпуно задовољни, с тога заслужујете да Вас свакој српској цркв. општини најтоплије препоручимо. Каменица (Срем). Јован Михаиловић, тотор.; Мита Никетић, председник.; Теодор Савић.; Ђока Пештанац.

Послату велику литију и два мала барјака, као и 24 комада минеја великог формата примили смо, те пошто смо се и овом приликом уверили о солидности Ваше послуге и цене, то Вам овим јавно захваљујемо и сваком брату Србину и општини најтоплије препоручујемо. У Десци. Јован Гавриловић, парох.; Шандор Старчевић, председник.; П. Ј. Подградски, перовођа.

Слушајући свугде по Босни, а особито по Бос. Крајини за Вашу цијењ. радњу, солидну послугу и најумеренију цијену, и ова се општина веома радује, да Вам може овим изразити своје особито задовољство на послатим нам барјацима и дивним златним ручним крстом. Сматрамо за особиту дужност, јавно Вам признати и Вашу радњу свакој српској цркв. општини најбоље и најтоплије препоручити. Притока, код Бихаћа (Босна). Љубомир Ковачевић, перовођа.; Стеван Ковачевић, парох, председник.

Примили смо наручене барјаке и не можемо пропустити, а да Вам се на лепој изради истих не захвалимо и не изречемо наше задовољство. Ми Вас свима

најтоплије препоручујемо као ваљана и солидна трговца. Шарок (Барања). Браћа Јосиф и Миливој Бошњак, земљоделци.

Поручене црквене утвари, одежде, ћаконски стихар, барјак, плаштаницу, трикир и дикир за г. епископа и.т.д. добили смо и за исте имам Вам јавити своју топлу благодарност на солидној изради и услузи. Нисам био до сада познат са Вашом цењеном радњом, али кад сам видео ову нашу наруџбину и да одговара духу нашега светога православља, могу Вас увјерити да ћемо и на даље бити Ваше сталне муштерије и да ће Ваша цењ. радња бити увјек достојна наше препоруке. Примите српски поздрав по наредби г. епископа Кирила. Никшић (Црна Гора) Секретар конзисторије: Симо Ј.Шиљак, ћакон.

Могу Вам јавити, да су чланови моје црквене општине потпуно задовољни са послатим барјаком и изјавили су предамно да ће све потребне ствари за моју новосаграђену цркву код Вас наскоро наручити. Приједор (Босна). Милан Поповић, парох.

Са барјаком и ручним крстом у вредности од 340 круна потпуно смо задовољни, како у погледу израде, тако и цене. Нова Градишка. Ј. Грубишић, тотор; Др. Младеновић, председник.

Задивише ме барјаци, које сам данас с поште примила. Радујем се да Вам могу одати признање. Шаљем Вам са благодарношћу за два барјака 400 круна. С поздравом. Вел. Бечкерек. Стана Соларов.

Литије из радионице Николе Ивковића

У Илустрованом ценовнику трговине срп. цркв. утвари Никола Ивковић наводи за које све цркве је произвео литије у својој радионици: Лепе и скупоцене литије у последње време правио сам овима: За цркву у: Бечеј, Петрово-Село Бачко, Мартинце, Бачфелдварац, Врљика (Далмација), Рума, Буђановци, Срп. Крстур, Бачка Паланка, Каменица, Косово (Далмација), Ср. Карловци и.т.д.²⁰¹ У

---

²⁰¹ Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду, 15.

поглављу *Јавне захвале* публиковане су изјаве задовољних купаца код њега произведених литија.²⁰²

Послате одежде, литије, стихаре и небо примио сам и радујем се, да Вам могу изјавити своје потпуно задовољство на Вашој ревности. Израда одежде, стихара и неба ванредно је лепа и Ви заслужујете сваку похвалу. Моје потребе и у будуће код Вас ћу подмирити. Вуковар. Радивој А. Пауновић.

Велику литију примио сам данас и мило ми је што Вам могу у име приложника св. Цркве налазећег се у Америци изјавити моје потпуно задовољство и признање на солидној изради и врло умереној цени. Мазин, код Брувна (Лика). Јово С. Војновић.

Из Ваше радње примили смо данас наручену велику литију и 2 барјака, са којима смо потпуно задовољни, с тога заслужујете да Вас свакој српској цркв. општини најтоплије препоручимо. Каменица (Срем). Јован Михаиловић, тотор.; Мита Никетић, председник.; Теодор Савић.; Ђока Пештанац.

Послату велику литију и два мала барјака, као и 24 комада минеја великог формата примили смо, те пошто смо се и овом приликом уверили о солидности Ваше послуге и цене, то Вам овим јавно захваљујемо и сваком брату Србину и општини најтоплије препоручујемо. У Десци. Јован Гавриловић, парох.; Шандор Старчевић, председник.; П.Ј.Подградски, перовођа.

Небо и литију примили смо и сви смо задовољни. Израда је преко сваког очекивања, с тога Вам у име целог одбора изричем своју захвалност. Дрежница (Хрватска) Д. Трбојевић, перовођа; Мане Таталовић, парох.

Шаљући Вам данас износ од 800 круна, за купљену од Вас велику литију, као задужбину и прилог мојих честитих парохијана из Америке, сматрам угодном дужношћу изјавити Вам свеопће задовољство, те ћемо се и убудуће на Вас обратити и Вашу радњу свугде најтоплије препоручити. Приммишље (Лика). Рафаило Божјић, потпредседник.; Јован Вукелић, протојереј, преседник.

Поручену робу од Вас примили смо у најбољем реду. Са литијом и рипидама потпуно смо задовољни. Примите од цијеле моје цркв. општине

---

²⁰² Исто, 2 – 4.

благодарност преко мене, која ме је опуномоћила на то. Капелна, код Долњег Михољца (Славонија). Љубомир Теодоровић, парох.

Небо и литију примили смо на наше потпуно задовољство и не можемо а да Вам писмено не изјавимо наше признање на вашем труду. У Јарковцу. Коста Петровић, перовођа; Леса Којић, председник; Ђорђе пл. Бота, парох.

Овд. општина веома се радује, да Вам може изразити своје особито задовољство на три литије и један ручни златни крст у вредности од 625 круна, јер су заиста дивни. Притоци (Босна). Љубом. Ковачевић, перовођа; Стеван Ковачевић, парох и председник.

Овдашња цркв. општина наручила је од Вас литију, и како сте ју на потпуно задовољство целог овд. становништва израдили, то Вам се овим изјављује захвала на Вашем труду око лепе и укусне израде. Платичево. П. Јовановић, перовођа; А. Симуновић, председник.

Неба из радионице Николе Ивковића

На основу сачуване грађе, примећујемо да је радионица Николе Ивковића имала велику продукцију црквених *неба*. У питању су балдахини од текстила који стоје на четири копча, уложена у масивна постоља. Она се употребљавају у свечаним приликама ван храма, када се дочекују црквени великодостојник, владар, архијереји, најстарији и угледни свештеници, као и поводом слава и литија. Том приликом *небо* носе четворица младића. Током године, када није у употреби, *небо* стоји у наосу храма, најчешће испред царских двери. На страницама балдахина исписују се речи победничке песме *Свјат, свјат, свјат Господ саваот. Испол небо и земља слави твојеја*. На унутрашњој страни балдахина исписују се или везу ктиторски записи. Запис се може налазити и на спољној страни *неба*. Израђује се од скупочених, најчешће свилених, материја, а ивице балдахина обично су украшене златним ресама. На врхове копча поставља се по једна декоративна ваза. (сл. 68 – 70)

У Ивковићевој заоставштини, у Музеју града Новог Сада, чувају се фотографија *неба* произведених у његовој радионици. На неколико фотографија је

снимљен Никола у целој фигури, како стоји поред или испод *неба*. Фотографије је снимио новосадски фотограф П. Искаловић у рекламне сврхе.²⁰³

У Ивковићевој радионици израђено је *небо* као поклон Срба из Америке цркви, са ктиторским записом на унутрашњој страни, у златовезу, *Дар од браће Срба из Америке 1907. год. Јово Ђекић, Буро Ђекић и Јовица Ђекић*. Споља је извезено, такође у златовезу *Свјат, свјат, свјат (...)*. (сл. 71) На другом небу из Ивковићеве радионице и трговине ктиторски запис се налази на спољашњој страни балдахина, у златовезу *Прилаже св. цркви Мита Адамовић старији и супруга Тина 1908. Свјат, свјат, свјат Господ Саваот*. (сл. 72) Донаторски запис је могао бити и сликан, уместо извезен. Тако је у радионици израђено небо од изабране свиле по мустри, са *молваним* натисом: *За спомен своме отцу Петру; дарује син Сима Пауновић 1919. год.*²⁰⁴ Каткад је израђиван само балдахин од текстила, и постављан на дрвену конструкцију старог неба. Василије Теофановић, прота из Чуруга поручио је израду једног неба, без копаља, 30. априла 1924. године, с тим да се старо копље бојадише, а вазе позлате, за 15.000 динара.

У *Илустрованом ценовнику* штампана је рекламна изјава Николе Ивковића: *Израда мојих неба призната је као најусавршенија. Нарочито се мој рад одликује златовезом. Код наруџбине довољно је окачити две цифре под којим се небо и цена налази.*²⁰⁵ Такође, у ценовницима Ивковићеве трговине налазе се и многобројне *јавне сведоџбе и изјаве* задовољних поручилаца.²⁰⁶

Препоручујемо Вас као ваљана и поштена Србина трговца свима срп. прав. цркв. општинама, јер сте нам небо у вредности од 1160 круна особито лепо израдили. Госпођинце. Каменко Чешљар, перовођа; Петар Теофановић, председник; Аћим Пинтић, потпредседник (долазе потписи 8 одборника)

Небо и литију примили смо на наше потпуно задовољство и не можемо а да Вам писмено не изјавимо наше признање на вашем труду. У Јарковцу. Коста Петровић, перовођа; Леса Којић, председник; Ђорђе пл. Бота, парох.

---

²⁰³ МГНС-КИ-4427/1-26. 26 фотографија црквених утвари (неба и барјака) специјализоване трговине Николе Ивковића у Новом Саду (Нови Сад, око 1910.). Фотограф П. Искаловић. Фотопапир налепљен на картон, 15,2 x 22 цм; 15,3 x 21,7 цм.

²⁰⁴ МГНС – Књига поручбина. Сима Пауновић, Сурдук, Срем (28/5 1919), брзојав, лађа Стари Сланкамен, жељ. Инђија, свила, са 4 штангле и вазне све готово, без туљака погођено, Кр. 7200.

²⁰⁵ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, 11.

²⁰⁶ *Исто*, 2 – 4.

На моју велику радост јављам, да сам са небом, које сам од вас наручила у вредности од 1500 кр. врло задовољна, те Вам на Вашој вештини и способности могу само честитати. Шид. Удова Евица Регељац.

Послате одежде, литије, стихаре и небо примио сам и радујем се, да Вам могу изјавити своје потпуно задовољство на Вашој ревности. Израда одежде, стихара и неба ванредно је лепа и Ви заслужујете сваку похвалу. Моје потребе и у будуће код Вас ћу подмирити. Вуковар. Радивој А. Пауновић.

Небо, свештеничке стихаре и друге цркв. утвари које смо из Ваше радње наручили у укупној вредности К 2130 – примили смо на опште задовољство с тога Вас турским срп. правосл. црква као најсолиднију радњу препоручујемо. Будва (Далмација) Митровић Никола, председник.; В. Лакетић, благајник.

Примили смо небо на наше потпуно задовољство. Вез златом, а такођер и други рад око неба са правом се може назвати вештачки, с тога заслужујете, да Вас мирне савјести свима српским православним црквама препоручимо. Муњава-Јосидол (Хрватска). Јован Клипа, учитељ, перовођа.; А. Орлић, трговац.

Небо, полијелеј, завесе, простираче за налоњ и часну трапезу, чираке пред олтар и.т.д. у укупној вредности К 3500 – примили смо и са свима утварима потпуно смо задовољни. Признајемо да у вештини израде свих утвари надмашујете сваког другог, с тога хвала Вам и увјерени будите, да Вас никада нећемо заборавити. Из седнице цркв. одбора у Брлогу (Лика). Вујо Никшић, потпредседник.; Илија Рапајић, парох, председник.; Петар Милеуснић, Шпиро Кнежевић, турсори.

Јављам Вам, да сам небо примила и са истим потпуно задовољна. Израда је врло красна и сваком ћу Вас као солидна трговца и вештака у тој струци препоручити. Рача (на Сави). Парох Никола Станишић.; Јелена Шарић.

Данас сам примио небо, које сам у име мојих парохијана (ктитора) код Вас наручио и могу Вам рећи, да смо са израдом истога потпуно задовољни, а искрено да кажем нисам се надао по тако јефтину цену овако красну израду и фини материјал добити. Класнић (Хрватска). Јово Ресановић, благајник.; Председник: Илија Пешут, парох.

Са израдом неба, које су моји парохијани из Америке наручили, сви смо задовољни. – И овом приликом доказали сте, да у пуном смислу оправдавате и са своје стране као трговац начело „Свој своме“. Увјерени будите, да сте са Вашим досадањим радом све ове крајеве добили за сталне муштерије. Швица, код Оточца. Милан Скенџић, парох.

Небо и литију примили смо и сви смо задовољни. Израда је преко сваког очекивања, с тога Вам у име целог одбора изричем своју захвалност. Дрежница (Хрватска). Д. Трбојевић, перовођа; Мане Таталовић, парох.

Изненађени дивном израдом неба, које смо код Вас у вредности К 500 – наручили, изричемо Вам најлепшу захвалност, како на уметничкој изради, тако и на савесној и тачној послузи. Препоручићемо сваком Вашу цењ. радњу. Мошорин. Ђока и Марија Белоцић.

Са примљеним небом задовољна сам ! Хвала Вам на солидној послузи, Ко год жели какав прилог св. цркви учинити, са поверењем треба да се обрати на Вас. Кленак (Срем) Ката Сејновић.

Небо, рипиде, крст, чираке и стихаре примили смо на потпуно наше задовољство. – Израда је у свему красна и мило нам је, што видимо у Вама као Србину, да идете за тим, да несолидну иноверну конкуренцију и њихову робу из наших св. цркава одстраните. Хвала вам на таквом раду, а увјерени будите, да ћемо Вас сви у том својски потпомоћи. Херцегови, у Боки. Марко Поповић, парох. прота.; П. Комнемновић, председник.; Никола Доклестић, благајник.

Одежде из радионице Николе Ивковића

О изради свештеничких богослужбених одежди у својој радионици Никола Ивковић је у *Илустрованом ценовнику трговине српских црквених утвари* публиковао више изјава. *На стоваришту увек имадем готових одежда и велики избор у свили за одежде, с тога сам у стању одмах наруџбину извршити, чим ми се иста достави. На захтев г. муштерије радо шаљем мустре са означеним врло солидним ценама, а која се цењ. муштерија ослони на мој избор и цену, тој*

---

*јамчим, да ће у сваком погледу потпуно задовољна бити.*²⁰⁷ *Израда и крој мојих одежде призната је као најсавршенија и сваком добро стоји.- Свилу из првих светских творница: руских, француских, италијанских и.т.д.- Код наруџбе довољно је означити две цифре, под којим се одежда и цена налази.- Послуга брза и тачна, цена јефтинија него игде.*²⁰⁸

У поглављу *Јавне захвале Ивковићевог Илустрованог ценовника* штампане су изјаве задовољних купаца одежди произведених у његовој радионици.²⁰⁹ Из њих сазнајемо поуздане информације које су се црквене општине и манастири, проте и игумани снабдевали одеждама код Ивковића. Похвале за његов рад стизале су из Далмације, Босне, Војводине и многих крајева у којима је српски народ тада живео. Код Ивковића је набавио одежде Радивој А. Пауновић за цркву у Вуковару. Црквена општина у Вршцу купила је четири одежде и два ђаконска стихара са потребним приборима. за цркву у Будви (Далмација) купљени су свештенички стихари. За црквену општину у Дубровнику код Ивковића су купљена *Свечана 3 одејанија од правог златног броката у вредности од К 3.363.* на чему му се писмено захваљује Сава Барбић, са напоменом да ће га увек и свугде препоручити. Отац Јоаким Бједов, настојатељ манастира Крупе код Обровца (Далмација) захваљује се Николи Ивковићу и додаје да већ више година наручује код њега све утвари за цркву. Поп Марко Зец из Брајића, код Будве (Далмација) задовољан је квалитетом и брзином испоруке одежде и стихара. У Ивковићевој радионици израђене су свечане одежде, ђаконски стихар и простирач за налоњ за манастир Крушедол, за шта му братство изјављује јавно признање и захваљује се. Све три земунске цркве су код Ивковића наручиле 45 свилених ђачких стихара, на задовољство ктитора и проте Паје Милина који га обавештава да ће му износ од 1.080 круна послати поштанском упутницом. Црквена општина у Романовцима ослонила се на Ивковићев избор при наруџбини одежде за свештеника, те јавно изражавају задовољство и захваљују се. Секретар конзисторије, ђакон, Симо Ј. Шиљак по налогу епископа Кирила у Никшићу (Црна Гора) обавештава Николу Ивковића да су поручене црквене утвари,

---

²⁰⁷ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду, 6.*

²⁰⁸ *Исто, 7.*

²⁰⁹ *Исто, 2 – 4.*

одежде, ђаконски стихар, барјак, плаштаница, трикир и дикир за епископа примљене, и изражава своје задовољство квалитетом, напомињући да до сада није био упознат са радом Ивковићеве радње, али да ће убудуће бити стална муштерија јер све одговара духу православља, а Ивковићеву радњу ће увек препоручивати. Милан Басарић, парох у Лучанима, код Бриња (Хрватска) изјављује да је задовољан испоруком и да ће се и убудуће Ивковићу обраћати. Исто му пише и Симеон Опачић, свештеник у Трибњу, код Обровца (Далмација).

Послате одежде, литије, стихаре и небо примио сам и радујем се, да Вам могу изјавити своје потпуно задовољство на Вашој ревности. Израда одежде, стихара и неба ванредно је лепа и Ви заслужујете сваку похвалу. Моје потребе и у будуће код Вас ћу подмирити. Вуковар. Радивој А. Пауновић.

Овим се званично потврђује да је г. Никола Ивковић израдио 4 одежде и 2 ђаконска стихара са потребним приборима и да је како са солидном израдом, тако ценом потпуно задовољио ову општину, с тога препоручује г. Николу Ивковића најтоплије. Вршац. Др Жарко Ранчин, председник.; Мита Клицин, перовођа.

Небо, свештеничке стихаре и друге цркв. утвари које смо из Ваше радње наручили у укупној вредности К 2130 – примили смо на опште задовољство с тога Вас турским срп. правосл. црквама као најсолиднију радњу препоручујемо. Будва (Далмација) Митровић Никола, председник.; В. Лакетић, благајник.

Свечана 3 одејанија од правог златног броката у вредности од К 3363 – примили смо и са израдом смо потпуно задовољни. Хвала Вам на савјесној изради, сваком приликом препоручићемо Вас и другим црквама. Дубровник (Далмација). Сава Барбић, парох.; Никола Бабић, председник.; Јово Бердовић, благајник.

Већ више година наручујемо код Вас све утвари за нашу св. цркву и за све то време као и овом приликом са примљеним чирацима, стихарима и.т.д. потпуно смо задовољни. Израда одговара потпуно обреду наше св. цркве што доказује, да сте стручњак нам којег се свако турско и манастири са потпуним поверењем обратити могу. Управа манастира Крупе код Обровца (Далмација) О. Јоаким Бједов, настојатељ.

Одежду и стихар примио сам својевремено и то на опште задовољство. Хвала Вам на тако брзој и солидној послужу. Заиста заслужујете повјерење свакога. Новце за изравнање рачуна примићете у најкраћем року. Брајићи, код Будве (Далмација). Поп Марко Зеџ.

Свечане одежде, ђаконски стихар и простирач за налоњ примили смо на потпуно задовољство и мило нам је што Вам можемо изјавити признање на вештачкој изради, солидној и умереној цени. Братство манастира Крушедола.

Поруџбину коју смо код Вас поручили, 45 комада свилених стихара ђачких, за све три наше цркве, извели сте на потпуно задовољство и ктитора, који су за исплату ових новац даровали – као и потписанога, те се Ваши солидан рад може сваком најтоплије препоручити. Новац К 1080 – шаље Вам се поштанском упутницом. Земун. С поздравом прота Паја Милин.

При наручивању одежде за нашу цркву ослоснили смо се на Вашу савјест, па сте заиста то наше поверење потпуно оправдали и послали нам према овако солидној цени тако одјејаније, да смо се сви изненадили. Одјејаније нас је у свему потпуно задовољили, па с тога Вам се овим путем најискреније захваљујемо. Романовци. За одбор срп. прав. цркв. општине: Стево Вучић, парох.; Васо Пећанац, председник.

Поручене црквене утвари, одежде, ђаконски стихар, барјак, плаштаницу, трикир и дикир за г. епископа и.т.д. добили смо и за исте имам Вам јавити своју топлу благодарност на солидној изради и услузи. Нисам био до сада познат са Вашом цењеном радњом, али кад сам видео ову нашу поруџбину и да одговара духу нашега светога православља, могу Вас увјерити да ћемо и на даље бити Ваше сталне муштерије и да ће Ваша цењ. радња бити увјек достојна наше препоруке. Примите српски поздрав по наредби г. епископа Кирила. Никишић (Црна Гора) Секретар конзисторије: Симо Ј.Шиљак, ђакон.

Ствари, које сам код Вас наручио и у реду примио, израђене су преко сваког очекивања на потпуно моје задовољство, те Вам овим изјављујем моје признање и обећавам, да ћу и убудуће у сваком сличном случају једино се на Вас обраћати. Лучани, код Бриња (Хрватска). Милан Басарић, парох.

За све вријеме од кад с Вама радим, увек сте ме потпуно задовољили, тако и овом приликом са одеждама, крстом и.т.д. јер каквоћа робе, правилна израда,

---

лијеп украс и умјерена цијена изненадила ме. – Увијек остајем Ваша муштерија, а и другој браћи у Христу препоручићу Вас. У Трибњу, код Обровца (Далмација). О. Симеон Опачић, свештеник.

У име црквеног одбора, а по овлаштењу истога, јављамо Вам, да смо свечану одежду и стихар у најбољем реду примили, те Вам овим изричемо признање на изврсној и зради. У Маринцима, код Вуковара. Георгије Мишић, парох.; Јово Путник, председник.

Пошто сте нас с одејанијем у сваком погледу задовољили, то Вас овдашња општина свакоме најтоплије препоручује. Борјад. Младен Стојишић, учитељ и перовођа; Милов Мијатовић, потпредседник.

Са протиним надбедреником смо потпуно задовољни. Кад нам што год устреба, то ћемо само код Вас наручити. Вел. Бечкерек. Паја Настић

Г. Никола Ивковић Нови Сад. Набављена свештеничка одела у вредности 2000 круна потпуно су удовољили цркв. општину, те се с тога свима топло препоручујете. Сомбор. Др. Стева Поповић, потпредседник; Ђока Атанацковић, перовођа.

Свештеничку одећу и ђачки стихар у вредности од 300 круна примили смо, те је закључио оvd. цркв. одбор, да вам се јавно изрече признање на изврсној изради, као и врло умереној цени. Маринци. Герогије Мишић, адм. парохије, перовођа; Јово Путник, председник.

Ваша одежда нас је заиста изненадила, јер се ни надали нисмо, да ћемо по те новце тако лепу и фину одежду добити. С тога не можемо а да вам не изричемо јавно наше признање, те Вас свима општинама као искусна трговца најтоплије препоручимо. Купиново. Стеван Пуљвић, Ђорђе Зорић, цркв. турсори; Лазар Поповић, учитељ, перовођа; Јован Петковић, парох, председник.

ИКОНЕ ИЗ ИВКОВИЋЕВЕ РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ

У својој радионици и трговини црквених утвари Никола Ивковић је продавао различите иконе. Славске, за кућну употребу, путничке, иконице за практиковање личне побожности, целивајуће на лиму за храмове, као сликане уљем на платну за иконостасе. У понуди је имао и иконе из Русије, које је увозио преко пословних сарадника. Да су руске иконе које продаје у својој радњи сликане по православном типу имао је препоруку темишварског епископа Георгија, коју је штампао у *Илустрованом ценовнику*:

Да су моје иконе заиста лепе и укусне и да одговарају данашњем духу времена, сведочи најбоље ово решење темишварске конзисторије, које гласи:

К. 259./190. из 1909. – По православном типу израђену збирку целиваћих икона (руских) најтоплије се препоручује ради набавке овоподручним цркв. општинама. – Иконе се могу видети у радњи г. Николе Ивковића и у капели епископског двора темишварског.- О томе се: 1) све црквене општине, 2) парох. звања епархије темишварске и 3) г. Никола Ивковић у Новом Саду решењем овим извешћују. Из седнице епарх. конзисторије, држане у Темишвару. (Печат). ГЕОРГИЈЕ, с. р. епископ.²¹⁰

Из писама захвалности објављеним у *Илустрованом ценовнику*, сазнајемо да је Ивковић своје иконе продавао на широкој територији где је српски народ живео. Иконе у његовој трговини купили су Васа Драгић из Вршца; Јован П. Месарош из Митровице; Црквена општина у Бечићима; Томо Лукетић, велепоседник из Будве; Душан Ламбрин, учитељ из Иланце (Торонтал); Љубо Ковачевић из Бихаћа (Босна) и Симо Ј. Поповић, свештеник из Босанског Брода. Задовољни купци истичу квалитет израде, *чисту израду*, лепоту и уметничку вештину које *потпуно оправдавају онај глас који у Српству Ваша радња ужива*, док поједини изјављују за *будуће настојаћу, да се само од Вас набављају црквене утвари.*

---

²¹⁰ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду, 55.*

Послату икону В. Љ. и Н. примио сам на опште задовољство, за коју Вам се топло захваљујем. Вршац. Васа Драгић.

Веома ми је мило, што Вам могу моје потпуно задовољство изразити на изради иконе св. Архангела Михаила. Оквир исте св. иконе јесте ремек-дело најлепше позлатарске вештине. Митровица. Јован П. Месарош (Икона у вредности 500 круна)²¹¹

Послата 3 велика кандила, свећњак, полијелеј и иконе примили смо и са истима смо у опште потпуно задовољни, што Вам служи и за даљу препоруку. Бечић (Далмација) Митар Митровић, парох.

Данашњом поштом шаљем Вам К 1451.17 за примљени полијелеј (ћоку) и 2 иконе. Као полијелеј, тако и иконе дивно су израђене и не могу а да Вам не изразим своје признање и похвалу на солидној и красној изради. Будва (Далмација). Томо Лукетић, велепоседник.²¹²

Примио сам од Вас послато ми евангелије, целиваће иконе и кандила, те Вас известићам да сам, како са увезом евангелија, тако и са осталом робом потпуно задовољан. Хвала Вам на чистој изради. Срдачно Вас поздрављам и остајем вазда Ваш пријатељ. Иланца (Торонтал). Душан Ламбрин, упр. учитељ.

Икону св. Јована и друге слике, које сам из Ваше радње наручио, потпуно оправдавају онај глас који у Српству Ваша радња ужива. Слике и икона одговарају умјетничкој изради, а брза послуга надмашила је све сличне радње, на које сам се прије обраћао. Хвала Вам! Бихаћ (Босна). Љубо Ковачевић.

Овим Вам достављам да сам примио послато ми евангелије и икону, те ми се све јако допада. Лепа хвала на узоритој послуги, према Вама бићу увек обазрив и за будуће настојаћу, да се само од Вас набављају црквене утвари. Срдачно Вас поздравља Ваш поштовалац. Бос. Брод. Симо Ј. Поповић, свештеник.

---

²¹¹ Исто, 2.

²¹² Исто, 4.

О појави неправославних икона код Срба на крају 19. и почетку 20. века

На крају 19. века, у свим областима и државама у којима су Срби живели, појављују се неправославне – католичке и унијатске, иконе у српским домовима и храмовима. То је произвело реакцију православног свештенства и монаштва, као и многих световњака, у намери да се таква пракса искорени. У тадашњој штампи објављено је мноштво чланака у којима се анализира честа појава неправославних икона у српским кућама и њени узроци, те предлажу бројна решења за отклањање проблема. Аутори тих чланака били су парохијски свештеници, учитељи, мирјани и монаси.

У Кнежевини Србији, београдски митрополит Михаило тражећи решење проблема, упутио је 22. септембра 1861. године, допис Управи Просвете у коме тражи оснивање Катедре иконописанија и нотног пјенија у београдској Семнарији, образлажући: (...) прелазе к нам иконе кое су противне духу наше цркве у смислу светске живописи, а с друге опет уносе се тако невестом руком израђене без сваке мисли и пристоине важности лица светога кога хоће да представе. Свештенику нашем знати и изучити иконописание потребно (ј)е и зато штоће и сами облагорошавајући своја чувства упућени бити к знаменију сходном њиовом званију и бити у стању снабдевати християне совјетом какве иконе у цркви да купују, као што ће се наћи између њи и такви кои би могли своим християнима израђивати за домове њиове иконе и тако би лакше било свакоме сељаку набавити икону а не оскудјевати у томе као што сада оскудјевају.²¹³

Митрополит Михаило се 12. октобра 1861. године, обратио поново Министарству просвете са захтевом да се донесе решење да на царинарницама месни духовни старешина прегледа све увезене иконе, те да се оне могу продавати само ако одговарају духу истине наше цркве, након што се утврди да ли су ликови противни чувству пристоиности и благонравија, али је његов захтев био одбијен уз образложење да у Србији живе и неправославни којима такве иконе одговарају.²¹⁴

Схвативши да је потреба за сликарима образованим у духу православне цркве велика, митрополит иницира 1869. године, слање државних питомаца на

---

²¹³ Симић, Ненад, Два предлога митрополита Михаила, *Гласник Српске православне цркве*, 5, Београд 1958, 11.

²¹⁴ Симић, Ненад, Два предлога митрополита Михаила, *Гласник Српске православне цркве*, 5, 11.

школовање у Русију у Лаври Свете Тројице.²¹⁵ Због нарастајућег проблема у вези са појавом неправославних икона код Срба, београдски митрополит Михаило упутио је подручном свештенству циркулар, 20. децембра 1889. године: *Од неког времена почеле се уносити у Србију иконе католичког и унијатског изгледа, и овакве слике противне православљу – продају трговци, књижари и разносачи нашем народу као иконе православне. Нашли смо за потребно и корисно светој вери, обратити нашем свештенству особиту пажњу, да не допушта овакве иконе ни у црквама, ни по домовима хришћанским. А да ли је икона противна православљу, то се може познати: прво из потписа на туђем језику; друго из тога, што су свеци типа римскога обријани, са оделом, које се не употребљава у нашим црквама и позатуром западњаштва, на коленима и са склопљеним рукама. Како по своме свештеничком позиву, тако и по овом нашем налогу православно српско свештенство има ради очувања народа у православљу дејствовати поуком, саветом и влашћу, да се противне иконе не купују и не држе у Србији ни у црквама ни у домовима српског народа. Овај се распис има наћи при свакој цркви и манастиру ради поступања по њему.*²¹⁶ Међутим, број неправославних икона у српским домовима и храмовима наставио је да се умножава, а озбиљност ситуације и могуће последице постале су све очигледније.

У једном рукопису из 1882. године, који се чува у Рукописном одељењу Матице српске у Новом Саду, најстарији брат Николе Ивковића, Ђорђе Ивковић, износи своје ставове о појави неправославних икона код српског народа. Поред бројних свештеника, учитеља и других који су о овој појави писали, и Ђорђе је узео учешћа у актуелној полемици код Срба тог времена. Сматрамо да је његово мишљење о овом питању значајно утолико што је и сам продавао црквене утвари широм територије на којој су православни Срби тада живели. Осим тога, извесно је да је, као старији брат, имао утицаја на ставове Николе Ивковића, а знамо и да му је помагао на почетку рада радионице и трговине црквених утвари. Иако се из

---

²¹⁵ Рајчевић, Угљеша, Митрополит Михаило и школовање српских сликара у Русији, *Зборник за ликовне уметности Матице српске*, 19, Нови Сад 1983, 263 – 273.

²¹⁶ Циркулар митрополита Михаила, Е. Број 1959 од 20. децембра 1889. Објављен у: *Хришћански весник*, свеска I, 1890; Г-ч, Нешто о неправилности неких икона, а у хатар нашега лепога православља, *Српски Сион*, бр. 19, Издање и штампа А. Пајевића у Новом Саду, Нови Сад 1891, 293 – 294; Симић, Ненад, Два предлога митрополита Михаила, *Гласник Српске православне цркве*, 5, 13.

текста јасно уочава да је био намењен за штампање, за сада нам није познато да ли је *Јавна реч* Ђорђа Ивковића била публикована, те је наводимо у целости.

Јавна реч

Пречасном свештенству и поштованом учитељству српском и сваком пријатељу православља и народа српског.

Пролазећи по народу нашем у овим крајевима, наишао сам на једну неприлику и можда хотимичну пакост, коју чини народу нашем православног то семитско племе, којем му је новац све и сва на свету!

Наш народ љуби своју веру православног као и народност своју свуда у на све стране – и то видљивим побожним знаменима посведочава: народ српски, особито по селима, и дан данас краси своје домове светим иконама и пред истима припаљује кандила о благим данима и празницима. Наш народ радо купује свете иконе; ако не може и по коју више, а оно бар у свакој српској кући видићеш како је Србин бар иконом свога патрона крсног имена украсио прочеље и у најскромнијој собици својој испод кућног слемена, као да је рад, да му светац кутње слеме држи и чува, те да му слава крсна не угине.

Иконе су дакле врло пробитачна работа и роба за промет и трговину по нашим крајевима где Срби живе.

А како је у нас готово нестало Срба занатом молера, који иконе моловаху, и које су иконе биле ако и не ремеци сликарски, а оно бар по типу нашем православног – јагми се сада за набављање и продају икона Србима тај семитски сој, чивути!

Чивути наручују иконе које-где тамо горе у које-каквих сликара и фабричара; не разбирају они за тип и пропис овог или оног верозакона – није њима стало до тог еспапа, а потом што скупље да продају нашем неискусном народу по селима.

Тако они продају Србима икону Св. Тројице по римокатоличком насликану, без мајке Божје под св. Духом; распетије Христово с натписом четири слова латинска; икону Мајке Божје десничарку; св. Николу до пола с круном као у папе;

свеце православне с накарађеним натписом без телеја око главе и онако по католички обиљежјем неправославним и тако даље.

Још је у том и друге обмане. Сlike исте понајвише штампане су масним бојама по хартији па прилепљене на платну – те их чивути трговци продају нашем свету, казујући и уверавајући да су на платну руком моловане! ...

Ето то је та неприлика, или, као што навестисмо хотимична пакост, која се чини и вређа православно осећање и побожност српску.

Како наше имућније газде Срби у смерној побожности својој хоће радо иконама да украсе и крстове по јавним друштвима а многи даривају и цркве иконама – то се може лако догодити, а можда се већ где догодило: да се оваке, прости Боже, неподобе и накараде од икона увуку ил су се већ увукле и по реченим св. местима; као што доиста већ у тих намет трговаца видесмо чак и иконе целиваће које су ли на потребу црквену!

Господо свеишеници и учитељи и пријатељи лепог српског православља и народа свог узмите на ум, који досад можда не узесте на ову немилу неприлику и појаву, које народ наш по селима а и по варошима. не само што скупим новцем плаћа и купује, него се још у души и у срцу свом назади тима неподобама!

У нас је, хвала Богу, од неколико година књижарска радња пошла у напред. Срби књижари баве се уз то, као и у других напредних народа и прометом лепих уметности, трговином слика и икона и других утвари црквених.

Српске књижаре имају своје нарочите путнике, који путују по народу нашем и уз књиге српске носе и тргују са иконама по типу православном намолованим и управ Србима намењеним.

Добро би било тима вредним књижарима трговцима бити у том на руци куд стигне са оваквом уметничком робом трговачком. Имали смо прилике видети, да су иконе ове доиста српске православне, а све на платну руком моловане, и то од сликара Срба, или од оних који бар по наруџбини добро познају тај тип православни.

Ако је већ по невољи, јер је понестало у нас Срба занатлија златара, кујунџија – да народ наш за своје цркве мора да купује путире и крстове, дискосе, кадијонице и т. д. у несрба трговаца и мајстора, а оно бар не мора сад и објако домове своје да краси неподобама иконама из руку Семићана – Чивута!

Позор дакле ко поштује српско православље и српско осећање и у слици и у икони!

У Новом Саду 18. маја 1882.

*Један православни Србин. (Ђорђе Ивковић) [забелешка оловком]
Умољавају се српска уредништва да се ово прештампа.²¹⁷*

Емил Степанов, парох у Тителу, 1891. године у *Српском Сиону* такође образлаже о проблему који већ дуго постоји у српском народу.²¹⁸ Опазио је да Срби врло радо купују иконе и да их има све више по кућама, али да народ не уме да препозна која је икона православна и у православном духу. С обзиром да многи не умеју да читају, купују иконе са латиничним сигнатурама, или баш римокатоличким, које продају трговци *несавесни и спекулативни (да не кажем још и можда у чијој служби ?!)*. Он апелује на Србе који тргују иконама да произведу и понуде *својој једнокрвној и једноверној браћи* у довољном броју православних икона, по повољној цени, попут римокатоличких које се продају по сајмовима, те да љубав Срба према иконама буде на корист српском православљу. Такође, он позива свештенство, као пастире свог народа, да обрати пажњу на *немилу појаву што се у јагњећој кожи тако „невино“ увлачи у домове нам српске*, која је последица чињенице да разне пропаганде раде против православља.

У *Српском Сиону* 1891. године, на Благовести, објављен је чланак Г – ч. пропраћен коментаром уредника: *Обраћамо нарочиту пажњу наших читалаца на овај чланак, којим се хоће да лечи једно зло, које нам из потаје поткопава наше православље у неким крајевима. Од неког времена опажа се у кућама нашега народа све више светих икона са типовима римске или унијатске цркве, а народ их купује за своје рођене новце и не слутећи, да се те неправославне иконе шире путем римске пропаганде. На то су упозорили народ већ и листови у краљевини Србији, па и неки наши епископи. Сви наши свештеници, учитељи и родољуби*

---

²¹⁷ РОМС М.10415

²¹⁸ Степанов, Емил, Неправославне иконе у православним српским кућама. (Један апел на све, који љубе своје св. православље), *Српски Сион*, бр. 52, Издање и штампа А. Пајевића у Новом Саду, Нови Сад 1891, 835-836.

ваља да чувају народ од те отровне биљке, која се кришиом увлачи у наше домове, да нам уништи наше лепо православље! Уредн.²¹⁹

Г – ч. образлаже да иконе не могу подлегати уметничкој фантазији, мада не осуђује уметничке радове саме по себи, те да је при сликању икона неопходно држати се канона. *Упозорујемо сваког православног Србина, да при куповању и добављању св. икона, са ма којег стоваришта код нас, буде здраво пажљив, држећ на уму, да су те иконе рађене у туђим фабрикама а без сваког надзора и цензуре. Пренебрегнемо ли и најмању пажљивост, ето нам згодне прилике, да за своје рођене новце купимо којешта. Упозорава да је у српским кућама све већи број таквих икона, опажа да је узрок томе неукост и наивност српског народа, као и различити утицаји са стране. Г – ч. у чланку опомиње и позива све трговце иконама да настоје у будуће распродавати иконе израђене потпуно и по пропису наше православне цркве, а све у интересу православља и српства. Посебно и са задовољством подсећа на посланицу црногорског митрополита о забрани Пакрачке епархије у вези са иконама у књизи *Апостоли и еванђеља у празничне и недељне дане преко целе године, с преводом српским и са више одабраних слика из св. писма; од епископа Платона*, које је издала Књижара браће М. Поповића у Новом Саду 1885. године, као и *Приповетке из старог и новог завјета са тридесет слика*, истог издавача, које су сликане на начин карактеристичан за римску цркву.²²⁰*

Јован Гавриловић, свештеник у Десци, у *Српском Сиону* 1893. године, упозорава на неке чивутске агенте, који под именом православних, продају унијатска одејанија и друге црквене утвари.²²¹ Он је и раније указивао да по сиромашнијим ратарским кућама у Бачкој и Банату, ако нећемо видети на дуваровима обешене којекакве накараде, које тобоже представљају ликове појединих светитеља, оно ћемо на сигурно наћи или чисто римске или литографисане унијатске слике са малоруским натписом. Гавриловић опомиње да се римокатоличке слике налазе и у православним храмовима, за шта сматра

---

²¹⁹ Г-ч, Нешто о неправилности неких икона, а у хатар нашега лепога православља, *Српски Сион*, бр. 19, 292-295.

²²⁰ Забране датиране у Пакрацу 12. фебруара 1887. број 112. Цитат према: Г-ч, Нешто о неправилности неких икона, а у хатар нашега лепога православља, *Српски Сион*, бр. 19, 294.

²²¹ Гавриловић, Јован, Римокатоличке иконе у нашим храмовима, *Српски Сион*, бр. 36, Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду, Нови Сад 1893, 572-574.

одговорним свештенике и протопрезвитере који приликом визитација храмова не чине ништа да би се тој појави стало на пут. Јер српски народ (...) *за врло јефтин новац купио је лепе унијатске и римокатоличке слике и почео њима китити не само домове, но и храмове, па чак и олтаре!!* Гавриловић образлаже да је римска пропаганда *на читавом балканском полуострву, а особито у окупираним земљама*, формирала мрежу путем које мисонари међу православнима. Опасност лежи у томе што иконе и сличице из Светог писма по јефтиној цени продају у милионским тиражима, а *узгред и на поклон протуре и слику св оца папе, на којој су у неколико редака исписане и некоје врлине Његове Непогрешивости*. За православне се израђују унијатске или католичке слике са или без натписа, а продавци иду од куће до куће, и по повољној цени, или на почек, их нуде сељацима. Излаз Гавриловић види у оснивању фирме која би *јефтино продавала лепе иконе као што се продају римске* те апелује код српске духовне власти да уговори са неком познатом фирмом израду одежди, утвари и икона по умереној цени и под својим надзором, а затим да се свештенству и црквеним општинама наложи да се снабдевају само код изабраног проивођача и трговца.

Јеромонах Доситеј у *Српском Сиону* 1894. године опомиње православно свештенство да римска пропаганда узима све више маха *незнањем и нехатошћу позваних*, а да су куће пуне неправославних икона.²²² Пише о све чешћој појави икона на хартији под стаклом, од којих многе имају црквенословенске натписе, а да ипак нису у православном духу израђене, јер *није све православно што је црквено-словенским писмом писано*. Осим тога, он истиче да постоји проблем и код набавке црквених утвари, одежди, сасуда и другог, јер *Чивути и Швабе дају исте јефтино, а наше су цркве сиромашне, пак су принуђене такове куповати. Колико се пута нађу одежде по непрописаној форми; колико се пута опази путир а још чешће дискос по римском пропису!* У чланку се јеромонах Доситеј, такође, осврће на забрану Пакрачке епископије изречену *једној нашој познатој радњи од те струке у Н. С., јер су јој ствари биле посве западног кроја*. За излаз из такве ситуације предлаже оснивање *Српске манастирске радионице црквених утвари и свијећа* у неком манастиру, која би подмиривала све потребе цркве, где би се, под

---

²²² Доситеј, јеромонах, Потреба црквене индустрије, *Српски Сион*, бр. 20, Издање и штампа Српске Манастирске штампарије у Новом Саду, Нови Сад 1894, 309-310.

надзором, израђивале јефтине иконе, и где би сваки свештеник могао да их наручи или препоручи својим парохијанима.

У чланку објављеном у *Српском Сиону* 1894. године Лукијан Богдановић, у то време архиђакон, потоњи патријарх, подржава предлог јеромонаха Доситеја за оснивање радионице црквених утвари при неком манастиру, по узору на такве радионице у руским манастирима, нарочито Кијево-печерској лаври, где би се православни Срби снабдевали иконама, сасудима, утварима, књигама и, уместо стеаринских, воштаним свећама.²²³ Док се та замисао не реализује, он црквеним општинама и свештеницима препоручује српског златара Јову Митричевића из Сарајева, *одликованог златном медаљом на пештанској изложби*, као поштеног и честитог занатлију, који је отворио трговину и осталих црквених утвари. Осим њега, препоручује нову Трговину црквеним утварима, сасудима и иконама Витомира Марковића и Павловића у Земуну, у којој се могу набавити иконе из Москве, *сликане строгим православним типом (...) које сликају православни живописци-академичари, којима је добро позната историја дотичног свештеног лица или свештеног догађаја*. Богдановић је похвалио и понуду црквених одежди ове трговине. Такође, позива свештенике који желе да за своје парохије набаве *чисто православне иконе на папиру за српске домове*, да му се обрате, а он ће их наручити где треба, и предлаже да бар један Србин лицидер почне са израдом воштаних свећа, које би се могле преко *Српског Сиона* понудити црквеним општинама на продају.

Веома је интересантна појава кратког чланка *Српски светитељи*, из 1904. године, у часопису намењеном женама - *Српска везиља*, у коме се образлаже повод за увођење нове рубрике и објашњава да ће убудуће бити објављивани ликови српских светитеља како би читатељке при куповини икона одабрале представу исправног типа.²²⁴ Чланак наводимо у целости: *Под овом рубриком доносићемо праве српске типове наших светитеља, јер на жалост данас имаде у Српству врло много растурених слика светаца, које је само туђин из спекулације израђивао. Ми смо у положају, да од сада приказујемо нашим шт. читаоцима типове само правих српских и руских светитеља, који су од наших уметника*

---

²²³ Богдановић, Л., Где да купујемо св. иконе, црквене утвари и сасуде?, *Српски Сион*, бр. 28, Издање и штампа Српске Манастирске штампарије у Новом Саду, Нови Сад 1894, 435-437.

²²⁴ *Српска везиља*, год. II, бр. 9, Вршац, септембар 1904, 68.

израђени. јер на жалост ми смо имали прилике да на многим местима видимо сасвим унакажене ликове. Ево сада почињемо са св. Василијем, па ћемо тако више ликова доносити. Сваки Србин треба дакле само оваке слике поручивати, које су у српском духу израђене и које тек онда важе за најлепши собни украс. При куповању треба добро припазити, јер овака купљена слика не купује се тако често, већ је она тако рећи за вечита времена намењена. У следећем чланку под називом Српски светитељи часописа Српска Везиља, примећујемо да је највљени фељтон-рубрика постао реклама: Овде доносимо прави лик Светога Јована; израђен је у Русији. Ко жели само оригиналним и правим српским сликама свој дом украсити, нека се обрати на уредништво „Српске Везиље“ са ознаком величине слике, а уредништво ће радо свакоме даља упутства давати.²²⁵

Јавни штампани прогласи и апели мирјана и свештенства, као и конкретне мере какве је црквена организација у Србији на челу са митрополитом Михаилом предузимала да би се опасна пракса зауставила, имали су резултата. Међутим, и у будућности се наставило са обраћањем позорности српског народа у вези са појавом неправославних икона. Временом, основане су бројне трговине и радионице које су се бавиле продајом богослужбених предмета широм тадашњег српства. Све су наглашавале да су њихови производи израђени искључиво по правилима српске цркве и у духу православља. У све већој мери увожене су руске иконе, које су, због православног порекла, уливале сигурност побожним хришћанима у њихову исправност. Потражња за иконама из Русије постала је огромна, те их већина произвођача црквених утвари, трговаца иконама и књижара, уврштава у своју понуду. Многобројне потврде тога налазимо у рекламама и новинским огласима тих радионица и трговина у периодици са краја 19. и почетка 20. века.

---

²²⁵ *Српска везиља*, год. II, бр. 9, Вршац, септембар 1904, 75.

ИКОНОПИСЦИ КОЈИ СУ СЛИКАЛИ ЗА РАДИОНИЦУ И ТРГОВИНУ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

У литератури наилазимо на податке да су иконе за Ивковића радили мање познати сликари – занатлије, као и већ афирмисани сликари попут Уроша Предића, међутим, ни након спроведених истраживања његове пословне документације у заоставштини, као и сачуваних докумената у архивама, нисмо били у могућности да проверимо изнесене тврдње.²²⁶ У том периоду су многобројни сликари сликали иконе, како оне за практиковање личне побожности, тако и за иконостасе храмова, те на тај начин остваривали материјална средстава за сопствену егзистенцију. Међутим, такозвани *сликари кућних икона*, нису практиковали да се потписују на својим делима, па су нам њихова имена остала непозната. Иако смо очекивали да ће након спроведених истраживања заоставштине Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада, посебно након увида у пословну документацију његове радионице и трговине, бити могуће идентификовати све сликаре који су за Ивковића радили, испоставило се да то није било тако једноставно. У књигама поручбина и књигама издатака Николе Ивковића наилазимо на имена неколико уметника – иконописца са којима је сарађивао, али помена о Урошу Предићу и другим познатим српским сликарима тог времена нема.

Извори о сликарима који су радили за Николу Ивковића

У регистрима са плаћеним рачунима радионице Николе Ивковића од краја 19. и током прве деценије 20. века, налази се много рачуна сликара из Чешке. Реч је о сликару Едуарду Тишеру (Eduard Tischer maler) из Рајхенауа, у близини Јаблонеца, у Чешкој (Rychnov u Jablonce nad Nisou; немачки: Reichenau bei Gablonz an der Neiße (Böhmen), т.ј. Reichenau b. Gablonz a/N).²²⁷ Јаблонец је био

---

²²⁶ *Енциклопедија Новог Сада* (ур. Душан Попов), 9, Нови Сад 1997, 43.

²²⁷ Град Јаблонец је основан 1361. године, вероватно као темељ цистерцитског манастира Münchengrätz.

град чувен по јувелирству и великој продукцији уља на платну, која су извожена у Средњу Европу. Тишер је Ивковићу испоставио мноштво рачуна за сликање икона и историјских слика. О његовом пореклу сазнајемо из заглавља рачуна који је штампао Ђорђе Ивковић у Новом Саду: *Rechnung für Herr Nikola Ivkovits Neusatz von Eduard Tischer maler, Reichenau b. Gablonz a/N.*

11. 10. 1899. *Mihael 20 for.*

16. 3. 1900. *2 Savas mit* [нечитко, вероватно Свети Сава благосиља децу] *21/26*
4.80- / 9.60.-

Nikola, Johanus...

14. 5. 1900. *1 Branko sa Vilom 3.30.-*

20. 8. 1900. *5 National Bilder 20/26 a 3.20- / 16.-*

1 Michael 2.20-

31. 8. 1900. *2 Stefan Dušan a 3.20- / 6.40.-*

*1 Petar i Pavle 2.20- [остало је нечитко]*²²⁸

Сачуван је изузетно велики број рачуна, врло нечитко исписаних. С обзиром да је сваких десет – двадесет дана испоручивао Ивковићу рачуне за реализоване поруџбине, закључујемо да је Тишер имао велику продукцију слика и икона. Рачуни Едуарда Тишера присутни су у Ивковићевој пословној документацији и наредних година. Посебно их је много током 1902. године, као и у 1904. години, када је рачуне штампао код Браће М. Поповић у Новом Саду. Навешћемо сумарно, онако како је Тишер на рачунима бележио, које је иконе сликао: *Sv. Stefan, Mihajlo, Petka, Georgije, Kirijak Otselnik, Paraskeva, Nikolaj, Zacece, Alimpije, Trifun, Stefan Kralj Decanski, Jovan, Petar i Pavle, Marko, Tample Christi, Pantelija, Lazar, Djakon Stefan, Anastazija, apostol Toma, Dimitrije, Luka, Gavrilo, Sava, Konstantin i Jelena, Bogorodica.* Осим тога, радио је и иконе за барјаке и рипиде.

У књигама издатака радионице и трговине (*Cassabuch*), осим података о плаћеним поруџбинама за сликање икона код Едуарда Тишера, налазимо да је Ивковић сарађивао и са Карлом Тишером из Рајхенауа (*Karlo Tischer, Reichenau*).

---

²²⁸ МГНС – Регистри са рачунима из 1899; 1900. године.

На основу евиденције о издацима закључујемо да је Ивковић телеграмом поручивао од Едуарда и Карла Тишера иконе и слике према наруџбинама купаца. Њихова продукција била је велика о чему сведоче новчане исплате на сваких десет – двадесет дана. Износи које им је Ивковић исплаћивао били су веома различити и у зависности од обима порученог посла, од врло ниских - десетак круна, па и мање, до високих – 100, 200, 300 и више круна. Највеће суме исплаћене Едуарду и Карлу Тишеру за реализоване поруџбине евидентирани су у периодима када је Ивковић велике суме исплаћивао столарима и дрворезбарима за израду иконостаса, те закључујемо да су њих двојица били сликари највећег броја иконостаса насталих у његовој радионици.

Увидом у пословну документацију Ивковића, посебно у евидентираних поруџбине, увидели смо да је за његову радионицу иконе радио сликар којег у књигама именује *Карло*. Претпостављамо да је реч о Карлу Тишеру. Ивковић би већ истог дана када је купац код њега поручио икону, поручивао икону од Карла, о чему сведоче уредно вођене белешке и датуми. Када је, 9. априла 1914. године, Недељко Новковић из Шуљаша, задња пошта Гргуревци, у Срему, поручио код Ивковића *две иконе на платну масном бојом по нацрту Св. Ђурђиц и Никола* за 30 круна, за капару је дао 10, а поузећем још 20. круна, Ивковић са стране оловком бележи: *9/4 поручене иконе од Карла.*²²⁹ Дакле, поручио их је истог дана. Жарко Јуришић, из Шуљана, код Великих Радинаца, 11. маја 1914. године је лично поручио *једну икону Вартоломеј и Варнава 40/50 са II оквир златан 20.- Капара 5.- Остатак лично ће доћи и платити. 15.-* Ивковић са стране оловком бележи *11/V икона поручена од Карла.*²³⁰

Познато је да је за Ивковићеву трговину слике и иконе радио Тома Јовановић, о чему је забележено много ставки у књизи издатака. За сада немамо других података о овом иконописцу. Није нам познато за кога је све и где сликао. Претпостављамо да је живео и радио у Новом Саду. Примећујемо да је Тома Јовановић био ангажован у мањој мери у односу на број и обим послова који су извели Едуард и Карло Тишер.

---

²²⁹ МГНС – Књига поруџбина, 9. 4. 1914.

²³⁰ МГНС – Књига поруџбина, 11. 5. 1914.

За радионицу Николе Ивковића иконе је сликао и Стојан Лазић (Сомбор, 1886 – Нови Сад, 1949), аутодидакт са завршеним фирмописачким занатом у Сомбору. Извесно сликарско образовање стекао је радећи по црквама у Галицији и Мађарској са непознатим пољским сликарком. У Нови Сад је дошао пре Првог светског рата и најпре радио иконе за Ивковићеву радионицу и трговину црквених утвари, да би касније отворио самосталну радњу у Пашићевој улици у Новом Саду, где је, осим икона, сликао портрете и фирме за занатске трговине. Урадио је много славских икона за новосадске породице и оне у околним селима, као и за капелу на Алмашком гробљу у Новом Саду.²³¹

Сликари активни у Новом Саду на крају 19. и почетку 20. века – могући Ивковићеви сарадници

На крају 19. и почетку 20. века у Новом Саду су живели и радили многи сликари који су се, између осталог, бавили и сликањем икона. Поједини су у Новом Саду боравили кратко, долазили и одлазили за послом, неки су се задржавали дуже или трајно насељавали у граду. У граду су повремено боравили Стеван Годоровић, Новак Радонић, Урош Предић, Паја Јовановић и Аксентије Мародић и сликали портрете и иконе по наруџбини за Матицу српску, Српску гимназију, цркву и имућне грађанске породице.²³² Могуће је да је Ивковић сарађивао са појединима, иако о томе немамо потврђених података.

Познато је да је као декоративни сликар у војвођанским храмовима радио Павле Ружичка (Петроварадин, 1888 – Нови Сад, 1965), школован у Будимпешти и Сегедину. Зидна декорација Саборне цркве у Новом Саду и оне у Сремским Карловцима је његов рад. Самоуки сликар Александар Цигурски (Стари Бечеј, 1912 - ?) је на почетку свога рада копирао дела Уроша Предића, а касније отворио у Новом Саду атеље *Зограф* где је сликао иконе по поруџбини, пејзаже, мртве природе и портрете. У цркви у Госпођинцима, недалеко од Новог Сада, насликао је четири зидне слике и интервенисао на иконостасу храма, а пред Други светски

---

²³¹ Цепина, Мирјана, *Новосадске уметничке радионице XVIII и XX века*, каталог изложбе, Галерија Матице српске – Музеј града Новог Сада, Нови Сад 1971; Симић, Владан, *Алмашка капела: Храм светих апостола Петра и Павла у Новом Саду*, Платонеум, Нови Сад 2009.

²³² Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, 70.

рат одселио се у Америку.²³³ Године 1909. у Нови Сад се након завршених студија на Академији уметности у Минхену, доселио Коста Јорговић (Темишвар – Мехала, 1883 – Нови Сад, 1918). Сликао је портрете, пејзаже, иконе, био је сарадник *Заставе*, председник *Кола занатлијске омладине*, где је држао вечерњу сликарску школу, и оснивач листа *Занатлијско коло*.²³⁴ Између 1906. и 1910. године у Новом Саду је радио и Јован Кешански (Надаљ, 1879 – 1940). У том периоду насликао је многе портете за Матицу српску и Гимназију, подучавао друге цртању и урадио велики број славских икона.²³⁵ Између 1911. и 1928. године, у Новом Саду је живео и радио Љубиша Милутиновић (Бела Црква, 1877 – Панчево, 1948.?). Предавао је цртање у Српској великој гимназији, сликао иконе и мртве природе, и копирао дела других мајстора.²³⁶ У Нови Сад се 1911. године доселио Анастас Боцарић (Драч, око 1875 – Пераст, 1944) и остао наредне две деценије. Био је наставник цртања у Женској учитељској школи, а држао је и приватне часове сликања и вајања у атељеу који је отворио заједно са Драгутином Инкиостријем Медењаком, који је у Новом Саду боравио више пута током треће и четврте деценије 20. века, где је сликао по поруџбинама.²³⁷ Крајем 1900. године у Новом Саду је боравио и Карол Мирослав Лехотски (Јалић, 1879 – Брно, 1929) је. Он је завршио Занатску школу у Сомбору и почео да студира на Академији у Прагу, под сликарским утицајем професора Влаха Буковца, а потом се школовао у Бечу.²³⁸ Поменути сликари, који су живели и радили у Новом Саду у посматраном периоду и, између осталог, бавили се сликањем икона били су у прилици да сарађују са Николом Ивковићем, али о томе нема поузданих података.

За своју трговину црквених утвари Никола Ивковић је набављао иконе из Русије. У рачунским књигама, током више деценија, налазимо забелешке о месечним издацима за иконе исплаћеним на име Марија Ивановна Канунова, С.

---

²³³ Цепина, Мирјана, *Новосадске уметничке радионице XVIII и XX века*.

²³⁴ Цепина, Мирјана, *Новосадске уметничке радионице XVIII и XX века*; Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, 82.

²³⁵ Цепина, Мирјана, *Новосадске уметничке радионице XVIII и XX века*; Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, 82.

²³⁶ Цепина, Мирјана, *Новосадске уметничке радионице XVIII и XX века*; Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, 82.

²³⁷ Два уметника у Новом Саду, *Браник*, бр. 255, Нови Сад 1911; Цепина, Мирјана, *Новосадске уметничке радионице XVIII и XX века*; Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, 75, 82, 105.

²³⁸ Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, 85; *Уметност XX века и Војводини*, 63 – 66.

Петербургъ. Такође, евидентирано је мноштво исплата многобројним бечким издавачима штампаних икона, али и Лудвигу Рахвалском у Браунау (Ludwig Rachwalsky, Braunau-Grossdorf, Böhmen).

У Рукописном одељењу Матице српске чувају се две иконе на хартији, издање Николе Ивковића. На једној је Свети Јован Крститељ, фронтално и допојасно представљен, у одећи од камиље длаке, са крстом са дугачком дршком у левој руци, како благосиља десном. У горњем левом и десном углу је натпис на црквенословенском језику. Приказан је испред неодређене тамнозелене позадине. (сл. 347) На полеђини је штампан тропар Светом Претечи и Јовану Крститељу.²³⁹

На другој икони је представљен Свети великомученик Димитрије како стоји у контрапосту, ослоњен на своју леву ногу, главе окренуте у полупрофил. Приказан је у екстеријеру, на обали мора, а у позадини се види утвршени град (Солун?). Одевен је у униформу римског војника са дугим копљем у левој руци и крстом на дугој дршци – симболом мучеништва, у својој десној руци. Поред главе светитеља исписана је сигнатура на црквенословенском језику. (сл. 348) На полеђини је штампан тропар посвећен овом светитељу.²⁴⁰

---

²³⁹ РОМС М. 17732. Димензије: 10 x 8 цм.

²⁴⁰ РОМС М. 17732. Димензије: 10 x 8 цм.

ИКОНОСТАСИ ИЗ РАДИОНИЦЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

У радионици Николе Иковића израђени су цели иконостаси или делови за иконостасе многих парохијских храмова и манастира. Према Ивковићевим речима, у његовој радионици начињено је више од 40 иконостаса. О томе налазимо податке у *Илустрованим ценовницима*, где наводи у којим се местима налазе иконостаси израђени у његовој радионици, или пак, објављује јавне захвалнице многих појединаца, свештеника и црквених одбора за израђене иконостасе. Из илустрованих ценовника радионице и трговине црквених утвари сазнајемо да његове занатлије и сликари израдили су целе иконостасе у: Сомбору – за капелу Светог Стефана; Сребреници; Требесињу – код Херцег Новог у Боки; Добруну – код Вишеграда у Босни; Плочама; Србу; Мекињарима – код Удбине у Лици; Трновцу; Босуту – код Сремске Митровице; Босанском Свињару; Саници – код Санског Моста; Белегишу; Ашањи – код Земуна; Петровчићу – код Земуна; Торњи; Паланци; Драгаљавцима; Комоговини; Цетињу; Бајици – код Цетиња у Црној Гори; Штрпцима – код Прњавора; Автовцу – у Херцеговини; Пљеви – код Јајца у Босни; Уштици – на Сави; Јабуковцу; Тремушњаку – код Петриње; Врбовљанима – код Окучана и Дрежници. Само иконама за иконостасе опремио је цркве у: Улогу; Лусићу; Чикагу – у Америци; Косову; Плавној; Крушчици; Крушевљанима; Миличанцима – код Ваљева; на Ластви – у Грбачу у Далмацији; Старом Мајдану и другде.

Након увида у збирку цртежа идејних решења и скица за иконостасе која се чува у заоставштини Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада, а до сада није била музеолошки обрађена, нити публикована, сазнајемо да су у Ивковићевој радионици урађени и иконостаси за цркве у Брези (1935), Детроиту (Америка) (1932), у Босанској Дубици (1922), у Горњој Томини (?) (1929), за капелу Државне болнице за душевне болести у Ковину, Лепеници, Будви (1908), у Краљевом Селу и цркву Свете Параскеве у Кавчу (Тиват). Многи цртежи иконостаса не садрже натпис за коју су цркву урађени. Могуће је да неки од нацртаних иконостаса нису били реализовани, те да су представљали само идејна решења дата наручиоцима на увид.

У *Илустрованом ценовнику* Никола Ивковић о иконостасима направљеним у његовој радионици саопштава: *Колико је моја радња успела и показала лепа успеха у уметничкој и солидној изради, сведоче најбоље моја дела. До сада сам правио око 40 иконостаса, што ни једна друга радња није, с тога за свакога овај успех може довољна јамчевина бити, да је моја радња у овој струци најусавршенија и најчувенија. (...) Даље наводи места, градове и манастире у Војводини, Хрватској, Босни, Херцеговини, Далмацији, Србији и Америци за које су иконостаси израђени у његовој радионици. У поглављу *Илустрованог ценовника* са штампаним јавним захвалницама, задовољне муштерије изјављују да ће код њега и убудуће наручивати све за цркву:*

Код Вас наручени иконостас у потпуном реду примили смо и на усавршеној изради овим Вам путем захваљујемо, увјеравајући Вас, да ћемо и у будуће све за цркву код Вас наручити – Автовац (Херцеговина). Шпиро Старовић, парох. Митар Говедарица, председник.

Послати иконостас, који смо код Вас наручили, примили смо у најбољем реду и с њиме смо сви задовољни, јер је у свему савршено по нацрту израђен. Ваша је радња у нашим крајевима стекла лијеп глас, што је довољна гаранција, да ћете и у будуће наруџбе само Ви добивати. У Саници, код Санског Моста (Босна). Ђуко Михаић, кнез. Ђорђе С. Кондић, парох. Стеван С. Ђопић. Ђурађ Тадић. Митар Ковачевић. Стеван Милић.

Потврђујемо, да смо примили данас постављени нови иконостас у нашем св.храму. Критика је за Вас дивна, што Вам сви искрено честитамо. Израда иконостаса дивна је и лепа Вам хвала на солидној изради. Ми смо јако задовољни. У Уштици (на Сави). Председник: Т. Мунижаба. Перовођа: Томо Вучићевић.

Послати иконостас преко Вашег изасланика данас смо прегледали и констатовали да је у пуном смислу веишачки израђен. Наше повјерење оправдали сте потпуно, с тога увјерени будите, да ћете из наше отаџбине доста наруџби имати. Бајице, код Цетиња (Црна Гора). Перо С. Мартиновић. Бригадир Митар Мартиновић. Филип К. Мартиновић. Свеишеник Марко Мартиновић. Мило Ст. Мартиновић.

Са послатим иконостасом за нашу цркву код свих мојих парохијана оправдали сте не само повјерење. Које смо у Вас имали, него и онај глас, који у

опите у нашим крајевима уживате и који сте и заслужили. До даљних наруџаба, које ће наскоро слѣдити, српски Вас поздрављам. Пљева, код Јајца (Босна) Мих. Радић, парох

Овим потврђујемо, да је Ваш раденик г. Шишингер иконостас склопио и нама у најбољем реду потпуно готов и дивно израђен предао, што Вам заиста за леп пример и велику препоруку служи. Сви смо потпуно задовољни. Врбовљани п. Окучани. Црквена општина: (М. П.) Марко Витас, парох.

Прије кратког времена примили смо иконостас, који је у Вашој радионици израђен и радујемо се, да Вам можемо изразити наше особито задовољство на целој изради, како столарска, тако и резбарска, позлатарска, мазалачка и сликарска, све је изведено укусно и лепо. Евала Вашем раду и хвала Вам! Добруч, код Вишеграда (Босна). Арсеније Видаковић, Гаврило Тубић, перовођа. Никола Шимишић, Васо Васиљевић, кнез, турсори

Са иконостасом сви смо задовољни. Одежде и строн примили смо такођер на опите задовољство. Мекињар, код Удбине (Лука). Милан Грбић, парох. Јово Врачар, председник. Љуб. Вукмировић, перовођа. (слѣди 8 потписа).²⁴¹

У данас одржаној седници решено је једногласно да Вам писмено изјавимо своју захвалност и признање на усавршеној изради иконостаса и осталих црквених утвари, о чему Вас овим извешћујемо тиме, да ћемо увек, кад нам што буде требало, код Вас наручивати и сваком другом препоручивати. Тремушњак, код Петриње. Станко Свилокос, перовођа. Јово Гламочлија, парох. Јован Радосовић. Владимир Вујаклија.

Ко год је видео наш иконостас свима се допада и свако се диви усавршеној вештачкој изради. То нас је и понукало, да Вам изјавимо своје признање и похвалу препоручујући Вас свакој цркв. општини. Ашана, код Земуна. Давид Топаловић, председник; Михаило Г. Бандур, учитељ, перовођа; Ј. Маринкович, парох.

После толико година и наш св. храм икраси се са дивним иконостасом, који Ви израдисте. Хвала вам! Оправдали сте као Србин оно поверење, које смо Вам поклонили и тиме нас обвезали да Вас сваком препоручити можемо, а осим тога увјерени будите, имате у нама своју сталну муштерију. Требесиње, код

---

²⁴¹ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду, 2.*

Ерцегновог у Боки. Лазар Доклестић, тотор; Михаило Аврамовић, парох; Милан Јањетковић.

Данас је у нашу цркву постављен иконостас, који сте израдили и мило нам је да можемо изјавити наше потпуно допадање. Ми Вас свакој црквеној општини препоручујемо, јер смо уверени, да ће код Вас савјесно и поштено послужена бити. У Петровчићу код Земуна. Милош Поповић, парох. Живко Радосављевић, председник. Корнелије Поповић, перовођа. Сима Прокопљевић, Милан Илић, одборници.²⁴²

Из радионице Николе Ивковића потичу и иконостаси за цркве које нису поменуте у *Илустрованом ценовнику*. Реч је о иконостасу Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века), иконостасу Цркве Светог Ђорђа у Гусињу код Плава (око 1926) и иконостасу Цркве Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922). Иконе са иконостаса манастира Ђурђеви Ступови код Берана чувају се у Полимском музеју, а иконостаси цркава у Гусињу и Бучју још увек се налазе у храмовима за које су израђени

Иконостас цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века)

О старијем иконостасу цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана, из радионице и трговине Николе Ивковића објављена је студија Луције П. Ђурашковић у зборнику *Ђурђеви Ступови и Будимљанска епархија*.²⁴³ Од целог иконостаса сачувано је једанаест икона које се данас налазе у Полимском музеју у Беранама, а припадају ризници манастира Ђурђеви ступови. Манастир је задужбина жупана Првослава, сина Тихомира, најстаријег брата Стефана Немање. Подигнут је осамдесетих година 12. века и био седиште Будимљанске епархије од њеног оснивања 1219. године. Познато је да је пет пута

---

²⁴² Исто, 4.

²⁴³ Ђурашковић, Луција П., Иконостаси и иконе Ђурђевих ступова 19. и 20. вијека, у: *Ђурђеви ступови и Будимљанска епархија*, зборник радова, Епископија будимљанско-никшићка, Филозофски факултет, Институт за историју уметности, ЈП Службени гласник, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Полимски музеј, Беране, Гласник, Беране-Београд 2011, 719-737.

био паљен и пљачкан од 18. до 20. века. Након страдања манастира, на Преображење 1875. године, набављен је и постављен иконостас из радионице Николе Ивковића.²⁴⁴

Претпоставља се да је Ивковићев иконостас у цркви манастира Ђурђеви Ступови настао на прелазу из 19. у 20. век, или, пак, у првој деценији 20. века. Сачувано је једанаест икона – четири већег и седам мањег формата, на основу чега се закључује да је иконостас припадао типу високих олтарских преграда. Иконе су рађене у техници уље на платну, димензија 85 x 40 cm и 40 x 35 cm. На полеђини сваке налазе се печати да су израђене у радионици Николе Ивковића у Новом Саду.²⁴⁵ На иконама већих димензија фронтално су представљени, у целој фигури, Свети Јован Крститељ (сл. 74), Свети архиепископ Сава (сл. 75), Свети архиепископ Арсеније и Свети епископ Василије Острошки. Одликују се светлијим колоритом интензивнијих нијанси, са доминантним цртежом. Фигуре су постављене испред плаве позадине, осим представе Светог Јована. Фигуре светитеља, смештене у тродимензионални простор, одликује блага неусклађеност пропорција, посебно на представама Светог Саве и Светог Арсенија. Иконе су сликане реалистички, са истицањем детаља, под упливом неокласицистичких елемента.²⁴⁶ Изнад ореола светитеља, у горњем делу икона, исписане су сигнатуре.

Стојећа фигура Светог Јована Крститеља фронтално је постављена у пејзажу, на обали реке, са брдовитим стафажом на линији хоризонта и великом површином неба. Представљен је босоног, одевен у одећу од камиље длаке, са подигнутом десном руком и кажипрстом, док левом руком држи дугачак и танак штап са крстом на врху и отвореним свитком на коме су исписане речи *Покајте се приближава се царство небеско*. На тлу, крај ногу светитеља су пањ и у њега забодена секира, који подсећају на речи Новог завета: *Свако, дакле, дрво које не рађа добра рода, сијече се и у огањ баца*. (Мт 3, 10) (сл. 74)

---

²⁴⁴ Ђурашковић, Луција П., Иконостаси и иконе Ђурђевих ступова 19. и 20. вијека, 719. Ктитор потоњег иконостаса био је игуман Јосиф Лекић 1927. године, а урадио га је Петар Чолановић 1925. године. Данас се у манастирској цркви налази ниски камени иконостас – рад клесара Чедо Мркајића, иконописца Драгомира Јашовића и дрворезбара Зорана Балетића, из 2007. године.

²⁴⁵ Исто, 720.

²⁴⁶ Исто, 720.

Стојећа фигура Светог Саве представљена је фронтално, на двостепеном амвону, у сферној ниши ентеријера. Светитељ је насликан у раскошном орнату, са епископском круном на глави, крстом око врата и епископским жезлом са сулоком у левој руци, док десном руком благосиља. (сл. 75) Слично су представљени и Свети архиепископ Арсеније и Свети Василије Острошки.

Иконе мањег формата сликала су два мајстора, различитих уметничких способности. О томе закључујемо на основу њихових стилских карактеристика, али и различитог рукописа у сигнатурама сцена. *Силазак Светог Духа* (сл. 76), *Вазнесење Господње*, *Крштење Господње* и *Рођење Светог Јована Крститеља* радио је бољи и вештији мајстор. Његово сликарство одликује приказ индивидуалних карактеристика светитеља, пластично дате фигуре, вешта сликарска обрада драперија и успешно постављена композиција.²⁴⁷ На основу стилских карактеристика можемо претпоставити да су дело овог сликара и сачуване иконе са представама стојећих фигура светитеља на иконостасу.

Дела слабијег сликара су иконе Васкрсење Христово, Света Тројица и Цвети. (сл. 77) Могуће је да је он био ученик бољег сликара, но свакако је у питању мање искусан мајстор, који је, највероватније добио задатак да наслика мање захтевне сцене из хришћанске историје за иконостас цркве манастира Ђурђеви Ступови

Иконостас цркве Светог Ђорђа у Гусињу код Плава (око 1926)

У студији *Одржавање и обнова вере: Православни храмови у Горњем Полимљу током новог века*, др Ненад Макуљевић помиње да је иконостас цркве Светог Ђорђа у Гусињу, подигнуте 1926. године, у општини Плав, такође настао у радионици Николе Ивковића из Новог Сада.²⁴⁸ Чини се да је рад Ивковићеве радионице само иконостасна преграда, док је иконе, у техници уље на платну, насликао Петар Чолановић, о чему налазимо помена у другим изворима.²⁴⁹ Макуљевић о сликарству иконостаса у Гусињу пише да је изведено у складу са

---

²⁴⁷ Исто, 720.

²⁴⁸ Макуљевић, Ненад, *Одржавање и обнова вере: Православни храмови у Горњем Полимљу током новог века*, *Милешевски записи*, 7, Музеј у Пријепољу, Пријепоље 2007, 147-175; Посебно: 166 – 167.

²⁴⁹ Петковић, Сретен, *Културна баштина Црне Горе*, Нови Сад 2003, 50.

концепцијама истористичког црквеног сликарства у складу са руском иконописачком праксом краја 19. и почетка 20. века каква је била прихваћена међу православним Србима проучаваног периода.²⁵⁰

На основу репродукције, сазнајемо да је иконостас организован у више зона. У престоној зони су иконе Светог Николе, Богородице, Исуса Христа и Светог Георгија, приказаних у целој фигури. У парапетима, испод сваке престоне иконе, налази се четири иконе у медаљонима, са светитељима представеним у попрсју. На царским дверима су још четири иконе у медаљонима. На бочним дверима овалне иконе са приказаним стојећим фигурама светитеља. У зони изнад је шест икона Великих празника и централна икона са представом Тајне вечере. У највишој зони, на централном месту, представљена су Света Тројица и бочно по једна икона, највероватније, у складу са традиционалним распоредом икона на иконостасу, сцене из циклуса Христовог страдања, а на врху је крст. (сл. 78)

Конструкција иконостаса је једноставно решена. На белој основи налазе се златно обојени декоративни елементи у виду равних и танких оквира икона и елегантних прислоњених стубова са малим капителима у врху. Испод престоних икона је такође златно обојен декоративни детаљ. На белој, затвореној површини бочних двери златно су обојене једноставне, таласасте вреже, док је површина царских двери веома перфорирана и грађена такође таласастим врежама. У горњим зонама иконостаса су прислоњени тордирани стубови, обојени златном и црном, постављени са сваке стране приказаних композиција.

Иконостас Цркве Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922) (сл. 82)²⁵¹

У радионици и трговини црквених утвари Николе Ивковића направљен је иконостас за цркву у Бучју код Књажевца 1922. године. У заоставштини Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада, налазе се три цртежа за израду овог иконостаса и описани су поглављу које се односи на цртеже иконостаса из

---

²⁵⁰ Макуљевић, Ненад, Одржавање и обнова вере: Православни храмови у Горњем Полимљу током новог века, *Милешевски записи*, 7, 166.

²⁵¹ Захваљујући колегиници Милени Милошевић Мицић, историчару уметности-вишем кустосу у Народном музеју у Књажевцу, доступна нам је савремена фотографија иконостаса у Бучју. Снимљен је целокупан иконостас, те нисам била у могућности да подробније анализирам сликарство иконостаса.

Ивковићеве радионице. Примећујемо да иконостас у Бучју није изведен према првобитној замисли представљеној на цртежу (сл. 107) На другом цртежу је, слободном руком, начињена скица северног дела иконостаса по узору на коју је изведена постојећа олтарска преграда цркве у Бучју. (сл. 111)

Дрворезбарени украс иконостаса је складан и сведен, сачињен од биљних мотива и преплетених врежа. У престоној зони, поред сваке иконе, су канелирани стубови са капителима. У соклу иконостаса су правоугаона поља украшена дрворезбареним мотивом укрштених гранчица са по три ваљкаста орнаментна на свакој. У зони престоних икона постављене су иконе Богородице и Исуса Христа. (сл. 81) Богородица је приказана у пуној фигури како у наручју држи малог Христа и стоји у екстеријеру. Одевена је у црвени хитон и плави химатион. Око глава детета Христа и Богородице насликани су једноставни златни ореоли. У позадини су приказани обронци зелених брда и ведро небо. Испод престоне иконе Богородице, на спољној страни иконостаса, према наосу, налази се запис *ИЗ ТРГОВИНЕ И РАДИОНИЦЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У НОВОМЕ САДУ 1922 Г.* (сл. 83)

Исус Христ је на престоној икони у Бучју представљен у пуној фигури, како стоји босоног на тлу, у екстеријеру, фронтално оријентисан у односу на посматрача. Око главе има насликан једноставан ореол. Десном руком благосиља, а у левој држи књигу, одевен у бели хитон и плави химатион. Пејзажни стафаж је другачије решен од оног на икони са представом Богородице. Врхови брегова у позадини су нижи, а у горњем делу је велика површина ведрога неба.

На северним бочним дверима представљен је Архиђакон Стефан, док стоји на амвону у ентеријеру храма, раширених руку и дланова окренутих ка горе – у молитви. Одевен је у бели стихар и тамну доњу хаљину и носи црвени орар. У композицији Благовести на царским дверима приказани су Архангел Гаврило на северним вратима и Богородица на јужним вратима. Архангел Гаврило је приказан у светлосивозеленој хаљини која лепрша услед његовог покрета, како босоног стоји на светлосивом облаку. Своју десну руку је подигао ка небу, а у левој држи струк белог љиљана – симбол Богородичине непорочности. Богородица је представљена у ентеријеру, скрушено, руку прекрштених на грудима. Одевена је у црвени хитон и плави химатион. Десно од ње види се део

некакве драперије, а испред ње је налоњ и на њему књига. Позадина иконе је смеђе-светлосивоплава. На јужним бочним дверима представљен је Архангел Михаило како стоји у контрапосту, са ослонцем на својој десној ноzi, у пејзажу. Крилата фигура архангела обувена је у високе чизме са отвореним прстима, одевена у одећу римског војника, огрнута црвеним химатионом, а у десној руци држи мач.

У другој зони иконостаса је низ правоугаоних икона између којих су прислоњени канелирани пиластри. Од севера према југу налазе се сцене *Рођење Христово*, *Вазнесење*, *Тајна вечера*, *Преображење* и *Силазак Светог Духа*. (сл. 80)

На северној страни највише зоне иконостаса у Бучју су иконе *Свети Јован Крститељ* и *Свети Никола* – у горњем делу полукружно завршене. Изнад њих су, у овалном медаљону представе стојећих фигура двојице јеванђелиста са својим симболима крај ногу. Свети Јован Крститељ је представљен у пуној фигури, одевен у одећу од камиље длаке, десне руке подигнуте ка небу, док у левој држи крст на дугачком штапу са развијеним свитком на врху. Представљен је у равничарском пејзажу, како стоји крај пања на коме је секира. Свети Никола је приказан у епископском орнату са митром на глави, фронтално постављен у односу на посматрача, како десном руком благосиља, а у левој држи књигу. Приказан је такође у пејзажу, на обали мора на коме, у даљини, плови лађа.

На централној икони иконостаса у Бучју је представа Свете Тројице. На левој страни, на облацима седи Исус Христос, а на десној Бог Отац са троугластим нимбом око главе. Између њих, на ведром небу, представљен је Свети Дух у виду белог голуба раширених крила. Испод централне иконе, на иконостасној конструкцији, постављен је дрворезбарени мотив свевидећег ока.

На јужној страни највише зоне иконостаса су иконе *Свети Павле* и *Свети Димитрије*, а изнад њих у овалном медаљону стојеће фигуре двојице јеванђелиста са својим симболима крај ногу. Свети Павле је приказан у пејзажу, како босоног стоји на тлу, у десној руци држи мач подигнут у вис, док је леву подигао ка небу. Поред се налази представа Светог Димитрија, који стоји на тлу, док своју леву ногу ослања на тело умируће аждаје која лежи крај њега. Он у десној руци држи

крст на високој дршци и њиме пробада тело аждаје, а у својој левој руци држи гранчицу палме – симбол мучеништва. Светитељ је такође приказан у пејзажу.

У врху иконостаса је велики крст на коме је представљено Распеће. Са бочних страна базе крста приказани су у овалним медаљонима Богородица и Свети Јован Богослов. (сл. 79)

ЦРТЕЖИ ИКОНОСТАСА РАДИОНИЦЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У ЗБИРЦИ МУЗЕЈА ГРАДА НОВОГ САДА

У заоставштини Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада чува се 107 цртежа – идејних решења и скица, иконостаса, Христових гробова, проскинитарiona, певница, столова и другог црквеног мобилијара. Ови музејски предмети до сада нису били предмет проучавања, нити музеолошке обраде, тако да су остали непознати стручној јавности. Тек након наших истраживања уследиће њихова музеолошка обрада и инвентарисање.

У збирци цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада налази се укупно 30 цртежа, идејних решења и скица за иконостасе. Поједини цртежи су изведени слободном руком, други су прецизно цртани и колорисани. На неколико скица представљен је распоред греда иконостасне преграде са конкретним димензијама, на основу којих можемо претпоставити о различитим елементима у процесу израде иконостаса једног храма. Многи садрже запис за коју цркву је мобилијар био намењен, а остали су већином без таквих натписа, или са текстовима *Свако умножавање строго забрањено* и *Радионица иконостаса Николе Ивковића Нови Сад*. На појединима је назначено у којој размери је цртеж дат. Већина има ознаку редног броја и печат радионице Николе Ивковића. Без сумње је реч о збирци цртежа реализованих иконостаса за храмове, имајући у виду уцртане димензије многих елемената. Осим тога, на већини цртежа је руком убележен назив композиције на одговарајућим местима за иконе. Најчешће су називи исписани на српском језику и ћирилицом, али има и латиничних, као и оних на немачком и руском језику. Известан број цртежа представља идејна решења олтарских преграда које нису реализоване, већ су попут својеврсног каталога стављани на увид потенцијалним муштеријама приликом ангажовања на појединим пословима.

У тексту који следи, описаћемо изглед цртежа Ивковићевих иконостаса у збирци Музеја града Новог Сада, навести технике којима су изведени, материјал и димензије. До сада ови цртежи нису били публиковани, те у прилогу дајемо и њихове репродукције.

---

1. Нацрт иконостаса за српско-православну цркву у Брези (1935) (сл. 84)

На цртежу је представљена вегетабилно и геометријски богато орнаментисана иконостасна преграда, по угледу на руски тип. По један орнамент руског крста налази се на обе стране прве зоне иконостаса. Стубови су тродирани, са капиталима и базама. Исписани су ћирилични натписи са називима композиција на местима где би требало поставити иконе. У зони престоних икона су *Богородица* и *Исус Христос као пророк или учитељ*. Испод, у соклу, *Служење свештеника Захарије у храму* и *Жртва Аврамова*. На северним бочним дверима *Архиђакон Стефан*. На царским дверима *Благовести*. На јужним бочним дверима *Арханђео Михаило*. У горњој зони иконостаса су натписи *Крштење (Богојављење)*, *Рођење*, *Тајна вечера*, *Преображеније*, *Улазак Христов у Јерусалим*. У највишој зони, на централном месту је *Васкрсење*, а бочно по три иконе и на свакој натпис *Апостоли два*. У врху, на крсту је *Распеће Христово*. У доњем, левом углу цртежа стоји натпис *Свако умножавање забрањено. План бр. 2*. Доле, десно пише *Бреза, фебруара 1935.* и стоји отисак црвеног печата са натписом: *ОДБОР ЗА ИЗГРАДЊУ СРП. – ПРАВОС. ЦРКВЕ У БРЕЗИ. Претседник* [својеручни потпис – нечитко].²⁵²

2. Цртеж иконостаса (сл. 85)

Лазурно колорисан цртеж елегантно решене иконостасне преграде, са прислоњеним ступцима са капителима и златно обојеним канелурама између свих икона. У соклу се понавља мотив крста као декоративни елемент. У пољима намењеним за иконе стоје натписи, ћирилицом. У зони престоних икона *Богородица* и *Исус Христос*. На северним бочним дверима *Арханђел Михаило*. На царским дверима *Арханђел Гаврило* и *Благовести*. На јужним бочним дверима *Архиђакон Стефан*. Изнад царских двери *Тајна вечера*. У зони великих празника *Рождество Хр.*, *Богојављење*, *Воскресеније*. На месту централне иконе *Св. Тројица*, јужно од ње *Возн. Госп.*, *Духови*, *Преображење*. У највишој зони иконостаса, у овалним медаљонима, од јужне ка северној страни су *Ев. Марко*, *Јоаким и Ана*, *Мати Бож.*, *Јован Бог.*, *Св. Никола*, *Ев. Лука*. На крсту је натпис

---

²⁵² МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, црни туш, паус папир каширан на текстил. Димензије: 56,5 x 45 cm.

---

*Распјатије. У горњем левом углу пише Бр. 96. Доле, лево, стоји РАЗМЕР 1-10, а доле, десно НИКОЛА ИВКОВИЋ ТРГОВАЦ НОВИ САД.*²⁵³

3. Цртеж иконостаса (сл. 86)

Цртеж богато декорисаног иконостаса, без натписа и ознака, са три печата радионице Николе Ивковића. У подножју крста, на врху иконостаса, налази се карактеристичан мотив фигуре два базилика. При дну странице означене су димензије које се односе на ширину појединих конструктивних елемената.²⁵⁴

4. Цртеж иконостаса за Детроит (Америка) (1932) (сл. 87)

Цртеж развијеног типа иконостасне преграде начињене за цркву у Детроиту, декорисане богатом вегетабилном орнаментиком, са прислоњеним канелираним ступцима са стилизованим капителима на бочним странама свих икона. Уписане су димензије: са стране, лево: 5,80 цм, доле: 11,22 и са стране, десно 6.80 цм. На пољима намењеним за постављање икона су ћирилични натписи. У зони престоних икона су *Стеван Првовенчани, Цар Лазар, Св. Никола, Мајка Божија, Исус Христос, Св. Јован, Стеван Немања и Св. Сава*. У зони изнад су *Св. Георгије, Св. Ђирил и Метод, Рождество, Богојављење, Воскресење, Тајна вечера, Вознесење, Духови, Преображење, Цар Константин и Јелена и Св. Димитрије*. У највишој зони иконостаса су *Апостол Матеј и Јован, Еванг. Матеј, Еванг. Марко, Св. Тројица, Еванг. Лука, Еванг. Јован, Апостол Петар и Павле*. Сасвим у врху су *М. Божија, Распеће и Јов. Богослов*. На десној страни иконостаса прецртан је декоративни елемент крста и стоји забелешка руком: *Без ових крстова*. У горњем десном углу стоји запис: *Иконостас за Детроит (америка) 28./XI – 1932. послат*. Дакле, реч је о реализованом послу радионице и трговине Николе Ивковића за храм у Сједињеним Америчким Државама.²⁵⁵

---

²⁵³ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Колорисани цртеж, хартија. Димензије: 69 x 60 цм.

²⁵⁴ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж оловком, паус папир каширан на текстил. Димензије: 50,5 x 57 цм.

²⁵⁵ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж оловком на хартији. Димензије: 50,5 x 77 цм.

---

5. Цртеж иконостаса (сл. 88)

Колорисани цртеж иконостасне преграде са дверима богато декорисаним орнаментима вегетабилних врежа. Изнад свих двери нацртане су светлоплаве подигнуте драперије са златно обојеним ободом и нацртаним кићанкама. Иконостас има зону сокла, престону зону са четири поља за иконе – у горњем делу полуоблично завршеним, другу зону са шест приближно квадратних поља за иконе великих празника и правоугаоним пољем намењеним за централну икону. Изнад је трећа зона са шест икона са двоструким полуобличастим решењем у горњем делу, док је на централном месту велико поље – горе полуоблично решено. Изнад су две групе по три овална поља за иконе, постављена у облику троугла и биљним орнаментима уокло. Над централном иконом треће зоне иконостаса је крст и са страна по једно поље за иконе – у горњем делу полуоблично завршено. Доле, десно стоји запис *Свако умножавање строго забрањено.*²⁵⁶

6. Цртеж иконостаса (сл. 89)

Цртеж иконостаса са четири престоне иконе, у горњем делу полукружно завршених, а испод сваке, у истој зони, налазе се приближно квадратна једноставна поља за још четири иконе. Врхови бочних и царских двери декорисани су вегетабилним орнаментом у облику круне. На јужним дверима је насликана стојећа фигура Арханђела Михаила, лазурно колорисана. У другој зони је шест правоугаоних поља за иконе великих празника и квадратно централно поље. У трећој зони је квадратно централно поље истих размера, са по једним правоугаоним пољем са страна и, сасвим бочно, малим оквирима за иконе, у горњем делу криволинејно завршеним. На врху је крст и са његових бочних страна по једно правоугаоно поље за иконе – у горњем делу полуоблично завршено. У угловима листа су четири печата са натписом: *Творница српско-правосл. црквених утвари НИКОЛА ИВКОВИЋ у Новом Саду.* Доле, на средини листа стоји *Бр. 3.*²⁵⁷

---

²⁵⁶ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Колорисан цртеж, црни туш, хартија кашуирана на текстил. Димензије: 68,5 x 59,5 cm.

²⁵⁷ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Колорисан цртеж, црни туш, хартија каширана на текстил. Димензије: 71 x 60 cm.

---

7. Цртеж иконостаса (сл. 90)

Цртеж иконостаса изведен црним тушем и пером на паус папиру. Престона зона је веома богато орнаментисана вегетабилним врежама, док су горње зоне иконостаса сведеног украса. Поља у зони сокла украшена су мотивом равнокраког крста. У престаној зони су поља за четири иконе, бочне и царске двери. У другој зони је шест правоугаоних поља за иконе великих празника и веће централно поље – у горњем делу полуоблично завршено. У зони изнад су четири поља за иконе – у горњем делу тролисно завршена, а изнад је крст и са бочних страна – два овална поља за иконе. У горњем десном углу је правоугаони цртеж геометријског орнамента. Уписане су димензије иконостаса: доле, на средини 7,22, лево, са стране, у доњем делу 4,20, а лево, са стране у горњем делу 7,20.²⁵⁸

8. Цртеж иконостаса (сл. 91)

Колорисани цртеж иконостаса са вегетабилном декорацијом у зони престоних икона. Поља за иконе обојена су светложуто. У уском појасу горње зоне су четири полукружна поља за иконе а у средини једно веће. Између сваког поља за иконе у овој зони нацртан је мотив птице – орао раширених крила. У горњој зони је шест, у горњем делу полуоблично завршених, поља за иконе и једно такво, веће, на централном месту. Између сваког поља нацртан је тродирани стуб. Сасвим у врху су два крилата базилика и на њиховим главама по једно мање правоугаоно поље за иконе – у горњем делу полуоблично решено, а у средини је крст. Доле, лево је исписано *СВАКО УМНОЖАВАЊЕ ЗАБРАЊЕНО*. План бр. 1. Доле десно пише *РАДИОНИЦА ИКОНОСТАСА НИКОЛЕ ИВКОВИЋА НОВИ САД*.²⁵⁹

9. Цртеж иконостаса (сл. 92)

Колорисан цртеж иконостаса са шест правоугаоних поља за иконе у зони сокла и још два квадратна у доњим партијама царских двери. У зони престоних

---

²⁵⁸ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, црни туш, паус папир. Димензије: 80,5 x 82,5 cm.

²⁵⁹ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Колорисани цртеж, туш, хартија каширана на текстил. Димензије: 59,5 x 69,5 cm.

икона су четири правоугаона поља за иконе – у горњем делу полуоблично завршена. На крајњем јужном пољу је представљена колорисана стојећа фигура Светог Јована Крститеља у пејзажу. Бочна и царске двери су богато вегетабилно украшена са овалним пољима за иконе. Између икона у престоној зони су прислоњени канелирани пиластри са капителима украшеним стилизованим орнаментом акантуса. У зони изнад је шест правоугаоних поља за иконе и на централном месту једно велико поље у горњем делу полуоблично завршено. У највишој зони иконостаса су две групе од по три горе полуоблично завршена поља за иконе, од којих су средишња већих димензија у односу на остала. Сасвим у врху иконостаса је крст и бочно од њега по једно овално поље за иконе. У угловима, доле, са леве и десне стране су печати радионице Николе Ивковића. Доле на средини пише *Бр. 2.*²⁶⁰

10. Цртеж иконостаса (сл. 93)

Колорисани цртеж иконостаса са четири поља за правоугаоне иконе у горњем делу полуоблично завршене у престоној зони. Представљена је стојећа фигура Исуса Христа. На перфорираним бочним и царским дверима су правоугаона поља за иконе. Парапети у соклу су орнаментисани са по једним мотивом равнокраког крста. У зони изнад је шест издужених поља за иконе – у горњем делу полуоблично завршених и једно централно и шире поље, такође у горњем делу полуоблично, а у доњем делу прати закривљење изнад царских двери. У највишој зони су по две групе од три овална медаљона – доле два већа, а горе у средини један мањи. На централном делу је једно поље симетричних, али закривљених страница за средишњу икону и у његовом горњем делу, лево и десно од крста на врху, два мала поља за иконе – у горњем делу полуоблично завршена. У сва четири угла су печати радионице и трговине Николе Ивковића. Доле, на средини пише *Бр. 4.*²⁶¹

---

²⁶⁰ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Колорисани цртеж, туш, хартија каширана на текстил. Димензије: 71 x 60 цм.

²⁶¹ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Колорисани цртеж, туш, хартија каширана на текстил. Димензије: 71 x 59,5 цм.

---

11. Цртеж иконостаса (сл. 94)

Колорисани цртеж иконостаса са четири веома издужена поља за престоне иконе – у горњем делу полукружно завршена. Испод сваке престоне иконе је правоугаоно поље у соклу. Бочне и царске двери су богато орнаментисане вегетабилним орнаментима са правоугаоним пољима. У горњој зони је шест правоугаоних поља за иконе великих празника и на централном месту једно широко поље – у доњем делу закривљено, а у горњем завршено у виду тролиста. У највишој зони су четири поља за иконе – у горњем делу завршена тролисно и изнад централне иконе једно поље за икону идентичног облика и димензија. На самом врху иконостаса је крст и са страна по једно мало овално поље за иконе. На цртежу нема записа нити ознака.²⁶²

12. Скица за конструкцију греда иконостаса у Бучју (1922) (сл. 95)

Цртеж конструкције за иконостас у Бучју (1922) са назначеним димензијама. Горе, десно је натпис, ћирилицом *Бучје*.²⁶³

13. Цртеж иконостаса у Босанској Дубици (1922) (сл. 96)

Скициран цртеж северне стране иконостаса. Горе, десно је запис, ћирилицом *Бос. Дубица 6/12 1922*.²⁶⁴

14. Скица за конструкцију иконостаса (сл. 97)

Скица за конструкцију непознатог иконостаса, са убележеним димензијама.²⁶⁵

15. Цртеж за иконостас (сл. 98)

Цртеж за иконостас са орнаментацијом и декорацијом по узору на руске. На пољима намењеним за иконе стоје српски називи композиција, писани

---

²⁶² МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Колорисани цртеж, туш, хартија каширана на текстил. Димензије: 70 x 60,5 цм.

²⁶³ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 63 x 45,5 цм.

²⁶⁴ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 45,5 x 30,5 цм.

²⁶⁵ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 85 x 63,5 цм.

латиницом. У зони престоних икона *Presv. Bogorodica* и *Isus Kristus*. На бочним и царским дверима *S. velikomuč. Stefan, Djeva Maria, S. Arhang. Gavril, S. vel. mič. Dimitrija*. У зони изнад, су четири округла медаљона за иконе са записом *Evangelista*. У највишој зони, у тролугластим тимпанонима на северној и јужној страни пише *Angjeosko pojanje*, а у средишњем полуобличастом пољу *Tajna večera* и у малом троуглу изнад *Oko Božje*. На врху иконостаса је руски двоструки крст. Доле, лево, латиницом *Mjerilo = 1:10*. Десно својеручни потпис [нечитко].²⁶⁶

16. Скица за иконостас (сл.99)

Скица за иконостас, делимично приказан, са убележеним димензијама. У горњем левом углу је запис, латиницом *Passaut*. Доле на средини је записано *висок са крстом 475 цм*. На полеђини цртежа је записано *Zombor Esser Vacin Мађарска 57*.²⁶⁷

17. Цртеж иконостаса (сл. 100)

Скицуозно дат цртеж иконостаса са два поља за престононе иконе – у горњем делу полукружно завршена. На бочним и царским дверима су овална поља за иконе. У соклу су правоугаона поља, а на крајње северном пољу је скициран орнамент укрштених гранчица (маслине?). У горњој зони иконостаса су четири правоугаона поља за иконе и једно веће на централном месту. највише зоне иконостаса нису нацртане.²⁶⁸

18. Скица за иконостас (сл. 101)

Скицуозно дат цртеж иконостаса са означеним димензијама. У горњем левом углу записано *Скрхан. (?)*²⁶⁹

---

²⁶⁶ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, туш, хартија, Димензије: 75 x 53 цм.

²⁶⁷ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 45,5 x 59, 5 цм.

²⁶⁸ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 70 x 62 цм.

²⁶⁹ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 37,5 x 43 цм.

---

19. Скица за конструкцију иконостаса у Босанској Дубици (1922) (сл. 102)

Скицуозно дат цртеж распореда греда на иконостасу са убележеним димензијама. На цртежу су натписи на немачком језику. Горе, десно је запис *Бос. Дубица 6/12 1922.*²⁷⁰

20. Цртеж иконостаса у Горњој Томини (?) (1929) (сл. 103)

Скицуозно дат цртеж распореда икона на иконостасу са убележеним димензијама и називима на немачком језику. У зони престоних икона, од севера ка југу: *Peter und Paul, Stefan Archidjakon, Muter Gotes stehend, Mutter Gottes verhiindung, Ercengel Gabriel, Jungfrau Maria, Hristi stehend, Erc Anngel Mickil, Sabas verkleidund rot kreuc Musster.* У горњој зони од севера према југу: *Hristi Gebur, Hristi Taufe lt. Musster, Abendmahl lt. Musster, Hristi Himell pahrt lt. Musster, Pfingsten.* У највишој зони: *Simeon Bogoprимac, Georg zu pferd, Nikolaus laut Musster Pфotografie, Ew. Matej und Ew. Markus, Kristi Auferstechung, Ew. Lukas und Ew. Johan, Johan in die Wiste, Demeter, Ignyatius.*

Горе, лево је запис *Гор Томина [нечитко] 29/9 929.*²⁷¹

21. План иконостаса за Капелу држ. болнице за душевне болести Ковин (сл. 105)

Цртеж северног и централног дела иконостаса за капелу државне болнице за душевне болести у Ковину, док је јужни само назначен. исписани су називи икона у предвиђеним пољима. На престоним иконама Св. Богородица и Исус Христос. На бочним и царским дверима Кузман и Дамјан, арх. Гаврил, Дјева Марија, Арх. Михајло. Изнад царских двери Тајна вечера. Изнад, северно од крста, у медаљону Св. Богородица, а јужно Јован Богослов. На крсту Распјатије. Уз горњу ивицу цртежа је печат радионице и трговине Николе Ивковића и натпис *ПЛАН ИКОНОСТАСА ЗА КАПЕЛУ ДРЖ. БОЛНИЦЕ ЗА ДУШЕВНЕ БОЛЕСТИ КОВИН.* Доле, лево пише *РАЗМЕР 1-10.* На средини је печат Николе Ивковића и

---

²⁷⁰ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 45 x 45 cm.

²⁷¹ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, туш, хартија. Димензије: 51 x 62,5 cm.

запис *УМНОЖАВАЊЕ ЈЕ СТРОГО ЗАБРАЊЕНО*. Доле, десно пише *НИКОЛА ИВКОВИЋ НОВИ САД. ВЕЛИКА РАДИОНИЦА ИКОНОСТАСА*.²⁷²

22. Скица за иконостас (сл. 106)

Скицуозни цртеж иконостаса. Горе десно је запис *Хабел / Добро 27/ II 1929*. На полеђини је записано *Јаковац 29/8 – 930*.²⁷³

23. Цртеж за иконостас у Бучју (Књажевац) (1922) (сл. 107)

Цртеж за иконостас у Бучју код Књажевца са исписаним руским називима композиција у пољима намењеним за иконе. У зони престоних икона су *икона Божјей Матери* и *Икона Спасителя*. На бочним дверима *Св. Арх. Стефанъ* и *Св. Арх. Михаилъ*. На царским дверима у округлим медаљонима у врху (нечитко), (нечитко), на централном, овалном медаљону (нечитко), доле, лево *Лука*, а десно *Јоанъ*. Изнад северних бочних двери *Введеніе в храмъ Прес. Бог.* Изнад престоне иконе Богородице *храмовой праздникъ Илија*. Над царским дверима *Таинной вечера*. Над престоном иконом Христа *Св. Јоанъ Креститель*. Изнад јужних бочних двери *Рождество Пресв. Богородици*. У зони великих празника од севера према југу су *Преображеніе*, *Вознесеніе*, *Св. Троица*, *Крещеніе Госп. I. Хр.* и *Рождество Госп. I. Хр.* У највишој зони, испод крста, је *Воскресеніе Христово*, а са страна крста *Св. Јоанъ Богословъ* и *Матерь Божиа*. У горњем левом углу је забелешка *Бучије Књажевац 27/3 1922*.²⁷⁴

24. Цртеж иконостаса у Лепеници (сл. 108. 109.)

Копија цртежа иконостаса у Лепеници, црним тушем на паус папиру. У зони сокла су правоугаона поља за иконе. У престаној зони издужена, горе полукружно завршена, поља за четири престоне иконе. на бочним и царским дверима су овални оквири икона. У зони изнад је шест издужених, горе полукружно завршених поља, са централном иконом полукружно решеном у

---

²⁷² МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 42,5 x 60 cm.

²⁷³ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 51 x 51 cm.

²⁷⁴ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 87 x 60 cm.

горњем и доњем делу. изнад ње је, исте ширине, горе полукружно завршен оквир за икону. Северно и јужно од њега су по једно веће и мање у горњем делу полукружно завршено поље за икону и са страна крста који је у врху по један овални оквир. У врху листа је црвеном бојом запис *копија плана за иконостас од цркве у Лепеници*. Доле, лево, *Умножавање је строго забрањено*. Доле, десно *У радионици Николе Ивковића у Новом Саду*.²⁷⁵

25. Цртеж иконостаса у Будви (1908) (сл. 110)

Цртеж иконостаса у Будви изведен црним тушем на паус папиру, са убележеним димензијама. У зони престоних икона су четири издужена, горе полукружно завршена поља. На бочним и царским дверима су овални медаљони за иконе. У другој зони је низ од шест правоугаоних оквира за иконе, и централно – шире поље. У трећој зони је низ од шест, горе полукружно завршених, оквира за иконе и централни веома издужен, такође горе полукружно завршен. Сасвим горе, на средини сверног и јужног дела иконостаса је по један мали овални медаљон за иконе. На врху је крес. Горе десно је натпис *Будва 8/V. 08*. Доле, на средини *Бечкић*. Доле, десно је запис *иконе Греговић К. 3000.-*.²⁷⁶

26. Цртеж северног дела иконостаса у Бучју (1922) (сл. 111)

Скицуозно дат цртеж северног дела иконостаса у Бучју. Убележене су поједине димензије. У горњем десном углу је запис *Бучије*.²⁷⁷

27. План за иконостас за цркву Краљево Село (сл. 112)

Цртеж за иконостас за цркву Краљево Село изведен црним тушем на паус папиру. У пољима намењеним за иконе је уписано која композиција где треба да стоји. У зони сокла су правоугаона празна поља. У престоној зони су издужени правоугаони оквири за иконе са натписима *Мајка Божија* и *Спаситељ*. На бочним и царским дверима су поља за иконе у горњем и доњем делу полукружно решена

---

²⁷⁵ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Црт, туш, паус папир. Димензије: 74,5 x 59 cm.

²⁷⁶ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, туш, паус папир. Димензије: 32 x 28 cm.

²⁷⁷ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, паус папир. Димензије: 62,5 x 45 cm.

са натписима *Стефан арх. Ђакон, архангел Гаврило, Марија Дјева, архангел Михајло*. У зони великих празника су четири правоугаона издужена поља, а на централном месту широки правоугаони оквир за икону. На северној страни су *Рождество Христово* и *Воскресеније Христово*, на централном месту *Тајна вечера*, а на јужном делу *Вознесеније Христово* и *Сошествије Св. Духа*. Изнад су четири мање, у горњем делу правоугаоно завршене површине и изнад њих овални медаљон, док је на централном месту велико поље за икону. Натписи на иконама су од севера ка југу *апостол Петар и Павле, Цар Лазар*, изнад *Евангелист Јован и Лука*, на средини *Св. Тројица*, а даље *Св. Сава, Цар Константин и Јелена* и изнад *Евангелист Марко и Матеј*. На врху је крст са предавом *Распеће*, а бочно од њега, у овалним медаљонима *Јован Богослов* и *Мајка Божија*. У горњем делу листа исписано је *План за Иконостас за Цркву Краљево Село*. Лево и десно су печати радионице Николе Ивковића. Доле, лево *Умножавање строго забрањено*. Доле, десно, латиницом *Nikola Ivković, Novi Sad*. На десној страни цртежа је запис плавим мастилом *Прегледано* [даље нечитко], оверен црвеним печатом.²⁷⁸

28. Цртеж за иконостас цркве Свете Параскеве у Кавчу (Тиват) (сл. 113)

Прецизан технички цртеж иконостаса за цркву Свете Параскеве у Кавчу код Тивта са унесеним димензијама. Сва поља намењена за иконе су у горњем делу полуоблично завршена и обележена бројевима, да би у табели, која се налази у доњем делу цртежа, било разрешено која се композиција налази под којим бројем. У зони престоних икона су *Јован Крститељ, Мајка Божија, Исус Христос* и *Света Параскева*. У зони изнад од севера ка југу забележено је *један апостол, два апостола, два апостола, Свето Тројство, два апостола, два апостола, један апостол*. На средишњем делу равног космитиса је велики једноставан крст. На средини горњег дела цртежа пише *Црква св. Параскеве у Кавчу о. Тиват Бока Которска*. На левој страни цртежа је печат са натписом *ТУТОРСТВО ЦРКВЕ СВ. ПЕТКЕ Бр.- КАВАЧ*.²⁷⁹

---

²⁷⁸ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, туш, паус папир. Димензије: 72 x 56 cm.

²⁷⁹ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, туш, паус папир. Димензије: 53,5 x 44,5 cm.

---

29. Цртеж иконостаса (сл. 114)

Цртеж непознатог иконостаса са богато украшеном конструкцијом. У соклу су правоугаоне површине декорисане укрштеним маслиновим гранчицама. У престоној зони су четири издужена правоугаона оквира за иконе са детаљима вегетабилне орнаментике у горњем и доњем делу. Између сваке иконе је прислоњени канелирани пиластар са декорисаним капителима. Поља за иконе на бочним дверима су полукружна у горњем и доњем делу. Царске двери су цртане црвеним тушем, као перфориране површине богате флоралне орнаментике која полази из ваза у њиховом горњем делу, и са два мања правоугаона оквира за иконе. У горњој зони је шест правоугаоних поља за иконе и једно широко на централном месту. У највишој зони су на северној и јужној страни групе по три, горе полукружна, оквира за иконе и изнад њих један мањи и један већи овални оквир. Изнад централне иконе је мотив свевидећег ока, а на врху иконостаса крст са малим овалним медаљонима са бочних страна базе. У појединим пољима исписани су називи композиција, углавном нечитко.²⁸⁰

30. Цртеж иконостаса (сл. 115)

Цртеж непознатог иконостаса са елегантним декоративним украсима. У соклу су правоугаона поља са мотивом укрштених маслинових гранчица. У зони престоних икона су четири издужена поља у горњем делу полукружна за иконе. На бочним и царским дверима оквири за иконе су полуоблично завршени у горњем и доњем делу. Горе имају нацртан орнамент који асоцира на круну од акантусовог лишћа. У горњој зони је шест малих, хоризонталних, правоугаоних оквира за иконе, и централно широко поље, у врху завршено троуглом. У највишој зони су северно и јужно по три, у врху полукружно завршена, поља за иконе и над њима једно мање и једно веће овално поље. Са обе стране крста је по један овални медаљон за икону. На местима за иконе постоје записи, али нису свугде читљиви. На престоним иконама од севера према југу пише *св. Никола или Храм Цркве / Јавите које је / Крститељ / Богојављење, Мати Божија, Исус Христос, Свети Јован*. На дверима су *Свети Стеван Архиђакон, Архангел Гаврил, Благовести*, (нечитко). У горњој зони су (нечитко), *Воскресеније, Богојавленије*,

---

²⁸⁰ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, црни и црвени туш, паус папир. Димензије: 79,5 x 77,5 cm.

---

*Тајна вечера, (нечитко), (нечитко), Преображеније. У највишој зони су 2 апостола, 2 апостола, 2 апостола, Св. Тројица, 2 апостола, 2 апостола, 2 апостола. Изнад су евангелист, евангелист, Мати Божја, Распјатије, Јован Богослов, евангелист, евангелист. Горе лево и десно су печати радионице Николе Ивковића. Доле, лево пише Свако умножавање строго забрањено. Никола Ивковић, Нови Сад.*²⁸¹

---

²⁸¹ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, туш, паус папир. Димензије: 72,5 x 63,5 цм.

ЦРТЕЖИ ЦРКВЕНОГ МОБИЛИЈАРА РАДИОНИЦЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

У заоставштини Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада, поред значајне збирке коју чини 30 цртежа иконостаса, чува се и 77 цртежа различитих елемената црквеног мобилијара – Христових гробова, сточића за петохљобнице, налоња, певница, архијерејских столова, турских столова, столова за мирјане, ормара и другог. Поменути цртежи нису музеолошки обрађени, нити приказани стручној и заинтересованој јавности, те у тексту који следи дајемо њихов опис са назначеним техникама, димензијама и репродукцијама у прилогу.

Многи Ивковићеви цртежи црквеног мобилијара носе ознаку редног броја, а највећи број је цртан на хартији, кашираној на текстил, те сматрамо да је реч о својеврсном илустрованом каталогу који је давао потенцијалним поручиоцима на увид. На свега неколико цртежа налазимо записе из којих би смо могли закључити када су настали и за који храм. Многи носе печат радионице Николе Ивковића, а на већини стоји запис о забрани репродуковања и умножавања и пореклу цртежа.

Интересантна је чињеница да три цртежа за израду црквеног мобилијара, конкретно Христових гробова, потиче из конкурентске радионице Луке К. Алексијевића, о чему сведоче печати на њима. Како су доспели у посед Николе Ивковића остаје нам непознато. Можемо претпоставити да су заједно радили на реализацији неких послова.

Познато је да је у саборном храму Светог Георгија у Новом Саду још увек у литургијској употреби Христов гроб начињен у Ивковићевој радионици. Доњи део конструкције широк је 210 цм, а висок 120 цм, а заједно са балдахином укупна висина износи 320 цм. Цела конструкција је мраморирана и украшена позлаћеним дрворезом. Поред крста, испод балдахина, постављено је шест већих и две мање иконе. Представе на њима односе се на сцене Христовог страдања: Привођење

Христа на распеће, Полагање Христово у гроб, Прање ногу, Васкрсење, Тајна вечера и Јудин пољубац.²⁸²

Прота Стоја саопштава и да су две гарнитуре рипида и чирака (по шест комада) Саборног храма у Новом Саду такође из радионице Николе Ивковића. Он износи податак из записника Црквене општине из 1905. године о исплати овдашњој трговини Николе Ивковића за рипиде 222 круне и за шест чирака 132 круне, као и Мити Томићу, златару из Будимпеште, за позлаћивање рипида.²⁸³ Међутим, Мита Томић није био златар из Будимпеште, већ је занат изучио у том граду, а своју златарску радњу држао је у Ђурчијској улици, број 3, код Саборне цркве у Новом Саду.²⁸⁴

Цртежи Христових грובה из радионице Николе Ивковића у збирци Музеја града Новог Сада

1. Цртеж Христовог гроба (сл. 116)

Лазурно, светлоплавозелено колорисан цртеж конструкције Христовог гроба са златно обојеним нацртаним орнаментима на капителима стубова, на полукружним отворима који се налазе на све четири стране табернакла. На калоти табернакла су украси у виду линија које се радијално, од крста у врху, спуштају до ивица балдахина. На угловима конструкције су високе вазе. На средини горњег дела листа пише *Бр. 3.*²⁸⁵

2. Цртеж Христовог гроба (сл. 117)

Цртеж једноставне конструкције Христовог гроба, без дрворезбарених украса, колорисане лазурно, светлоплавозелено. Калота балдахина је теракота боје и шрафирана. У горњем левом углу је запис: *Антоније Косорић, свештеник*, [нечитко], печат [нечитко]. На левој страни листа пише *Бр. 32.* У доњем делу је

---

²⁸² Стоја, Војислав, *Благо Саборне цркве*, прилог у: Ердунхељи, Мелхиор, *Историја Новог Сада*, Дијам-М-прес, Ветерник 2002. (репринт издања из 1894), 483.

²⁸³ Стоја, Војислав, *Благо Саборне цркве*, 486.

²⁸⁴ Оглас штампан у: *Путовођа кроз Нови Сад* (1903).

²⁸⁵ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, хартија. Димензије: 60 x 43 цм.

записано *Свако умножавање строго забрањено. Трговина срп. црквених утвари Никола Ивковић, Нови Сад.* У доњем десном углу су два нечитка потписа, латиницом.²⁸⁶

3. Цртеж Христовог гроба (сл. 118)

Светлоружичасто колорисан цртеж Христовог гроба, са биљном врежом око канелираних стубова са коринтским капителима, који носе кровну конструкцију у виду светлоплаве калоте декорисане мотивом рибље крљушти и дрворезбарене стилизоване конструкције која полази од углава табернакла. На угловима се налазе једноставне вазе, а на врху је крст. Горе, лево је ознака *Бр. 7.* Доле, десно је запис *Свако умножавање строго забрањено.*²⁸⁷

4. Цртеж Христовог гроба (сл. 119)

Веома леп цртеж Христовог гроба изведен црним тушем и оловком на хартији. У доњој зони су правоугаоне површине декорисане вегетабилним врежама у симетричном поретку. На гробу је велики крст са распећем, а лево и десно од њега, у овалним медаљонима, нацртане су стојеће фигуре Богородице и Светог Јована Богослова. Стубови који носе кровну конструкцију су у доњем делу канелирани, са коринтским капителима. Испод кровне конструкције нацртана је стилизована драперија. На врху је крст, у подножју украшен орнаментом акантуса. Листови акантуса налазе се и на угловима кровне конструкције. На средини горњег дела листа је црвени печат са ознаком *No. 5.*²⁸⁸

5. Цртеж Христовог гроба (сл. 120)

Колорисан цртеж богато украшеног Христовог гроба, конструкције обојене бело, са дрворезбаријом обојеном жуто. У соклу су два правоугаоника и у њима нацртана дрворезбарена декорација од ружа. Стубови су округли у пресеку и канелирани и жуто обојени до половине, са жуто обојеним капителима. они носе

---

²⁸⁶ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, хартија каширана на текстил. Димензије: 70,5 x 48,5 cm.

²⁸⁷ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, хартија. Димензије: 60 x 43,5 cm.

²⁸⁸ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, црни туш, оловка, хартија каширана на текстил. Димензије: 60 x 42,5 cm.

веома украшену кровну конструкцију балдахина са крстом на врху и мањим крстовима на угловима. На гробу је крст са широким постаментом, украшеним мотивом свевидећег ока, на коме се налазе и иконе Богородице и Светог Јована Богослова у овалним медаљонима. У горњем левом углу листа је нечитка забелешка оловком, на немачком језику. Доле, на средини је запис о размери 1-10 цм.²⁸⁹

6. Цртеж Христовог гроба (сл. 121)

Светлоружичасто колорисани цртеж Христовог гроба, октогоналног у пресеку. Осам стубова је до средине своје висине канелирано, са жуто обојеним капителима. Они носе полуобличасте, крстићима декорисане, архиволте које подржавају ружичасто обојену велику калоту, на чијем се врху налази једна мања шрафирана калота на тамбуру и, на њеном врху, велики крст. На средини сваке архиволте налази се мањи крст на надвишеној и украшеној бази. Испод архиволте нацртана је ружичаста драперија са златним ресама по ободу и кићанкама. На гробу стоји крст и са обе стране по ти овална медаљона за иконе. Горе, лево је запис *Бр. 33*. Доле, лево је отисак печата митрополита Илариона Радонића. Доле, на средини пише *Свако умножавање строго забрањено. трговина срп. црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад*.²⁹⁰

7. Цртеж Христовог гроба (сл. 122)

Цртеж веома богато декорисаног Христовог гроба, црним лавираним тушем на хартији. Доњи део конструкције је врло украшен нацртаним дрворезбареним биљним мотивима. На предњој страни су два округла картуша уоквирена ружама и листовима акантуса. Шест стубова носи конструкцију табернакла. У угловима на једној страни су по два стуба, а на угловима супротне стране по један. Стубови имају веома декорисане базе и капителе, украшени су канелирама и гирландама које се спуштају са кровне конструкције и обавијају их. На гробу је крст на високом постаменту и са страна по три овална

---

²⁸⁹ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, хартија каширана на текстил. Димензије: 51 x 33 цм.

²⁹⁰ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, хартија каширана на текстил. Димензије: 68 x 46,5 цм.

орнаментисана оквира за иконе. На угловима горњег дела конструкције налазе се вазе са цвећем, а на врху калоте је крст. На левој и десној страни горњег дела цртежа су печати радионице Николе Ивковића. Дуж леве ивице цртежа је белешка *Дужина 3.15 метара. У доњем делу листа је забелешка Дужина 2. метра. – Ширина 1.30 метер. – Свако умножавање забрањено. Никола Ивковић у Новом Саду.*²⁹¹

8. Цртеж Христовог гроба (сл. 123)

Колорисан цртеж Христовог гроба чије је постоље украшено гирландама, ступци су до пола канелирани и обојени жутом и црвеном, као и капители који носе горњу конструкцију. Калота је споља шрафирана црвеном, а изнутра је светлоплавозелена са жутим звездама. На предњој страни је мотив свевидећег ока. На самом врху је велики крст, а на угловима горње конструкције су четири мале вазе. на гробу је крст на украшеном, виоском постољу са две мале овалне иконе са страна. До њега су на посебним постољима две групе по три иконе. У горњем делу цртежа је ознака *Број 35. На средини листа, доле је запис Свако умножавање строго забрањено. трговина срп. црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад.*²⁹²

9. Цртеж Христовог гроба (сл. 124)

Колорисани цртеж Христовог гроба украшен гирландама у доњем делу, и хоризонталном биљном врежом по ободу тог конструкције. Елегантни стубови са златним канелурама, златно обојеним базама и богато украшеним жуто обојеним капителима носе горњу конструкцију, полуоблично завршену, са калотом споља шрафираном светлосивољубичасто, а изнутра светлосивоплавом са црвеним звездама. На предњој страни калоте је жуто обојен мотив свевидећег ока. Сасвим на врху је велики жути крст. Цео цртеж је уписан у издуженој површини, у горњем делу полуоблично решеној. У горњем левом углу је запис *Број 2. Дуж десне стране цртежа уписана је висина конструкције 3.25 м. Доле на средини је*

---

²⁹¹ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, лавирани туш, хартија. Димензије: 79,5 x 57 cm.

²⁹² Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, хартија. Димензије: 71 x 48,5 cm.

записана ширина конструкције 1.30 м. У доњем делу цртежа на десној страни је потпис *Мица уд. Контић*. У доњем левом углу је печат радионице и трговине Николе Ивковића, а десно записано *Свако умножавање забрањено. Никола Ивковић подузимач иконостаса и Христових гробова у Новоме Саду*.²⁹³

10. Цртеж Христовог гроба (сл. 125)

Цртеж Христовог гроба са орнаментиком типичном за руску цркву. Богато декорисана доња зона конструкције, стубови канелирани до половине, обојени жуто и црвено као и капители на које се ослања горњи део конструкције, реализован у виду крова на четири воде, са закривљеним слеменима, над укрсношћу два крова на две воде, који на својим чеоним странама имају богато украшене забате преплетом биљних и геометријских мотива, са високим крстовима на куглама на врховима. Један већи крст налази се на врху целе конструкције. На гробу се налази велики крст на широком постолу и са обе његове стране, полукружно у горњем делу завршени, оквири за иконе. У горњем, левом делу цртежа је запис *Број 34*. Дуж леве стране цртежа убележена је димензија 360 цм. Дуж доњег дела цртежа уписане су димензије ширине конструкције 140 цм. У доњем левом углу је отисак печата митрополита Илариона Радонића. Дуж десне стране цртежа је натпис *Свако умножавање строго забрањено. трговина срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду*.²⁹⁴

11. Цртеж Христовог гроба (сл. 126)

Акварелисани цртеж Христовог гроба у тоновима светлоружичасте и наранџасте боје. Конструкција је представљена без икаквих украса. Једноставно решење са витичастим дрворезбареним украсом на крову табернакла, који полази од углова и на укрсношћу носи крст на кугли. На гробу је Велики крст са стопом и две групе по три оквира за иконе са обе стране. Доњи оквири су полуобличасти у

---

²⁹³ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, акварел, хартија. Димензије: 60,5 x 44 цм.

²⁹⁴ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, акварел, хартија каширана на текстил. Димензије: 59 x 42 цм.

горњем делу, а трећи над њима је овалног облика. У доњем десном делу цртежа је натпис *Свако умножавање строго забрањено.*²⁹⁵

12. Цртеж Христовог гроба (сл. 127)

Колорисани цртеж Христовог гроба светлосивоплавом и жутом бојом. У доњем делу мрамориране конструкције су жуто обојени, нацртани, дрворезбарени мотиви цвета у центру правоугаоних површина. на сваком углу су елегантни, танки стубови, до половине канелираи и жуто обојени, са жутим капителима, који носе горњи део конструкције у виду крова на две воде са перфорираним дрворезбареним биљним врежама на забатима и малим крстовима у врху истих. Дуж ивице крова је бела мраморирана уска и хоризонтална површина са полуобличастим испадом у горњем делу, у коме се налази поновљен мотив из доње зоне конструкције и мали крст у врху. На врху Христовог гроба је велики жути крст на перфорираној дрворезбареној бази украшеној биљним преплетом. Горе лево је запис *Бр. 4.*²⁹⁶

13. Цртеж Христовог гроба (сл. 128)

Цртеж Христовог гроба из радионице Луке К. Алексијевића о чему сведочи његов потпис црвеним мастилом у горњем левом углу и отисци печата у горњем десном углу, као и доле, лево, на средини и десно. Конструкција Христовог гроба је идентична оној на сл. 119, осим што је на овом цртежу колорисана. Десно од Христовог гроба је попречни пресек конструкције у висини њеног горњег дела, са представом Светог Духа у средишту.²⁹⁷

14. Цртеж Христовог гроба (сл. 129)

Цртеж идејног решења за Христов гроб из радионице Луке К. Алексијевића о чему сазнајемо на основу његовог потписа црвеним мастилом у горњем левом углу листа и отисцима печата у горњем десном и у доњим угловима

---

²⁹⁵ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, акварел, хартија. Димензије: 60 x 44 cm.

²⁹⁶ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, туш, акварел, хартија. Димензије: 60,5 x 43 cm.

²⁹⁷ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, оловка, туш, акварел, хартија каширана на текстил. Димензије: 59,5 x 83,5 cm.

цртежа. Конструкција је украшена многим гирландама и биљним врежама које обавијају стубове. Карактеристична је калота на врху конструкције, изведена као перфорирана дрворезбарена вегетабилна полулопта са крстом на врху. Десно су представљена два попречна пресека. Један је у висини горњег дела конструкције, са приказом Светог Духа у виду голуба у кругу уписаном у квадратно поље са украсима у његовим угловима. Други је попречни пресек у висини доњег дела конструкције Христовог гроба.²⁹⁸

15. Цртеж Христовог гроба (сл. 130)

Цртеж идејног решења за Христов гроб из радионице Луке К. Алексијевића. У горњем делу цртежа на десној страни и на средини десне стране цртежа су отисци печата радионице Луке К. Алексијевића. Конструкција Христовог гроба је идентична оној са цртежа сл. 125.²⁹⁹

Цртежи елемената црквеног мобилијара из радионице Николе Ивковића у збирци Музеја града Новог Сада

У збирци цртежа радионице Николе Ивковића налази се велики број идејних решења и скица за израду турских столова, сточића за петохљебнице, налоња, столова за целивајуће иконе, амвона, свећњака, крстионица, прозора, архијерејских столова, столова за вернике у наосу, различитих елемената дрвеног црквеног мобилијара, попут ламперија и певница, предикаоница, ормара за чување одежди и светих сасуда у олтару, цртежи дрворезбарених декоративних елемената, један цртеж путира, цртеж дуплира и штаке израђене за митрополита Доситеја (1933).

Читајући сигнатуре на цртежима сазнајемо имена дрворезбара који су могли бити Ивковићеви сарадници, али је извесније да је Никола дошао у посед

---

²⁹⁸ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, оловка, туш, акварел, хартија каширана на текстил. Димензије: 59,5 x 84 цм.

²⁹⁹ Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС. Цртеж, оловка, туш, акварел, хартија каширана на текстил.

тих цртежа и уврстио их у своју збирку која му је служила као илустровани – цртани каталог.

На цртежу вазе, изведеном оловком и тушем на хартији, у димензијама 53 x 37 цм стоји потпис *Johanis Kistner*. (сл. 152) Јохан (словенски Јован) Кистнер је познати дрворезбар који је начинио иконостасе и црквени мобилијар за неколико војвођанских храмова током 60-их и 70-их година 19. века. Извео је монументални дрворезбарени иконостас и мобилијар сакралног простора храма Светих архангела манастира Ковиљ, који је реализован између 1866. и 1869. године.³⁰⁰ Осим тога урадио је иконостасне преграде за капелу Благовештења у Футогу (1856), за цркве у Врбасу (1862) и Глини (око 1866), за цркву Светог Томе у Ковиљу (1870), Госпођинцима (1860–70) и Бечеју (1866).³⁰¹

На цртежу предикаонице, изведеном оловком на хартији, у димензијама 56 x 36,5 цм, стоји потпис *Kiszenter János, Szobrász* [на мађарском, вајар]. (сл. 163) Ко је био, где и када је радио Кисентер Јанош непознато је. Могуће је да је реч о још једном члану дрворезбарске породице Кистнер, уколико се његово презиме, исписано на мађарском, *Kiszenter* може прочитати *Кистнер*.

Интересантан је цртеж *престола за Његово величанство Краља* у збирци цртежа из Ивковићеве радионице, урађен оловкама у боји на хартији, у димензијама 40 x 31 цм. (сл. 161) Није нам познато за ког краља је дато идејно решење престола. Цртеж је на два места оверен печатом радионице и трговине Николе Ивковића.

У збирци цртежа радионице и трговине Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада налазе се следећи цртежи:

1. Туторски сто, цртеж (1910) (сл. 137)

Оловка, хартија, 30 x 23,5 цм.

с.: печат радионице Николе Ивковића.

---

³⁰⁰ Бањац, Јелена, *Манастир Ковиљ*, Платонеум, Нови Сад 2013, 160, 163, 342. Позлату иконостаса манастира Ковиљ урадио је Лудвиг Тауш 1890. године.

³⁰¹ Бањац, Јелена, *Манастир Ковиљ*, 167. У исто време иконостасе у бачким црквама ради презимењак Јохана Кистнера, новосадски дрворезбар, Јосиф Кистнер, чији живот и дело још нису расветљени. Урадио је иконостасе за православну цркву у Руменци и гробљанску капелу породице Хариш-Петровић у Земуну. Иконе оба иконостаса су дело Павла Симића. Видети: Лепосава Шелмић, Олга Микић, *Павле Симић*, Нови Сад 1979, 44; Јелена Бањац, *Храм светих апостола Петра и Павла у Руменки*, Нови Сад 2002, 70–71.

г. л.: *Дубок 65 – 70 цм.*

д. л.: *За Срп. прав.општину у (истрвено) 27/4 1910. г. В. Црногорчевић председник.* Печат црквене општине. Печат радионице Николе Ивковића.

2. Туторски сто, цртеж (сл. 138)

Оловка, туш, акварел, хартија, 43,5 x 60 цм.

д. д.: *Свако умножавање строго забрањено.*

Колорисани цртежи налоња за целивање и туторског стола.

3. Налож за целивање, сточић за петохљебнице, цртеж (сл. 139)

оловка, хартија, 30 x 43 цм.

д. с.: *За Срп. прав. општину у (истрвено) 27/4 1910 г. В. Црногорчевић.*

Цртежи налоња за целивање, са стране и предњи део и сточића за петохљебнице.

Унесене су димензије.

4. Сточић за петохљебницу, цртеж (сл. 140)

Оловка, лавирани црни туш, хартија, 60,5 x 43,5 цм.

г. л.: *Број 12.*

д. с.: *Свако умножавање строго забрањено. трговина срп. црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад.*

5. Сточић за петохљебницу, цртеж (сл. 141)

Оловка, туш, акварел, хартија, 52 x 36,5 цм.

г. л.: *Број 13.*

д. с.: *Свако умножавање строго забрањено. трговина срп. црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад.*

Колорисани цртеж сточића за петохљебницу. Три ноге сточића декорисане дрворезбареним лишћем акантуса.

6. Сто за целивање, цртеж (сл. 142)

Оловка, туш, акварел, хартија, 60 x 43,5 цм.

г. л.: *Бр. 10.*

д. с.: *Свако умножавање строго забрањено. трговина срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду.*

7. Сто за целивање, цртеж (сл. 143)

Оловка, акварел, хартија, 51 x 36 цм.

г. л.: *Бр. 11.*

д. с.: *Свако умножавање строго забрањено. трговина срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду.*

8. Сточић за петохљебницу, сто за целивање, цртеж (сл. 144)

Оловка, туш, акварел, хартија каширана на текстил, 52 x 69 цм.

9. Сточић за петохљебницу, сто за целивање, цртеж (сл. 145)

Оловка, хартија, 51 x 72,5 цм.

10. Сточић за петохљебницу, цртеж (сл. 146)

Оловка, хартија, 28,5 x 22,5 цм.

11. Сточић за петохљебницу, цртеж (сл. 147)

Оловка, акварел, хартија, 60 x 44 цм.

г. л.: *печат радионице Николе Ивковића. Бр. 43.*

д. д.: *Свако умножавање строго забрањено. Никола Ивковић у Новом Саду и отисак печата радионице Николе Ивковића.*

12. Налон, цртеж (сл. 149)

Оловка, хартија, 43,5 x 60 цм.

13. Амвон, тростепени, цртеж (сл. 150)

Оловка, акварел, хартија, 43,5 x 60 цм.

г. л.: *печат радионице Николе Ивковића. Бр. 51.*

д. д.: *Свако умножавање строго забрањено Никола Ивковић у Новом Саду и отисак печата радионице Николе Ивковића.*

---

14. Трокраки свећњак, цртеж (сл. 151)

Оловка, акварел, хартија, 49,5 x 39 цм.

г. л.: *Бр. 9.*

д. с.: *Свако умножавање строго забрањено. трговина срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду.*

15. Ваза (?), цртеж (сл. 152)

Оловка, туш, хартија, 53 x 37 цм.

д. д.: потпис *Johannis Kistner.*

16. Ваза (?), цртеж (сл. 153)

Оловка, акварел, хартија, 60 x 44 цм.

17. Цртеж прозора металне конструкције (сл. 154)

Оловка, туш, хартија, 33,5 x 37,5 цм.

г. л.: печат радионице Николе Ивковића и запис *Бр. 48.*

д. с.: *Свако умножавање строго забрањено. Никола Ивковић у Новом Саду.*

18. Цртеж прозора металне конструкције (сл. 155)

Оловка, хартија, 34 x 37,5 цм.

19. Нише, цртеж (сл. 156)

Оловка, акварел, хартија, 43 x 60 цм.

г. л.: *Бр. 53. Ивковић.*

20. Архијерејски трон, цртеж (сл. 157)

Оловка, акварел, хартија каширана на текстил, 27 x 17 цм.

с.: отисак печата са представом Светог Георгија.

л. д.: потпис Милан Грбић, парох

21. Архијерејски трон, цртеж (сл. 158)

Оловка, акварел, хартија каширана на текстил, 58,5 x 28 цм.

г. л.: *Владичански трон*

г. д.: печат радионице Николе Ивковића

с. д.: *Свако умножавање забрањено. Никола Ивковић у Новом Саду*

д.д.: печат радионице Николе Ивковића

на полеђини: *Владичански тронови 1931.*

22. Архијерејски трон, цртеж (сл. 159)

Оловка, акварел, хартија, 60,5 x 43,5 цм.

д. д.: *Умножавање је строго забрањено.* Печат радионице Николе Ивковића.

На трону је насликана представа Светог Саве.

23. Сто, цртеж (сл. 160)

Оловка, хартија, 53 x 33 цм.

г. л.: запис *Бр. 38.*

24. Престо за Њ. В. Краља, цртеж (сл. 161)

Оловка, оловка у боји, хартија, 40 x 31 цм.

г. л.: печат радионице Николе Ивковића. г. д.: запис *Престо за Њ. В. Краља.* д. с.:

печат радионице Николе Ивковића.

25. Део који долази уза зид са обе стране иконостаса, цртеж (сл. 162)

Оловка, туш, хартија, 44 x 25 цм.

г. л.: *Бр. 2.* Печат радионице Николе Ивковића

г. д.: *Део који долази уза зид са обе стране иконостаса / ширина 140 цм је стола / висина колико стол / престолна висина*

д. л.: *Умножавање строго забрањено*

д. д.: *Из радионице Николе Ивковића у Новом Саду:*

26. Предикаоница, цртеж (сл. 163)

Оловка, хартија, 56 x 36,5 цм.

д. д.: *Kiszenter János Izbrász*

---

27. Ормар, цртеж (сл. 164)

Оловка, акварел, хартија, 43,5 x 30 цм.

г. л.: печат радионице Николе Ивковића. *Бр. 50.*

д. д.: *Свако умножавање строго забрањено. Никола Ивковић у Новом Саду.* Печат радионице Николе Ивковића.

28. Ормар, цртеж (сл. 165)

Оловка, акварел, хартија, 44 x 60 цм.

г. л.: *Број 52. Ивковић*

29. Ламперија, цртеж (сл. 166)

Оловка, акварел, хартија, 43,5 x 60 цм.

30. Ламперија, архијерејски сто, цртеж (сл. 167)

Оловка, хартија, 34 x 45 цм.

31. Цртеж дрворезбареног декоративног елемента (сл. 168)

Оловка, хартија, 63 x 45 цм.

д. д.: *У природној величини од дрвета уметнички израђено*

32. Цртеж вегетабилног орнаментa (сл. 169)

Оловка, хартија, 31 x 51,5 цм.

33. Певница, столови, цртеж (сл. 170)

Оловка, акварел, хартија, 35,5 x 66 цм.

г. л.: *Бр. 37. Певница*

г. д.: *Столови*

д. л.: печат радионице Николе Ивковића

д. д.: печат радионице Николе Ивковића; *Свако умножавање строго забрањено. Никола Ивковић подузимач иконостаса у Новом Саду.*

---

34. Певница, столови, цртеж (сл. 171)

Оловка, акварел, хартија, 38 x 57 цм.

д. л.: печат радионице Николе Ивковића

д. д.: *Свако умножавање забрањено*

35. Путир, цртеж (сл. 172)

Оловка, хартија, 37 5 x 27 цм.

36. Певница, столови, цртеж (сл. 173)

Оловка, туш, акварел, хартија каширана на текстил, 37,5 x 67 цм.

37. Певница, трон владичански, столови, цртеж (сл. 174)

Оловка, туш, акварел, хартија, 48,5 x 73,5 цм.

г. с.: *Трон Владичански Бр. 42.*

г. л. и г. д.: печати радионице Николе Ивковића

с.: округли печат; *Симо Војводић, парох*

д. с.: *У радионици Николе Ивковића из Новог Сада. Умножавање је строго забрањено.*

38. Певница, столови, цртеж (сл. 175)

Оловка, акварел, хартија, 36 x 70,5 цм.

д. с.: печат радионице Николе Ивковића

д. д.: *Свако умножавање забрањено.*

39. Штака митрополита Доситеја (1933), цртеж (сл. 176)

Оловка, хартија, 172 x 33 цм.

с. д.: *Штака митрополита Доситеја 1933 г.*

40. Дуплир, цртеж (сл. 177)

Оловка, хартија, 126 x 45 цм.

г. с.: *Дуплир од правог алпака у природној величини као слика велик 115 цм а дебо 4 1/2 цм. иначе масивно израђен са стакленим поклопцем а горе крст и кугла од метала. позлаћен цена по комаду Кр. 105.-*

41. Подужни пресек (?), цртеж (сл. 178)

Оловка, хартија, 47,5 x 13 цм.

Цртежи крстова из радионице Николе Ивковића у збирци Музеја града Новог Сада

Шест цртежа различитих крстова налази се у збирци цртежа радионице Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада. Један цртеж потиче из творнице црквених утвари Милана Ивковића.

1. Цртеж крста (сл. 131)

Цртеж крста урађен оловком на хартији. На сва четири крака крста је мотив четворолисног цвета и, по ободу, поновљен стилизовани орнамент. Између кракова крста су зраци. Крст се наставља на вишеструко профилисану базу и потом на дугачку канелирану дршку. На десној страни цртежа три пута је потписан *R. Borza*. Могуће је да је реч о цртачу који је оставио потпис на свом раду.³⁰²

2. Цртеж крста (сл. 132)

Колорисани цртеж крста из радионице Милана Ивковића о чему сазнајемо на основу четири печата његове радионице и трговине у сва четири угла цртежа. Тролисно завршени кракови крста украшени су мотивом розете. На крсту је представљен распети Христос. У простору између кракова крста су стилизовано

---

³⁰² МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 89 x 40,5 цм.

приказани зраци. У доњем делу је вишеструко профилисана база која се у доњем делу поставља на дугачку дршку.³⁰³

3. Цртеж крста (сл. 133)

Цртеж крста са равно завршеним крацима, украшеним ружицама и поновљеним стилизованим мотивом по ободима кракова. Између кракова су стилизовано престављени зраци. На широком и украшеном постаменту, у подножју крста су два орнаментисана медаљона за иконе.³⁰⁴

4. Цртеж крста (сл. 134)

Цртеж крста са тролисно завршеним крацима са по три тачкице на њима. Између кракова су стилизовано приказани зраци. Крст се налази на степенасто профилисној и декорисаној стопи кружног пресека у основи. У најнижем сегменту декоративни мотив је поновљена форма латиничног слова С.³⁰⁵

5. Цртеж крста (сл. 135)

Цртеж крста са стопом. Краци су тролисно завршени са три кружића на сваком. Између кракова су стилизовано дати зраци. Стопа је вишеструко профилисана, кружног пресека у основи. На ужем делу је поновљени мотив вреже винове лозе.³⁰⁶

6. Цртеж крста (сл. 136)

Цртеж крста са стопом, приказаног само у обрисима, без икакве декорације или детаља.³⁰⁷

---

³⁰³ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, туш, акварел, хартија. Димензије: 60 x 34 cm.

³⁰⁴ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 83,5 x 50 cm.

³⁰⁵ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 90 x 62,5 cm.

³⁰⁶ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 90 x 62,5 cm.

³⁰⁷ МГНС - Збирка цртежа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду. Цртеж, оловка, хартија. Димензије: 63 x 45 cm.

V РЕКЛАМИРАЊЕ РАДИОНИЦЕ И ТРГОВИНЕ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У НОВОМ САДУ

Основна улога сваке пропагандне поруке је да привуче пажњу потенцијалног купца, информише га о врстама и квалитету понуђених производа, и утиче на њега како би одабрао и купио одређени артикал. Такође, она је извор различитих података о потребама и навикама људи, њиховом материјалном статусу, укусима и стиловима одређене епохе. Сачувани рекламни материјал новосадских занатлија, трговаца и индустријалаца представља својеврстан извор широког спектра информација о привредницима у граду тог времена.³⁰⁸ Пропагандни материјал представља важан извор за сваког проучаваоца развоја занатства, трговине и индустрије неког периода, о њиховим власницима, друштвеном и пословном угледу. Међутим, поред тога што су рекламе значајне као привредни и друштвени феномен, из њих сазнајемо о развоју језика и начинима ословљавања у пословној комуникацији, па оне представљају извор за проучавање социјалних односа и обичаја градског становништва. Различите форме рекламирања производа представљају вредан извор и за проучавање развоја примењене уметности и визуелне културе епохе, јер су, захваљујући серијској производњи, као последици индустријске револуције и привредног напретка крајем 19. века, на тржиште доспели масовни производи који су у потрази за купцима, интензивно рекламирани.

Анализирајући рекламирање радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића, примећујемо да су методе које је овај предузимљиви Новосађанин примењивао у потпуном сагласју са тадашњим начином пословног и пропагандног оглашавања. Поред савесног и успешног пословања, ангажовање Ивковића у погледу рекламирања његове радонице и производа било је неминовно у околностима у којима је радио и деловао. Појава све већег броја

---

³⁰⁸ О пропагандним методама проучаваног периода у Војводини видети: Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, 176 – 177; Otić, Ljubica, Marković, Veselinka, Grlica, Mirko, *Sve je samo reklama: segmenti iz istorije reklame u Vojvodini do 1941. godine*, Muzej Vojvodine - Gradski muzej – Subotica, Novi Sad 2012; О утицају дизајна на конкурентност производа у маркетингу видети: Љиљана Новаковић, *Утицај дизајна на конкурентност производа у маркетингу*, Београд 2002, 30.

конкурентских занатских и трговачких радњи и њихово често рекламирање, изискивало је од Николе Ивковића да прати пропагандне активности конкуренције и уложи енергију и материјална средства у рекламу своје фирме, како би обратио позорност потенцијалних купаца управо на своју трговину и тако допринео још већем пословном успеху.

У почетку једноставним, кратким огласима у новинама Ивковић препоручује услуге своје фирме, да би временом, као што је то био случај са свим врстама реклама најразличитијих радњи и производа, у пропагандне поруке почео да укључује најпре цртеже, а потом слике и фотографије артикала из своје понуде, излога и ентеријера радње, до личних портретних фотографија у *Илустрованом ценовнику*. Осим поменутог, Ивковић приликом рекламирања своје радње примењује различите максиме, док у штампаним ценовницима публикује *јавне захвале* задовољних купаца, што је све допринело већој *видљивости* његове радионице на тржишту и наглашавало утисак високе пословности и квалитета рада.

Поред новинских огласа, у рекламирању своје радње Ивковић примењује и друге видове пропаганде. Током година, мотиви на ликовним представама и пропагандни текст се мењао, па наилазимо на различита рекламна решења. (сл. 179 – 188) Штампано је рекламне листове и слао бесплатно и на увид муштеријама ценовнике и мустре. Приликом паковања робе за транспорт, на сандуке је причвршћивао металне плочице са називом фирме.³⁰⁹ (сл. 189) Штампано је меморандум своје радионице и трговине са представом куће у којој се радња налази, уз неопходне пратеће информације у заглављу као што су адреса, број телефона и име власника. (сл. 190) На једном меморандуму, из 1907. године, представљени су производи из његове трговине – шешир, црквени барак и свештеничка одежда.³¹⁰ (сл. 211) Велики ефекат постигао је са нота рачунима који су, поред основне функције рачуна, имали и улогу рекламе јер су садржали и ликовну представу појединог артикла и сажети списак понуде и услуга. У

---

³⁰⁹ МГНС, КИ-4429. Плочица са натписом (Нови Сад, почетак 20. века). Метал. Димензије: 2 x 6 цм. Плочица са ћиричним натписом: *ТРГОВИНА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА НОВИ САД*. Правоугаоног облика са полукружним испустом на ужим странама. Закивала се на производе ове трговине. Преузето од историјског одељења МГНС, без података.

³¹⁰ МВ, инв. бр. 4791. Меморандум Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, 1907). Димензије: 23,5 x 30 цм.

пословној преписци Ивковић је користио коверте са штампаним заглављем са именом своје радионице и трговине, те је свака кореспонденција истовремено имала и пропагандни карактер.

Као успешан послован човек, Никола Ивковић је био спреман да се опроба у новим методама пословног оглашавања. Крајем 19. и почетком 20. века разгледнице су биле веома ефикасно рекламно средство. Ивковић је штампао вишебојну разгледницу са приказом излога и ентеријера своје трговине у који је укомпоновао своју допојасну портретну фотографију и основне информације о трговини.³¹¹ (сл. 208) Овакав вид пословне рекламе, с обзиром да су разгледнице врло брзо постале предмет колекционирања, постизао је више, доспевао даље и трајао дуже од новинских огласа јер је захваљујући њиховој основној улози пропагандна порука стизала до великог броја људи.³¹²

Никола Ивковић је посебну пажњу посветио визуелном графичком идентитету своје трговине и радионице. Поменуто је да је имао меморандум своје фирме, коверте³¹³ и хартију за писма са својом ознаком, рачуне, наруџбенице, металне плочице за амбалажу, узорке текстила³¹⁴ и етикете.³¹⁵ Њихов дизајн се донекле мењао током година у тежњи ка проналажењу сугестивнијих графичких и дизајнерских решења. Експериментисао је са бојама, врстама слова и другим елементима, а некад су ћирилични напписи штампани латиницом или на мађарском језику, или, пак, двојезично. Поред поменутог, у заоставштини Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада чува се и више примерака већих и мањих налепница, отисака неколико варијанти печата фирме, као и једно графичко решење за печат са српским и немачким текстом – инвенција бечке фирме за производњу печата J. Lewinson-а. Данас, међутим, немамо сазнања да ли је тај печат икада био у употреби. (сл. 202 – 204)

По узору на пословну праксу занатлија, привредника, трговаца и индустријалаца централне Европе на крају 19. и почетку 20. века, Никола Ивковић

---

³¹¹ Otić, Ljubica, Marković, Veselinka, Grlica, Mirko, *Sve je samo reklama: segmenti iz istorije reklame u Vojvodini do 1941. godine*, 20.

³¹² Јелена Пераћ, *Разгледнице у Србији 1895 – 1914*, Београд 2009, 416.

³¹³ МВ, инв. бр. 6475. Коверат Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, 1913). Димензије: 23,9 x 17 цм.

³¹⁴ МВ, инв. бр. 1074. Узорак броката за свештеничку одећу Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, почетак 20. века). Димензије: 12 x 15 цм.

³¹⁵ МВ, инв. бр. 6514. Етикета Трговине Николе Ивковића на надбедренику (Нови Сад, почетак 20. века). Димензије: 37,5 x 45,5 цм. Натпис: *НИКОЛА ИВКОВИЋ НОВИ САД*.

штампа *Илустровани ценовник* своје радионице и трговине црквених утвари. Таква пракса је постојала у Војводини поменутог периода, посебно код његових конкурената у Новом Саду. У Ивковићевој заоставштини, у Музеју града Новог Сада, сачуван је веома велики број илустрованих каталога многих фирми из Беча, Берлина, Будимпеште, Санкт Петербурга, Москве, Загреба, Новог Сада, Зрењанина, Кикинде и других европских градова. Из њих је црпео инспирацију и узимао идеје за дизајнерска решења својих илустрованих ценовника, који су излазили четири или шест пута годишње, а слао их је заинтересованим купцима бесплатно и на захтев. (сл. 50 – 52) Илустровани ценовници Ивковићевих домаћих конкурената били су сличних димензија и графичких решења. (сл. 212 - 219)

Једнаку пажњу је Никола Ивковић посветио уређењу излога своје трговине имајући свест о томе да се први контакт потенцијалног купца са производима дешава управо при погледу на излог. У својим илустрованим ценовницима штампао је фотографије излога и ентеријера радње. (сл. 48. 49.)

Новинске рекламе радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду

Новински рекламни огласи су на крају 19. и почетку 20. века били веома важно пропагандно средство, а данас представљају значајан извор за проучавање привредне и културне историје, социјалних односа и обичаја посматраног периода, моде, стилова, примењене уметности и уметничког занатства. Из новинских огласа сазнајемо о постојању одређених трговина, занатских радионица или фабрика у појединим градовима, адресе њихових седишта или стоваришта, као и имена њихових власника. У многима су оглашивачи штампали репродукције награда и медаља које су освајили на сајмовима, као и похвале јавних и непознатих личности, све у циљу истицања квалитета њихове робе и услуга.

Новински огласи су садржавали текстуални део, цртеж, слику или фотографију артикла који се нуди, фабрике која га производи или трговине у којој се може купити. Често су навођене цене артикала што представља значајну информацију о стандарду тадашњих купаца. Читајући новинске огласе стичемо

увид у пословне методе и стратегију појединих занатлија, трговаца и индустријалаца, о начинима на који су купци код њих могли поручити робу, различитим погодностима за куповину, као и о начинима достављања производа купцима.

Готово по правилу, новински огласи су штампани на задњим странама периодичних публикација, најпре без посебног концепта, да би постепено огласне стране постале прегледније, огласи украшавани декоративним тракама, многи чак пажљиво и препознатљиво дизајнирани. Чини се да је једини мотив који је, без измена, дуго опстао у новинским огласима био цртеж шаке са испруженим кажипрстом којим се пажња читалаца усмеравала на најважније делове текста.³¹⁶

Попут других привредника, занатлија и трговаца свог времена, Никола Ивковић је рекламирао своју радионицу и трговину црквених утвари у тадашњој штампи. У поређењу са учесталим оглашавањем конкурентских трговина, Ивковићеве огласе у локалној периодици не налазимо у толико великом броју. Имајући у виду да је са великим успехом пословао, изгледа да није имао потребе за посебно агресивном новинском рекламом у Угарској. И поред тога, чини се да је Никола Ивковић уложио више енергије и материјалних средстава у рекламу своје радње и трговине у Славонији, Лици и Далмацији. У његовим пословним књигама из 1904. године сачуван је велики број рачуна за оглашавање у тадашњој периодици. *Српској штампарији у Загребу*³¹⁷ платио је исте године да се у *Новом Србобрану* објаве његови огласи: *Најбољи извор за куп*, у бројевима 199, 205, 211 од 1904. године по цени од: 7,80 круна, затим *Четири изјаве у Новом Србобрану* у

---

³¹⁶ О новинским огласима на крају 19. и почетку 20. века видети: Деспот, Мирослава, Творничке и обртно-трговачке рекламе као извор за економску и културну историју, *Зборник Музеја примењене уметности*, 16 – 17, Београд 1972 – 1973., 107 – 120; Јанц, Загорка, *Огласи у старој српској штампи 1834-1915*, каталог изложбе, Музеј примењене уметности, Београд 1978; Тодић, Миланка, *Век рекламе*, Службени гласник, Београд 2010;

³¹⁷ У заглављу рачуна: *Српска штампарија у Загребу (деоничарско друштво), Николићева улица бр. 8; Serbische buchdruckerei (actien-gesellschaft.) Накладница монументалног дела Знаменитих Срба 19. века, Израђује: посјетне, насловне, заручне, позивне, као и све остале карте, од најевтинијих до најскупоценијих, листовне папире, куверте, циркуларе, меморандуме, рачуне, ценовнике, уговоре, друштвене штатуте, партицедуље, јеловике, улазнице, ред игара за забаве, као и све друге разноврсне штампарске послове; У литографским пословима израђује: дипломе, деонице, плакате, листовне папире, посјетне и заручне карте, портрете вјерне по фотографији крајоном и масном бојом (...) уз умјерене цијене; творница штампбиља од каучука и месинга; властита књиговезница и завод за растурање књига за трговце и уреде; велико стовариште папирнатих врећица, хартија и куверата за трговце, уреде и приватнике, свих тисканица за срп.парох. звања. Цјеновнике и узорке шаљемо на захтјев бадава и франко.*

броју 194 од 1904. године, по цени од 8 круна, и *Црквене утвари* у бројевима 235, 238, 241, 244, 247, 250, 252, 255, 258, 261, 263, 265, 268, 271, 273, 275, 277, 280, 282, 285 по цена од 44 круне.³¹⁸ *Српској штампарији* у Госпићу, платио је *Оглас велики десет пута увршен у Србињу, изјава пет пута уврштена; цена: 10 + 3 круне.*³¹⁹ Могуће да је разлог томе било економско снажење српског грађанства у Хрватској и Славонији на размеђи векова, које је након оснивања *Српске банке* 1895. године у Загребу, доживело привредни, политички и културни напредак. Средиште привредног живота Срба почетком 20. века померао се из Новог Сада у Загреб, а не можемо занемарити ни чињеницу да у том периоду у Хрватској и Славонији живи више Срба него у читавој Угарској. Многи угледни српски интелектуалци прелазе у Загреб, који уместо Новог Сада постаје нови српски центар. Према ограничени аутономним положајем Хрватске, Срби ипак имају повољније могућности за економски, политички и културни развитак у односу на Србе у Угарској.³²⁰ Такве околности и веће потребе све бројнијег српског становништва у Хрватској за производима и услугама које је његова радионица пружала, имајући у виду и бољи материјални статус Срба, па и црквених општина у Хрватској пружале су Ивковићу боље пословне могућности.

Без претензија да тврдимо како смо имали увид у сва штампана оглашавања радионице и трговине Николе Ивковића, огласе у којима се нуде услуге његове радње налазимо у *Орлу* (1900), *Српском Сиону* (1902), *Жени* (1912), *Трговачким новинама* (1907), *Путовођи кроз Нови Сад* (1903). Сматрамо да је највећу корист у промоцији своје радње имао захваљујући штампању *Илустрованог ценовника* који је поштом слао сваком заинтересованом купцу на захтев и бесплатно. Илустрације ради, доносимо садржај и изглед појединих новинских реклама радионице и трговине Николе Ивковића у Новом Саду:

ОБЈАВА

Препоручујем своје богато стовариште срп. прав. црквених утвари и то: светлих и црних одежда, неба, литија, барјака, полијелеја, крстова, путира, кадионица, пјетохљебница, ћивота, рипида, целиваћих и свечарских икона; руских икона у разним врстама, историјских слика, свештеничког одела и т.д. Ко имаде

---

³¹⁸ МГНС – Cassabuch, 1904. година.

³¹⁹ МГНС – Cassabuch, 1904. година.

³²⁰ Гавриловић, Андра, *Знаменити Срби XIX века*, Београд 1990. (Предговор репринт издања)

потребе од ових ствари, нека изволи јавити, па ћу му послати свој ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК У КРСТОПЛЕТУ БЕСПЛАТНО.

На захтевање шаљем обавештаје и различите мустре, а код већих послова – на позив – поднашам на углед сваковрсне мустре, робу, цртеже, предрачуне и избор лично, о свом трошку, без да је дотични обавезан да трговину учини.

С поштовањем, НИКОЛА ИВКОВИЋ у Новом Саду, Дунавска улица.³²¹ (сл. 179)

Велико стовариште одежда, литија, неба, барјака, крстова, кандила, полијелеја (ћока), плаштаница, кивота, свећњака, путира, пјетохљебница и икона у свима могућим врстама за цркве, домове и т. д. Иконостасе израђујем тачно по плану на потпуно задовољство мојих цењених муштерија. У плановима имам велики избор. Свештеничке хаљине израђујем тачно и добро. Шешира, камилавки и појасева имам увек највећи избор. НАРУЏБИНЕ вршим тачно и одмах.

Адреса за писма и наруџбе: NIKOLA IVKOVITS UJVIDÉK (Novi Sad) Ugarska.

дунавска улица бр. 10. у својој кући.³²² (сл. 180)

САКОСИ ЗА ЊЕГОВУ СВЕТОСТ ПАТРИЈАРХА ИЗРАЂЕНИ У ТРГОВИНИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА, НОВИ САД

Задња страна сакоса златни и сребрени армир-брокат; Предња страна сакоса линоски плави-брокат; Задња страна сакоса лионски плави-брокат

Г. МИТРОПОЛИТА ЗАГРЕБАЧКОГ ДОСИТЕЈА

Предња страна сакоса француски златом изаткани брокат комбинован у две боје; Задња страна сакоса француски златом изаткани брокат у две боје;

Стихар ос белог свиленог лампазета проткан са белим свиленим шарама.³²³ (сл. 181. 182.)

ЈЕДИНСТВЕНА У ОВОЈ СТРУЦИ НА ДАЛЕКО ПРИЗНАТА ТРГОВИНА СВИХ

СРПСКИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА

у Новом Саду у својој кући Дунавска улица број 10.

---

³²¹ Српски Сион (1902)

³²² Жена (1912)

³²³ Илустровани ценовник трговине српских црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад.

у Српству највећа трговина и радионица за српске православне цркве, наиме: одежа, неба, литија, барјака, плаштаница, крстова, кадионица, кивота, кандила, петохлебница, полилеја (чоке цветови), целиваћа на лиму, икона на платну и на артији и т. д. Израђујем барјаке, заставе, за певачка друштва, од најједноставнијих до најскупоценијих, везене златом и свилом. Призта радионица као најјасавршенија, иконостаса, Христових гробова, певница и т. д. добра радионица свештеничких хаљина и велики избор шешира, камилавки и појаса. Све радионице и трговина налазе се у сопственој кући а сваку наруџбу извршујем тачно и брзо под својим личним надзором.

Велики и богато илустровани ценовник шаљем на захтев бадава.

Адреса за наруџбине: НИКОЛА ИВКОВИЋ *Ujvidék*. (сл. 183)

*Ко жели да јефтино пазари српске црквене утвари,
тај нека се непосредно обрати само на
НИКОЛУ ИВКОВИЋА у Новоме Саду, (Ujvidék).*

На стоваришту имаде готових: одежа, барјака, литија, неба и све могуће свиле прве врсте праве руске, француске и италијанске, даље кандила, крстова, кадионица, рипида, чирака, и т. д. икона на платну, лиму и дрвету од најбољих живописаца. У својој радионици израђује: иконостасе и христове гробове све по најумеренијој цени.

Такођер и свештеничке хаљине, капуте и дејаке, а за тај посао имаде изврсног доброг кројача. Стовариште најбоље врсте свештеничких шешира, камилавки и појасева. Свакој поштованој муштерији шаљу се на углед мустре предрачуни и ценовник бадава. За обилате наруџбине моли

Са поштовањем

НИКОЛА ИВКОВИЋ НОВИ САД дунавска ул. у сопственој кући.³²⁴ (сл. 185)

НИКОЛА ИВКОВИЋ НАЈВЕЋЕ СТОВАРИШТЕ ЦРКВ. УТВАРИ НОВИ САД
Част ми је овим до повољног знања ставити слав. срп. прав. црк. општинама, као и пречасној г.г. свештеницима, да се у мојој новоотвореној радњи, могу добити све цркв. утвари строго по срп. прав. типу као: светли и црни одежа,

---

³²⁴ Трговачке новине, бр. 6 (1907).

ђаконски и ђачки стихара, надбедреника, засебни епитрахилја, застирача за часне трпезе, налође и целиваће столове, завесе за часне двери, литије. неба, црквени и школски барјака, барјака за певачка друштва, задруге и за све друге разноврсне корпорације. – Разноврсних кандила, кадионица, дарохранилница, кивота, пјетохљебница путира, кашикице за причешће, копља за частице, дискаса звездица, ручни крстова са ножицом и без ножице, као и крстове за часне трпезе, даље крстова, рипида, чирака за ђаке, дуплире, круне венчанице, висока чирака пред олтар и пелелеја.

Све иконе наших светаца рађене масном бојом и слободном руком на платну, лиму и дрвету, за иконостасе и целивање; плаштаница и велики избор српски исторички слика.

Примам за озраду целокупног иконостаса и Христово гробова, а већ постојеће иконостасе и иконе примам да очистим и потпуно обновим, даље примаћу на обнову и св. Еванђелија, кадифом пресвући, а путире изнутра жеженим златом позлатити.

За пречасну г.г. свештенике долње и горње хаљине, шешире, ћелепуше, појасеве, монторосе, камилавке и панкамилавке.

На захтевање шаљем обавештаје и различите мустре, а код већих послова на позив поднашам сваковрсне мустре, робу, цртеже и предрачуна на углед и избор лично, о своме трошку, без да је дотични обавезан трговину учинити.

Писмене поруке обављам брзо и врло тачно, послуга и цена солидна.³²⁵ (сл. 186)

Поред тога што су у *Илустрованом ценовнику* штампане јавне захвале задовољних црквених општина, татора, дародаваца, презвитера и манастирских управитеља, у штампи са краја 19. и почетка 20. века такође налазимо захвалнице задовољних муштерија. У *Српском Сиону* 1902. године штампане су захвалнице црквене општине у Требесињу код Кастелновог у Боки Которској и црквене општине у Сребреници у Босни, поводом израде иконостаса, као и црквене општине у Бјеловару за израду неба и велике литије:

---

³²⁵ Орао (1900)

Јавна изјава. Госп. Николи Ивковићу

трговцу срп. цркв. утвари и предузимачу иконостаса у Новом Саду.

Јављамо Вам, да је оvd. црквена опћина примила Ваш Иконостас, те је у својој последњој седници донела једнодушан закључак, да Вам се јавно изрази задовољство и прознање за Ваш солидни рад, што је иконостас, тако лепо вештачки зготовљен. И заиста ми неможемо у опће казати шта је лепше и дивније, или столарски, резбарски, златарски или мазалачки а наине сликарски посао. Па како сте нас у сваком погледу задовољили, то Вам се лепо захваљујемо и јамчимо, да ће наш иконостас бити у нашим крајевима барјак Баше цењене радње, јер ћемо Вас свакоме најтоплије препоручити.

Из седнице цркв. опћине у Требесину 25. окт. 1902. код Кастелновог у Боки Которској.

Поп Михајл Аврамовић, благајник

Лазар Доклестић, тотор I. Михајл Јањетковић, тотор II.³²⁶

Јавна изјава. Госп. Николи Ивковићу

трговцу и предузимачу иконостаса у Новом Саду.

Доле потписана цркв. општина примила је данашњим даном од Вас иконостас, те се врло радујемо, да Вам се можемо јавно захвалити и кликнути: „Хвала вам на Вашој лепој и доброј изради“!

Уједно изјављујемо, да Ваш столарски, резбарски, златарски, мазалички и сликарски посао изведени су дивно, па како нам са Вашом израдом наш божји храм лепо украсисте, то Вас ми овим свакој цркв. опћини и братству Србину најтоплије препоручујемо.

Из седнице цркв. опћине у Сребреници (Босна) 25. окт. 1902.

Теодосије С. поповић, парох нада. Танасије Папучић, председник.

*Коста Крсмановић Ристо Максић Обрад Вујдоновић Станко Маринковић,
потпредседник Матија Павловић.³²⁷*

---

³²⁶ Српски Сион (1902), број 42, 703.

³²⁷ Српски Сион (1902), број 42, 703.

---

*Изјава. Госп. Николи Ивковићу
трговцу срп. цркв. утвари у Новом Саду*

Потписана цркв. опћина наручила је у Вашој трговини „Небо“ и велику „Литију“ у вредности 1200 круна. Исте ствари смо примили на потпуно задовољство, те Вам овим изјављујемо наше особито признање како у изradi и тачности, тако и на умереној цени.

Ваша трговина заслужује заиста препоруку и ми Вам ју ево топло препоручујемо свима и свакоме, - а од Вас се надамо, да ће то поверење, које сте у српском народу стекли и у будуће верно и тачно одржати.

Беловар 2. септембра 1902.

*Милан Бакић, председник срп. цркв. опћине. Мито Михаловић, цркв. тотор.
А. Орлушић, одборник.³²⁸*

Читај, Србине, нећеш се кајати!

ТРРГОВИНА СВИХ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ

Николе Ивковића У НОВОМ САДУ дунавска ул. бр. 13.

Најбољи извор за куповање српско-православних црквених утвари, и то: светлих и црних одежда, неба, литија, барјака, полијелеја, крстова, путира, кадионица, пјатохљебница, ћивота, рипида, целиваћих и свечарских икона, руских икона у разним врстама, историјских слика и т. д. и т. д.

Израђујем најбогатије иконостасе и Христове гробове по врло умереној цени.

За господу свештенике имам одела, шешира, појасева, камилавки; свештеничке хаљине израђујем добро и тачно, јер имам врло вештог кројача. – На захтевање шаљем илустровани ценовник, обавештаје и различите мустре на углед, а код већих послова подносим разне робе, мустре, цртеже и предрачуна о својој трошку, али дотични није обвезан да трговину учини.

Нек свако зна, да ја робу купујем за готов новац из првих европских фабрика, па стога и немам конкуренције ни у ценама ни у квалитету. Моје савесно и поштено руковање, пракса и добар глас, који сам себи и радњи својој извојевао у целом Српству, довољна је гаранција, да ћу свакој мојој поштованој муштерији изићи са великим пожртвовањем на сусрет и послужићу је израдом строго по

---

³²⁸ Српски Сион, (1902), број 42, 703.

православном типу а нај јефтинијом ценом. оруке извршујем одмах најтачније и најсавесније. Илустровани ценовник шаљем у крстоплету бесплатно. Молећи за обилате наруџбине, јесам

с поштовањем Никола Ивковић.³²⁹ (сл. 187)

НИКОЛА ИВКОВИЋ, Нови Сад,

трговина српских црквених утвари, св. слика и свештеничка одела.

П. н. Част ми је јавити слав. срп. прав. црквеним опћинама, пречасној г. г. свештеницима и пошт. српској публици, да је сада изашао из штампе мој нови богато илустровани ценовник са преко 250 слика, који врло верно појазује црквене утвари, иконе, слике и свештеничка одела, а уједно представља моје велико трговачко подuzeће.

На стоваришту имадем свагда готових одежда, литија, неба, барјака, ћивота, кандила, крстова, кадионица, рипида, икона, слика и т. д. и т. д.

Топло препоручујем руске иконе разних православних светаца за Божићне поклоне као најлепши украс за српске домове, које су особито лепе и праве уметничке израде, а украшене веома укусним и позлаћеним оквиром; даље препоручујем женскињама крстиће и медајлије за ношење на врату, што је тако врло леп украс. Што се тиче цена, могу се такмачити увек са несрпским фирмама, пошто дајем добру и солидну робу јевтиније него игде. Свој илустровани ценовник шаљем сваком бесплатно, а ко жели ове ствари набавити, нека изволи јавити, па ће га добити.

Молим за поверење и обилате наруџбине, са поштовањем НИКОЛА ИВКОВИЋ, Нови Сад.³³⁰ (сл. 188)

У заоставштини Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада чува се неколико реклама његове радње и трговине из тридесетих година 20. века. На једној од њих, штампаној у боји, са златно обојеним словима, стоји да је радња основана 1885. године:

---

³²⁹ *Путовођа кроз Нови Сад* (1903), 43.

³³⁰ *Трговачке новине*, бр. 4; бр. 5.

---

*Никола Ивковић, основ. 1885 г. РАДИОНИЦА и ТВОРНИЦА СВИХ
ДРУШТВЕНИХ ЗАСТАВА У НОВОМ САДУ*

Соколске заставе

Бр. 5000 Застава према горњој слици, рађена на најфинијој Грос Грен Фајл свили у државној тробојници. Слова пластичава, уметнички везена са фино златном жицом. монограм свилом уметнички везен. Оперважена са гирландом у народним мотивима. Оивичена са финим бортнама, ројтама и буљон кићанкама.

Бр. 5001 Застава према горњој слици од најфиније Грос Грен фајл свиле боје црвене. Слова златно-жутом свилом пластичава, уметнички везена. Соко у лету у природним бојама свилом везен. Оперважена са гирландом на коцке у државној тробојници. оивичена са финим бортнама, ројтама и буљон кићанкама.

Горње заставе описане су само са једне стране. Друга страна заставе биће израђена према одговарајућим прописима и жељама поручиоца.³³¹ (сл. 191.192.)

Спомен клинови

Горњи спомен клинови израђени су од финог месинга, полирани и фино позлаћени, натпис гравирани. Спомен клинови према величини долазе у лепу и одговарајућу кутију. Моје спомен клинове сваком топло препоручујем, јер су врло постојани и свој првобитни изглед и сјај не губе и не мењају. Такође израђујем спомен клинове посребрене, од чистога сребра и од сребра позлаћене. Моја девиза је: ниске цене, а велик промет.

Заставу поручите у стручној и највећој радионици и творници друштвених застava, а то је код НИКОЛЕ ИВКОВИЋА, НОВИ САД.³³² (сл. 193)

НИКОЛА ИВКОВИЋ, НОВИ САД

Br. 9 Kajš za barjaktara. Br. 10 Lenta barjaktarska. Br. 11 Kumovske trake. Br. 12 Kumovske trake. Od br. 1 do br. 5 kopqa raznih udružewa koja dolaze na motku. Br. 6 motka za zastavu od tvrdoga drveta u prirodnoj boji politirana. br. 7 i 8 spomen klinovi. SRAVNITE CENE SA CENAMA KONKURENCIJE, PA ЋETE SE OSVEDOЇITI, da Vam moja firma PRUŹA NAJVEЇU GARANCIJU i najpovoljniji uslov za izradu Vaše nove DRUŠTVENE ZASTAVE. NIKOLA IVKOVIЇ, NOVI SAD.³³³ (сл. 194)

---

³³¹ Рекламни лист трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930)

³³² Исто.

ТРГОВИНА И ИНДУСТРИЈА ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НАЈВЕЋА РАДИОНИЦА
СВИХ ДРУШТВЕНИХ ЗАСТАВА И УМЕТНИЧКИХ ВЕЗИВА
НИКОЛА ИВКОВИЋ, НОВИ САД, ДУНАВСКА УЛИЦА 29 РАЧУН ПОШТ.
ШТЕД. 55.289 ТЕЛЕФОН БРОЈ 24 – 43

Поштовани господине!

У данашњим тежким финансијским приликама, у којима се налазе Г. Г. Свештеници и Српска Православне Црквене Општине, успело ми је поред великих теškoћа и напора да моју трговину индустријализирам. Тако да већи део робе, коју сам раније повлачио из иностранства, сада сам произвађам у сарадњи са мојим синовима Светиславом и Радомиром, који су своје стручно знање стекли у иностранству. Помогнути мојом дугогодишњом трговачком праксом и искуством успело нам је под таквим околностима, да дамо нашим цењеним муштеријама, лепу израду и одличан материјал по врло повољној цени.

Тако да је данас наша роба и цене без конкуренције.

Наша девиза је: „Добра и солидна роба, ниске цене, велик промет.“

Молим, да се за све Ваше потребе изволите на мене са пуним поверењем обратити, а ми ћемо се вазда трудити као и до сада, да свако указано нам поверење оправдамо. На сваки Ваш упит одговоримо Вам опширније уз назнаку најјефтиније цене.

Радо очекујемо Вашу цењ. наруџбину са срдачним поздравом НИКОЛА Светислав и Радомир ИВКОВИЋ.

На полеђини:

КАДИОНИЦА. *Врло велик избор. Од месинга по цени од 150 дин. Од месинга поникл. 180 дин. Сем ових једноставних КАДИОНИЦА имам и финијих и врло постојаних.*

Крстови ручни. *Бр. 95. Од кина сребра, местимице позлаћен са гравираним распећем, врло згодан за књигу или џеп, величина 14 цм., 250 до 270 дин. а једноставније израде 180 до 200 дин.*

---

³³³ Исто.

Рипиде, ђачки чираци и крстови. Рипиде са иконама са обадве стране и копљем. Бр. 170. Рипида од лима, позлаћена, иконе са обадве стране уметници моловане масном бојом са бојадисаним и лагираним копљем (штанглом) комад 450, 500 до 550 динара. Рипида од жутога месинга, углачана, иконе са обадве стране уметнички моловане масном бојом и бојадисаним и лагираним копљем (штанглом) комад од 650, 700 до 800 динара. Бр. 171. Ђачки крст од лима, позлаћен, са обадве стране распеће уметнички моловано масном бојом, са бојадисаним и лагираним копљем (штанглом) комад од 450, 500 до 600 динара. Од жутога месинга углачан и украшен, са зрацима, са обадве стране распеће уметнички бојадисан масном бојом са бојадисаним и лагираним копљем (штанглом) комад од 650, 700 до 800 динара. Бр. 172. Ђачки чирак од жутога месинга, углачан са бојадисаним и лагираним копљем (штанглом) комад од 250, 300 до 350 динара.

Крст ручни и путир за св. цркве.

Бр. 100. Од кина сребра, местимице позлаћен, са емајлираним распећем и зрацима, богато украшен, величина 31 цм. од 650 – до 750 – динара. исто тако позлаћен и богато украшен од 740 – до 850 – дин. Бр. 107. Путир од кина-сребра, сав позлаћен, величина 24 цм, од 650 – до 700 дин. Исто такав, већи 26 цм. од 750 – до 800 – дин. Бр. 108. Путир од кина-сребра сав позлаћен, украшен, величина 24 цм. од 750 – до 800 – дин. Исто такав, већи, 26 цм. са шарама богато украшен исто као слика од 850 – до 900 дин.

ОДЕЖДЕ (ОДЕЈАНИЈА). Светле одежде (одејанија). Од чисте вунене материје или од сомота у различитим бојама и шарама, са златним лионским портом стаје од Дин. 1200, 1400, 1500, 1600, 1700 до 1900. Од светлог лампаса проткана у две боје сапозлаћеним портом стаје Дин. 1500, 1700, 2000 до 2500. Од златом изаткана броката са златним лионским портом 1а стаје Дин. 2800, 3200 до 3800. Од нафинијег правог златног броката, утканог са свилом у две боје 1а 1а са правим златним портом, најфиније и најбогатије украшен, дивот израде стаје од Дин. 4000, 4500 до 5000.

Свештенички стихари (светли). Свештенички стихар светли, засебно стаје од Дин. 180, 220, 300 до 400.

Епитрахиљи. Епитрахиљ, засебно, од вуненог дамаста или од вуненог броката стаје Дин. 180, 220 до 250. Епитрахиљ, од свиленог броката стаје од Дин. 220, 250 до 300. Епитрахиљ, од златног изатканог броката стаје од Дин. 300, 360 до 500.

ПОЈАСЕВИ. Готов сашивен свилен појас са свиленим тракама стаје Д. 110 – Један вунени појас готов сашивен стаје Д. 45 –

ЦРКВЕНИ БАРЈАЦИ (ЛИТИЈЕ)

Бр. 35. Барјак од финог чисто вуненог дуплог харас дамаста, за спровод, у црној боји са обадве стране, крст од сребрне орте, опишвен сребрним ројтама и кићанкама, крст и јабуке од дрвета посребрене, са бојадисаним копљем и кантарем, све готово стаје велич. 125 x 85; 150 x 105 цм./ ком. 980, 1100, 1300, 1580; велич. 180 x 130 цм./ ком. 1800 до 2000 дин. Бр. 36. Барјак од финог чисто вуненог дуплог харас дамаста, са обе стране иконе уметнички моловане масном бојом на платну, са златним портом, ројтама и кићанкама, крст и јабуке од дрвета позлаћене са бојадисаним копљем и кантарем, све готово стаје велич. 125 x 85 цм./ ком. 1350 – 1500 дин.; 150 x 105 цм./ ком. 1580 – 1700 дин.; 180 x 130 цм./ ком. 1800 – 2000 дин. Бр. 38. Барјак од свиленог финог дуплог дамаста, са обе стране иконе уметнички моловане масном бојом на платну са златним портом, ројтама и кићанкама, крст и јабуке позлаћене, са бојадисаним и лагираним копљем и кантарем, све готово стаје велич. 125 x 85 цм./ ком. 1750 – 1900 дин.; 150 x 105 цм./ ком. 2000 – 2500 дин.; 180 x 130 цм./ ком. 2800 . 3200 дин. Бр. 39. Барјак од најфинијег лионског чисто свиленог дуплог дамаста са обадве стране иконе уметнички моловане масном бојом, на платну, са златним портом, ројтама и кићанкама, крст и јабуке од дрвета позлаћене, са лагираним и бојадисаним копљем и кантаре, све готово стаје велич. 125 x 85 цм./ ком. 2000 – 2300 дин.; 150 x 105 цм./ ком. 2350 – 2900 дин.; 180 x 130 цм./ ком. 3000 – 3500 дин.

Дискос, звездице, лажнице и копља Бр. 116. Дискос и звездица од кина сребра позлаћени, гарантирано постојано врло лепо и укусно стаје Д. 540. такође имам дискоса и звездица од месинга позлаћених Д. 350. А финија израда и позлата стаје Д. 350. Бр. 119. и 120. лажница и копље од кина сребра врло лепе и укусне израде, позлаћени, гравирани стаје комад Дин. 180. Такође имам и једноставнијих

од месинга позлаћени стаје комад Дин. 100. А боље израде стаје комад Дин. 150. Губа – сунђер за антиминс стаје Дин. 10, 20 и 30.

Израђујем све врсте друштвених застава од најјефтинијих до најскупоценијих везене са најфинијом златном жицом или свилом. ЗАСТАВА ЗА СВ. ЦРКВЕ ПРОПИСНЕ ИЗРАДЕ ПРЕМА ЦРКВЕНОМ УСТАВУ. НИКОЛА ИВКОВИЋ, НОВИ САД.³³⁴ (сл. 197. 198.)

Пропагандне максиме у огласима и ценовницима радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића

Следствено методама пропагандне праксе код трговаца и индустријалаца у Европи на крају 19. и почетку 20. века, Никола Ивковић је у пропагандне поруке својих производа укључивао максиме, како би привукао још већу пажњу купаца. Такву функцију имале су многобројне изреке штампане у *Илустрованим ценовницима* његове радионице и трговине.

Никада не гледај на новац који дајеш, него гледај на робу коју купујеш. Купуј добру робу, па се никад нећеш покајати. Добра роба дуго траје. Ко св. цркви и себи добро жели, тај ће купити само код НИКОЛЕ ИВКОВИЋА. Онај ми је брат који ми је добру рад. Добра роба дуго траје; кад добро купиш, никад се нећеш покајати. Бог суди, кад нико не тужи. Брижљивошћу мудрост расте. Добру робу и солидну цену можемо постићи само код фирме НИКОЛЕ ИВКОВИЋА у Новом Саду. Моја девиза: ниске цене, велик промет. Не тражите што је јефтиније, него тражите што је најбоље. При куповини не мој гледати на цену, већ на робу коју купујеш!³³⁵

Осим таквих порука, Ивковић је у својим ценовницима посебно представљао одређене производе: *Ћивот бр.110. прављен је за манастир Савину у Далмацији.³³⁶ У овим металним свећњацима гору обичне свеће, које федер од доле горе подиже. Иначе свећњак је дивног украса.³³⁷ Свећњаци су најлепши украс у*

---

³³⁴ Исто.

³³⁵ *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића у Новом Саду.*

³³⁶ Исто, 26.

³³⁷ Исто, 31.

цркви, стога се много ови препоручују црквеним општинама и ктиторима (приложницима), а нарочито свећњаци бр. 145.³³⁸ Сваки свећњак одговара својој цени, па г.г. муштерија ма који да узме. Избор је велик и може се врло лако изабрати, а наруџбине вршим одмах.³³⁹ У рипидама имам велики избор и у стању сам одмах слати чим пошт. муштерија наручи. Особито се препоручује рипида бр. 152, ђачки крст бр 153. и ђачки чирак бр 154.³⁴⁰ Свака рипида одговара својој цени. Иначе су спретне, да их може и најмање ђаче носити. код наруџбине довољно је означити две цифре, под којима се рипида и цена налази.³⁴¹

По преузимању вођења радионице и трговине на крају 30-их и 40-их година 20. века Ивковићеви синови Светислав и Радомир, поклонили су велику пажњу реклами. Трудили су се око осмишљавања и примене разних максима у рекламним порукама. У заоставштини Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада сачуване су фасцикле са забелешкама таквог садржаја и мноштво исечака из новина у којима су штампане сличне максиме које су Светислав и Радомир прикупили.

---

³³⁸ Исто, 32.

³³⁹ Исто, 33.

³⁴⁰ Исто, 35.

³⁴¹ Исто, 35.

VI ПРЕГЛЕД КОНКУРЕНТСКИХ ТРГОВИНА ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НА ПРИМЕРУ НОВИНСКИХ ОГЛАСА И РЕКЛАМА

Истражујући периодичку другу половину 19. и почетка 20. века приликом анализе огласа радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, уверили смо се у постојање многих трговина и радионица које су се бавиле истим послом. Веома је интересантна појава толиког броја фирми, радионица, занатлија, сликара, кројача и књижара које су нудиле на продају иконе, богослужбене предмете, одежде, књиге, иконописачке услуге, ливење звона и свега другог неопходног за богослужбену праксу, опремање храмова и упражњавање личне побожности. Очигледно је да су потребе тадашњег тржишта биле велике, јер њихово постојање у толиком броју не би било могуће. Поједине трговине и књижаре деловале су током више деценија, многе знатно краће. И поред велике конкуренције, радионица Николе Ивковића успешно се наметнула као једна од најуспешнијих и најпоузданијих.

Колико нам је познато, осим спорадичних помињања у литератури, до сада није дат преглед радионица, трговина и књижара које су снабдевале црквеним утварима српски народ у проучаваном периоду. У литератури је више пута обрађана позорност на пропагандне поруке у српској штампи поменутог периода, анализиран је њихов изглед, појава, развој, садржај и друго, али су изостављени произвођачи и трговци црквеним утварима, осим издавача и књижара, који се најчешће помињу у другачијем контексту. На овом месту даћемо преглед огласа различитих фирми које су трговале иконама и црквеним утварима, до којих смо током истраживања дошли, ради обухватнијег увида, без претензија да је то њихов коначан број. У највећем броју, оне су из Новог Сада, а неколико их је из Београда, Зрењанина, Кикинде, Вршца, Панчева, Загреба, Арада, Темишвара, Будимпеште и других производних и трговачких центара.

Евген Шпаг позлатар из Фабрике (Темишвар), добитник златне и сребрне медаље у Темишвару (1891) и златне медаље у Букурешту (1894), препоручује се у *Српском Сиону* 1897. године, за *извађање свију врсти позлатарског посла и*

радова у црквама као позлата иконостаса, ћивота, рипида, Христових гробова и т. д. уз гаранцију за најсолиднију израду и уз најјефтинију цену, док привремено ради у црквеној општини у Мошорину.³⁴² (сл. 220)

Године 1893. у Орлу је објављен оглас најстарије творнице црквених утвари и барјака у Мађарској, основане 1863. године, наследника Алојзија Обербауера, чија се фабрика и стовариште налазе у Будимпешти, у Ваци улици број 14.:

„Уметност и укус диже вероисповедну побожност.“ Најстарија ТВОРНИЦА ЦРКВЕНИХ УТВАРИ И БАРЈАКА у Мађарској наследник Алојзија Обербауера. Фабрика и стовариште: *Vidapest, vácszi-utza 14.* Основано године 1863 Препоручује своје богато снабдевено стовариште одежда, литија и црквених утвари, које је пуно литургичких хаљина готског, романског и ренесансног стила, по ма којем обреду, даље путира, циборијума, кадионица, фењера, чирака, оруђа за понтифицирање, олтарске иконе, Маријине престоле, табернакле, олтаре и свете гробове и т.д., као и заставе ма каквих цехова, општина и друштава, да их достави по јефтину цену. Везови, као сваковерсне оправке брзо се израђују. Наручбине за цркве, које имају скроман доходак, извршују се уз оброчно плаћање. Илустровани ценовници на захтевање бесплатно и франкирани.³⁴³ (сл. 221)

Следеће године иста фабрика црквених барјака и црквених утвари наследника А. Обербауера, дворског произвођача великог војводе Јосифа и велике војвоткиње Клотилде у Будимпешти, препоручује своју радњу огласом у Орлу:

Фабрика црквених барјака и црквених утвари Подигнута 1863 Наследници А. Обербауера дворски произвађачи великог војводе Јосифа и велике војвоткиње Клотилде У БУДИМПЕШТИ, *Waitznergasse Nr. 14.* Вештачки вез. Црквене утвари. Највећи и најјефтинији извор за црквене украсе и утвари по римокат., унијат. и источно-православном обреду. Опширни каталози. Шаље се у плаћеном писму на углед. Сопствене фабрике за вез и разне послове од бронза. Задружних застава сваке врсте.³⁴⁴ (сл. 222)

---

³⁴² Српски Сион (1897)

³⁴³ Орао (1893)

³⁴⁴ Орао (1894)

Мезон Лехнер из Темишвара препоручује своје главно стовариште на Св. ђурђевој пијаци и нуди производе бечких фирми, царских и краљевских дворских лифераната у Орлу 1899. године:

Christofle & Comp. Ц. К. ДВОРСКИ ЛИФЕРАНТ Припознат као најбољи фабрикат у позлаћеном и посребреном металном еспању, одликован са првим ценама на париској, лондонској и бечкој изложби. РЕПРЕЗЕНТАНТ ЗА ЈУЖНУ МАЂАРСКУ МЕЗОН ЛЕХНЕР У ТЕМИШВАРУ, на св. ђурђевој пијаци. (...) ГЛАВНО СТОВАРИШТЕ ОД BRUX & ANDERS Ц. К. ДВОРСКИ ЛИФЕРАНТ. ВЕЛИКИ ИЗВОР ЦРКВЕНИХ БАРЈАКА. Сасуда од хинеског сребра, као: путира, кадионица, крстова, полилеја и чирака. Даље пак свештеничких шешира и појасева. Сваковрсних хаљина за свештенике. Ценовник и мустре бесплатно и франко. С поштовањем . У Темишвару МЕЗОН ЛЕХНЕР.³⁴⁵ (сл. 223)

Уметнички завод за црквене утвари, вештачке везове и црквено живописање Сич и Др. са седиштем у Бечу (Kärntnerstrasse Nr. 15) и Будимпешти (Hatvanergasse Nr. 4. (Dreher-sches Palais)) рекламира се 1889. године у Орлу:

СИЧ И Др. Уметнички завод за црквене утвари, вештачке везове и црквено живописање БЕЧ, Kärntnerstrasse Nr. 15 У БУДАПЕШТИ, Hatvanergasse Nr. 4. (Dreher-sches Palais) препоручују своје богато стовариште одежда по источно-православном и римо-католичком обреду по имену: фелона, епитрахиља, ђаконских одежда, сакоса, стихара и т. д. Највећи избор црквених барјака, литија, неба и задружних застава. Сваке врсте златних и свилених везова. Металних сасуда од сребра, бронзе или хинеског сребра као: путира, петохлебница, кадионица, дикирија и трикирија, рипида, кандила, крстова, полијелеја, еванђеља и т. д. Слике за олтар сликају се уметнички и израђују се потпуни иконостаси. Слике лепих предела бојадисаних. Цркве и капеле удешавамо и намештамо потпуно, укусно и лепо. Богато илустровани ценовници шаљу се на захтевање бесплатно. Адреса: SZÜTS & Comp. Kunstanstalt für Kirchenparamente und Devotionalien.³⁴⁶ (сл. 224)

---

³⁴⁵ Орао (1899)

³⁴⁶ Орао (1889)

Михаило Блашковић дипломисани сликар из Суботице (Erdö utza 66. szám.) нуди своје услуге у Српском Сиону 1903. године:

МИХАИЛО БЛАШКОВИЋ дипломисани сликар у Суботици (Бачка), Erdö utza 66. szám. Одликован с више златних медалија и почасних диплома Израђује сваковерсне наруџбине у сликарско-живописно молерској струци и разних позлаћивања. Израђује иконостасе, резидбе, позлату и уметничке иконе за иконостас. Бојадише (молује) цркве изнутра по стилу. Мерморише са гипс мермером (Stucco). Кречи торњеве и цркве с поља са смесом, коју киша спрати не може. Позлаћује тороњске крстове са правим златом, без да скелу употребљује. Израђује планове, цртеже и увеличава их. – Сликарске декоративне и златарске послове израдио је досада осим рим. катол. цркви и 10 српских православних цркава, од којих ће да спомене само: Ст. Кањижи, Суботици, Бали и у Турији, а тако исто унутарње украшавање и малање врата и прозора у новом двору Његове Светости српског патријарха у Карловцима. – О досадашњим радовима својим располаже са најповољнијим сведоџбама и препорукама од високих лица и првосвештеника, која стоје у свако доба сваком на расположењу. – На захтев шаље планове и прорачуне о сваковерсним црквеним декоративним пословима. Располаже са свима приборима за радове у висини. Све горње радове обавља по најумеренијој цени. – Од потребитих цркв. општина прима наруџбине и на одплату у оброцима на више година. – Иконе за иконостас на платну уметнички израђене: 240 см. високе 140 см широке од 160 – 240 круна, 180 см. в. 120 см. ш. од 100 – 160 круна, 88 см. ш. од 50 – 116 круна – Сиромашнијим општинама 20% попушта даје. Адреса: Blaskovics Bátori Mihály, Szabadka. Erdő utza 66. sz.³⁴⁷ (сл. 225)

У Новом Саду, у Лебарској улици број 6, налазио се атеље за вештачко сликање Јована Рехницера, који се рекламира у Српском Сиону 1891. године:

ЈОВАНА РЕХНИЦЕРА АТЕЉЕ ЗА ВЕШТАЧКО СЛИКАЊЕ У НОВОМ САДУ лебарска улица бр. 6 Прима налоге који у ову струку спадају, извађа прецизно портрета по фотографији и природном оригиналу. Израђује црквена сликања како св. икона за темпло, тако и икона за црквене барјаке и извршује бојадисање црквених платна по најбољем укусу. У истој радњи постоји одељење за израду:

---

³⁴⁷ Српски Сион (1903)

фирми, шилтова и грбова. Пошто сам за ове послове прикупио академски изображене снаге сваке врсте, то сам у стању све налоге на највеће задовољство извршити. Умереном, на најјевтинијом ценом обављам послове, те моје ће подузеће бити свима круговима приступачно. С велештовањем, Јован Рехницер.³⁴⁸ (сл. 226.)

Новосадски кројач свештеничког, цивилног и војничког одеда, Андрија Балашић, држао је радионицу у Ћурчијској улици број 27, а оглашава се у Орлу, 1902. године:

АНДРИЈА БАЛАШИЋ КРОЈАЧ СВЕШТЕНИЧКОГ, ЦИВИЛНОГ И ВОЈНИЧКОГ ОДЕДА НОВИ САД, ћурчијска улица, бр. 27. Велика радионица од потпуно савршенога стручњака. Стојим у свези и повлачим робу из првих и признатих творница. На стоваришту увек највећи избор свију врсти штофа. Робу повлачим за готов новац те сам тако у стању послужити ванредном робом и солидном ценом. У то име молим за поштовану посету а на свако писмо радо ћу обавештење дати. С поштовањем Андрија Балашић.³⁴⁹ (сл. 227)

Други новосадски кројач свештеничког одеда и црквених утвари, Стева Писаревић, држао је радионицу у Дунавској улици број 11. Он се оглашава 1897. године у Српском Сиону:

СТЕВА ПИСАРЕВИЋ СВЕШТЕНИЧКОГ ОДЕДА И ЦРКВЕНИХ УТВАРИ КРОЈАЧ, НОВИ САД, ДУНАВСКА УЛИЦА, БРОЈ 11. Част ми је пречасној господи свештеницима до повољног знања дати, да сам за јесење хаљине врло лепих и добрих за износ штофова набавио као: первијена, доскина и камгарна у свима ценама; тако исто и за зимске хаљине као дејаке са лепом фином поставом, добром израдом и најумеренијим ценама. Исто тако примама само на израду, када муштерија сама материју купи. Част ми је и славним црквеним општинама до повољног знања ставити, да одежде, литије, барјаке, стихаре, налоње и све друге ствари, које у кројачку струку спадају, израђујем по најумеренијим ценама, а старије ствари примама на оправку. Цене сам попустио у свему. Мустре на углед шаљем фрај и франко. С поштовањем, Стева Писаревић.³⁵⁰ (сл. 228)

---

³⁴⁸ Српски Сион (1891)

³⁴⁹ Орао (1902)

³⁵⁰ Српски Сион (1897)

Пет година касније, Стева Писаревић свој оглас у *Српском Сиону* потписује као *специјалиста – кројач свештеничког одела*. Наводи врсте штофова од којих израђује свештеничке хаљине и напомиње да је повољнији од других кројача јер шије сам, а не набавља готово од других. такође шије свештеничке хаљине од штофа који му донесу, *по најумеренијој цени*:

Част ми је овим најучтивије ставити до знања мојим врло ишованим муштеријама: пречасној г. г. свештеницима, да сам своју КРОЈАЧКУ РАДЊУ ЗА СВЕШТЕНИЧКО ОДЕЛО НОВИ САД, Дунавска улица, број 20. богато снабдео и да ћу од сада увек на стоваришту имати велики избор разноврсних штофова за свештеничке горње и долње хаљине, као: камгарна, дубла, аланина, рипса и правог енглеског листера, које повлачим из првих домаћих и иноземских творница. Наручене свештеничке хаљине – најсолидније, строго по избору и по најтачнијој мери, а с обзиром на то што сам стручњак специјалиста, те сам лично хаљине готовим, у стању сам да рачунам исте много јефтиније него икоји од посредника или подузимача. Осим већ наведеног, имам увек на стоваришту најфинијих свештеничких појасева, у свима потребним бојама, камилавки, кадифених и чојаних, у црној и плавој боји, и шешира свилених а тврдим ободом у свакој величини, све по најумеренијој цени. Исто тако примама на израду и такве свештеничке хаљине, ако би ми се штоф и са друге које стране донео; и у том случају рачунам свој посао по најнижој цени. Мустре на углед шаљем бесплатно. Препоручујући се и убудуће пажњи пречасне г. г. свештеника и молећи их најучтивије за што билатију потпору. С одличним поштовањем, СТЕВА ПИСАРЕВИЋ, специјалиста – кројач свештеничког одела.³⁵¹ (сл. 234)

Исти рекламира своју радњу у публикацији *Путовођа кроз Нови Сад* из 1903. године:

Част ми је овим најучтивије ставити до повољног знања мојим врло поштованим муштеријама, пречасној г. г. свештеницима, да сам своју кројачку радњу за свештеничко одело у Новом Саду, у дунавској улици бр. 20. богато снабдео, и да ћу од сада увек на стоваришту имати велики избор разноврсних штофова за СВЕШТЕНИЧКЕ ГОРЊЕ И ДОЉЊЕ ХАЉИНЕ као: дубла, алапина, камгарна, рипса, первијена и правог енглеског листера, а све из првих домаћих и

---

³⁵¹ *Српски Сион* (1902)

иноземних творница. Наручене свештеничке хаљине израђујем с највећом пажњом по лепом кроју. Будући да сам стручњак, те сам својеручно радим, у стању сам да рачунам хаљине много јефтиније него икоји од посредника или предузимача. тако се од мене може добити дољна хаљина од К 36, 40, 46, до К 100. Горња са добрим прибором од К 40, 46, 50 до К 120. Појасева има у свима потребним бојама, и то најбољег квалитета од К 9 на више до к 12. шешири свилени са тврдим ободом, најбољег квалитета К 11.50, камилавке од кадифе и чоје, у плавој и црној боји, од кадифе К 12, од чоје к 7. Све горе наведене предмете могу јефтиније дати од других предузимачких радња стога, што све сам својеручно израђујем. Исто тако израђујем свештеничке хаљине, ако ми се готов штоф донесе; и у том случају рачунам свој посао по најнижој цени. Мустре на углед шаљем бесплатно. С поштовањем, Стева Писаревић.³⁵² (сл. 231)

Новосадски шеширџија Петар Маркуш, препоручује своју радњу на главној пијаци у Орлу 1812. и 1819. године:

СВЕШТЕНИЧКИХ ШЕШИРА И ЋЕЛЕПУША СВАКОВРСНИХ ШЕШИРА ЗА ГОСПОДУ И НИЖИ СТАЛЕЖ препоручујем поштованој публици, који се у мојој радионици израђују. – Осим тога снабдео сам моју радњу и са најбољим квалитетима горњих еспапа. – Такођер препоручујем врло фини и добри свештенички шешира и ћелепуша. Наручбине са стране примам и исте брзо и тачно извршујем. Молећи пошт. публику за многобројну посету, остајем с особитим поштовањем, ПЕТАР МАРКУШ, шеширџија. Пређе А. ЈЕКИЋ и МАРКУШ, на главној пијаци, ћошак рузмаринске улице У НОВОМЕ САДУ.³⁵³ (сл. 229)

Исти шеширџија се 1894. године оглашава у Српском Сиону:

ЗА Г. Г. СВЕШТЕНИКЕ ПРЕПОРУЧУЈЕМ ВРЛО ФИНИХ И ДОБРИХ ШЕШИРА И ЋЕЛЕПУША СОПСТВЕНОГ ФАБРИКАТА са најсолиднијим ценама, брзом и тачном послугом. Поруче са стране такође обављам и шаљем с платом у натов (Nachnahme). Молећи за многобројну посету. С поштовањем, ПЕТАР МАРКУШ шеширџија, ПРЕЂЕ А. ЈЕКИЋ И МАРКУШ У НОВОМ САДУ.³⁵⁴ (сл. 230)

---

³⁵² Путовођа кроз Нови Сад (1903)

³⁵³ Орао (1891; 1892)

³⁵⁴ Српски Сион (1894)

Налазимо га поново 1895. године у Српском Сиону:

Једина српска фабрика свештеничких шешира и ћелепуша. За гг. свештенике препоручујем врло финих и добрих шешира и ћелепуша, сопственог фабриката – са најсолиднијим ценама. Послуга брза и тачна. Поруке са стране такођер обављам и шаљем са платом у наточ (Nachnahme) поред моје гаранције. При наруџбини довољно је назначити меру око главе. Молећи за многобројну посету, јесам Са одличним поштовањем, ПЕТАР МАРКУШ, ШЕШИРЦИЈА пређе А. Јекић и И. Маркуша, Нови Сад (главна пијаца).³⁵⁵ (сл. 238)

Након што је прописано да све црквене општине уведу у употребу печате, Леонидас Стерио, у српској задруги за међусобно помагање и штедњу из Новог Сада, оглашава у Српском Сиону своје услуге:

Нови Сад, априла 1894. П. Н. Пошто сам дознао да су све српске црквене општине налог добиле, да нове печате (штамбиле од каучука) набавити морају, то сам тако слободан моје посредовање за набавку истих препоручити. Осим штамбила, које у разним израдама као и са светим сликама, исто тако набављам и печате на тучу резане, марке (Siegelmarken) за писма, све тачно израђено и под мојом гаранцијом. Моје услуге препоручујући остајем с поштовањем, Леонидас Стерио, у српској задруги за међусобно помагање и штедњу.³⁵⁶ (сл. 239)

На самом почетку 20. века у Српском Сиону налазимо огласе новосадског златара Мите Томића, чија је радионица била у Ћурчијској улици број 3. Он препоручује себе, као младог Србина занатлију, позивајући црквене општине и манастире да му поклоне поверење:

МИТА ТОМИЋ златар Србин у Новоме Саду, ћурчијска улица бр. 3 код саборне цркве преко пута, који сам свој рад испекао у првим фабрикама Пешти, Бечу и т. д., примам на оправку, чишћење и позлату, као и посребрење СВЕ ЦРКВЕНЕ УТВАРИ као и филиграм израде за прављење нових кандила, и т. д. Умољавам све српске православне црквене општине, манастирске управе, као и п.

---

³⁵⁵ Српски Сион (1895)

³⁵⁶ Српски Сион (1894)

публику, да би ми као младом Србину што више поверења поклонили. За свој посао јамчим. С поштовањем, Мита Томић.³⁵⁷ (сл. 236)

У Путовођи кроз Нови Сад, 1903. године, Мита Томић рекламира своју радионицу као једину српску златарску радњу:

ЈЕДИНА СРПСКА ЗЛАТАРСКА РАДЊА! МИТА ТОМИЋ у Новоме Саду, ћурчијска улица бр. 3 (код саборне цркве преко пута). Ја сам свој занат испекао у првим фабрикама у Пешти и Бечу. Примам на оправку, чишћење и позлату, као и посребрење СВЕ ЦРКВЕНЕ УТВАРИ као и филигран-израде за прављење нових кандила, и т. д. Умољавам све српске православне црквене општине, манастирске управе, као и п. публику, да би ми, као младом Србину, што више поверења поклонили. За свој посао јамчим. С поштовањем, Мита Томић.³⁵⁸ (сл. 232)

У Дунавској улици, у Новом Саду, код Златног крста, Лудвиг Тауш је држао позлатарски атеље за српску православну црквену уметност. Почео је са радом знатно пре Николе Ивковића, а био му је један од највећих конкурената. Деценијама су њихове радње опстојавала у истом граду и улици, снабдевајући купце истоврсном робом. На основу увида у огласе из тадашње периодике, закључујемо да се Тауш чешће и агресивније оглашавао од Ивковића. То би могло указивати на чињеницу да се Тауш, услед велике конкуренције, у већој мери борио за тржиште. Могли би смо претпоставити да је Ивковић имао више успеха у послу. Овде ваља напоменути да се у заоставштини Николе Ивковића у Музеју града Новог Сада налази више каталога Таушевог атељеа, као и других радионица и трговина црквених утвари у Новом Саду и другим градовима Војводине, што сведочи да је Никола пратио рад своје конкуренције.

О пословању фирме Луја Тауша подробно сазнајемо из огласа објављеног у *Орлу* 1893. године, у коме наводи да се бави реновирањем храмова, позлатом и мраморирањем иконостаса, продајом и поправљањем дотрајалих богослужбених предмета. Наведено је да је, за девет година колико радња постоји, такве послове радио у црквама у Каћу, Сурдуку, Бегечу, манастиру Ковиљ, Малом Градцу (код Глине у Хрватској), Куцури, Чортановцима и Перлезу. У огласу је објављена и фотографија излога фирме:

---

³⁵⁷ *Српски Сион* (1902)

³⁵⁸ *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

ЛУДВИГ ТАУШ РАДИОНИЦА ПОЗЛАТАРСКА И ВЕШТ. МРАМОРИСАЊА ЗА ЦРКВ. ПОСЛОВЕ НОВИ САД, ДУНАВСКА УЛИЦА, КОД „ЗЛАТНОГ КРСТА“. (Молим да се на фирму добро пази!) Која црквена општина жели своју цркву изнутра реновирати, иконостас позлатити и мраморисати, или своје старе рипиде оправити, па да буду као нове, нека се обрати на познатог позлатара и вештака у мраморисању Лудвига Тауша, у Нов. Саду, дунавска улица, код „златног крста“ (пре у ћурчијској улици), који је за девет година, откада ради, већ реновирао многе цркве, и својим солидним послом стекао много признања. Те врсте послове обавио је у овим местима: Каћ, Сурдук, Бегеч, манастир Ковиљ, Мали Градац (у Хрватској код Глине), Куцура, Чортановце, Перлез и т. д. где свака црквена општина може видети његов посао и где се може распитати. Спољашњи изглед мога стоваришта црквених утвари. Затим препоручујем моје богато снабдевано стовариште од разних црквених утвари, које ја сам зготовљавам, као рипиде од дрвета позлаћене, рипиде од лима позлаћене, рипиде од месинга полиране, рипиде од месинга позлаћене или галванским путем или ватром; затим и других црквених утвари као: путири, петохљебнице, кандила, ћираци за часну трапезу и крстови од сваког метала. Све то дајем по најнижој цени. Даље особито препоручујем моје лепе полијелеје од стакла, које сам правим, за 6 – 12 – 18 – 24 – свеће; уједно старе полијелеје од стакла примам на оправку на реновирање. Имам стовариште св. православних икона за цркве и барјаке. наруџбине на њих примам и изјављујем, да је израда чисто у православном духу. Оквир округлих, овалних за иконе, за портрета, за огледала и фотографије, које су такођер мој сопствени производ.³⁵⁹ (сл. 246)

У Српском Сиону, 1894. године, Тауш препоручује свој атеље, нуди готов Христов гроб и готове плаштанице као и друге богослужбене предмете:

ЛУДВИГ ТАУШ позлатарски атеље за српску православну црквену уметност у Новом Саду, дунавска улица код „Златног крста“. Препоручујем се сл. црквеним општинама за украшавање српских православних цркава. Особито стављам на знање да имам на продају по умереној цени један готов, лепо израђени Христов гроб. Овом приликом јављам да имадем и готових плаштаница, које су врло угледно израђене. – Даље имам на мом сложитишту готових рипида од

---

³⁵⁹ Орао (1893)

---

*дрвета, месинга (галвански) позлаћено и од лима и све друге црквене утвари.*³⁶⁰
(сл. 240)

Исте године у Српском Сиону Тауш се поново оглашава нудећи на продају по повољној цени Богородичин и владичански трон:

*ЛУДВИГ ТАУШ позлатарски атеље за српску православну црквену уметност у Новом Саду, дунавска улица код „Златног крста“. Препоручујем се сл. црквеним општинама за украшавање српских православних цркава. Особито стављам на знање да имам са свим готова позлаћена и мраморисана Владичина и матере Божије два Трона које желим због места јефтино продати. Даље имам на мом сложистишту готових рипида од месинга (галвански и жеженим златом позлаћени), од кина и алпака сребра, дрвених и од лима, крстова за часне трпезе, чирака и кандила од разног материјала, и чирака од дрвета, полијелеја од стакла, дрвета и бронзе од 6 – 48 свећа, икона на платну и лиму, и сваке врсте рамова.*³⁶¹
(сл. 241)

Године 1897. у Српском Сиону објављен је следећи Таушев оглас:

*ЛУЈ ТАУШ позлатарски атеље за српску православну црквену уметност у НОВОМ САДУ, дунавска улица код „Златног крста“. ИМАДЕ ГОТОВ ХРИСТОВ ГРОБ, (Христов гроб изгледа по штампаној скици) ВЛАДИЧИН ТРОН И МАТЕРЕ БОЖЈЕ. даље имадем на стоваришту готови позлаћених рипида од метала, дрвета и плеха. Стовариште свију срп. прав. црквених утвари, као: петохљобница, путира, кандила, кадијоница, ручних крстова, кивота, полелеја, небо, и т. д. Примају се за оправку и позлату старе рипиде, путири и све старе црквене утвари у други послови.*³⁶² (сл. 244)

Исте године у Српском Сиону Тауш препоручује производе сопствене радионице попут иконостаса, Христових гробова, Богородичиних тронов и другог мобилијара. Напомиње да позлаћује богослужбене предмете и да израђује барјаке и литије, а текстил увози из Француске:

ЛУЈ ТАУШ ХРИШЋАНСКО-ПОЗЛАТАРСКИ АТЕЉЕ ЗА СРП. ПРАВОСЛ. УМЕТНОСТ НОВИ САД, ДУНАВСКА УЛИЦА, КОД „ЗЛАТНОГ КРСТА“. Препоручује своје сопствене израде као фабрикант и стручњак за сваковрсне

---

³⁶⁰ Српски Сион (1894)

³⁶¹ Српски Сион (1894)

³⁶² Српски Сион (1897)

цркв. послове и цркв. утвари. Поставља нове дрворезне иконостасе, Христове гробове, тронове, са и без икона, а прима да позлаћује старе и веч постојеће као и да очисти и обнови иконе. Имам на стоваришту црквених утвари, рипида, кандила, путира, петохљебница, чирака, кадионица, ћивота, венчаница, ручних крстова, за цркву полијелеја од шлифована кристали, као и од бронзе и гвожђа са позлатом. Затим: литија, школских и свих задружних застава, сваковрсних светлих и црних одежда, барјака, неба, дверских и трапезних застираша, стихара, за преч. г. г. свештенике плавих и црвених појасева, икона на плеху (целиваче) и на платну, плаштаница, целивача на плеху (каширано) по 1 фор. 60 н, оквира за целиваче иконе, све уз солидну послугу и струшњачку цену. На захтевање шаљем мустре с предрачуном за веће црквене послове. Примам старе путире на позлату, као и рипиде и друге црквене утвари. – Због тескобног простора у мојој радњи имам на продају готове тронове Матере Божије и владичанске, те их препоручујем слав. општинама, које их требају, а дајем их по најумеренију цену и на отплату. Нарочито објављујем и стављам на знање, да ми је једна фабрика из Француске уступила свиљу за барјаке и брокате, лампас за одежде да продајем по фабричкој цени. Шаљем мустре на захтев.³⁶³ (сл. 247)

У Орлу из 1899. године налазимо обимнији оглас Таушеве радионице са објављеном фотографијом спољашњег изгледа трговине:

ДУНАВСКА УЛИЦА „КОД ЗЛАТНОГ КРСТА“ ПРЕЂЕ У ЂУРЧИЈСКОЈ УЛИЦИ. ПРОДАЈА УМЕТНИЧКИХ СЛИКА ЛУДВИГА ТАУША позлатара и власника радње за вештачко марморирање и за црквене утвари. Нови Сад, дунавска улица, „код златног крста“. СВАКЕ ВРСТЕ ЦРКВЕНИХ позлатарских, сликарских и вајарских ПОСЛОВА и вештачко марморирање масим бојама ИКОНОСТАСА, ПЕВНИЦА, ТРОНОВА и СТОЛОВА прима се и извршује се солидно са добрим градивом и најјефтиније. Израђују се и слике за иконостас по ист. православном стилу. СТАРИ ИКОНОСТАСИ и т. д. позлаћују се изнова, да буду као нови, и то солидно и јефтино. Позлаћују се и крстови тороњски, као и гвоздене ограде на портама и гробницама. Јамчи се за дуготрајност и на непогодама. СТОВАРИШТЕ свију цркв. утвари за православне цркве. Крстова за олтар, чирака, кандила, путира, петохљебница и т. д. има их од свакојаког

---

³⁶³ Српски Сион (1897)

метала, позлаћених, посребрених, као и од бронзе и никлом пресвучених. РИПИДА ОД БАКРА И МЕТАЛА, позлаћених ватром и галванично. Тако има и плеханих и дрвених рипида позлаћених. Старе рипиде се позлаћују да буду као нове, а по јефтину цену. Особито препоручујем моје велико стовариште сваковрсних СРПСКИХ ИКОНА. по врло јефтиној цени, као и слике целиваче на плеху. Старе оквире од слика и огледала позлаћују се из нова и јефтино. Стовариште стаклених и дрвених полелеја од 6 до 48 свећа. Барјака, одежда, неба, литије израђују се у сваком стилу и вештачки, солидно и најјефтиније. Дунавска улица „код златног крста“. Спољни изглед мога стоваришта црквених утвари. Пређе у ћурчијској улици.³⁶⁴ (сл. 242)

Из огласа објављеног 1902. године у Српском Сиону сазнајемо да је Лудвиг Тауш у понуду своје радње увео и руске иконе увезене из Петрограда и Москве:

Највећи, најлепши, најбољи и најјефтинији избор у одеждама, барјацима, литијама, стихарима, завесама, палонима и осталим црквеним утварима налази се само у СТОВАРИШНОЈ РАДЊИ ПОЗЛАТАРСКЕ РАДИОНИЦЕ ЛУЈА ТАУША У НОВОМ САДУ, код „Златног Крста“ ДУНАВСКА УЛИЦА (ОСНОВАНА 1883. ГОД.) Сваки уштеђује свој новац ако моју радњу не презире, а баца га, ако се даје наговорити, те исту мимоиђе! Као стручњак и произвађач у стању сам, да са свим овима у м ојој отовреној радњи налазећим се, а у мојој радионици солидно израђеним срп. православним црквеним предметима са врло умереном ценом послужим. Стотинама писмених признања. Услед наступајућих празника сам ове цене знатно смањио. Н. пр. Једна солидна израђена одежда са припадајућим прибором од полусвиленог дамаста 2 и 3 стм. широким бортнама, лепом и добром поставом само 28 фор. Од Лампасо у разним цркв. бојама 35 фор. Брокад трајним златом уткан 35 фор. а тако и по цену од 45 – 100 до 300 фор. Ствари које се не допадају примама натраг и замењујем другим. Пресвета Богородица из Русије са металом кована и позлаћена, са 10 стм. широким позл оквиром стаје 8 фор., величина 36 – 42 стм. А од кина сребра урезом украшена и позлаћена из „Иконъи и кіотный магазинъ Ст. Петербург и Москви“ са 10 стм. широким позлаћеним оквиром, стаје 10 до 12 фор. – величина 40 – 45 стм. Илустровани

---

³⁶⁴ Орао (1899)

ценовник па и мустре шаљем бесплатно. Телеграм адреса: Тауш, Нови Сад.³⁶⁵ (сл. 243)

Исте године у Орлу Тауш оглашава да текстил за израду богослужбених одежди и предмета увози из највећих творница Француске, Италије и Швајцарске. Иконе нуди повољно и на велико препродавцима, а наводи и остале богослужбене предмете у свом асортиману:

Најјефтиније и најлепше одежде, барјаке као и целокупних црквених утвари израђује ХРИШЋАНСКА РАДИОНИЦА ЗА СРП. ПРАВ ЦРКВ. УМЕТНОСТ ЛУЈА ТАУША, Дунавска улица НОВИ САД Дунавска улица КОД „ЗЛАТНОГ КРСТА“. Кроз праву трговачку везу, са највећим и припознатим творницама Француске, Италије и Швајцарске у свиленим-дамасту као и златне брокаде за барјаке, одежде и литије омогућава ме способност данашња сваком купцу најјефтиније цене да удовољим. Стоваришите и израђује свих срп. прав. икона, за све православне цркве и приватне особе, тако исто и за препродавце на велико (Engros) са одабраним рабатом. Даље препоручује велико стоваришите за прав. цркве као кандил, петохљебнице, кадионице, ручни крстови, путира, кивота и свих спадајућих предмета. Имам готове лепо израђене тронове Матере Божије и владичанске, те их препоручујем славним општинама, и дајем их по најумеренију цену и на отплату. За набавку кућевних свечара могу се добити св. иконе по врло јефтину цену. МОЛИМ ИШТИТЕ МУСТРЕ ЗА ОФЕРТЕ од 37 ф. 75 н., 45 ф. 70 н., и од 85 – 350 ф. и до 450 ф. као и преко барјака, литија, заставе и т. д.³⁶⁶ (сл. 245)

У Српском Сиону 1902. године Луј Тауш оглашава да се у његовој радњи, која постоји двадесет година, све може добити уз незамисљено јефтину цену, а да на захтев шаље бесплатно свој илустровни ценовник:

БЕСПЛАТНО! Шаљем свој Илустровани Ценовник од свих могућих Црквених Утвари за Српске православне Цркве, као: Одежда, Барјака, Неба, Рипида, Кандила, Полелеја и Целиваћих Икона и свих спадајућих предмета Црквених Утвари. Моју искључиво Хришћанску позлатарску радионицу сопствену, препоручујем за израђивање свих могући Црквени послова, као: Нови Иконостаса, Тронева, Христови Грובהа, Певница, Столова и оправке старих

---

³⁶⁵ Српски Сион (1902)

³⁶⁶ Орао (1902)

послова. Све горе поменуто добија се само код мене уз незамишљено јефтину цену. Зато умољавам да м оју радњу у сопственој вашој користи не обилазите. Многобројна признања и сведоџбе, као и моја од 20 година постојећа радња, јамче за солидну и поштену израду. С одличним поштовањем, Луј Тауш хришћанско-позлатарска радиоица и стовариште свију срп. прав. цркв. утвари НОВИ САД Дунавска улица код „Златног Крста“ број 15.³⁶⁷ (сл. 248)

Године 1888. из огласа у Орлу сазнајемо да је у понуду своје радње увео и жанр слике:

ЉУДЕВИТ ТАУШ ПОЗЛАТАР НОВИ САД, дунавска улица (пређе чурђијска улица). „Код златног крста.“ Примам све црквене позлатарске послове т. ј. позлаћивати и марморирати нове олтаре, и св. иконе које су на олтару, молујем све по грчко источном обичају. Даље примам све црквене репарације, н. пр. позлаћивати и марморирати старе олтаре, премоловати и исчистити старе слике. Препоручујем моје велико стовариште готових РИПИДА од плеха и дрвета, са најфинијом позлатом. Стовариште сваковрсних српских св. ИКОНА (Целивача) по грчко-источном обичају, даље препоручујем моје велико стовариште од најфинијих GANER i GENRE-Слика, сопствена израда од сваковрсних слика и огледалских рамова. Примам све што се тиче у моме фаху репарације, са сигурношћу и тачном израдом.³⁶⁸ (сл. 250)

Богослужбене одежде, неба, епитрахиље, путире, налоње, стихаре и појасеве производио је и продавао Г. Георгијевић у сопственој кући на Главној пијаци, број 7, код Златне диње у Новом Саду. Он се 1897. године рекламира у Српском Сиону:

ПРАВОСЛАВНИМ СРПСКИМ ЦРКВЕНИМ ОПШТИНАМА И СВЕШТЕНСТВУ. Част ми је до знања ставити, да на мом стоваришту, у великом избору имадем материје, као у свиленим и вуненим као н. пр. за одежде, небо, епитрахиље, путире, налоње, стихаре, и све што истој потреби припада, као и порто и фронцле за ограду барјака и одежда. За г. г. свештенике разноврсних материја за горње и долње хаљине које зготовљавам по својим властитим кројачима: као и сваке потребне боје појасева, у великом избору на

---

³⁶⁷ Српски Сион (1902)

³⁶⁸ Огао (1888)

стоваришту имам. А уз то сваком мануфактуром као чојом, кратком и курентном робом из првих производа богато снабдео сам се. Особито примећујем, да на стоваришту разне врсте и квалитета у великом избору сасвим нових зготовљених одежда како црних тако и у разноврсним бојама за себних готових налоња и црквених барјака имам. Писмене наруџбине недложно се отправљају. Цена је умерена, а послуга тачна. Најпосле ваља велештовану публику пажљивом учиним, да ја као властник и газда од своје трговине целу радњу сам руководим и управљам: а тиме и јамство велештованим купцима дајем, да ће у сваком обзиру поузданије послужени бити него у трговинама, где то није случај. На захтевање шаљем од горенаведених материја, мустре бесплатно и франко. С поштовањем Г. ГЕОРГИЈЕВИЋ, код „Златне диње“ у НОВОМ САДУ на главној пијаци број 7. у сопственој кући.³⁶⁹ (сл. 249)

У књижари Арсе Пајевића у Новом Саду, осим школских, богослужбених и других књига, могле су се купити и иконе за цркве и домове *израђене руком, масном бојом, на платну*, као и руске иконе на хартији, одобрене од петроградске духовне власти. Оглас је објављиван неколико пута у *Орлу* од 1892. до 1902. године:

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА А. ПАЈЕВИЋА У НОВОМ САДУ. Препоручује поштованој публици своје добро уређено ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ српских књига у лепом избору, као и других на страним језицима за поклоне у дивот-корицама, музикалија, разноврсног писаћег и канцеларијског прибора за школе, политичне и црквене општине, поједине у највећем избору, као и све остале многобројне врсте оне робе, која спада у обим оваке радње ОСИМ ТОГА У НАШОЈ КЊИЖАРНИЦИ МОГУ СЕ ДОБИТИ У ВЕЛИКОМ ИЗБОРУ СВЕТЕ ИКОНЕ ЗА ЦРКВЕ И ДОМОВЕ израђене руком, масном бојом, на платну 21 цол ширине и 26 цоли дужине, у врло лепом оквиру 4 цола ширине. Цена 12 до 15 фор. према финијој изради. Даље имамо у избору: светих икона целивача, израђених на лиму, 10 цоли ширине, 12 цоли дужине, до 3 фор. 50 новч. комад. Свечарима препоручујемо једну и другу врсту светих икона, које се код нас могу поручити у свакој величини, као и најлепој вештачкој изради. Такођер имамо на

---

³⁶⁹ Српски Сион (1897)

стоваришту свом велики избор руских светих икона, које су израђене на хартији у разним светлим бојама и које је одобрила св. петроградска духовна власт. У величин 36/31 цмт. комад по 50 новч.; 29/23 по 30; 26/21 ½ по 25; 20/15 ½ по 18; 15/30 по 15; 13/11 по 10; 9/7 по 5. Велики избор имамо и у свима црквеним књигама као што су: апостоли, еванђеља, минеји опћи, празнични, месечни, триодни, требници, октојихи и т. д. Најтоплије препоручујемо следеће књиге, без којих не би требала да буде ни једна српска кућа(...).³⁷⁰ (сл. 252)

У Орлу од 1892. до 1894. године књижара и штампарија Арсе Пајевића оглашава се више пута и, између осталог, нуди на продају целивајуће иконе на лиму:

НОВА КЊИЖАРНИЦА Част нам је учтиво саопитити поштованој српској публици, да смо уз нашу давно постојећу штампарску и књиго-везачку радњу, коју смо 1874. у великом размеру одпочели радити – отворили сада још и добро уређену књижарницу са музикалијама, разноврсним писаћим и школским прибором, у великом избору, као и свима оним многобројним врстама робе снабдевену, које врсте овамо спадају. Исту радњу нашу сместили смо у нарочито за њу удешеном лепом локалу своје куће у дунавској улици, где се од више година већ и остале наше сваком добро познате радње налазе, те нарочито молимо п. н. славне цркв. школ. одборе, председнике и старатеље општинске, г. г. свештенике, учитеље и све пријатеље ширења српске књиге, да се изволе својим налозима обраћати овој новој књижарници и тиме почасти и потпомоћи ово ново подuzeће наше. У нашој књижарници могу се добити у великом избору свете иконе за цркве и домове израђене руком, масном бојом на платну, 21 цол ширине и 26 цоли дужине, у врло лепом оквиру 4 цола широком. Цена 12 до 15 фор. према финијој изради. Даље имамо у лепом избору: светих икона, целивача, израђених на лиму, 10 цоли ширине, 12 цоли дужине, по 3 фор. 50 новч. комад. Нарочито свечарима препоручујемо једну и другу врсту светих икона, које се код нас могу поручити у свакој произвољној величини, као и најлепшој вештачкој изради. Такођер имамо на стоваришту свом велики избор светих икона и других разних врло лепих слика из српске историје, израђених у бојама на врло финој хартији. Те иконе и слике продајемо врло маленом ценом, да их и најсиромашнија кућа себи набавити може. Сваки налог и наручбину извршавамо брзо, тачно и савесно, а

---

³⁷⁰ Орао (1892; 1899; 1900; 1902)

---

*све најумеренијом ценом. Примамо наручбине на све музикалије, новине, часописе и повремено списе ма на ком језику, које сваком у кућу достављамо, односно разашилемо поштом уредно. У НОВОМЕ САДУ, Октобра 1891. ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА И ШТАМПАРИЈА А. ПАЈЕВИЋА.*³⁷¹ (сл. 253)

Такође у Орлу, 1893. и 1894. године, налазимо сличан оглас:

*ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА И ШТАМПАРИЈА А. ПАЈЕВИЋА У НОВОМЕ САДУ. Препоручујеј итованој публици своје добро уређено велико стовариште српских књига у лепом избору, као и других на страним језицима за поклоне у дивот корицама, музикалија, разноврсног писаћег и цртаћег прибора за школе и поједине у највећем избору, као и остале многобројне врсте оне робе, која спада у обим оваке радње. Осим тога у нашој књижарници могу се добити у великом избору свете иконе за цркве и домове израђене руком, масном бојом наплатну 21 цол ширине и 26 цоли дужине, у врло лепом оквиру 4 цола широком. Цена 12 до 15 фор. према финијој изради. Даље имамо у лепом избору: светих икона, целивача, израђених на лиму, 10 цоли ширине, 12 цоли дужине, по 3 фор. 50 новч. комад. Нарочито свечарима препоручујемо једну и другу врсту светих икона, које се код нас могу порушити у свакој произвољној величини, као и најлепшој вештачкој изради. Такођер имамо на стоваришту свом велики избор светих икона и других разних врло лепих слика из српске историје, израђених у бојама на финој хартији. Те иконе и слике продајемо врло маленом ценом, да их и најсиромашнија кућа набавити може. Сваки налог и наручбину извршавамо брзо, тачно и савесно, а све најумеренијом ценом. Примамо наручбине на све музикалије, новине, часописе и повремене списе ма на ком језику, које сваком у кућу достављамо, односно разашилемо поштом уредно.*³⁷² (сл. 254)

Продајом икона и историјских слика бавила се и књижара Луке Јоцића у Новом Саду. Временом ће се обим посла ове књижаре повећавати, а и понуда послова проширити на израду читавих иконостаса, њихово позлаћивање, окивање књига и друго, о чему такође сазнајемо из новинских огласа. У Орлу је 1891. године оглашено да се књижара Луке Јоцића послом бави већ десет година и да је у том периоду продала више од 8.000 икона. Осим тога, да у понуди има

---

³⁷¹ *Орао* (1892; 1893; 1894)

³⁷² *Орао* (1893; 1894)

историјске слике масном бојом на платну руком снимане и колорисане на хартији, за украс сваке српске куће, а насловљене су: *Устај царе Душане; Душан силни цар српски на коњу; Душан силни цар српски у орнату; Смрт силног цара Душана; Вечера кнежева на Косову; Косово поље; Бој на Косову; Косовка девојка; Дед и унук под грмом; Бранко Радичевић с вилом; Рањени Црногорац; Херцеговачко робље; Срби око гуслара; Бановић Страхиња; Краљевић Марко и Муса Кесеџија; Из „Бега и бегчије“ српске муке и патње под Турцима у старој Србији у 2 слике; Породица кнеза Лазара са оба зета; Девет југовића и Југ Богдан; Вук Стефановић Караџић и гуслар; Српски владооци од жупана Воислава до данас; Спаљење св. Саве на Врачару; Владари од Немање I. до Милана; Усташке војсковође; Српске војсковође 1877.; Велики Петар руски цар; Св. Сава благосиља народ; Обреновића породица:*

КЊИЖАРА ЛУКЕ ЈОЦИЋА У НОВОМ САДУ. НАЈВЕЋА СЛИКАРСКА РАДЊА! Бавећи се пуних 10 година са ширењем и продајом светих икона, сведочи мој дојакошњи рад, да сам преко ОСАМ ХИЉАДА КОМАДА по нашем васколиком народу на свеопште задовољство разаслао, јер сам само финије израде иконе и слика, као доброг и финијег квалитета позлаћених рамова у својој радњи завео. Особиту сам пажњу обратио тиме, да сам са најбољим вештацима те струке у сvezу ступио, који ми свете иконе по чистом православном типу и црквеном обреду израђују, јер је општа жеља та, да ће сваки радије и више платити, да само лепу и укусну икону добије. Дакле само код мене се могу добити у свако доба такве СВЕТЕ ИКОНЕ. Сlike су масном бојом на платну руком снимане (моловане) 21 цол ширине, 26 цоли дужине. У фином оквиру 4 цола широким од 12 до 15 фор. заједно са паковањем. Цена је према изради и финоћи рама удешена. Исте слике могу се наручити и у разним величинама са врло умереним ценама према величини. [набројани светитељи] Целиваче иконе на лиму 10 цоли ширине 12 цоли дужине фор. 350. Исте слике на лиму могу се наручити и у разним величинама као и за крстове на пољима и за рипиде са умереним ценама. Особито обраћам пажњу црквеним општинама на израду целог иконостаса, - Поруче обављам брзо и тачно, а стовариште ми је увек богато снабдевено са свима горенаведеним иконама.

Најновије слике историчне и разноврсне за украс сваке српске куће. Исте слике могу се наручити и у разним величинама са врло умереним ценама према величини. Косово поље. Устај царе Душане. Косовка девојка. Дед и унук под грмом. Бранко Радичевић с вилом. Рањени Црногорац. Херцеговачко робље. Срби око гуслара. Цар Душан у орнату. Бановић Страхиња. Краљевић Марко и Муса Кесеџија. Из „Бега и бегчије“ срп. муке и патње под Турцима у старој Србији у 2 слике. Породица кнеза Лазара са оба зета. Девет југовића и Југ Богдан. Вук Ст. Караџић и гуслар. Сlike су масном бојом на платну руком снимане, 21“ ширине, 26 „ дужине, у фином оквиру 4 „ широком од 12 до 15 фор. заједно са паковањем. Исто тако примам снимање портрета уз цену од 25 до 35 фор. Цена је према изради и финоће рама удешена. КОЛОРИСАНЕ СЛИКЕ ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ (НА АРТИЈИ) Душан силни цар српски на коњу ф. 1.20; Породица кнеза Лазара са оба зета ф. 1.20; Девет Југовића и Југ Богдан ф. 1.20; Душан силни цар српски у орнату ф. 2.50; Смрт силног цара Душана ф. 2.55; Бој на Косову 1389. ф. 2.50; Вечера кнежева на Косову ф. 2.50; Спаљење св. Саве на Врачару ф. 2.50; Српски владаоци од жупана Воислава до данас ф. 2.50; Владари од Немање I. до Милана ф. 2.50; Усташке војсковође ф. 1.50; Српске војсковође 1877. ф. 2.50; Велики Петар руски цар ф. 2.50; Св. Сава благосиља народ ф. 2.50; Обреновића породица ф. 1.50; Срби око гуслара ф. 1.50.³⁷³ (сл. 261)

Књижара Луке Јоцића се, 1897. године, у Орлу рекламира као највећа сликарска радња и нуди иконе на продају по чисто православном типу, а израђује и целе иконостасе:

Књижара ЛУКЕ ЈОЦИЋА у Новоме Саду. НАЈВЕЋА СЛИКАРСКА РАДЊА! Бавећи се много година са ширењем и продајом св. Икона сведочи мој дојакошњи рад да сам МНОГО ХИЉАДА КОМАДА по нашем васколиком народу на свеопште задовољство разаслао. Особиту сам пажњу обратио тиме, да сам са најбољим вештацима те струке у сvezу ступио, који ми свете иконе по чисто прав. типу и црквеном обреду израђују, јер је општа жеља та, да ће сваки радије и више платити, да само лепу и укусну добије. Према своме разгранатом раду кадар сам ипак св. Иконе још јефтиније него до сад давати. ДАКЛЕ САМО КОД МЕНЕ СЕ МОГУ ДОБИТИ У СВАКО ДОБА ТАКВЕ. I. Свете иконе на платну:

---

³⁷³ Orao (1891)

Слике су масном бојом на платну руком моловане 21 цол ширине, 26 цоли дужине у фином оквиру 4 цола широких за 12 фор. заједно са паковањем.- - - Исте слике могу се наручити и у разним величинама са врло умереним ценама према величини. II.Свете иконе на лиму: Целиваче 10 цоли ширине, 12 цоли дужине по фор. 3.50 новч. исте се могу наручити и у разним величинама. Особито обраћам пажњу на израду ЦЕЛОГ ИКОНОСТАСА. III.Печата за писма: Печат од каучука (гуме) са светитељем у среди, са целим прибором- - - 4-6 фор. Печат исто тако без светитеља - - - 2-3 фор.³⁷⁴ (сл. 256)

Између 1894. и 1896. године, књижара Луке Јоцића се оглашава у Орлу као највећа сликарска радња која продаје иконе и то *много хиљада комада по нашем васколиком народу*, сликане на платну, целивајуће на лиму и израђује целе иконостасе:

Највећа сликарска радња! Бавећи се много са ширењем и продајом светих икона сведочи мој дојакошњи рад, да сам МНОГО ХИЉАДА КОМАДА по нашем васколиком народу на свеопште задовољство разаслао, почем сам само финије израде икона и слика као доброг и финијег квалитета, позлаћених рамова у својој радњи давао. Особиту сам пажњу обратио тиме, да сам са најбољим вештацима те струке у свезу ступио, који ми свете иконе по чистом православном типу и црквеном обреду израђују, јер је општа жеља та,, да ће сваки радије и више платити да само лешу и укусну икону добије. Дакле код мене се могу добити у свако доба такве СВЕТЕ ИКОНЕ Слике су масном бојом на платну руком снимане (моловане) 21 цоли ширине, 26 цоли дужине у фином оквиру 4 цола широком од 12 до 15 фор. заједно са паковањем. Цена је према изради и финоћи рама удешена. Исте слике могу се наручити и у разним величинама са врло умереним ценама према величини. (набројани светитељи) СВЕТИХ ИКОНА НА ЛИМУ. Целиваче иконе 10 цоли ширине 12 цоли дужине фор. 3.50. Исте слике на лиму могу се наручити у разним величинама као за крстове на пољима и за рипиде са умереним ценама. Особито обраћам пажњу цркв. општинама на израду целог иконостаса. Поруче обављам брзо и тачно, а

---

³⁷⁴ Орао (1897)

---

*стовариште ми је увек богато снабдевано са свима горенаведеним иконама. КЊИЖАРА ЛУКЕ ЈОЦИЋА У НОВОМ САДУ.*³⁷⁵ (сл. 257)

Књижара Луке Јоцића у Орлу из 1891. и 1899. године препоручује своје стовариште свих црквених утвари – како одежди тако и предмета, а наглашава да ради и позлатарске послове и окивање јеванђеља:

*КЊИЖАРА ЛУКЕ ЈОЦИЋА У НОВОМ САДУ. Препоручује црквеним општ. и српској православној публици од најновијег времена СВОЈЕ ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ СВИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ као: Одежде – Црне одежде при потреби погребна и ускршњег поста. – Ђаконски стихара. – Небо од разних материја, сомота и свиле са позлаћеним ројтама и портом. – Црквени барјака I. од дуплог вуненог дамаста, II од чистог свиленог финог дамаста. – Богато израђени барјака са златом, сребром и свилом извезеним – Велики барјак названа литија, литија без круне и копља разноврсне израде, литија са круном и копљима целокупна израда – Литија најфинијег дамаст голдрајха. – Школских барјака. Пантљика за исте барјаке. – Ђачки стихара различите величине. – Налоба. – Чаршава. – Плаштаница (Христов гроб).- Спадајући делови за путир. – Копље (итица) за барјаке. – Чираци за часне трпезе. – Чираци за ношење за децу. – Рипиде с копљем уједно. – Кадионице. – Полилеји од стакла. – Окови за св. еванђелија. – Часне двери. – Путири са дискусима. – Ћивоти. – Чираци позлаћени пред олтар. – Петохлебница. – Кандила за олтар. – Крстови за часну трпезу. – Крстови за барјаке. – Црквени фењери. – Венчанице круне. – Фертепа за ђаке. Уједно се препоручујем општ. српској публици за израду свих позлатарских послова, као и за све у ту струку спадајуће радове, и израђујем као ново. Тако исто јављам свима српским православним цркв. општинама и старатељима, да примам све позлатарске послове као: цркве златити и боловати. Особито препоручујем сл. цркв. општинама да примам чишћење и позлаћивање окова на светим Евангелијима као и увез истих у кадифи и све што у књиговезачки посао спада са најумеренијом ценом. Ценовник шаљем п. н. на захтевање у крстоплету бесплатно и молим сваког г. купца и познаника, да и оном ценовник дода, који буде вољан, да своје потребе набавити може.*³⁷⁶ (сл. 259)

---

³⁷⁵ Орао (1894; 1895; 1896)

³⁷⁶ Орао (1891; 1899)

У Орлу се 1898. године оглашавала и књижара Јована Радака из Велике Кикинде, у којој су се, поред школских књига и учила, могле набавити иконе на платну и хартији, слике на стаклу, историјске слике сваке врсте и црквене утвари:

НАЈЈЕФТИНИЈИ извор за набављање светих СЛИКА (ИКОНА) руком рађених у разним величинама. НАЈЈЕФТИНИЈИ извор за набављање светских СЛИКА на стаклу и српских историјских слика сваке врсте. Управа српске књижаре и штампарије код св. апостола: „Ђурила и Методија“ ЈОВАН РАДАКА у ВЕЛ. КИКИНДИ, препоручујемо своју много година припознату богато снабдевену СРПСКУ КЊИЖАРУ која има увек на стоваришту: разне хартије за канцеларије и приватне потребе. коверата, пера, мастила, оловака и другог писаћег и цртаћег прибора. даље са разним школским, општинским и црквен. тискаријама, најновијим књигама за одрасле, као и богат избор за младеж, музикалијама, слика из српске историје, св. ИКОНА на хартији и на платну, са зејтин бојом, руком израђених, св. икона, целивача, израђених на лиму. Даље препоручује своје богато сложисте ШКОЛСКИХ КЊИГА И ШКОЛСКИХ УЧИЛА, као и сав остали прибор за ученике. Најтоплије препоручује српској младежи ОВЕ КЊИГЕ: 1) Мачка са чизмама 5 новч.; 2) У леопардовој пећини. Догађај у америчкој шуми 5 новч.; 3) Украђено дете 5 новч.; 4) Канарица 5 новч.; 5) Сваки је своје среће ковач 5 новч.; 6) Бели Индијанац. Догађај у Америци 5 новч.; 7) Млинар и његова ћерка 5 новч.; 8) Изгубили пут 5 новч.; 9) Посађена ружа 5 новч.; 10) Међу дивљацима. Путовање по Америци 5 новч.; 11, 12, 13) Конац дело краси. С. мл. од Д. Ђурића учитеља 15 новч.; 14, 15, 16) Добро се добрим враћа. Од истог 15 новч.; 17) Миленко. Од истог 7 новч.; 18) Божићни поклон. Прича Данила Стајића 5 новч.; * Иво Сенковић и Ага од Рибника 10 новч.; Одабране срп. нар. песме за школу и дом са сликама 10 новч.; Милованке, пјесме Михајла Милановића 25 новч.; Последнице лакомислености припов. за мл. од Мил. Милут. 35 новч.; Кроз пустињу Сахару припов. из Северне Африке 30 новч.; Мирко и Павао од Д. Ђурића учитеља у Осеку 30 новч.; Љубичице, дарак доброј деци са сликама од тетке Даринке и тетке-Дане 20 новч.; Александар Велики цар Македонски. По Квинту Курцију превео Н. Николајевић, уч 35 новч.; ПРИМЕДБА * обележене књиге јесу нашег издања, које дајемо у име рабата. Ко на пример поручи из нашег главног каталога за десет форинти књига за готов новац може

одма од * означених књига изабрати још за пет фор. као рабат. Ко пак и новац одма пошље са поруком заједно тај добија књиге у кућу стављене о нашем трошку. Стојећи у пословној свези са првим светским творницама које израђују свеколике цркв. утвари, у стању је нађа КЊИЖАРА како црквеним општинама такои сваком поједином набавити за најкраће време уз најумеренију цену свих потребних најсолидније израђених ЦРКВЕНИХ УТВАРИ наиме: одежда светлих свештеничких. Црних при потреби погребна и ускршњег поста. Ђаконских стихара. Неба од разних материја, свиле и кадифе, са позлаћеним ројтама и первазом. Великих барјака (названих литија) са круном и копљем и обратно. Школск. барјака. Пантљика за школске барјаке. Наложња на частне трапезе. Хаљине и деака за г. г. свештенике. Плаштанца (Христов гроб). Ђивота. Чирака пред двери. Чирака пред олтар позлаћен. Петохлебница. Рипида с копљем уједно. Полиелеја од стакле и са бронзиратим украсима. Кандила за олтар. – Кадioniца, као и све остале црквене утвари. Нарубине за штампарске послове обавља по пријему поруке за 24 сата уз најумеренију цену.³⁷⁷ (сл. 262)

Јован Радак је у Орлу, 1898. године, штампао и посебан оглас који се односио само на иконе:

Свете слике (Иконе) најјевтиније најбоље израде могу се добити само у књижари ЈОВАНА РАДАКА I. Свете Иконе на платну: Сlike су масном бојом на платну руком моловане 21 цол ширине, 26 цоли дужине у фином оквиру 4 цола широких за 10 фор. заједно са паковањем. – Исте слике могу се наручити и у разним величинама са врло умереним ценама према величини. II. Свете Иконе на лиму: Целивачи 10 цоли ширине, 12 цоли дужине по фор. 1.50 новч. исте се могу наручити и у разним величинама. Особито обраћам пажњу на израду ЦЕЛОГ ИКОНОСТАСА. III. Печата на писма: Печат од каучука (гуме) са светитељем у среди, са целим прибором од 3 – 5 фор. Печат исто тако без светитеља од 2 – 3 фор. Адреса књижара ЈОВАНА РАДАКА У В. Кикинди.³⁷⁸ (сл. 264)

Други велики конкурент Николе Ивковића био је Лука К. Алексијевић са својом творницом српских православних црквених утвари у Новом Саду, која се веома често оглашавала у тадашњој штампи. Огласе ове радионице и трговине

---

³⁷⁷ Орао (1898)

³⁷⁸ Орао (1898)

налазимо у календару *Дубровник, Српском Сиону, Орлу, Илустрованом гласнику, Трговачким новинама* и другој периодици. Своју понуду свештеничких одежде, литија, барјака, застава свих врста, неба, застирача и стихара Алексијевић оглашава у календару *Дубровник и Српском Сиону* 1897. године:

ЛУКА К. АЛЕКСИЈЕВИЋ подузимач и одправљач свих срп. Прав. Црквених утвари У НОВОМЕ САДУ. Препоручује своје прво подузимање као: сваковрсних светлих и црних одежда, литија, црквених барјака, школских и свијух задружних застава и барјака, неба, дверских и трапезних застирача, стихара, путира, рипида, крстова, чирака, кандила, кадионица, петохлебница, ћивота, венчаница, полијелеја, плаштаница, као и свију икона. За преч. Г. Г. Свештенике доњи и горњи хаљина, дејака, шешира, ћелепуша, појасева. Поставља нове дрворезне иконостасе са и без икона, прима нове иконостасе да позлаћује, а већ постојеће као и иконе очисти и обнови, по умереној цени и најсолиднијом послугом. За готово, на почек и на одплату. На захтевање шаље обавештаје и различите мустре, а код већих послова на позив поднаша сваковрсне мустре, робу, цртеже и предрачуна на углед и избор лично, о своме трошку, без да је дотични позиватељ обавезан трговину учинити.³⁷⁹ (сл. 266)

У Орлу 1900. године нуди олеографије српских историјских слика без којих не би смео ни један српски дом да буде:

ЛУКА К. АЛЕКСИЈЕВИЋ П.Н. Част ми је п. н. српској публици до повољног знања ставити, да сам на захтев многих Срба пошто је старо издање понестало, а слике се и даље траже, издао ново поправљено и живим бојама колорисано издање историјских слика и то: Спалење Моштију Св. Саве у београду на Врачару 1596. год.; Вечера Цара Лазара на Косову у очи Видовдана 14. јуна 1389. године.; Бој на Косову на Видов-дан 1389. године.; Душан Силни Цар српски на коњу и Српски владари од Немање до данас. Слике су израђене у најчувенијем сликарском олеографском заводу за умножавање слика, у врло лепим живим бојама (у олеографији) на артији имитацији платна. Нисам жалио ни великог труда ни огромног трошка, само да наше лепе историјске слике опет оките многи српски дом, те да Србину крепе веру и понос народни, потсећајући на славу и величину Србинову и буде нам српске осећаје тако, да нам свака српска

---

³⁷⁹ *Дубровник – календар Католички, Православни, Мухамедански и Јеврејски (1897); Српски Сион (1897)*

кућа уједно постаје и школа и црква – али и тврђава непробојног бедема противу навале и туђинских контрафа. Зато куповањем ових слика, без којих не би смео ни један српски дом да буде, не потпомажете само ово моје великим трошком скопчано подузеће, него уједно потпомажете ширење и јачање српске свести, тако да кад вам деца пред слике стану свакодневно пред очима имају слику наше јуначке прошлости која их побуђује са размишљањем о будућности. Сlike су велике 75 цм. ширине 50 ½ цм. висине. Оквир који је нарочито за те слике прављен богато је украшен и позлаћен а широк је 11 ½ цм. Свака поједина слике кошта заједно са оквиром Кр. 15.- Исте слике у још богатијем (антик) позлаћеном оквиру 14 цм. широком по комаду заједно с оквиром кошта Кр. 20.- Горе споменуте слике могу се добити у листу без оквира један комад Круна б.- Молим сваког поштов. поручиоца да своје име читко и разговетно, као и место, последњу пошту, железничку или паробродску станицу тачно назначи. Свака наруџбина се извршује тачно и брзо, те се препоручује п. н. српској публици уз најучтививију молбу, да ово подузеће сви народни пријатељи потпомогну било усмено, м препоруком или давањем даље ове препоруке слика, на чему се у напред сваком захваљује. Прва творница искључиво свих српских православних утвари, певачких, соколских и свих других друштвених застава и барјака ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА НОВИ САД – UJVIDÉK – UNGARN издавач српских историјских слика и календара „СВ. САВА“ и „ГРАНИЧАР“.³⁸⁰

Исте године, у истом гласилу, Лука К. Алексијевић наводи детаљну листу производа и услуга које нуди у својој Првој творници свих српских утвари у Новом Саду:

ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА ИСКЉУЧИВО ПРВА ТВОРНИЦА СВИХ СРПСКИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ У НОВОМ САДУ Препоручује сваковрсне сакосе светле и црне одежде, ђаконске и дечје стихаре и ораре, велике и мале литије и црквене барјаке, неба, налоње, застираче са двери и часне трпезе; стихаре за свештенике и децу, путире, крстове, рипиде, чираке, кандила, кадионице, петохљебнице, круне, венчанице, ћивота, полијелеја, плашчаница, целиваће иконе у све иконе на платну и на лиму, рађене руком, масне боје, строго и по православном типу. За преч. г. г. свештенике, доње и горње хаљине, шешире,

---

³⁸⁰ Орао (1900)

ћелепуше, појасеве, камилавке, панакамилавке, манторосе и надбедренике. Поставља ново дворегне иконостасе са или без икона, прима нове иконостасе да позлађује, а већ постојеће као и иконе да очисти и обнови. Надаље препоручује св. еванђеље лијонском свилом превучена, окован златом, позлатом, сребром, посребрњени, кина сребром, никлом и у емаљу св. апостоле израђене. Обнавља стара еванђеља и путире, позлађује и све остале црквене утвари потребне и овде наведене, по умереној цени а најсолиднијом послугом. За готово, на почек и на отплату. На захтевање шаље обавештаје и различите мустре, а код већих послова на поуив поднаша сваковрсне мустре, робу, цртеже и предрачуна на углед и избор лично и о своме трошку, без да је дотични обавезан трговину учинити.³⁸¹ (сл. 274)

Своју творницу православних црквених утвари Алексијевић препоручује за израду нових и обнову старих иконостаса, као и за израду барјака и застава у *Илустрованом гласнику* 1905. године:

Творница Српских православних Црквених Утвари Светих Икона Друштвених Застава Барјака и Литија ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА У НОВОМ САДУ Препоручује! Све црквене Утвари Препоручује! Израду нових Иконостаса Препоручује! Обнову Стари Иконостаса Препоручује! Праве Руске тканине Препоручује! За певачка и сва друга постојећа друштва Барјаке и Заставе Шаље на захтевање ценовник и разне мустре и цртеже бадава и франко.³⁸² (сл. 265)

У часопису *Жена* Алексијевић рекламира своја издања календара за 1909. годину:

Календари за 1909. год. готови су и разашли се, Српски народни велики илустровани календар СВ. САВА Цена 1 ком 1 Круна и календар ГРАНИЧАР Цена 1. ком. 50 пот - ПРЕПРОДАВЦИ ДОБИЈАЈУ ВЕЋИ ОД НАЈВЕЋЕГ ПОПУСТА - Поруџбине се шаљу првој срп. Творници искључиво свих срп. прав. црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад – Ujvidék. (Hungaria) Велики илустровани Ценовник свих црквених утвари шаље се на захтевање бадава.³⁸³ (сл. 271)

Лука К. Алексијевић је своју творницу искључиво српских црквених утвари рекламирао и у *Трговачким новинама* 1907. године:

---

³⁸¹ *Орао* (1900)

³⁸² *Илустровани гласник* бр. VI (1905)

³⁸³ *Жена* (1909)

---

*ЦРКВЕНИХ УТВАРИ најновији велики ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК. Ко жели велики илустровани ценовник нека изволи искати па ће му послати у крстоплету бесплатно ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА у НОВОМ САДУ прва творница искључиво српских православних црквених утвари, школских, певачких и других друштвених застава, барјака и литија, одежда, неба, полијелеја, кандила, чирака, светих икона, иконостаса, Христови гробова и свију других овде наведених и потребитих црквених утвари.*³⁸⁴ (сл. 272)

У огласу објављеном у часопису *Жена*, 1913. године Алексијевић истиче да је награђен златном медаљом за ревност од црногорског краља Николе I и препоручује купцима своје српске историјске слике рађене као имитација платна:

*ОДЛИКОВАНА ЗЛАТНОМ МЕДАЉОМ ЗА РЕВНОСТ од Његовог Величанства НИКОЛЕ I. Краља и Господара Црне Горе. Прва творница искључиво свих српских православних црквених утвари, певачких, соколских и свих других друштвених застава и барјака Луке К. Алексијевића у Новом Саду. Издала је и препоручује српске историјске слике у масној боји колорисане на хартији, а имитацији платна: „Спаљење моштију Св. Саве“; „Вечера цар Лазара“; „Бој на Косову“; „Душан силни, на коњу“ и „Српски владари од Немање до данас“. Сlike су 75 цм. шир. а 50 ½ цм. вис. и цена је у листу по комаду 6 кр. У лепом 13 цм. шир. оквиру 15 кр., а у дивот оквиру 14 цм. шир. 20 кр. Уједно препоручује и све црквене утвари и шаље илустровани ценовник бадава и франко.*³⁸⁵ (сл. 268)

На рекламном листу своје радње Лука К. Алексијевић препоручује црквене утвари из свог асортимана и указује купцима да нису најјефтинији они произвођачи који се таквима представљају, док он послује по својој савести:

*Препоручује све црквене утвари, - а у напред не обриче и не хвали ништа. Ко шта треба, а код њега хоће да пазари, некадсође или поручи, па ће видети, хоће ли или не ће задовољан бити. Жели ли ко мустре, цртеже, предрачуне или каква извешћа, нека каже од чега и за чега, па нека иште, послаће му се. Илустровани ценовник свих црквених утвари: застава, икона и слика на захтевање шаље у крстоплету бадава и франко. ПРИМЕДБА НА ЦЕНЕ: Приметити ми је учтиво, да ја не објављујем да продајем **јефтиније него игде**, а*

---

³⁸⁴ *Трговачке новине*, бр. VI (1907)

³⁸⁵ *Жена* (1913)

у ствари да је та продаја заиста **скупља него игде**, јер сам уверења, да није главно у огласима и сваком приликом истицати фразу: **јефтиније него игде**, као што то многи и многи чине, исто је главна ствар, израдити и послужити робом по савести, јер је ова наруџбина у црквеним утварима ствар поверења. јер се већином утвари у готовом не дају видети, (као олтар, скупоцене друштвене заставе, литије и т. д.) за то нека је свако уверен, да је свака изабрата ствар по већој цени – боља масивнија роба, а израда у украсима богатија, а у сликама је већи у метнички труд уложен. А утвари од највећих цена, свака је ствар најбоље, најкусније, најбогатије украшена и једном речи свака је ствар право **ремек дело**. ЛУКА К. АЛЕКСИЈЕВИЋ³⁸⁶ (сл. 269)

Са другог рекламног листа његове радње сазнајемо да Лука К. Алексијевић у понуди има, осим икона и слика, и разгледнице:

ЛУКА К. АЛЕКСИЈЕВИЋ Одликована златном медаљом за ревност. ОД ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА НИКОЛЕ I. КРАЉА И ГОСПОДАРА ЦРНЕ ГОРЕ. Препоручује се од ових историјских СЛИКА и КАРТЕ-РАЗГЛЕДНИЦЕ (Ansichtskarte) у мркој (braun-seria) и живој colorisanoј боји на велико и мало по најнижој цени. Препоручује све црквене утвари и свете ИКОНЕ. Мустре и ценовник на захтевање шаље бадава и франко. Лука К. Алексијевић прва српска творница искључиво српске православних црквених утвари Нови Сад.³⁸⁷ (сл. 270)

Уочавамо да Лука К. Алексијевић, временом, у своје огласе укључује различите максиме. Тако у *Трговачким новинама* своју рекламу почиње речима *прочитај на запамти размисли ал` не касни к` - оном` свој своје*, која је била честа међу српским трговцима на почетку 20. века:

МОТО! Прочитај на запамти размисли ал` не касни к` - оном` свој своје. РУСКЕ право златне и право сребрне золотыхъ и серебряныхъ као и чисто свилених тешких ТКАНИНА. Која црквена општина, који ктитор и приложник свете цркве жели имати, приложити и купити одежда, стихара, литија и барјака од право руског (као што су некад наши стари куповали) право златне и право сребрне и чисто свилених тешких тканина који је врло леп, а богат избор таквих тканина управо из велике православне Русије добила – нека се обрати лично или писмено на искључиво прву творницу свих православних црквених

---

³⁸⁶ Рекламни лист трговине и радионице Луке К. Алексијевића, Нови Сад.

³⁸⁷ Рекламни лист трговине и радионице Луке К. Алексијевића, Нови Сад.

утвари, светих икона и историчних слика. ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА у Новом Саду. Израђује и позлађује нове иконостасе. Старе иконостасе и иконе обновљава. Израђује разне христове гробове.³⁸⁸ (сл. 275)

У истим новинама потписује свој оглас као трговац свих српских прав. црквених утвари, светих икона и историјских слика и образлаже о неопходности куповине код српских трговаца уместо код туђинаца. Он се обавезује да ће 1 ½ % од сваке куповине код њега обављене за српске цркве и манастире дати у мировински фонд свештеничких удовица или предати у Сремске Карловце, а у Босни, Херцеговини и Далмацији дати у сврхе које одреди највиша духовна власт:

ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА искључиво прва, најстарија трговина и израда свих српских православних цркв. утвари и св. икона У НОВОМ САДУ. Препоручује: сваковрсне светле и црне одежде, ђаконске и ђачке стихаре, дверске, престолне и налоњске застираче. Црквене и школске барјаке мале и велике литије. Особито се препоручује певачким као и осталим друштвима и корпорацијама, за израду друштвених застава и барјака особито вештачке израде, за такве заставе кумине пантљике и ексера за укуцавање са изрезаним именом. Даље све златне, сребрне и металне утвари као крстове, путире рипиде, кандила, кадионице, петохљебнице, сасуде за причешћивање болних, чирака, на свету трапезу и пред олтар, кивота, и т. д. и т. д. Полијелеја сваке врсте и величине а врло велики избор. Свију светих икона на платну и целиваћих на лиму, стаклу, бакру и дрвету, на сребру, бакру и металу руске израде, плаштаница молваних, штампаних, златом, сребром и свилом вештачки богато везених. Израђује и поставља од обичних до највештачкијих иконостаса и христових гробова, а такве већ постојеће обновља. Израђује и поставља црквене прозоре т. ј. стакла са сваким по жељи свецем, а израђује онако, како мора по типичу, да је у разним ишараним colorirato бојама, као и име дотичног дароватеља. Препоручује све потребне црквене књиге, а стара јеванђеља потпуно у нов облик израђује. Старе путире и све остале металне утвари позлађује и посребљава као нове. Све старе утвари по споразуму замењује новим а и готовим новцем одмах замењује. Половне одежде, барјаке и литије оправља. Обавештаје и мустре шаље бадава и франко. За тачне, савесне и вештачке досадашње израде има

---

³⁸⁸ Трговачке новине, бр. 45, 366.

довољан број јавних признања, које може сваком свагда показати. Пошто сам осведочен, да се највећа и највиша потреба српских православних црквених утвари и светих икона код туђина баши и србина још и данас набавља, а за које се врло значајне своте нашега готовог новца туђину издају, па тиме нас наши не само запостављају, (које држим да је неправдо и неоправдано) него нимало или врло мало о нама својима рачуна се води, дао би милостиви Бог, да тако и даље не остане, то овим најављујем, да оне славне црквене општине, преч. г. г. свештеници, те сваки ктитор и приложник, певачка друштва и све остале корпорације, које ме у току године својим пазаром за цркву, манастир, друштва и т. д. почастију – нека ми на крају сваке године изволе изнашајућу своту јавити, од које ћу 1 ½ % од такове пазарене своте у готовом новцу у мировински фонд свештеничких удовица или о благодејаније у Срем. Карловци предати, а у Босни, Херцеговини и Далмацији на ону цел, у коју ми највиша духовна власт одреди. Као Србин, а стручњак искључиво у таквим радовима, апелујем на српске православне црквено-школске општине, манастире, великодостојнике и свештена лица, певачка и остала друштва, те ктиторе и приложнике светих Божјих храмова, да ми поверење поклоне, а ја ћу строго настојати, да га потпуно оправдам, па да ме наруџбином својом удостоје, и пружи прилику, како би тако наш новац међу нама остао. Дао би Бог, да ово не остане глас вапијућег у пустињи, па да боље пође! Лука К. Алексијевић, трговац свих српских прав. црквених утвари, светих икона и историјских слика.³⁸⁹ (сл. 276)

Оглас веома сличне садржине Алексијевић објављује у Путовођи кроз Нови Сад 1903. године:

ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА искључиво прва, најстарија трговина и израда свих српских православних црквених утвари и св. икона У НОВОМ САДУ Препоручује: сваковрсне светле и црне одежде, ђаконске и ђачке стихаре, дверске, престолне и налоњске застираче. Црквене и школске барјаке, мале и велике литије. Особито се препоручује певачким и осталим друштвима и корпорацијама за наруџбине друштвених застава и барјака праве веиштакче израде, за такове заставе кумине пантљике и ексера за укуцавање са изрезаним именом. даље препоручује све златне, сребрне и металне утвари, као: крстове,

---

³⁸⁹ Трговачке новине, бр. 8, 68.

путире, рипиде, кандила, кадионице, петохљебнице, сасуде за шишеићивање болних, чираке за свету трапезу и пред олтар, кивоте и т. д. и т.д. Полијелеје сваке врсте и величине, по врло велику избору; све свете иконе на платну и целиваће на лиму, стаклу, бакру и дрвету, на сребру, бакру и металу, руске израде, плаштанице моловане, штампане, златом, сребром и свилом веишачки богато везене. Израђује и поставља, од обичних до највеишачкијих иконостаса и христове гробове, а старе обнавља. Израђује у стакла црквених прозора све свеце, а израђује онако, како треба по типичу да је, у разним бојама, као и име дотичног дароватеља. Препоручује све потребне црквене књиге; стара јеванђеља оправља те буду као нова. Старе путире и све остале металне утвари позлађује и прсребрава, те буду као нове. Све старе утвари по споразуму замењује новим а и готовим новцем одмах откупљује. Половне одежде, барјаке и литије оправља. Обавештаје и мустре шаље бадава и франко. За тачне, савесне и веишачке досадашње израде има велик број јавних признања, које може у свако доба сваком показати. Знам добро, да се највећа и највиша потреба српских православних црквених утвари и светих икона још и данас подмирује код туђина – несрбина, а да се врло значајне свете готова новца туђинуиздају. Тиме нас наши запостављају, а то је неправо и неоправдано. Наши свет нимало или врло мало води рачуна о својима. Дао би милостиви Бог, да не остане тако и даље. Овим изјављујем, да оне славне црквене општине, преч. г. г. свештеници, и сваки ктитор и приложник, певачка друштва и све остале корпорације, које ме у току године својим пазаром за цркву, манастир, друштва и т. д. почаствују – да ми на крају сваке године изволе изнашајућу свету јавити од које ћу 1 ½ % од такове пазарене свете у готовом новцу у мировински фонд свештеничких удовица или благодјејаније у Срем. Карловци предати, а у Босни, Херцеговини и Далмацији на ону цел, коју ми највиша духовна власт одреди. Као Србин, а стручњак искључиво у таквим радовима, апелујем на српске православне црквено-школске општине, велико-достојниике и свештена лица, певачка и остала друштва, те ктиторе и прилоћнике светих Божјих храмова, да ми поверење поклоне, а ја ћу строго настојати, да га потпуно оправдам, па да ме наручибином својом удостоје, како би тако наш новац међу нама остао. дао би Бог, да ово не остане

---

*глас вапијућег у пустињи, па да напоље пође! Лука К. Алексијевић трговац свих српских прав. црквених утвари, светих икона и историјских слика.*³⁹⁰ (сл. 277)

Знаменити произвођач и продавац црквени утвари у Новом Саду био је Милутин Соколовић, чији најранији оглас налазимо у *Српском Сиону* из 1894. године:

*Оглас. По закључку и благослову светог Синода од 21. октобра 1893. г. носиће и мирско свештенство „камилавке“, за то сам слободан пречасном мирском свештенству препоручити „камилавке“ које ја израђујем а готових имам у великом избору од фине плаве, а за монашко свештенство црне кадифе, као и плавог и црног перувијена. Осим тога код мене се могу добити одежде, барјаци, литије, плаштанице, налоњи, стихари, завесе, чираци, кадионице, кандила, путири, ручни и престолни крстови и т. д. Нови Сад, марта месеца 1894. Прва кројачка радионица свештеничког одела и свију црквених утвари С поштовањем М. Соколовић.*³⁹¹ (сл. 278)

Потом се, као кројач свештеничких одела, војне и цивилне одеће, са радионицом у Дунавској улици у Новом Саду, низ година оглашавао у *Орлу* (1890 – 1899). Његови пажљиво дизајнирани огласи заузимали су целу страницу:

*МИЛУТИН СОКОЛОВИЋ СВЕШТЕНО-ЦРКВЕНОГ ОДЕЈАНИЈА, (УТВАРИ) СВЕШТЕНИЧКОГ, ВОЈЕНОГ ЦИВИЛНОГ ОДЕЛА КРОЈАЧ. У НОВОМЕ САДУ, ДУНАВСКА УЛИЦА Препоручује своје богато снабдевено стовариште готових црквених утвари, као: ОДЕЖДА, НАЛОЊА, СТИХАРА, ПЛАШТАНИЦА, ПОЛИЈЕЛЕЈА, РУЧНИ КРСТОВА, ЧИРАКА, КАДИОНИЦА, КАНДИЛА, РИПИДА и све што у ту струку спада, као и предизложени предмети могу се у свако доба добити. Примају се такођер наручбине са богатом израдом на тако зване литије, неба, барјаке, одежде, налоње, завесе и т. д – Наручбине одправљају се најтачније. Примају се и старе пдежде, барјаци, неба и литије ради обнове. Јесам са особитим поштовањем, Милутин Соколовић.*³⁹² (сл. 279)

МИЛУТИН СОКОЛОВИЋ СВЕШТЕНО-ЦРКВЕНОГ ОДЕЈАНИЈА, (УТВАРИ) СВЕШТЕНИЧКОГ, ВОЈЕНОГ, ЦИВИЛНОГ ОДЕЛА КРОЈАЧ. У НОВОМЕ САДУ (дунавска улица) препоручује своје стовариште готових

---

³⁹⁰ *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

³⁹¹ *Српски Сион* (1894)

³⁹² *Орао* (1890; 1892; 1894; 1899)

црквених утвари, ОДЕЖДА, НАЛОЊА, СТИХАРА, ПЛАШЧАНИЦА, ШЕШИРА, ЋЕЛЕПУША и КАМИЛАВКИ. Прима се наручбине „ЛИТИЈА“ „НЕБА“, БАРЈАКА и т. д., и остале све потребе по захтевању набавља.³⁹³ (сл. 283)

Продајом црквених утвари, икона израђених у Русији и историјских слика бавио се и Мита Перинац из Панчева, како сазнајемо из његовог огласа објављеног у *Застави* 1903. године:

НОВА ТВОРНИЦА И СТОВАРИШТЕ СВИХ СРПСКО-ЦРКВЕНИХ УТВАРИ МИТЕ ПЕРИНЦА У ПАНЧЕВУ. За сваку израду јамчи најсавесније и најбрже урађен посао, на потпуно задовољство муштерије. Најглавнија брига и тежња да солидним радом, честитим и јефтиним прокрчи себи пут за успешан и бољи будући рад. На захтев шаље нацрте, мустре, прорачуне, ценовнике, све бесплатно а по жељи долази лично због разјашњења и склапања послова и уговора. Обраћа пажњу нарочито на своје стовариште светих икона украшених богато златом и сребром израђених у Русији. Има велики број историјских слика и светих икона на платну. Прима израду сваковрсних слика са фотографија, портрете, пејзаже. Одежде, барјаке, неба, полијелеја, рипирда, крстова, кандила, кадионица, петохљебница, путира, чирака, кивота, свештеничкогодела, шешира, појасева, камилавки итд. С одличним поштовањем МИТА ПЕРИНАЦ³⁹⁴ (сл. 2284)

У Новом Саду налазило се једино заступништво имитираних и маланих на стаклету ИКОНА такозваних, „ДИАФАНИЕН“, које је продавао Фрања Мудрох у 1000 разних слика, у својој радњи разноврсног посуђа смештеној у новој згради Базара на Главној пијаци.

ФРАЊА МУДРОХ У НОВОМЕ САДУ главна пијаци, у новом зданију „БАЗАР“, српске црквене општине. Препоручује своје богато сортирано стовариште сваковрсног стакленог, порцеланског, каменог, емајлираног, ливеног и блеханог КУХИЊСКОГ ПОСУЂА као и из првих и најбољих фабрика РАЗНИХ ЛАМПИ за стол, вешање и лустере. даље има велики избор разне сорте ОГЛЕДАЛА, ноћних лампи, разних таџни од дрвета, алпака, никла и лима (блеха), разних декорација за стол како при обедима, тако и за кафу и чај. СЕРВИЗА ЗА

---

³⁹³ Орао (1889)

³⁹⁴ Застава (1903)

ПРАЊЕ од најфинијих порцеланских мајолинских, ливених и бронзираних. ПРАВИХ БЕРНДОРФСКИХ ножева, виљушака и кашика од паквона, алпала и алпака-сребра. НАЈВЕЋИ ИЗБОР ЧАША И ФЛАША разне величине за воду, вино, ликер и пиво као и за ЦЕЛОКУПНО УРЕЂЕЊЕ кућвно, кухињско, гостионичарско и кафанско. Цене су најјефтиније а послуга најсолиднија ЈЕДИНО ЗАСТУПНИШТВО ПАТЕНТИРАНЕ ХЕРМАНОВЕ БЛИСТАЈУЋЕ ЛАМПЕ која замењује својом сјајном светлошћу со 105 свећа, и која је по свуда између свију осталих лампи, па и гаса најбоље примљена. Цена је као и у фабрици. ЈЕДИНО ЗАСТУПНИШТВО имитираних и маланих на стаклету ИКОНА тако званих „ДИАФАНИЕН“ у 1000 разних слика, које су врло пробитачне за црквена врата и прозоре, као и за украс предсобља у приватним кућама. Све по фабричној цени. Мустре стоје свакоме на преглед.³⁹⁵ (сл. 285)

Светозар Миловановић, произвођач и трговац црквеним утварима са радњом у Дунавској улици у Новом Саду, оглашава се и нуди своје производе у Орлу 1896. године. Он поред понуде свештеничких одежди, барјака, неба, литија, плаштаница, крстова, кандила, чирака, рипида и другог, препоручује себе као кројача цивилне и војне одеће:

СВЕТОЗАР МИЛОВАНОВИЋ СВЕШТЕНО-ЦРКВЕНОГ ОДЕЈАНИЈА (утвари) свештеничког, војеног и цивилног о дела кројач У НОВОМ САДУ ДУНАВСКА УЛИЦА Препоручује своје богато снабдевено стовариште ГОТОВИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ као: ОДЕЖДА, БАРЈАКА, ЛИТИЈА, НЕБА, налоња, стихара, плаштаница, полијелеја, РУЧНИ КРСТОВА, ЧИРАКА, КАДИОНИЦА, КАНДИЛА, РИПИДА и све што у ту струку спада, као и предизложени предмети могу се у свако доба добити. Примају се такођер наручбине са богатом израдом на тако зване литије, неба, барјаке, одежде, налоње, завесе, и т.д. – Наручбине одправљају се најтачније. Примају се и старе одежде, барјаци, неба и литије ради обнове. Јесам са особитим поштовањем, Светозар Миловановић.³⁹⁶ (сл. 286)

У Путовођи кроз Нови Сад, 1903. године, сазнајемо да је Миловановићева радња на новој адреси – на Главној пијаци у згради гостионице *Јелисавете*:

---

³⁹⁵ *Орао* (1891)

³⁹⁶ *Орао* (1896)

СВЕТОЗАР МИЛОВАНОВИЋ КРОЈАЧ ЦЕЛОКУПНОГ ЦРКВЕНОГ ОДЕЈАНИЈА, СВЕШТЕНИЧКОГ И ЦИВИЛНОГ ОДЕЛА У Новоме Саду, на главној пијаци у кући гостионице „Јелисавете“. Богат избор сваковрсних штофова из првих фабрика. вештак у кроју, фазони и елеганција. препоручује славним српским цркв, општинама СВОЈЕ БОГАТО СТОВАРИШТЕ АТЛАС-САТЕНА, за свештеничке хаљине дубла, первиена, доскина, готових свештеничких одежда са припадајућим дарцима, плаштаница, барјака, свилених и вунених ђаконских и ђачких стихара, неба, завеса, пјатохљебница, кандила, рипида и чирака, целиваћих икона, ћивота, појасева, камилавки и панакамилавки, ћелепуша и шешира тако исто наруџбине свештеничких реверенада. Све се ово може добити у великом избору, а на захтевање славних црквених општина шаљем и на углед мустре бесплатно. Наружбина се тачно израђује.³⁹⁷

Петар Николић, познати загребачки трговац историјским сликама, иконама, намештајем, сатовима, шиваћим машинама и другим потрештинама, успешно је пословао на крају 19. и почетку 20. века и често се оглашавао у тадашњој штампи. Он је био главни произвођач и дистрибутер олеографија са темама из српске историје које су биле веома популарне и тражене међу српским становништвом тог доба. Никола Ивковић, и бројни други трговци сличном робом, снабдевали су се код Петра Николића штампаним историјским сликама које су потом нудили на продају у својим трговинама. У илустрованим каталозима трговина, радионица и књижара често су у понуди слике: *Свети Сава благосиља Српчад*; *Херцеговачко робље*; *Босански бегунци*; *Прелаз код Брода 1878.*; *Игра са ханџарима Паје Јовановића*; *Рањени Црногорац*; *Деда и унук*; *Песник Гундулић*, *Цар Душан и вила*; *Сан Краљевића Марка*; *Бранко Радичевић и вила*; *Цар Лазар са породицом*; *Југ Богдан и девет Југовића* и *Косовка дјевојка*. У Ивковићевој заоставштини у Музеју града Новог Сада сачувано је неколико илустрованих каталога фабричког стоваришта Петра Николића. (сл. 287)

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ НАЈВЕЋЕ ФАБРИЧКО СТОВАРИШТЕ СЛИКА, ИКОНА, ОКВИРА, ОГЛЕДАЛА, СВАКЕ ВРСТИ САТОВА ЗА ЗИД И ЦЕП, ШИВАЋИХ МАШИНА, КИНА СРЕБРА, СТОЛИЦА ИЗ СВИНУТОГА ДРВА,

---

³⁹⁷ Путовођа кроз Нови Сад (1903)

ГВОЗДЕНОГА И ДРВЕНОГА ПОКУЋСТВА И Т. Д. Препоручује сваке врсти и величине олојном бојом штампаних а нарочито мојом накладом помножене народне и хисторијске слике као Св. Саво благосиља Српчад; Херцеговачко робље; Босански бјегунци; Прелаз код Брода 1878.; Игра са ханџари од П. Јовановића; Рањеног Црногорца; Дједа и унука; Пјесника Гундулића, као и руком рађене на платну српске слике: Цар Душан и вила; Сан Краљевића Марка; Бранко Радичевић и вила; Цар Лазар са породицом; Југ Богдан и 9 Југовића; Косовка дјевојка и т. д. СВЕТИХ ИКОНА руком рађени на платну сваке израде и величине, цјеливаћих икона на лиму, а израђују се и цијели иконостаси за цркве. ЦРКВЕНЕ УТВАРИ од кина сребра посребренога са 1/5 чистога сребра. ЦИЈЕНЕ су најумјереније, а плаћање се олакхођује мјесечном одплатом. ЦИЈЕНИЦИ СЕ ШАЉУ НА ЗАХТЈЕВ БЕЗПЛАТНО И ФРАНКО.³⁹⁸

Поједини огласи Петра Николића односили су се искључиво на кућни мобилијар и друге предмете и машине које је држао у понуди своје трговине у Загребу:

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ препоручује и шаље бесплатно на захтјев свој богато илустровани цјеник сљедеће робе: ПОКУЋСТВА (Möbel) ДРВЕНО ПОЛИТИРАНОГ и покућства гвозденог, подпуне спаваће собе, собе за благоваонице и салоне, спаваћих дивана, отомана, гвоздених и тапетираних мадраца за кревете итд. Покућства из свинутог дрвета столица, канабета итд. огледала белгијског фабриката, брушена стакла у позлаћених и дрвених оквирних за грађанске собе и салоне. Огледала за тоалету. Слика хисторичких из српског народног живота, светих икона за куће и цркве и израђује цијеле иконостасе. Ура нихалица (Regulator) и будилница (Wecker), ура за џеп, за господу и госпође од злата, сребра, руске туле и никла, уз 2-годишње јемство. Златних и сребрних ланаца за господу и госпође. Шиваћих стројева (Nähmaschinen) од система Сингер, Хове, Велер и Вилсон, Хумболд и најновијих са округлим чунком (Ringschiff), енглески фабрикат уз 5-огодишње јамство. Колица за дјецу, столица за дјецу, гвоздених кревета и мадраца за дјецу. Једала (Essbestecke) од кина-сребра, које је правим и чистим сребром посребрено. Сва је роба бирана и најбоље врсте уз гаранцију. Цијена је умјерена и стална. Роба се продаје за готов

---

³⁹⁸ Орао (1893)

новац и по договору на мјесечну отплату. Цијенике и пропрачуне шаље бадава и франко Петар Николић, Загреб, Илица бр. 7, 1. кат.³⁹⁹ (сл. 288)

У новинским огласима *Орла* и *Српског Сиона*, са краја 19. и почетка 20. века, рекламирали су своје радионице и произвођачи црквених звона. Из огласа сазнајемо да су се тим послом бавили Фридрих Хениг из Арада, Антон Новотни из Фабрике (Темишвар) и синови Ђорђа пл. Боте у Вршцу.

Фридрих Хенинг из Арада у *Српском Сиону*, 1894. године, нуди своја патент-звона која не могу да пукну, а звуче лепше и крећу се лакше:

*ЗВОНОЛИВНИЦА ФРИДРИХА ХЕНИГА У АРАДУ Препоручујем се црквеним општинама и сл. управама манастирским своја у више прилика медаљама одликована и ц. кр. повлашћена патент-звона која су много јача и лепшег звука од осталих звона. – Готовим гвоздене покретне круне, помоћу којих може се и највеће звоно лако кретати, а тим је начином звоно сачувано од сваких неприлика, а особито наглашујем, да моје патент-звоно не може да пукне. – Даље, зготовљавам гвоздене постаменте за звона. – Примам и стара звона, т. ј. пукнута, да их преливам у нова по врло умереној цени са гаранцијом. Harang- és ércsozöntóde szivattyú Gyár Jfj. Höning Frigyes, Arad.*⁴⁰⁰ (сл. 290)

У *Српском Сиону* 1902. године Антон Новотни из Фабрике (Темишвар) подробно описује понуду своје звоноливнице:

ЗВОНОЛИВНИЦА И ФАБРИКА ГВОЗДЕНИХ КОЗА ЗА ЗВОНА АНТОНА НОВОТНИЈА У ТЕМИШВАРУ, ФАБРИЦИ препоручује се – са гаранцијом на више година – за израду нових звона и за преливање пукнутих звона у свакој величини, каои за целокупно хармонично удешено звоњење, провиђено са круном од кованог гвожђа, тако удешеном, да се звона по вољи и лако могу кретати, ако би се на једном месту излупало, чиме се звона сачувају да не пукну. Особито препоручујем од мене изнађена и много пута одликована патентирана са отвореним одушкама провиђена звона, која су у горњем делу – као виолина – са отвором у виду фигуре .. провиђена и зато имају дуготрајнији, снажнији и дубљи звук, него звона по старој системи прављена, тако да се овако једно

---

³⁹⁹ *Орао* (1896)

⁴⁰⁰ *Српски Сион* (1894)

патентирано твоно од 327 килограма изједначује са звуком других по старој системи ливених звона од 408 килограма. Даље препоручујем козе за звона од кованог гвожђа, у тороњу слободно стојеће; звона или шоље за сатове од метала; прављење старих звона са крунама од кованог гвожђа. – Звона у тежини од 300 килогр. на ниже има увек готових на стоваришту. Илустровани ценовници и прорачуно трошка бесплатно и франко. На миленајској земаљској изложби у Будимпешти 1896. награђена са великом миленајском медаљом.⁴⁰¹ (сл. 289)

Звоноливница синова Ђорђа пл. Боте у Вршцу рекламира се у Орлу, 1892. године, као српска звоноливница, где се наводи да звона израђују по старом и новом систему, те да поправљају стара звона која су пукла:

*У СРПСКОЈ ЗВОНОЛИВНИЦИ ЂОРЂА пл. БОТЕ СИНОВА У ВРШЦУ, израђују се, по најновијој и старој системи, са гвозденим и дрвеним крунама хармонично удешена звона, по најумеренијој цени, са гаранцијом на више година. Такођер прима горња фирма стара, пукнута звона на преливање са исплатом на више година. Звона у тежини од 25 – 100 килограма тежине могу се на стоваришту увек готових добити. А мустре ливених звона, као и фотографије оригинала, шаљемо свима на захтев бесплатно. Поруџбине израђујемо брзо и тачно. С поштовањем ЂОРЂА пл. БОТЕ СИНОВИ ЗВОНОЛИВЦИ.*⁴⁰² (сл. 291)

У Орлу из 1889. године звоноливница синова Ђорђа пл. Боте у Вршцу нуди гаранцију за свој рад, могућност отплате у ратама, те замењују стара звона са новима уз доплату:

*ЗВОНА по новој и старој системи. са гвозденим и дрвеним крунама од најфинијег метала са гаранцијом на више година израђује звоноливница ЂОРЂА пл. БОТЕ синова у ВРШЦУ брзо и тачно. Стара звона примамо у промену за нова, са доплатом малом. Оне опитине, које нису у стању одма платити, примамо се израдити на исплату у ратама. На захтевање шаљемо мустре ливених звона бесплатно. Ђорђа пл. Боте синови. звоноливци у Вршцу.*⁴⁰³ (сл. 292)

---

⁴⁰¹ Српски Сион (1902)

⁴⁰² Орао (1892)

⁴⁰³ Орао (1889)

Произвођачи сатова за црквене звонике такође су се рекламирали у тадашњој српској штампи. Своју творницу држао је П. Ђ. Пантелић у Земуну, који се огласио у *Српском Сиону* 1894. године:

ТВОРНИЦА ВЕЛИКИХ САТОВА П. Ђ. ПАНТЕЛИЋА У ЗЕМУНУ. НОВЕ ТОРОЊСКЕ САТОВЕ израђује за цркве, школе, магистрате и све јавне зграде по најновијој конструкцији (Drathseil &Stiftengang) и умереној цени, прима старе на оправку и реконструкцију. Предрачун шаље на захтевање бесплатно. Сиромашнијим општинама даје на отплату.⁴⁰⁴ (сл. 293)

Књижар Глиша Лазаревић, отворио је у Новом Саду, у кући знаменитог новосадског књижара Луке Јоцића, нову књижарницу у којој је нудио, између осталог, и разноврсне слике и иконе по православном српском стилу:

НОВА КЊИЖАРНИЦА Глише Л. Лазаревића у Новом Саду, дунавска улица број 5. у кући госп. Луке Јоцића Препоручује своје велико стовариште карата разгледница (анзихтскарата) најновије израде, разноврсних слика и светих икона по правосл. срп. стилу, школских учила и књига свију наклада, писаћег прибора као и материјала, најновијих књига разноврсних, као и антикварних и остале књижарске робе. Цене најсолидније. Послуга брза и тачна.⁴⁰⁵ (сл. 294)

Чувена књижара Браће М. Поповић у огласу из 1903. године објављеном у *Путовођи кроз Нови Сад* нуди, осим књига и школских учила, иконе на хартији, лиму и платну, историјске и друге слике, али и црквене утвари, одежде, барјаке и литије:

Одликвана од Њ. Кр. Височанства КНЕЗА НИКОЛЕ I. златном медаљом за заслуге и ревносно ширење српских књига (1875.) – (1902.) Највећа издавачка књижарница и штампарија у Српству БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА У НОВОМ САДУ препоручује са својега богатог стоваришта: разне забавне и поучне књиге – за старо и младо, календаре својег и страног издања; светле иконе на хартији, лиму и платну, масном бојом руком рађене са спунтеним ценама; историјске и друге световне слике и фотографије; црквене утвари, свештеничка одјејанија, црквене

---

⁴⁰⁴ *Српски Сион* (1894)

⁴⁰⁵ *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

литује и барјаке. Наши главни списак, у којем има преко 1800 дела разних поучних и забавних, као и музикалија на којима дајемо 50%, шаљемо сваком на захтевање бадава и о наирм трошку. Највећа и модерно удешена штампарија – са најновијим машинама израђује најбоље, најкусније, најбрже и најјефтиније све послове штампарске: разна дела, била она ма у којем језику, даље најфиније акцидент-послове са разним модерним и најновијим словима: ценовнике, јеловнике, објаве (циркуларе), разне табеле, биланце, рачуне, уложне, штедне и друге књижице – забавне, посетне, заручне, венчане и друге карте – плакате, посмртне објаве и т. д. и т. д. Све по ценама нај јефтинијим – а у изради по захтевању и у разним бојама.⁴⁰⁶ (сл. 295)

Један од Ивковићевих конкурената био је и његов брат Милан. Из огласа Милана Ивковића објављеног у публикацији *Путовођа кроз Нови Сад*, 1903. године, сазнајемо о делатности радионице српско-православних црквених утвари:

Творница свих српско-православних црквених утвари МИЛАНА ИВКОВИЋА У НОВОМЕ САДУ (Ujvidék), ћошак Главне и Дунавске улице. На знање! Част ми је сл. српско-правосл. цркв. општинама, преч. г. г. свештеницима и српској публици учтиво на знање дати, да сам своју творницу срп.-православ. црквених утвари знатно проширио, те примера ради наводим овде поједине артикле и цене, као: Одежде светле од круна 40, 60, 70, 80, 100, 150, 200, 300, 400, 500 и т. д. Одежде црне од круна 40, 50, 60, 80, 100 и 200.-

Барјака (литуја) од круна 40, 50, 60, 70, 80, 100, 150, 200, 300, 400, 500, 600 и т.д. Црквених неба од кадифе (свиленог сомота) без везених слова од кр. 200, 300, 400, извезених златним словима од кр. 500, 600, 700, 800, до К 1500 и Полијелеја (лустера) од круна 40, 60, 80, 100, 150, 200, 300, 400, 600 и т. д. Свећњака за часну трапезу од кина-сребра или од жутог метала, ком од К 10, 15, 20, 30, 40. – Свећњака од кованог гвозђа пред олтар, висине 150 цм. у дивот изради, ком. од К 60, 70, 80, 100. – Црквених кадioniца од 20 до 60 К од кина-сребра. – Црквених кандила од 12 до 60 К од кина-сребра. – Светих правосл. икона по строго правосл. типу све масном бојом и руком израђене од 12, 16, 24 К. Осим горе наведених и

---

⁴⁰⁶ *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

све друге црквене утвари израђујем. Даље г. г. свештеницима шешира, камилавки, ћелепуша и појасева.

На захтевање п. н. муштерија шаљем нацрте, мустре, прорачуне и ценовнике бесплатно и франко. Главна ми је задаћа, да – као Србин – усредсредсређеним радом, савесном и поштенном изградом, а уз цене сразмерно најјефтиније себи и творници својој извојујем највеће поверење и наклоност код српскога народа, а да сам тежњу ову своју за кратко време свога опстанка и постигао, сведоче многе поруџбине из најдаљих крајева где Срби живе, као: из Далмације, Босне и Херцеговине, Старе Србије, Црне Горе и чак из Америке.

Пошто идем за тим, да Србима дадем прилике, како би до правих српско-православних утвари и до лепих и уметничких, по типу православног израђених св. икона доћи могли, то се, - као Србин – надам, да је ближи брат брату и свој своме, с тога молим како своје старе, тако исто и нове муштерије, да ме својим поруџбинама обилато потпомогну, а ја ћу се потрудити, да то поверење, поклоњеном ми, верно и тачно и у будуће одржим.⁴⁰⁷ (сл. 32)

У Вршцу је деловала Прва српска цртачко-везиљачка радионица Милана Петка – Павловића у којој су се израђивале црквене утвари од текстила. Радионица се оглашавала у Забавнику Српске Везиље (1904):

Најлепши и најбогоугоднији поклон светој цркви је барјак или литија који се од вуненог, полусвиленог, или чисто свиленог материјала израђује, са лепим строго православним сликама. Цене су почевши од 40 круна по комаду на више. Израђује прва српска цртачко-везиљачка радионица Милана Петка – Павловића. У Вршцу – Werschetz. Израђује и све друге за цркву потребне ствари.⁴⁰⁸

У Београду је било активно више радионица за производњу црквених утвари и златара који су својим производима снабдевали храмове. Најпознатија била је Прва српска Трговачко занатлијска кућа за све црквене утвари и одјејања В. Марковића и И. Павловића (W. Markovits & Pavlovits; Markovits, Pavlowits & Co. Belgrad; Марковић, Павловић и Друг - Београд). Фирма је основана 1884. године, а десет година касније Лукијан Богдановић је похвалио њихове производе

---

⁴⁰⁷ Путовођа кроз Нови Сад (1903).

⁴⁰⁸ Забавник Српске Везиље, Српска Везиља, год. II, бр. 12, Вршац, децембар 1904.

и препоручио их у *Српском Сиону*.⁴⁰⁹ О делатности трговине В. Марковића и И. Павловића из Београда писао је Угљеша Рајчевић на основу истражене архивске грађе Црквеног одељења Министарства просвете Србије и штампе тога времена.⁴¹⁰ Бројни су се уметници жалили Министарству просвете Србије на активности ове фирме, због чије су конкурентности у ниским ценама за извођење послова тешко долазили до ангажмана. Из сачуване преписке, судских спорова и трговачких понуда фирме В. Марковића и И. Павловића, сазнајемо да су њихови трговачки агенти на терену по Србији учествовали на лицитацијама и уговарали послове за израду иконостаса, живописа или набавку црквених утвари и одежди. Витомир Марковић и Иван Павловић су увозили текстил и готове утвари из Русије и Аустрије, те их даље препродавали. За израду иконостаса и икона најчешће су ангажовали анонимне сликаре-аматере и занатлије, за ниску цену, па уметнички дOMET њихових иконостаса није био на високом нивоу. Сматра се да је поменута фирма начинила иконостасе за 25 храмова у тадашњој Србији.⁴¹¹

Због тога што су увозили иконе из иностранства, посебно са Запада, које нису биле у складу са православним канонима, фирма В. Марковића и И. Павловића није имала наклоност црквене јерархије. Због сличних појава, Архијерејски сабор је, 1905. године, увео цензуру на увоз икона у Србију. На београдској царинарници двојица свештеника су прегледали иконе донесене из иностранства и, уколико су одговарале православном духу, оверавали их црквеним печатом са натписом *Одобрава Краљевска Српска Митрополија*.⁴¹²

Током друге половине 19. века у Београду је био активан златар Јован Николић, који је својим радовима снабдео многе храмове тадашње Србије.⁴¹³ Рођен у Сремској Митровици око 1814. године, образовао се у Војводини, стекао

---

⁴⁰⁹ Богдановић, Л., Где да купујемо св. иконе, црквене утвари и сасуде?, *Српски Сион*, бр. 28, Издање и штампа Српске Манастирске штампарије у Новом Саду, Нови Сад 1894, 435-437.

⁴¹⁰ Рајчевић, Угљеша, О фирми Витомира Марковића и Ивана Павловића из Београда, *Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе Србије*, XXIV, Београд 1992, 287 – 290. Фирма је основана 1884. године у Београду, са седиштем у Дубровачкој у лици број 10, преко пута Саборног храма.

⁴¹¹ Рајчевић, Угљеша, О фирми Витомира Марковића и Ивана Павловића из Београда, 293.

⁴¹² Рајчевић, Угљеша, О фирми Витомира Марковића и Ивана Павловића из Београда, 293.

⁴¹³ Вујовић, Бранко, Прилог познавању српског златарства XIX века, *Зборник Музеја примењене уметности*, 12, Београд 1968, 113 – 120; Вујовић, Бранко, *Уметност обновљене Србије 1796 – 1848*, Просвета - Републички завод за заштиту споменика културе - Младинска књига, Београд - Љубљана 1986, 371; Даутовић, Вук, Златар Јован Николић, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, 40, Матица српска, Нови Сад 2012, 173 – 194.

занимање *обделаватеља злата*, и у Београд дошао 1850. године, као зрео човек и формиран мајстор. Црквене утвари и друге предмете производио је серијски, према нацртима декоратера, ливењем из калупа и пресовањем, а потом их је дорађивао, цизелирао и гравирао. На тај начин је био у могућности да произведе далеко већи број предмета за којима је потражња све више расла. Познато је да је његов савременик и повремени сарадник на пословима био београдски златар Никола Стојић.⁴¹⁴

У заоставштини *управитеља двора књажеског Анастаса Јовановића* (1817 – 1899) цртача, графичара, фотографа и декоратера, сачувано је мношво цртежа и скица за израду различитих предмета примењене уметности. Осим скица за израду ордења, прибора за јело и посуђа, налазимо и оне за израду црквених одежди, сасуда, рипида, крстова и другог.⁴¹⁵ Јовановић је у *Србским новинама* 31. маја 1858. године, рекламирао своју радионицу у Бечу у којој је било могуће наручити црквене утвари.⁴¹⁶

---

⁴¹⁴ Даутовић, Вук, Златар Јован Николић, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, 40, 183 – 184.

⁴¹⁵ Хан, Верена, *Значај Анастаса Јовановића за развој српске примењене уметности XIX века*, *Зборник Музеја примењених уметности*, 12, Београд 1968, 29 – 65; Вујовић, Бранко, *Уметност обновљене Србије 1796 – 1848*, 346 – 347; 402 – 403.

⁴¹⁶ Вујовић, Бранко, *Уметност обновљене Србије 1796 – 1848*, 345.

VII ZAKЉUЧNA RAZMATRAЊA

Проучавање делатности радионице и трговине црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, основане у последњој деценији 19. века (око 1897. године), значајно је за сагледавање визуелне културе код Срба на размеђи 19. и 20. века. Никола Ивковић (Сомбор, 1874 – Нови Сад, 1952) власник специјализоване трговине и радионице за израду богослужбених предмета, икона и одежде, био је један од најпознатијих трговаца таквом робом код Срба на широкој територији Балкана, па и у Америци. Своју производњу и трговину је започео уз подршку старијег брата Ђорђа – чувеног новосадског штампара, књижара и издавача, који је у младости радио као трговачки путник и развио многобројне пословне контакте широм Европе. Врло брзо је Никола наставио да води трговину самостално и са великим успехом.

Проучавање и анализа делатности Николе Ивковића заснована је на архивској грађи и пословној документацији његове радионице и трговине која се чува у Музеју града Новог Сада. Поред рачунских књига и других пословних докумената, које су Никола Ивковић и наследници педантно и предано водили од оснивања до затварања радионице и трговине, његову заоставштину у Музеју чини и велики број цртежа – идејних и готових решења за израду иконостаса и другог црквеног мобилијара, страни и домаћи илустровани ценовници и каталози произвођача и трговаца робом какву је Ивковић имао у понуди своје трговине, као и велики број текстилних узорака – мустри, неколико произвођача текстила и украсних трака код којих се снабдевао. Колико нам је познато, реч је о јединој сачуваној пословној документацији такве врсте код нас. Обимна Ивковићева заоставштина уређена је хронолошки, вођена је на неколико нивоа, а судећи по великом обиму и уредном датирању, сачувана је готово у целости те представља изузетан извор. Садржи књиге са евидентираним поруџбинама купаца, књиге расхода, белешке са мерама свештених лица за које су шивене одежде, регистре са рачунима многобројних бечких, берлинских, лионских, московских, Санкт-петербуршких, новосадских и других трговина код којих се Никола Ивковић снабдевао богослужбеним предметима, иконама, метражом за одежде и друге црквене потребе. Осим тога, сазнања о Ивковићевој радионици и трговини

заснована су на истраживању архивске грађе у Архиву Војводине, Историјском архиву града Новог Сада, Рукописном одељењу Матице српске, као и документарне грађе и предмета у збиркама Музеја Војводине и дела периодике у Библиотеци Матице српске.

Радионица и трговина богослужбених предмета и одежди Николе Ивковића налазила се у Дунавској улици у Новом Саду. У то време у Новом Саду је било активно много трговаца, занатлија и произвођача сличне робе, који су подмиривали велике потребе српског православног становништва и црквене јерархије. Серијски, масовно произвођени богослужбени предмети продавани су у специјализованим продавницама, али и у књижарама. У Дунавској улици било је више конкурентних радионица и трговина са истим асортиманом: *Хришћанско-позлатарски атеље за српску православну уметност* Лудвига Тауша; радионица Милутина Соколовића, кројача *свештено-црквеног одејанија, свештеничког, војеног цивилног одела; Искључиво прва творница свих српских утвари у Новом Саду* Луке К. Алексијевића; *Творница свих српско-православних црквених утвари* Милана Ивковића; кројачке радње богослужбених одежди Светозара Миловановића и Стеве Писаревића. У поменутих радионицама и трговинама, осим богослужбених одежди и предмета од текстила, могле су се купити иконе, полијелеји, ручни крстови, чираци, кадионице, кандила, рипиде и друго. Јован Рехницер је сликао иконе за иконостасе и црквене барјаке у атељеу у Лебарској улици број 6. Свештеничка одела је израђивао кројач Андрија Балашић у својој радњи у Ћурчијској улици број 27. Мита Томић је имао позлатарску радионицу у Ћурчијској улици број 3. Свештеничке шешире производио је и продавао Петар Маркуш у својој радњи на Главној пијаци, а Г. Георгијевић је у сопственој кући, на Главној пијаци број 7, такође производио и продавао богослужбене предмете.

Многи књижари и издавачи су продавали иконе, а поједини су у својој понуди имали и друге предмете неопходне за богослужење. У књижари Арсе Пајевића, осим школских, богослужбених и других књига, могле су се купити и иконе сликане на платну за цркве и домове и руске иконе на хартији. Чувена књижара Браће М. Поповић у понуди је имала, осим књига и школских учила, иконе на хартији, лиму и платну, историјске и друге слике, црквене утвари,

---

одежде, барјаке и литије. У књижари Луке Јоцића продаване су иконе и историјске слике на платну и хартији, а временом је понуда проширена на израду читавих иконостаса, њихово позлаћивање, окивање књига и израду одежди. У књижарници Глише Л. Лазаревића, између осталог, могле су се набавити слике и иконе *по православном српском стилу*.

У оближњим градовима такође су деловали многобројни произвођачи и трговци богослужбеним предметима. Један од најпознатијих био је Петар Николић, загребачки трговац историјским сликама, иконама, намештајем, сатовима, шиваћим машинама и другим кућним потрепштинама. Био је највећи произвођач и дистрибутер олеографија са темама из српске историје које су биле веома популарне и тражене међу српским становништвом тог доба. Код њега су се снабдевали Никола Ивковић и други трговци штампаним историјским сликама, које су потом препродавали у својим трговинама. У Београду је била најпознатија *Прва српска Трговачко занатлијска кућа за све црквене утвари и одјејања* В. Марковића и И. Павловића, основана 1884. године. *Нову творницу и стовариште свих српско-црквених утвари* држао је Мита Перинац у Панчеву, почетком 20. века. У том периоду у Вршцу ради *Прва српска цртачко-везиљачка радионица Милана Петка – Павловића* у којој су израђивани богослужбени предмети од текстила, док у Великој Кикинди, Јован Радак у својој књижари, поред школских књига и учила, продаје иконе на платну и хартији, историјске слике и црквене утвари. У српској штампи, на крају 19. века, своје производе и услуге рекламирају Евген Шпаг, позлатар из Фабрике (Темишвар), Мезон Лехнер из Темишвара, *Творница црквених утвари и барјака у Будимпешти – наследника Алојзија Обербауера, Уметнички завод за црквене утвари, вештачке везове и црквено живописање Сич и Др.* са седиштем у Бечу и Будимпешти.

У поређењу са поменутима, Никола Ивковић се издвајао великом продукцијом, широким асортиманом, квалитетом, пословношћу, али и по томе што су његови производи доспевали знатно даље на територији на којој је српски народ живео у то доба. На основу тога како је водио своју трговину и радионицу црквених утвари, сазнајемо да је Никола Ивковић био изузетан организатор посла, спретан и услужан трговац, коме су купци и задовољење њихових потреба били на првом месту. Захваљујући беспрекорно успостављеном систему рада,

---

економичном вођењу фирме, бризи о сваком па и најмањем исплаћеном износу, контантној систематичности током свих година рада, Никола Ивковић је постигао успех и велики углед међу сународницима и иностраним пословним сарадницима

Рачунске књиге Николе Ивковића су извор многобројних података. Његова пословна документација уводи нас у начин живота, приватну и јавну побожност, укусе, стилове и обичаје, занатство и привреду српског грађанског друштва на размеђи векова и ванредан је извор информација о животу тог времена. На основу поруцбина сазнајемо када су и у ком обиму одређени храмови обнављани, какав је био економски статус појединих црквених општина, манастира и дародаваца. Сазнајемо о развијености саобраћајне мреже, поштанским и другим видовима комуникације тог времена.

У Ивковићевим рачунским књигама поименце је евидентирано мноштво представника клера, пароха, игумана и других чланова црквене јерархије, затим, председника и чланова црквених одбора, татора и перовођа, побожних мирјана и дародаваца, ктитора и добротовора српских цркава и разних друштава и удружења на широкој територији балканског полуострва који су се снабдевали у његовој трговини на крају 19. и током прве половине 20. века. Забележени су текстови ктиторских и донаторских записа који су били везени, исписивани или гравирани на предметима купљеним у Ивковићевој трговини.

Увидом у пословну документацију радионице и трговине Николе Ивковића сазнајемо о организацији рада и мајсторима-занатлијама које је ангажовао на изради поруцбина својих купаца. Према изворима, у Ивковићевој радионици је било запослено између 16 и 18 жена које су везле и шиле разне црквене утвари, одежде барјаче, прекриваче и друго, а радили су и мајстори специјализовани за поједине послове – столари, дрворезбари, позлатари, стаклари, гомбари, лимари, пакери, сарачи, ковачи, колари и други ангажовани у завиности од поруцбине и врсте посла. У радионици је имао неколико запослених – Добр. Радосављевића, Т. Ковачевића, Ширшингера, а имао је и шегрте – један од њих је Богдан Поповић. На терену је имао своје агенте који су нудили робу и склапали послове за његову фирму – Јовановић, Сава Бадрић, Трбојевић, Јовић, Чудић, Дјеланић, Вл. Вуковић, Војислав Бугарски и други.

Сарађивао је са тишлерима Шренбером, Исом, Курцом, Вучковићем и другим неименованима. Познато је да је сарађивао са новосадским столарима Николом Иванчевићем и Ленкејијем, током прве половине 20. века, затим, са резбаром Секељем, са златарима Митом Томићем, Крстом, Алфредом Јонсоном – новосадским позлатаром и трговцем слика и Шонбухером – загревачким златаром, сребрнарном и произвођачем црквених утвари. Чираке је куповао код Стојановића, путире код Шварцфелда, кандила код Рихарда Кајера, а повремено је ангажовао неименованог гравера. Годинама је кројач Михаљ шио одежде и поправљао мантије за Ивковићеву трговину. Након њега, дугогодишњу сарадњу Ивковић је имао са кројачем Ивићем. Према потреби, сарађивао је са новосадским књигвесцима Лучићем и Манојловићем. Код Видаковића је набављао дугмад, гајтане и бројанице, каткад је код Луке Алексијевића куповао кићанке, а код Миросављевића штоф. П. Искаловић је снимао и израђивао фотографије неба и барјака које је Ивковић користио у рекламне сврхе. Коверте и фасцикле куповао је код Ђорђа Ивковића.

Поједине богослужбене предмете и текстил набављао је у Бечу код Јулиуса Гринфелда, Јозефа и Аугуста Зака, Франца Либига, Леополда Нетела, Е. Имергута, Милера и Рајха, затим, код Хофмана Ференца из Будимпеште, у фабрици Голбештејн у Будимпешти, у фирмама Модерн Брајтнер Брештнер, Липот и Беленшток, Е. Дувиард у Лиону, код Андреаса Котиборског, В. Бахмана, Карла Гианиа, Е. Карла, Франца Хофмана, Јосефа Цана, Макса Тинтнера, Брикса и Андерса у Бечу, Виталиев и Слонова у Москви и многих других.

Међу најтраженијим производима Ивковићеве фирме, судећи по његовој пословној документацији, била су неба, барјаци, литије, одежде и остали богослужбени предмети од текстила. Највећу заслугу за то имала је добро организована везилачка радионица. Осим црквених барјака за православне храмове, израђивао их је и за католичке наручиоце. Производио је и продавао заставе за различита удружења - занатлијска, добротворна, певачка, ватрогасна, соколска, омладинска, угоститељска, добровољачка, за школе и читаонице. Међу наручиоцима су били Срби, Мађари, Словаци, Немци, а поруџбине су стизале са

читаваог Балкана – из Далмације, Славоније, Босне, Херцеговине, Угарске, Србије и Македоније.

Из донаторских записа који су везени или сликани на барјацима и литијама сазнајемо о разлозима и побудама наручилаца, а на основу врсте и скупocenости материјала закључујемо о имовном стању појединаца и црквених општина. Познато је неколико сачуваних примера црквеног тесктила насталог у Ивковићевој радионици – епископске одежде у ризници цркве Светог Благовештења у Дубровнику, надбедереник у збирци Музеја Војводине у Новом Саду и плаштаница у Саборном храму Светог Георгија у Новом Саду.

Ивковић је у својој трговини црквених утвари продавао и различите иконе – славске, за кућну употребу, и оне за практиковање личне побожности, путничке иконице, целивајуће на лиму за храмове и сликане уљем на платну за иконостасе. У понуди је имао и иконе из Русије, које је увозио преко пословних сарадника, за које је наглашавао да су израђене по православном типу. Широм тадашњег српства била је велика потражња за иконама из Русије које су уливале сигурност побожним хришћанима у њихову догматску исправност. То је била последица масовне појаве неправославних икона у свим областима и државама у којима су Срби живели на крају 19. века, што је произвело реакцију код православног свештенства, монаштва и многих мирјана у виду јавних прогласа и предузимања мера како би се таква пракса искоренила. Бројне трговине богослужбеним предметима, наглашавале су да су њихови производи израђени искључиво по правилима српске цркве и у духу православља, о чему налазимо многобројне потврде у рекламама и новинским огласима у периодици са краја 19. и почетка 20. века.

Иконе за трговину Николе Ивковића радили су мање познати сликари-занатлије, такозвани *сликари кућних икона*, који нису практиковали да се потписују на својим делима, па су нам њихова имена већином остала непозната. Међутим, из рачунских књига сазнајемо да је за Ивковићеву трговину слике и иконе радио Тома Јовановић, али за сада немамо других података о овом иконописцу. Претпостављамо да је живео и радио у Новом Саду. Знамо да је за Ивковића иконе сликао и Стојан Лазић (Сомбор, 1886 – Нови Сад, 1949),

---

аутодидакт са завршеним фирмописачким занатом, који је касније отворио сопствени сликарски атеље у Новом Саду. Од краја 19. века и током прве деценије 20. века, Ивковић је сарађивао са сликарима Едуардом и Карлом Тишер из Рајхенауа, у близини Јаблонеца у Чешкој, који су имали велику продукцију икона и слика, као и икона за барјаке и рипиде. На основу рачуна и новчаних исплата, претпостављамо да су њих двојица били сликари већег броја иконостаса насталих у Ивковићевој радионици.

Данас је познато да је у Ивковићевој радионици израђен иконостас за цркву Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века), чији се фрагменти чувају у Полимском музеју. Иконостаси храма Светог Ђорђа у Гусињу код Плава (око 1926) и Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922) очувани су у целини и налазе се у поменутим црквама. Захваљујући сачуваној колекцији цртежа, скица, идејних решења и реализованих олтарских преграда Ивковићеве радионице у Музеју града Новог Сада, сазнајемо да су у њој израђени иконостаси за цркве у Будви (1908), Брези (1935), Детроиту у Америци (1932), Бучју (1922), Босанској Дубици (1922), Горњој Томини (1929), Лепеници, Кавчу (Тиват), Краљевом Селу и за капелу државне болнице за душевне болести у Ковину.

Из илустрованих ценовника радионице и трговине црквених утвари сазнајемо да су у њој начињени цели иконостаси у: Сомбору – за капелу Светог Стефана; Сребреници; Требесињу – код Херцег Новог у Боки; Добруну – код Вишеграда у Босни; Плочама; Србу; Мекињарима – код Удбине у Лици; Трновцу; Босуту – код Сремске Митровице; Босанском Свињару; Саници – код Санског Моста; Белегишу; Ашањи – код Земуна; Петровчићу – код Земуна; Торњи; Паланци; Драгаљавцима; Комоговини; Цетињу; Бајици – код Цетиња у Црној Гори; Штрпцима – код Прњавора; Автовцу – у Херцеговини; Пљеви – код Јајца у Босни; Уштици – на Сави; Јабуковцу; Тремушњаку – код Петриње; Врбовљанима – код Окучана и Дрежници. Само иконама за иконостасе опремио је цркве у: Улогу; Лусићу; Чикагу – у Америци; Косову; Плавној; Крушчици; Крушевљанима; Миличанцима – код Ваљева; на Ластви – у Грбачу у Далмацији; Старом Мајдану. Претпостављамо да то није коначан број иконостаса израђених у Ивковићевој радионици. У његовој заоставштини у Музеју града Новог Сада чува

се збирка цртежа различитих елемената црквеног мобилијара – Христових гробова, сточића за петохлебнице, налоња, певница, архијерејских столова, турских столова и столова за мирјане, ормара и другог, који су такође израђивани у његовој радионици.

Поред израде и продаје икона, богослужбених предмета, иконостаса и осталог црквеног мобилијара, у радионици и трговини Николе Ивковића продаване су штампане репродукције портрета, пејзажа, мртвих природа и слика са темама из српске историје, попут *Бранко и вила*, *Југ Богдан и девет Југовића*, *Косовка девојка*, *Породица цара Лазара*, *Устај царе Душане* и многе друге. Исте, серијски рађене олеографије, могле су се набавити и код Луке К. Алексијевића, Луке Јоцића, Браће М. Поповића и дословно у свим новосадским књижарама, а најчешће су набављане од загребачког трговца Петра Николића. Он је откупио права за репродуковање слика *Сеоба Срба*, *Таковски устанак*, *Мачевање*, *Борба петлова* Паје Јовановића, *Херцеговачки бегунци*, *Косовка девојка*, *Весела браћа*, Уроша Предића, *Свети Сава благосиља Српчад* Ђорђа Крстића, *Рањени Црногорац* Јарослава Чермака и многе друге, па њихове штампане репродукције дистрибуирао на широкој територији књижарима и другим трговцима, ради даље продаје, остварујући знатан приход.

Веома велику популарност у српском народу имале су слике *Срби око гуслара*, *Деда и унук* и *Бранко и вила*, које су такође имале своју функцију у изградњи националне свести и политичког идентитета код Срба, а продаване су у трговини Николе Ивковића, баш као и у многим другим трговинама и књижарама на крају 19. и почетку 20. века. Масовна продукција штампаних примерака и сликане реплике поменутих композиција, готово да их је увела у сваку српску кућу, те оне стичу значај и вредност *патриотских икона*. У Ивковићевом *Илустрованом каталогу* њихова понуда се налази у поглављу *Српске народне слике*.

Потражња за ликовним представама са националном тематиком у то време била је огромна. Такве репродукције биле су веома тражене и, због њихове ниске цене, доступне широком кругу људи, па су украшавале зидове и салоне многих грађанских кућа. Свака кућа, школа, српско друштво или удружење настојало је да на зидове својих салона, учионица, парохијских домова и свечаних просторија

постави српске историјске представе, портете средњовековних владара, националних песника, књижевника и других знаменитих личности.

Попут осталих привредника, занатлија и трговаца тог времена, Никола Ивковић је своју радионицу и трговину рекламирао у тадашњој штампи. Појава све већег броја конкурентских занатских и трговачких радњи и њихово често рекламирање, изискивало је од Николе Ивковића да прати такве пропагандне активности и уложи у рекламу своје фирме, како би обратио позорност потенцијалних купаца управо на своју трговину и допринео још већем пословном успеху. У поређењу са учесталим оглашавањем других трговина, Ивковићеве огласе у локалној периодици не налазимо у великом броју. Имајући у виду да је са великим успехом пословао, изгледа да није имао потребе за посебно агресивном новинском рекламом у Угарској. Чини се да је Никола Ивковић уложио више енергије и материјалних средстава у рекламу своје радње и трговине у Славонији, Лици и Далмацији, о чему сведоче белешке о издацима у тадашњој периодици поменутих области.

У почетку једноставним, кратким огласима у новинама Ивковић препоручује услуге своје фирме, да би временом, као што је то био случај са свим врстама реклама најразличитијих радњи и производа, у пропагандне поруке почео да укључује најпре цртеже, а потом и слике и фотографије артикала из своје понуде, излога, ентеријера радње, личних портретних фотографија и различитих максима. У штампаним каталозима публикује *јавне захвале* задовољних купаца, што је све допринело већој *видљивости* његове радионице на тржишту и наглашавало утисак високе пословности и квалитета рада.

По узору на пословну праксу занатлија, привредника, трговаца и индустријалаца у централној Европи на крају 19. и почетку 20. века, Ивковић је штампао *Илустровани ценовник* своје радионице и трговине. Таква пракса је постојала у Војводини у поменутом периоду, посебно код његових конкурентата у Новом Саду. У Ивковићевој заоставштини је сачуван велики број илустрованих каталога многих фирми из Беча, Берлина, Будимпеште, Санкт Петербурга, Москве, Загреба, Новог Сада, Зрењанина, Кикинде и других градова. Из њих је црпео инспирацију и узимао идеје за дизајнерска решења својих илустрованих

ценовника, које је објављивао четири или шест пута годишње и слао их заинтересованим купцима бесплатно и на захтев.

Поред тога, посебну пажњу је посветио визуелном графичком идентитету своје трговине и радионице. Имао је меморандум, коверте и хартију за писма са својом ознаком, рачуне, наруџбенице, металне плочице за амбалажу, узорке текстила и етикете. Њихов дизајн се донекле мењао током година у тежњи ка проналажењу сугестивнијих графичких и дизајнерских решења.

Снабдевајући се у трговини Николе Ивковића иконама, сликама популарним графикама и портретима српско грађанство широм Балкана украшавало је ентеријере својих домова. На тај начин присуство предмета масовне продукције из Ивковићеве радионице и трговине утицало је на обликовање визуелног идентитета многих породица, њихове заједничке али и индивидуалне приватности појединих чланова. Набављајући богослужбене предмете код Николе Ивковића, те поклањајући их црквама и манастирима као ктитори и приложници, православни Срби су утицали на обликовање визуелног идентитета својих храмова, а самим тим и православне заједнице.

Артефакти визуелне културе су, као инструменти националне идеологије, имали истакнуто место у свим државама у којима је живео српски народ. Сећањем на догађаје из историје, увођењем њихових ликовних представа у приватне и јавне просторе истицан је национални идентитет групе становника. Таква обележја имала су обједињавајућу културну и, неминовно, политичку конотацију. На примеру пословања и делатности радионице и трговине Николе Ивковића сазнајемо о принципима изградње визуелне културе у смислу спровођења српског националног програма, јавне и приватне побожности код Срба тог периода.

Проучавање различитих видова визуелног изражавања сакралне и профане намене, њихових друштвених и идеолошких садржаја, на примеру радионице и трговине Николе Ивковића, доприноси обухватнијем тумачењу визуелне културе код Срба на крају 19. и почетку 20. века. То је доба масовне продукције предмета богослужбеног карактера, када се појављују индустријски произвођачи и трговци таквим предметима, иконама и иконостасима. Наручиоци нису захтевали да

богослужбени предмети садрже уметничке одлике, што је омогућавало контролисану серијску производњу у складу са идеолошким и богословским садржајима цркве. Масовно произвођени богослужбени предмети продавани су у специјализованим трговинама. У Ивковићевој радионици понуда и производња богослужбених предмета обликована је у складу са потребама тржишта коме су били намењени. Тржишне потребе су биле у складу са културним, верским, друштвеним и политичким потребама српског народа и његових националних тежњи. Истовремено, конкретни артефакти визуелне културе, својим присуством и постојањем, утицали су на поменуте аспекте. Током вишедеценијске делатности његове радионице и трговине црквених утвари, својом пословном активношћу Никола Ивковић је доприносио *националној ствари*, у смислу буђења националне свести и јачања духовног јединства код Срба. Као трговац, у послу се руководио принципима тржишта, тежећи ка материјалној добити. Истовремено, својим пословним и друштвеним активностима, дубоко прожет српским националним осећањем, тргујући уметничким делима и другим визуелним артефактима сакралне и профане намене на широком подручју на коме је српски народ живео, био је у прилици да допринесе националном и политичком узлету, духовној и културној интеграцији Срба.

VIII ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ

Сл. 1. Василије Ивковић

Сл. 2. Софија Ивковић

Сл. 3. Софија Ивковић са синовима

Сл. 4. Милан и Никола Ивковић
15.2.1892.

Сл. 5. Ђорђе Ивковић (1879)

Сл. 6. Ђорђе Ивковић

Сл. 7. Ђорђе и сестра Марија
Ивковић

Сл. 8. Ђорђе Ивковић

Сл. 9. Даринка Ивковић

Сл. 10. Ђорђе и Даринка Ивковић

Сл. 11. Ђорђе Ивковић, 12.9.1892.

Сл. 12. Арса Пајевић

Сл. 13. Никола Ивковић, 1. мај 1893.

Сл. 14. Запис на полеђини фотографије на сл.13.

Сл. 15. Лука Јоцић

Сл. 16. Марија Јоцић

Сл. 17. Миша Вулпе

Сл. 18. Јованка Вулпе

Сл. 19. Вера Вулпе

Сл. 20. Манигодић, на полеђини
запис: пријатељу Ђорђу Ивковићу,
16.1.1894.

Сл. 21. Мита Поповић

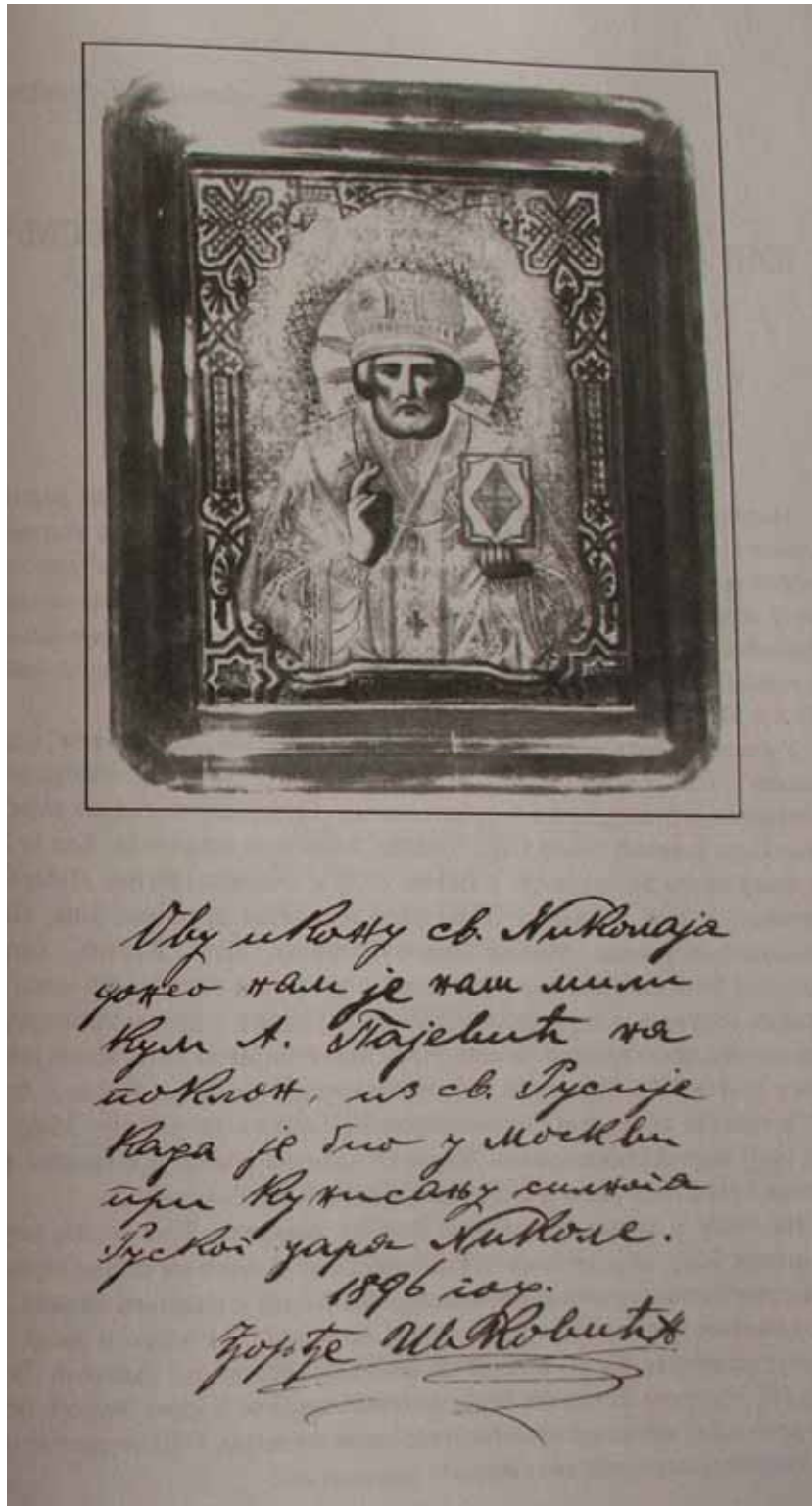
Сл. 22. Олга Поповић

Сл. 23. Јованка, кћи кума Панте
(1901)

Сл. 24. Панта Јовановић

Сл. 25. Икона Светог Николе, пореклом из Русије,
поклон Арсе Пајевића Ђорђу Ивковићу (1896).
Преузето из чланка Јонових, Петар, Династија књигољубаца: књижара Ивковића
у Новом Саду, *Српско књижарство: нови прилози*, зборник,
Прометеј, Нови Сад 2005, 133.

Накладом књижаре
А. ХАРТЛЕБЕНА У БЕЧУ.

(A. Hartleben Buchhandlung in Wien, I. Wallfischgasse 1.)

Ишло је 12 лепо израђених слика са бојног поља, које представљају :

- I. Растанак кнеза Милана.
- II. Битка код Великог Извора.
- III. Битка код Заичара.
- IV. Турци при узмицању код Невесиња.
- V. Из српског табора на Дрини.
- VI. Вој левог крила турске дивизије на Нишу.
- VII. Нападај Черкеза на један српски вод.
- VIII. Вобра код Тресџабе.
- IX. Черкези како пљачкају Кнежевац.
- X. Вој код Врбике.
- XI. Бојеви код Алексинца.
- XII. Срби нападају на турске опкопе код Алексинца.

Цена сваке литографије 35 новч.

Нарудбине поштанском упућеницом или платом у натов обављају се брзо и тачно. И поједине слике могу се добити. Нарудбине се примају и на српском језику. Препродавци добијају знатан попуст цене.

Сл. 26. Рекламни лист књижаре А. Хартлебена, Беч

PREIS-COURANT
 des
HEINRICH GERHART
 WIEN

V. Bez. Margarethen, Grüngasse N°32.

	schwarz		colorirt	
	fl.	kr.	fl.	kr.
1. Славине Милоша Обилца са Мутрџа на Бранџу				
2. Вобра Кнежевац на Косову				
3. Сурин Савиног Цара Душана				
4. Вој на Косову Цару Лазару Косачићу				
5. Милосавић Српски Судија са Милошевићем				
6. Писар са зар. руски				
7. Саван Душан са зар. српски				
8. МИРКО ВЕНКИ ВОЈВОДА ЦРНОГОРСКИ				
9. СВЕТИ САВА				

Сл. 27. Рекламни лист издавача Х. Герхарта, Беч

Сл. 28. Новинска реклама штампарије Ђорђа Ивковића,
Трговачке новине, бр. 4, 36

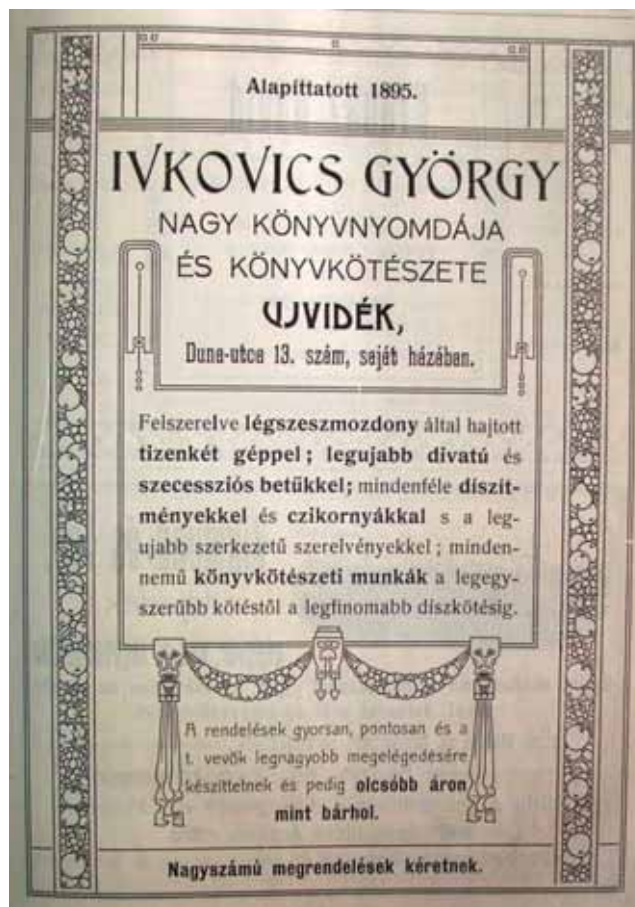

Сл. 29. Новинска реклама штампарије Ђорђа Ивковића,
Трговачке новине, бр. 8, 38.

Сл. 30. Реклама штампарије Ђорђа Ивковића, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

Сл. 31. Реклама штампарије Ђорђа Ивковића, *Ujvidéki cím-és lakjegyzék / Стисак новосадских адреса и станова / Ujvidéker Wohnungs- u. Adress-anzeiger*, kiadó Mayer Rezső (Ujvidék 1909)

Творница свих српско-православних црквених утвари
МИЛАНА ИВКОВИЋА
У НОВОМЕ САДУ (Ujvidek), ћошак Главне и Дунавске улице.

На знање! Част ми је св. српско-правосл. цркви, општинама, преч. г. г. свештеницима и српској публици учтиво на знање дати, да сам своју

творницу срп.-православ црквених утвари знатно проширио, те примера ради наводим оне поједине артикле и цене, као:

Одежде светле од круна 40, 60, 70, 80, 100, 150, 200, 300, 400, 500 и т. д.

Одежде црне од круна 40, 50, 60, 80, 100 и 200. —

Барјана (антија) од круна 40, 50, 60, 70, 80, 100, 150, 200, 300, 400, 500, 600 и т. д.

Црквених неба од кадие (свиленог сомота) без везених слова од кр. 200, 300, 400, извезених латиним словима од кр. 500, 600, 700, 800, до К 1500 и

Полијелеја (дустера) од круна 40, 60, 80, 100, 150, 200, 300, 400, 600 и т. д.

Свећњак за часну трезу од кина-сребра или од жутог метала, ком од К 10, 15, 20, 30, 40. — **Свећњак** од кованог гвозђа пред олтар, висине 150 см. у дивот варади, ком од К 60, 70, 80, 100. — **Црквених кадioniца** од 20 до 60 К од кина-сребра. — **Црквених кандила** од 12 до 60 К од кина-сребра. — **Светих правосл. икона** по строго правосл. тину све масном бојом и руком израђене од 12, 16, 24 К.

Осим горе наведених и све друге црквене утвари израђујем. Дале г. г. свештеницима шешира, камилавки, ћелепуша и појасова.

На захтевање и. и. муштерија шаљем нацрте, мустре, прорачуне и ценовнике бесплатно и франко.

Главна ми је задаћа, да — као Србин — усредсређеним радом, савесном и поштеном израдом, а уз цене саразмерно најјефтиније себи и творници својој извојујем највеће поверење и пажљивост код српскога народа, а да сам тежљу ону своју за кратко време свога опстанка и постојања сведоче многе поруџбине из најдаљих крајева где Срби живе, као: из Далмације, Босне и Херцеговине, Старе Србије, Црне Горе и чак из Америке.

Пошто идем за тим, да Србима дадем прилику, како би до правих српско-православних утвари и до лепих и уметничких, по тину православно израђених св. икона доћи могли, то се, — као Србин — надам, да је ближи брат брату и свој својем, с тога молим како своје старе, тако исто и нове муштерије, да ме својим поруџбинама обилато потпомогну, а ја ћу се потрудити, да то поверење, покљонено ми, верно и тачно и у будуће одржим.

Сл. 32. Новинска реклама Творнице свих српско-православних црквених утвари Милана Ивковића у Новоме Саду, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

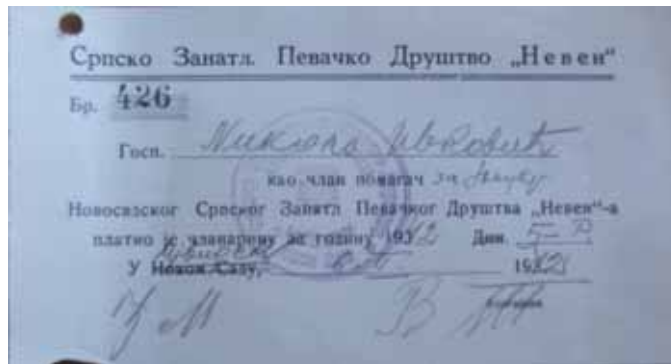
КЊИЖАРА И ПАПИРНИЦА
МИЛАНА ИВКОВИЋА НАСЛЕД.
ЂОРЂЕ ИВКОВИЋ МЛАЂИ

•••

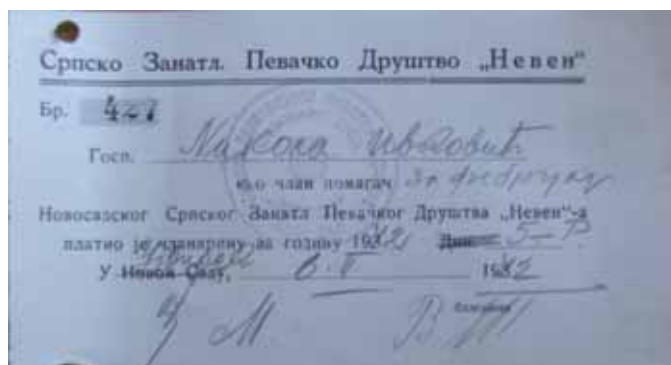
НОВИ САД

Телефон 26-16   Кр. Петра 1

Сл. 33. Новинска реклама књижаре и папирнице наследника Милана Ивковића, Ђорђа Ивковића млађег, *Шематички алманах града Новог Сада* (1935/36)

Сл. 34. Признаница за плаћену чланарину за Српско занатлијско певачко друштво *Невен* (јануар, 1942)

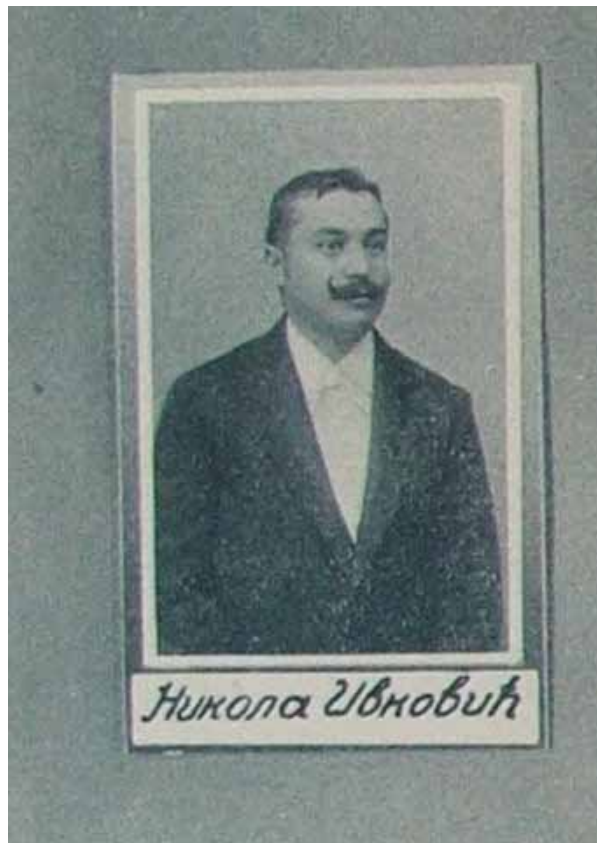

Сл. 35. Признаница за плаћену чланарину за Српско занатлијско певачко друштво *Невен* (фебруар, 1942)

Сл. 36. Рачун Трговине дечјих колица и играчака Прогрес, 6. 12. 1937.

Сл. 37. Фотографија Николе Ивковића са таблао Управног и ликвидационог одбора Болничке задруге трговачке омладине у Новом Саду (1907)

Сл. 38. Табло Управног и ликвидационог одбора Болничке задруге трговачке омладине у Новом Саду (1907)

Врњаци 5/6 1940

2	Бердан Мило Звонимир	120.-
2	" Јанко Мило	80.-
2	Курчур Мило и Звонимир	120.-
3	Бриво за 20/11	60.-
•	Бердан за бердан	80.-
1	Махајко одело	50.-
1	Бриво Бриво Мило	30.-
2	"	100.-
1	Пурпурни одело	140.-
1	Подо Мило	100.-
		860.-
Модерн 1 одело 1 тонар		90.-
2	Криваче Бачко и Бриво	220.-
•	Пурпур одело	270.-
3	Подо Мило Мило	45.-
Подо Мило		1475.-

Врњаци од 19/5 до 7/6 1940
Јанко

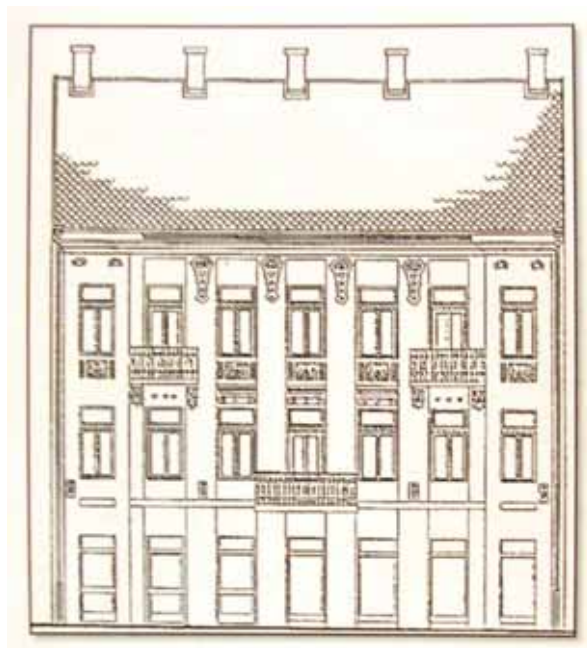
Сл. 39. Забелешка Николе Ивковића о издацима за куповину поклона са путовања у Врњце (1940)

Врњаци Врњаци 21/5/1940

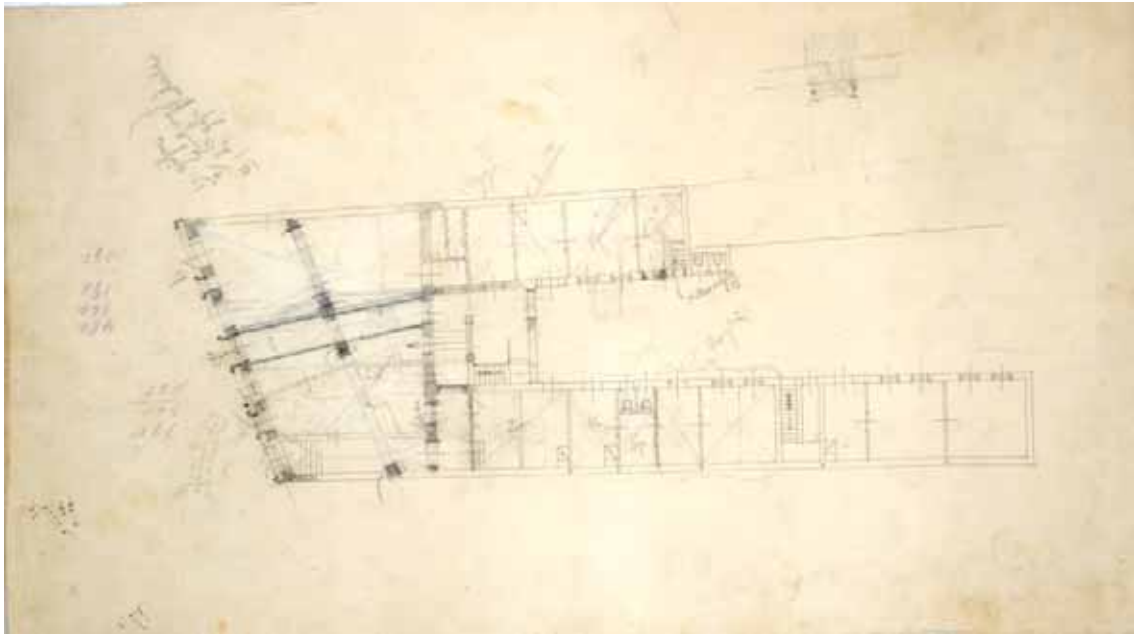
3	Бриво 5/11 12	36.-
1	" бриво	12.-
2	Бриво 7	14.-
3	Бриво 3	9.-
•	2 Бриво рече 1	16.-
2	Бриво бече 18	36.-
2	" маје 12	24.-
2	Махајко 3	6.-
17 Махајко Мило		163. Јан.

Проглашење
Бачко Војводство
Врњаци
Врњаци од 19/5 до 7/6 1940
Јанко
Ова Тражилиште за
Мило Јанко

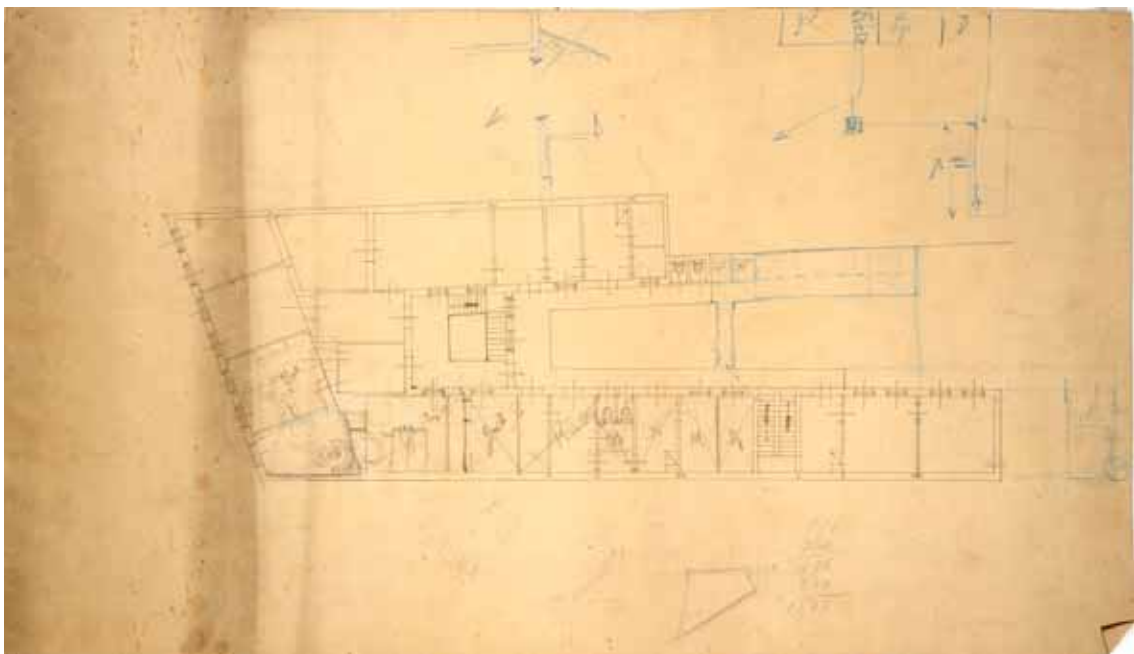
Сл. 40. Забелешка Николе Ивковића о издацима за куповину грнчарије у Врњцима (1940)

Сл. 41. Цртеж куће у Пашићевој улици, број 19, у Новом Саду, била у власништву Николе Ивковића

Сл. 42. Цртеж основе куће Николе Ивковића у Дунавској улици,
број 10, Нови Сад

Сл. 43. Цртеж основе куће Николе Ивковића у Дунавској улици,
број 10, Нови Сад

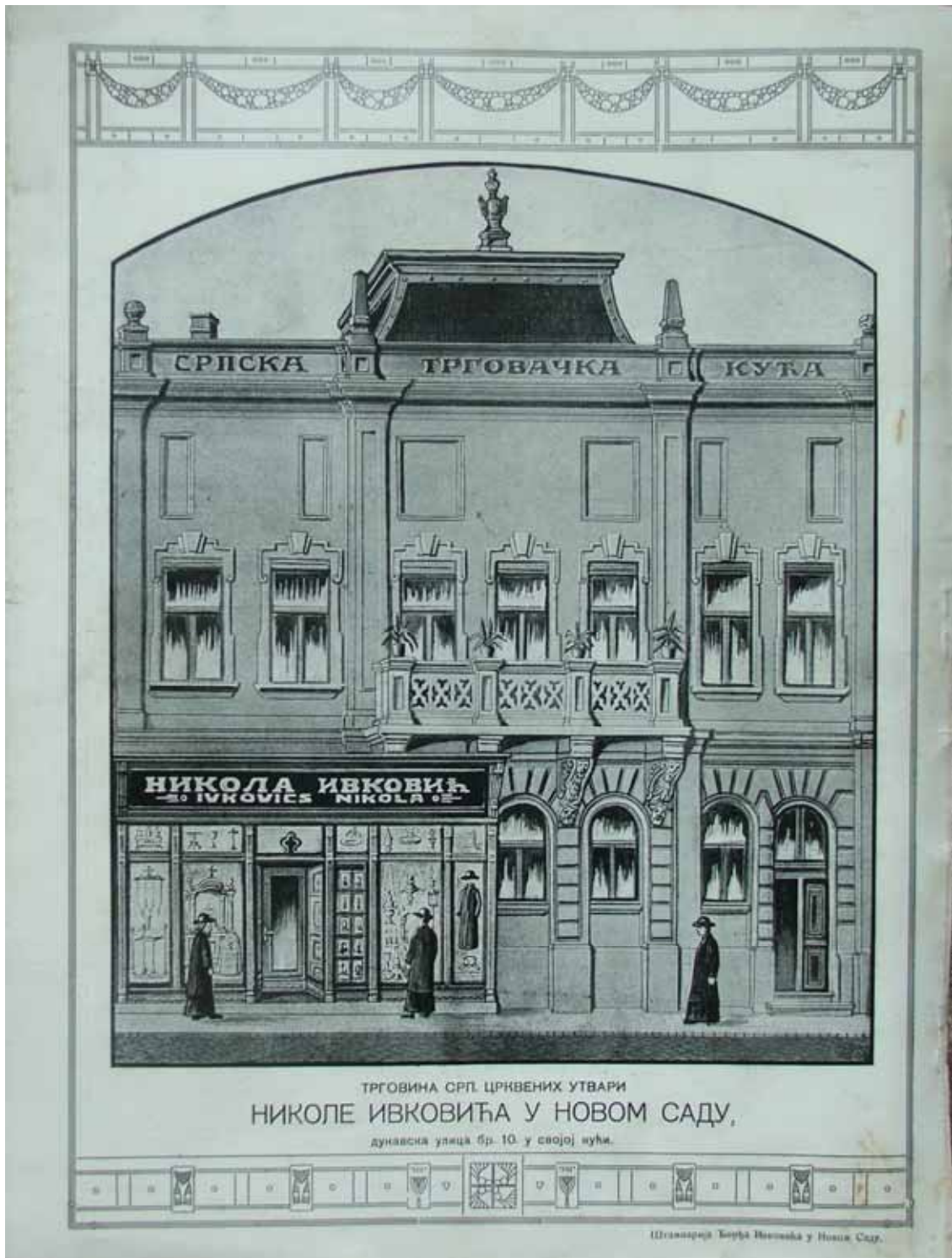

Сл. 44. Никола Ивковић, фотографија из *Илустрованог ценовника*

Сл. 45. Унутрашњост Трговине црквених утвари Николе Ивковића, Дунавска 10, Нови Сад, фотографија из *Илустрованог ценовника*

Сл. 46. Трговина Николе Ивковића у Дунавској улици, број 10, Нови Сад, репродукција на полеђини *Илустрованог ценовника*.

Сл. 47. Никола Ивковић, фотографија из *Илустрованог ценовника*

Сл. 48. Изглед излога трговине Николе Ивковића, Дунавска 10, Нови Сад, фотографија из *Илустрованог ценовника*

Сл. 49. Изглед излога трговине Николе Ивковића,
репродуковано на полеђини *Илустрованог ценовника*

Сл. 50. Илустровани ценовник Трговине срп. цркв. утвари
Николе Ивковића Нови Сад

ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК
ТРГОВИНЕ СРП. ЦРКВ. УТВАРИ

НИКОЛЕ ИВКОВИЋА
НОВИ САД
ОСНОВАНО
1865

Адреса за писма, поруке и бројаве:
Adresa za pisma, narudžbe i broјave:
БЕСПЛАТАН ПРИМЕРАК

НИКОЛА ИВКОВИЋ
NIKOŁA IVKOVIĆ
ТЕЛЕФОН: 24-43 • TELEFON: 24-43

Нови Сад, Дунавска улица број 29
Novi Sad, (Jugoslavija) Dunavska ul. 29
БЕСПЛАТАН ПРИМЕРАК

Власници: СВЕТИСЛАВ И РАДОМИР ИВКОВИЋ ••• ПРИВРЕМЕНИ ЦЕНОВНИК

Сл. 51. Илустровани ценовник Трговине срп. цркв. утвари
Николе Ивковића Нови Сад (око 1930 - 1940)

Сл. 52. Илустровани ценовник Трговине срп. цркв. утвари
Николе Ивковића Нови Сад

Сл. 53. Илустровани ценовник Трговине срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, детаљ

Сл. 54. Илустровани ценовник Трговине срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду, детаљ

Српске народне слике.

68x55 см. са 10¹/₂ см. широким лезик позлаћеним или
оксидираним стаклом.

Бр. 279. Бранко и вила, круна 30—

Сл. 58. Бранко и вила, 68 x 55 цм, 30 круна

68x55 см. са 10¹/₂ см. широким лезик позлаћеним или
оксидираним стаклом.

Бр. 280. Деда и унук, круна 30—

Сл. 59. Деда и унук, 68 x 55 цм, 30 круна

НИКОЛА ИВКОВИЋ, НОВИ САД.

СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛИКЕ.

68 × 55, са 10½ црт. лепим позлаћеним или оксидираним оквиром.

Бр. 177. Деда и унук, круна 30—

Бр. 178. Брано и вила, круна 30—

На стоаришту налазе се још следеће српске народне слике са руком уметнички бојадисане масном бојом на платну.

Устај царе Душане	кр. 30—	Косовка девојка	30—
Сви Краљевци Марка	30—	Југ Богдан и девет Југовића	36—
Орловић Павле на Косову	30—	Породица цара Лазара	36—

74 × 100 мм, са 13 црт. лепим позлаћеним или оксидираним оквиром

Бр. 179. Игра са ханџарима (од Паје Јовановића) круна 60—

СВЕТОВНЕ СЛИКЕ
на хартији дивно и вештачки израђене, без оквира.

	црте	колермане		црте	колермане		
Вечера кнежевца на Косову	24/34"	4	6	Петар Велики цар руски	24/34"	4	6
Спазице монтџи си. Саво од Турака на	24/34"	4	6	Стеван Душан Салин, цар срп. (у српату)	24/34"	4	6
Врачару у Бограду	24/34"	4	6	Стеван Душан Салин, цар срп. на коњу	21/26"	3	5
Бој на Косову. Цару Лазару коња убише	24/34"	4	6	Југ Богдан и девет Југовића	21/26"	3	5
Смрт цара Душана Салин	24/34"	4	6	Породица цара Лазара	21/26"	3	5
Табло свих срп. владара од Немања до дала	24/34"	4	6				

Сл. 60. Страница из *Илустрованог ценовника* радионице и трговине Николе Ивковића у Новом Саду.

Сл. 61. Епископска одежа из ризнице Српске православне цркве
Светог Благовештења у Дубровнику.
Сакос израђен у радионици Николе Ивковића у Новом Саду
(крај 19 – почетак 20. века).

Претпоставља се да из исте радионице потичу епитрахил, омофор, надбедреник.

Сл. 62. Епископска одежа из ризнице Српске православне цркве
Светог Благовештења у Дубровнику.

Сакос израђен у радионици Николе Ивковића у Новом Саду
(крај 19 – почетак 20. века).

Претпоставља се да из исте радионице потичу епитрахил, омофор, надбедреник.

Сл. 63. Свештеничке одежде из ризнице Српске православне цркве
Светог Благовештења у Дубровнику.

Могуће да потичу из радионице Николе Ивковића у Новом Саду
(крај 19 – почетак 20. века).

Сл. 64. Надбедреник из Трговине и радионице Николе Ивковића у Новом Саду

Сл. 65. Етикета на надбедренику Радионице и трговине
Николе Ивковића у Новом Саду

Сл. 66. Никола Ивковић у своме дворишту поред барјака произведеног у трговини и радионици црквених утвари

Сл. 67. Никола Ивковић у своје дворишту поред барјака произведеног у трговини и радионици црквених утвари

Сл. 68. Никола Ивковић поред *неба* произведеног у
Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду

Сл. 69. Небо произведено у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду

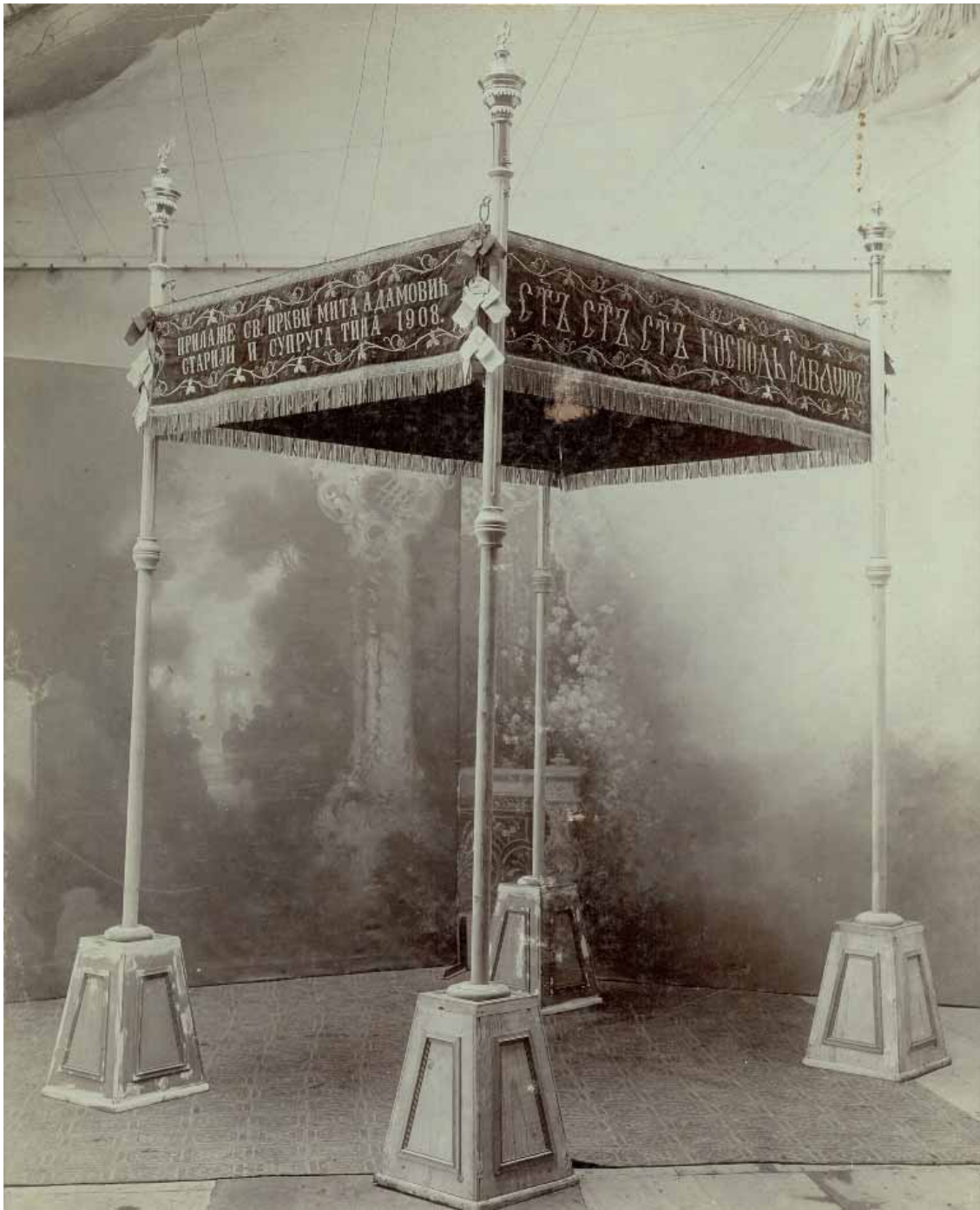

Сл. 70. *Небо* произведено у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду

Сл. 71. Небо произведено у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду. У унутрашњости запис, у златовезу:
Дар од браће Срба из Америке 1907. год. Јово Бекић, Ђуро Бекић и Јовица Бекић

Сл. 72. Небо произведено у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду. У златовезу записи: *Прилаже св. цркви Мита Адамовић старији и супруга Тина 1908. Свјат, свјат, свјат Господ Саваот.*

Сл. 73. Рођење Светог Јована, са иконостаса Цркве Светог Ђорђа манастира
Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века)

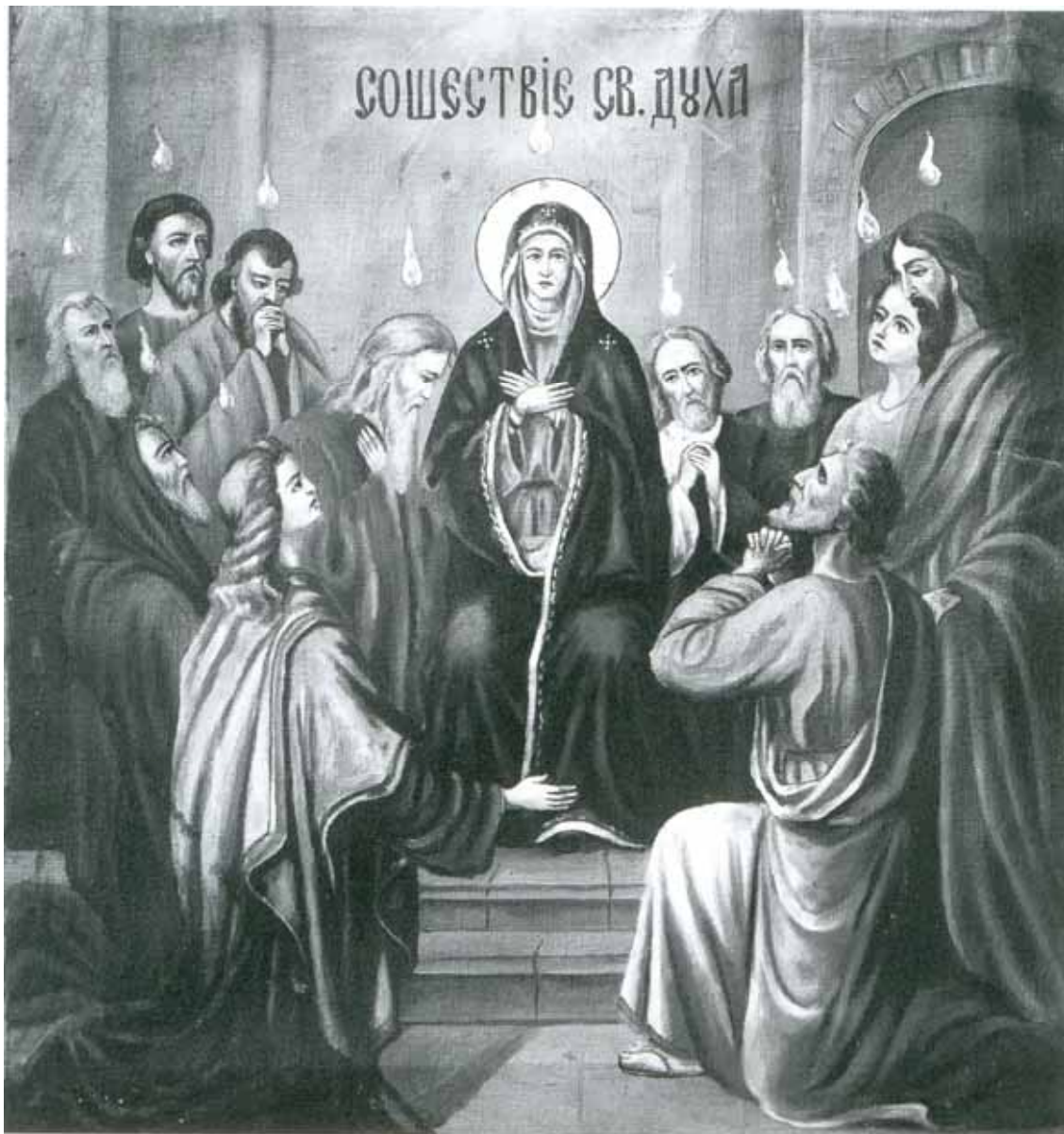

Сл. 74. *Свети Јован Крститељ*, са иконосаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века)

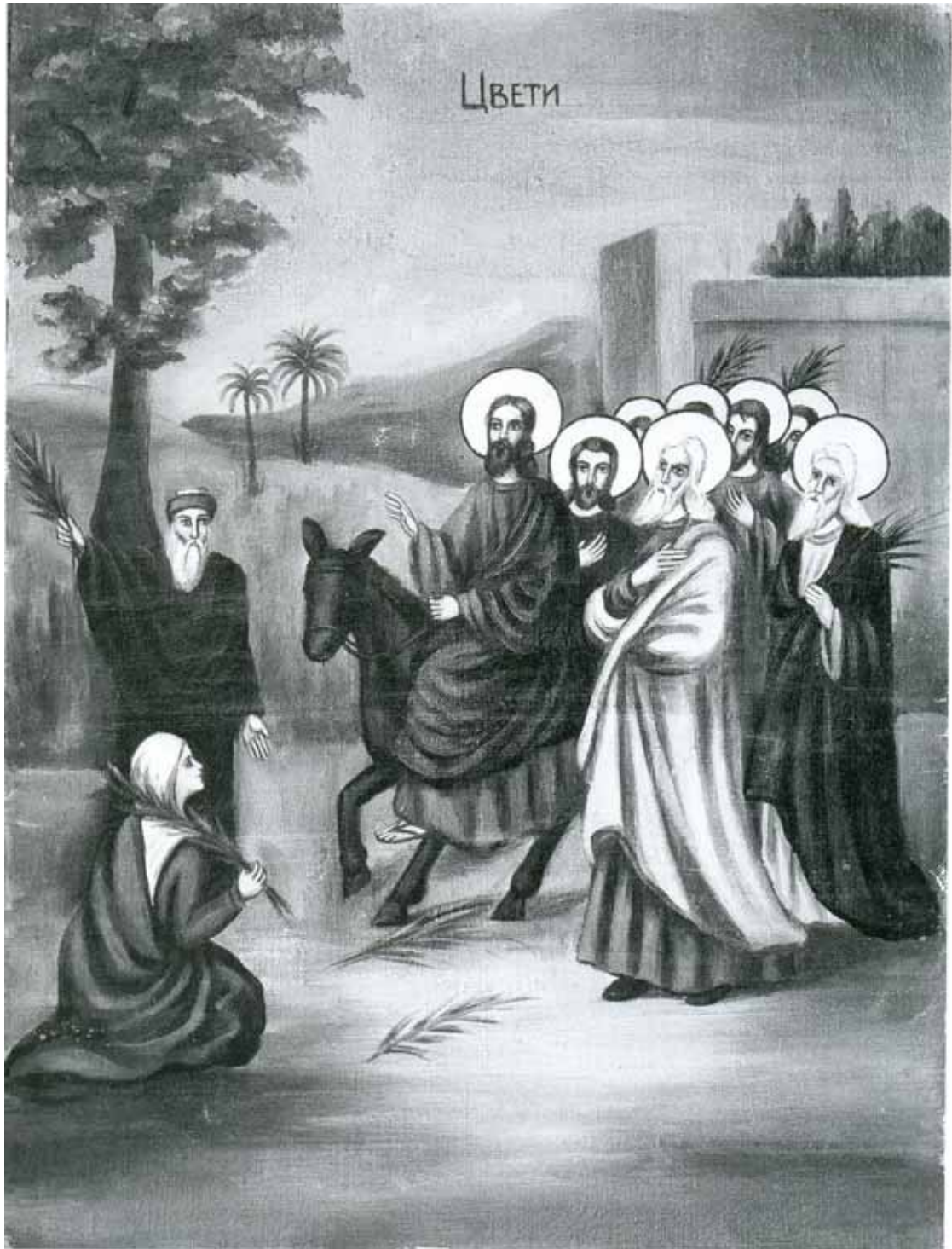

Сл. 75. *Свети архиепископ Сава*, са иконостаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века)

Сл. 76. *Силазак Светог Духа*, са иконостаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века)

Сл. 77. *Цвети*, са иконостаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века)

Сл. 78. Иконостас храма Светог великомученика Ђорђа у Гусињу
(преузето из: *Милешевски записи*, 7, Музеј у Пријепољу, Пријепоље 2007, 167.)

Сл. 79. Највиша зона иконостаса храма Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922)

Сл. 80. Друга зона иконостаса храма Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922)

Сл. 81. Зона престоних икона иконостаса храма Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922)

Сл. 82. Иконостас храма Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922)

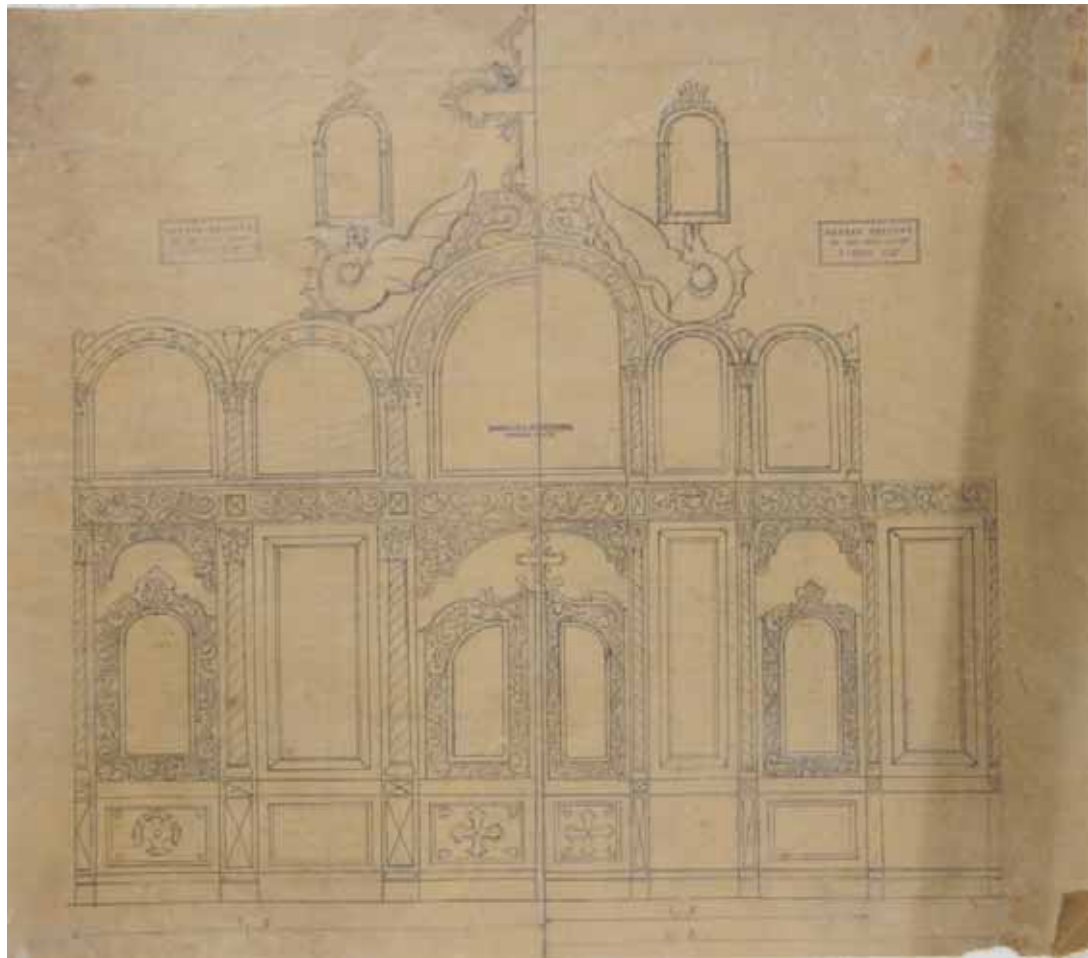
Сл. 83. Запис испод престоне иконе Богородице:
ИЗ ТРГОВИНЕ И РАДИОНИЦЕ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У НОВОМЕ САДУ 1922 Г.
иконостас храма Светог Илије, Бучје код Књажевца(1922)

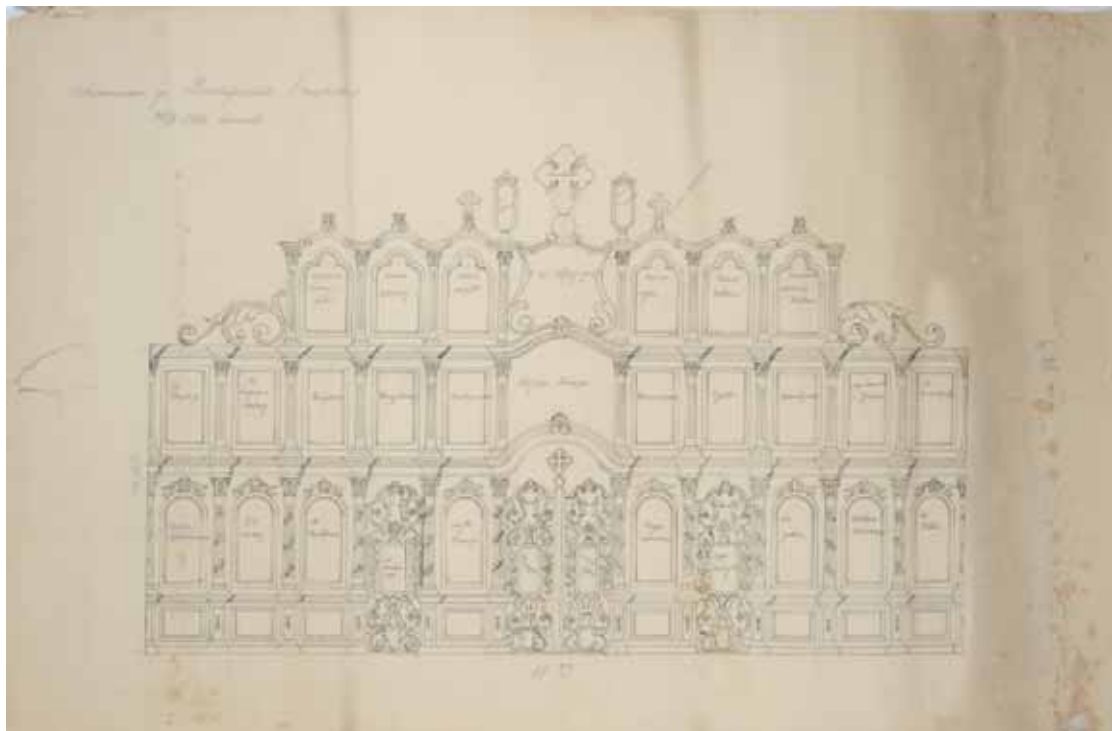

Сл. 84. Нацрт иконостаса за српско-православну цркву у Брезини (1935)

Сл. 86. Цртеж иконостаса

Сл. 87. Цртеж иконостаса за Детроит (Америка) (1932)

Сл. 88. Цртеж иконостаса

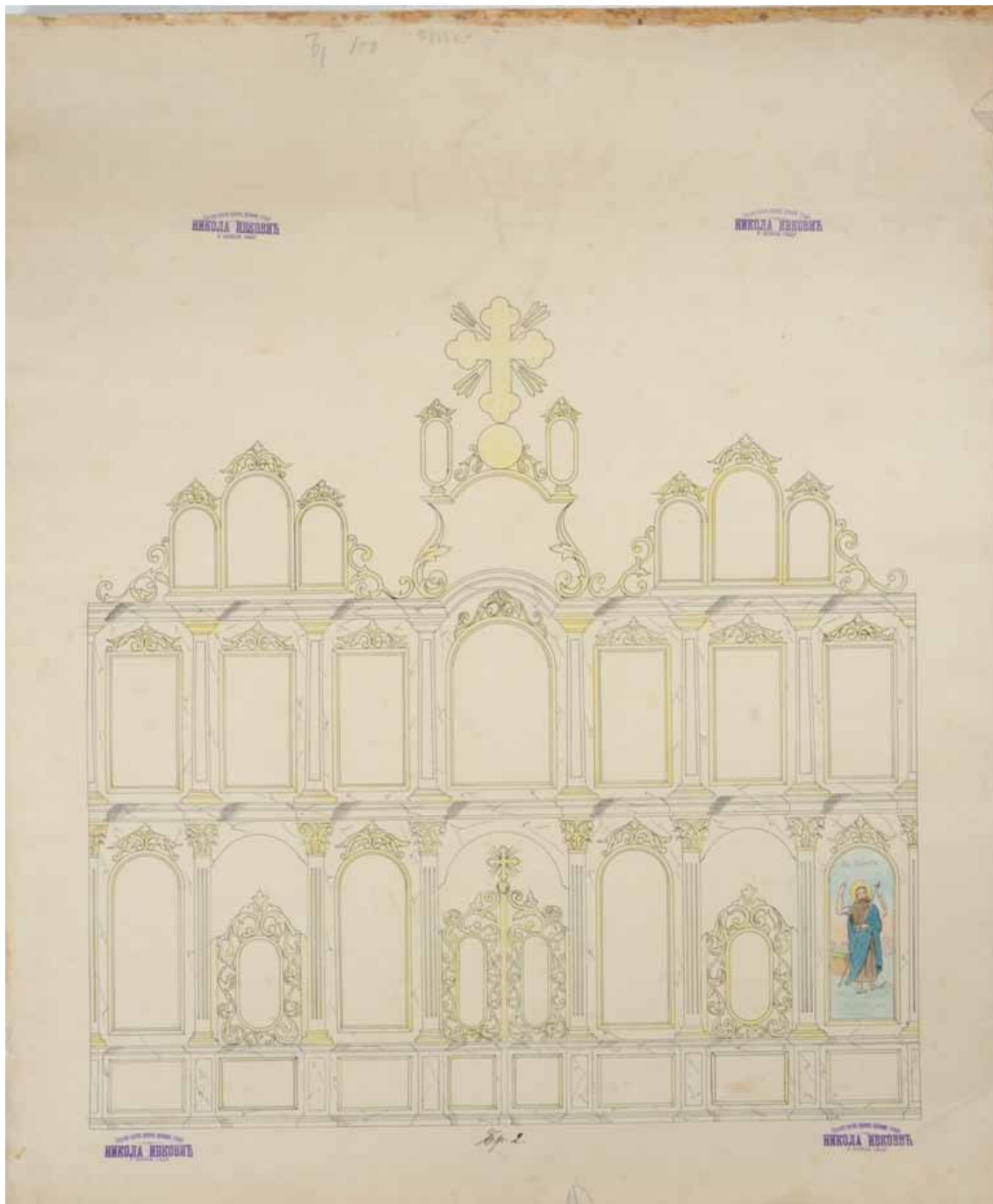
Сл. 89. Цртеж иконостаса

Сл. 90. Цртеж иконостаса

Сл. 91. Цртеж иконостаса

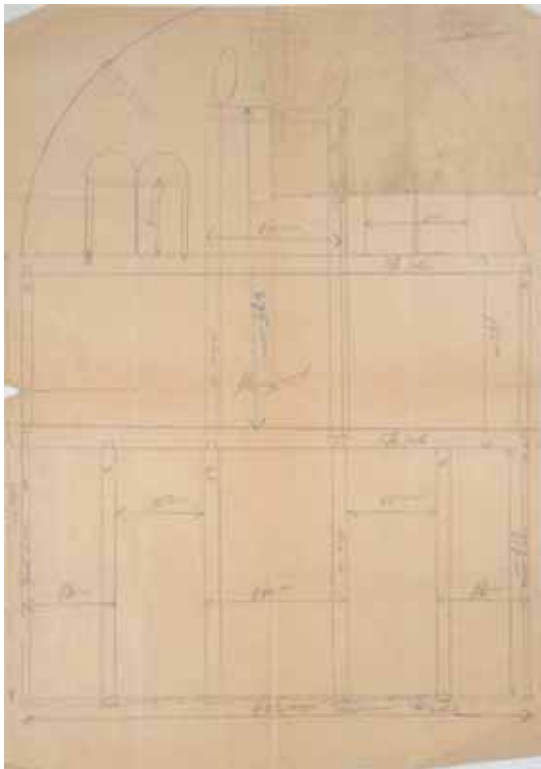
Сл. 92. Цртеж иконостаса

Сл. 93. Цртеж иконостаса

Сл. 94. Цртеж иконостаса

Сл. 95. Скица за конструкцију греда
иконостаса у Бучју (1922)

Сл. 96. Цртеж иконостаса у
Босанској Дубици (1922)

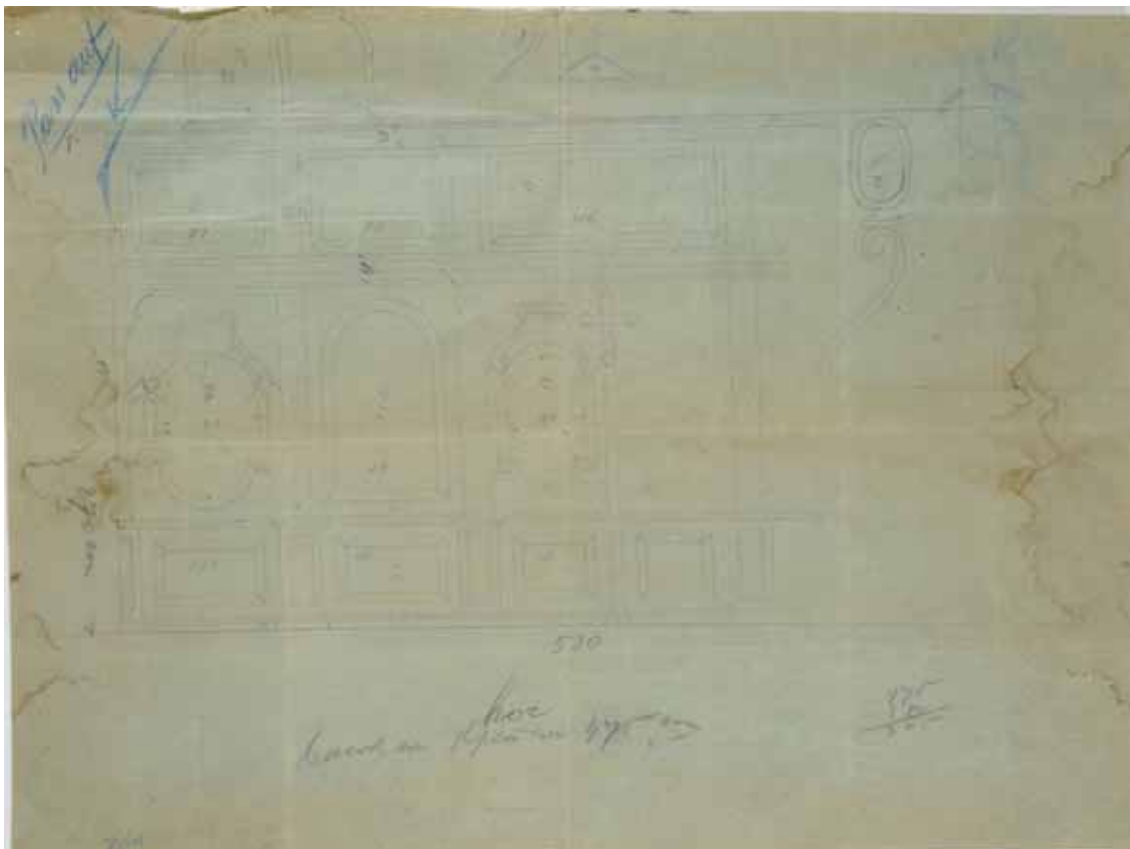

Сл. 97. Скица за конструкцију
иконостаса

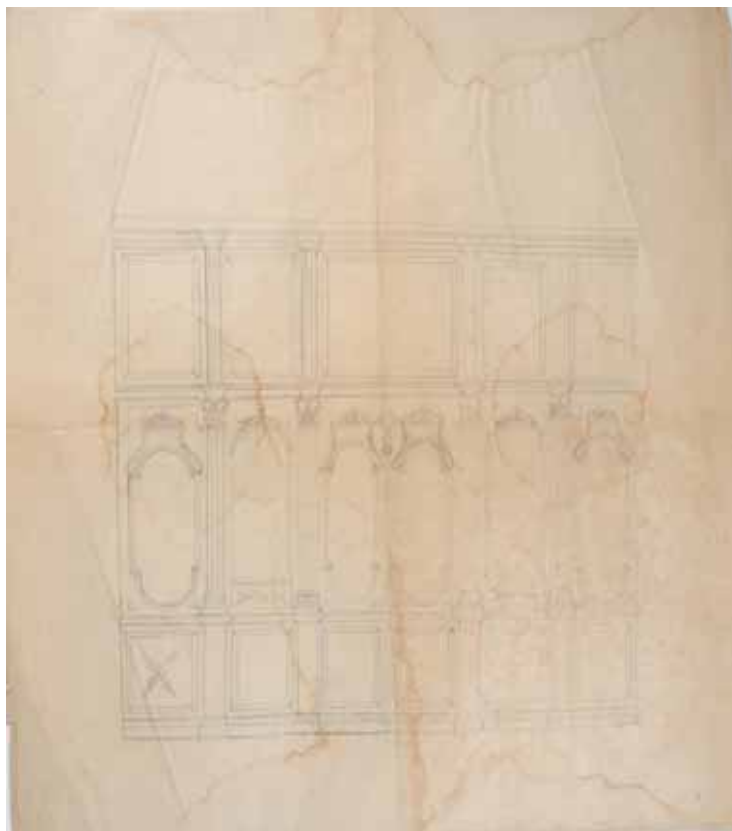

Сл. 98. Цртеж за иконостас

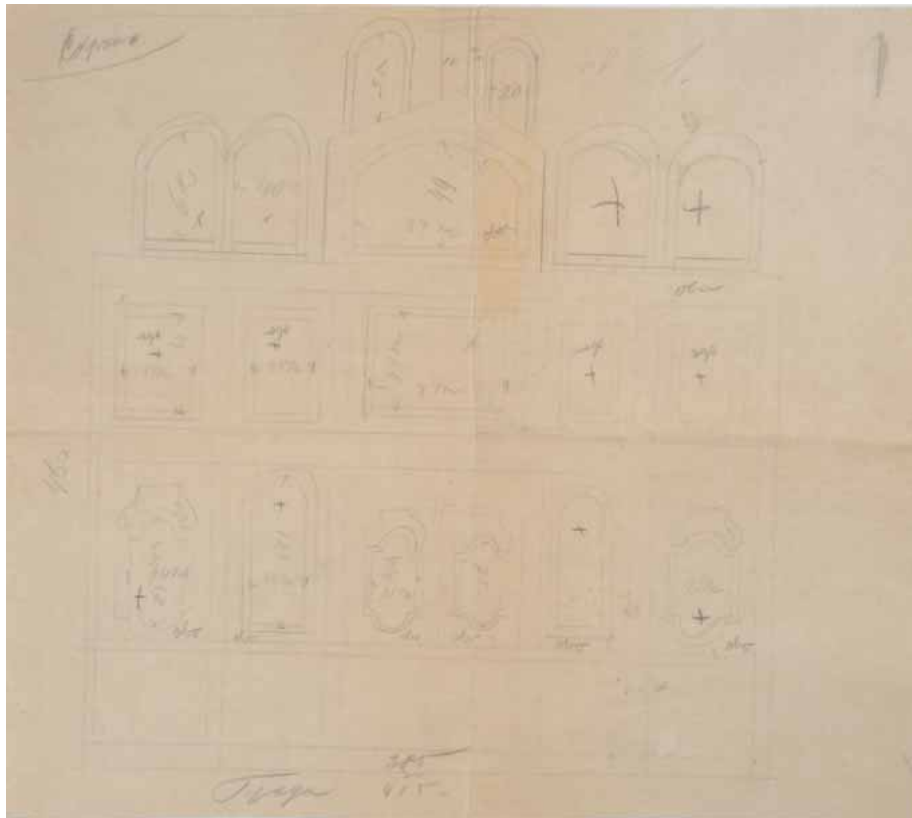

Сл. 99. Скица за иконостас

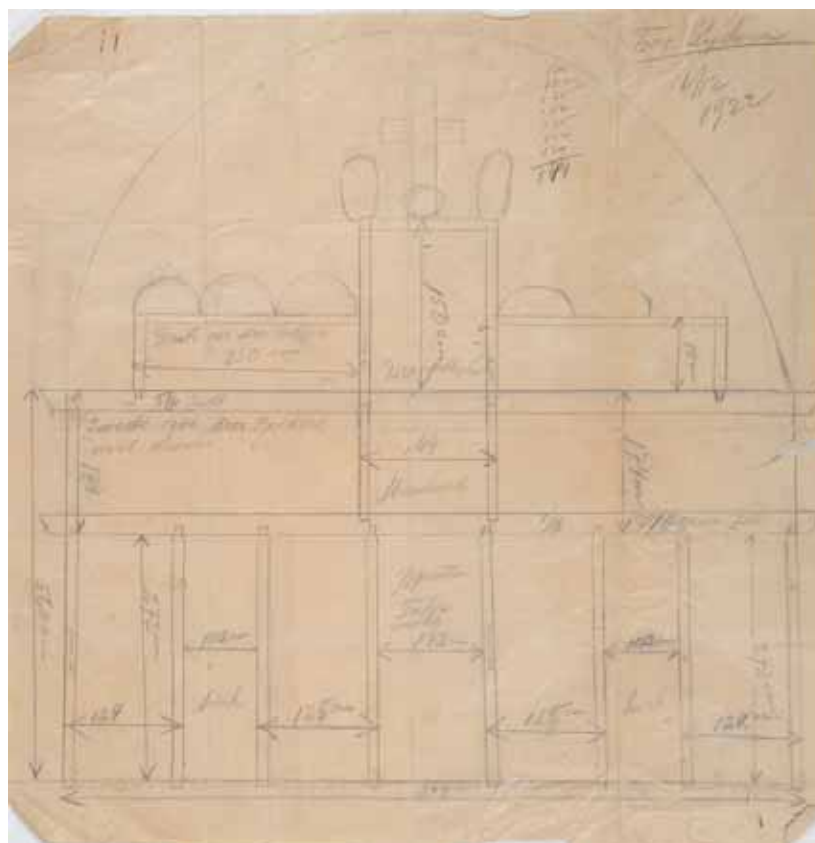

Сл. 100. Цртеж иконостаса

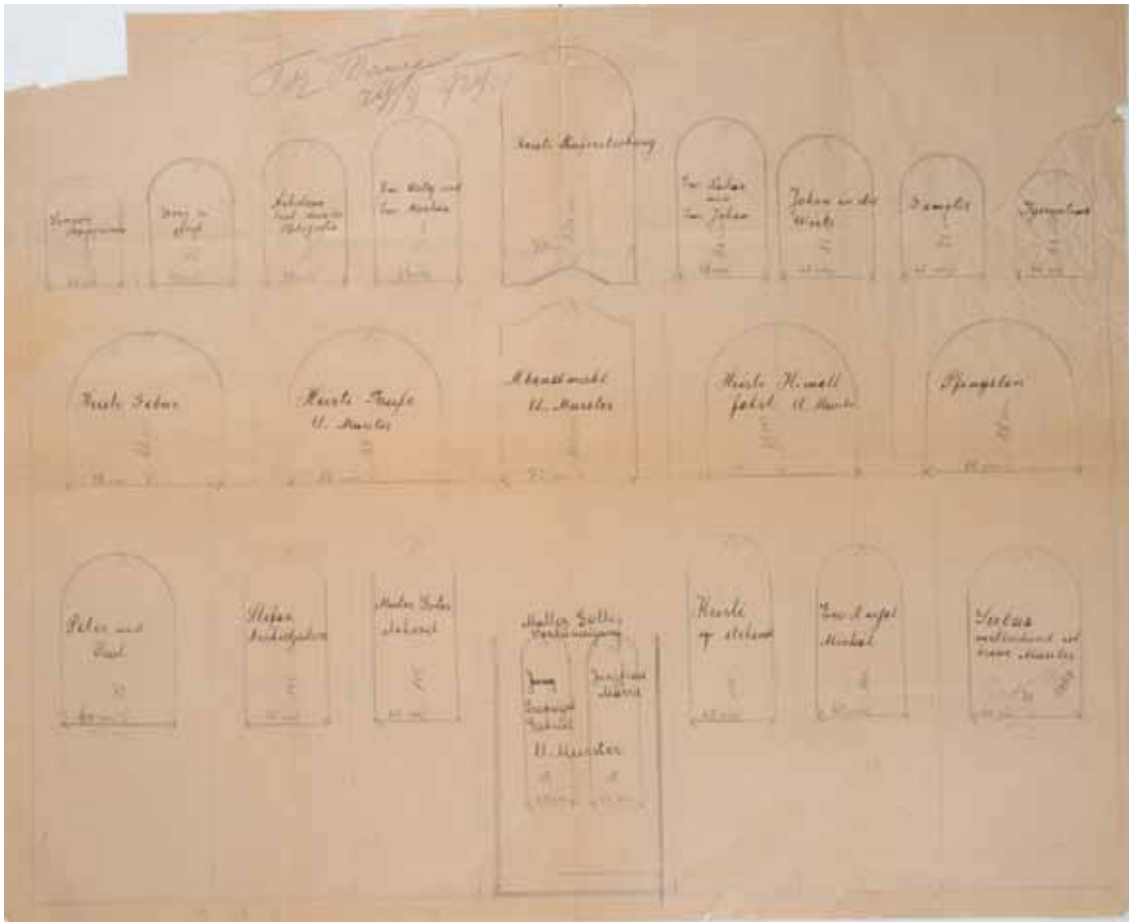

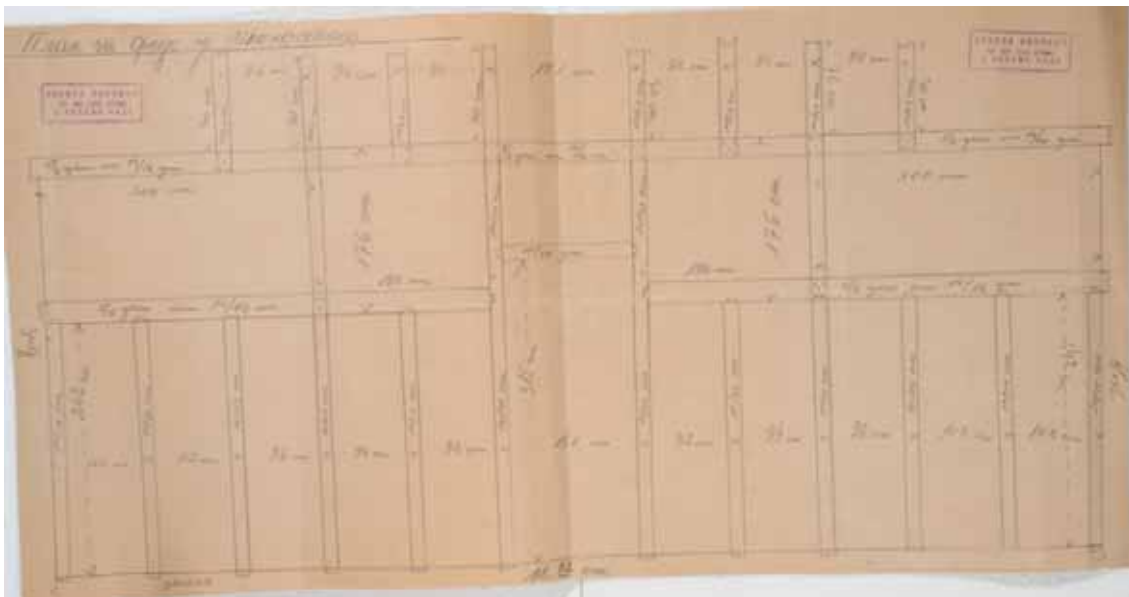
Сл. 101. Скица за иконостас

Сл. 102. Скица за конструкцију иконостаса у Босанској Дубици (1922)

Сл. 103. Цртеж иконостаса у Горњој Томини (?) (1929)

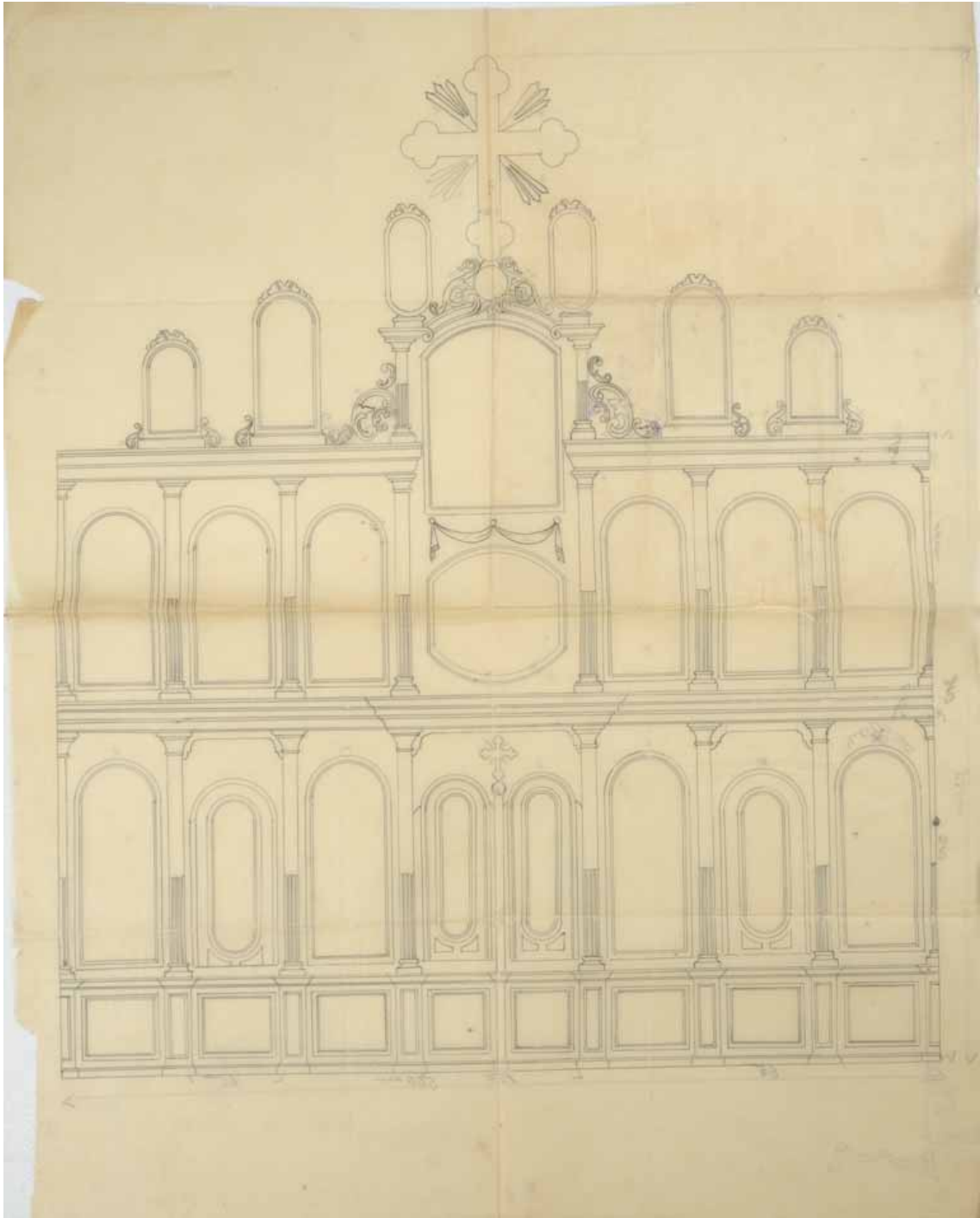

Сл. 104. План за греде од иконостаса

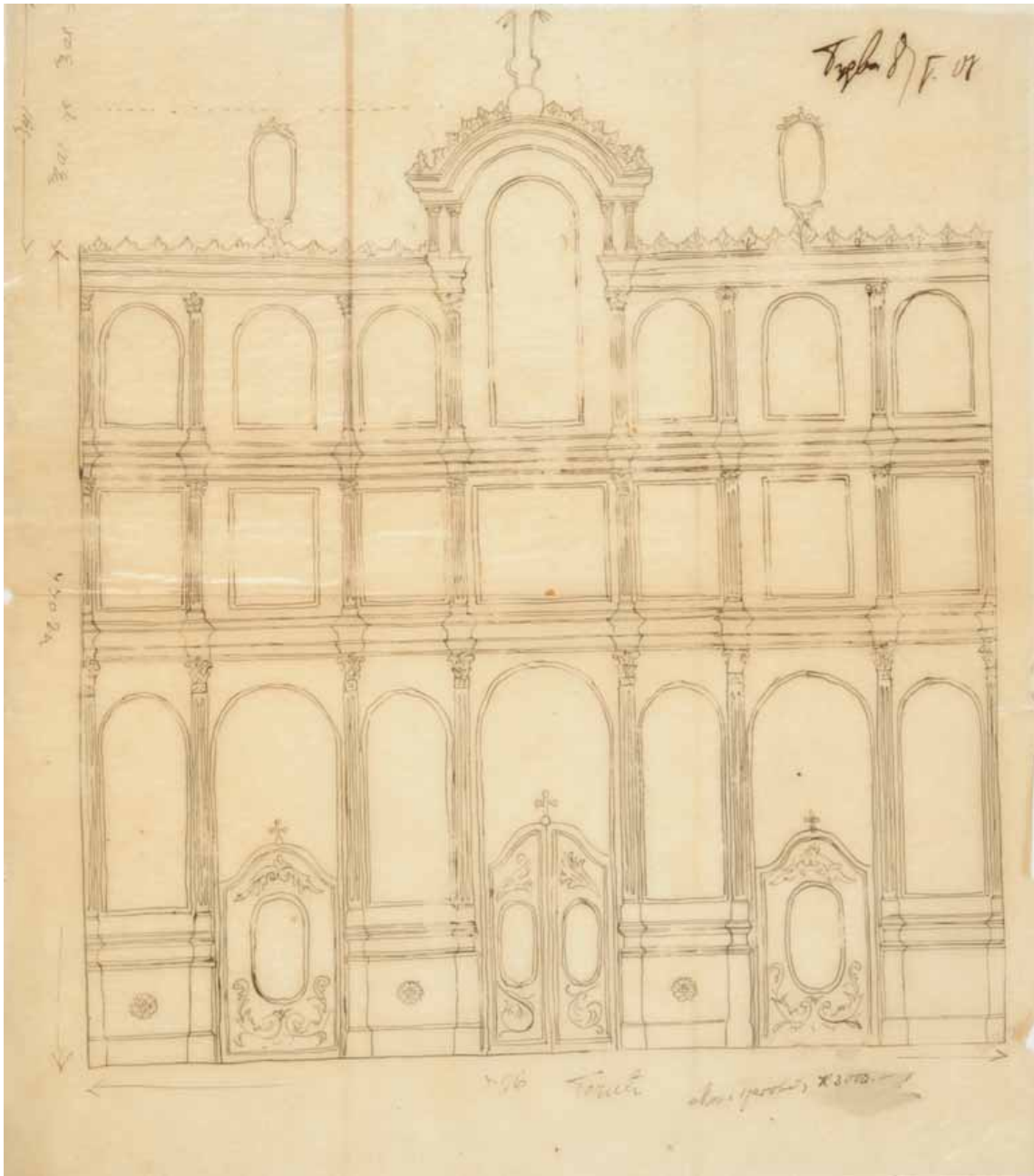

Сл. 107. Цртеж за иконостас у Буцију (Књажевац) (1922)

Сл. 108. Цртеж иконостаса у Лепеници

Сл. 110. Цртеж иконостаса у Будви (1908)

Сл. 112. План за иконостас за цркву Краљево Село

Сл. 113. Цртеж за иконостас цркве Свете Параскеве у Кавчу (Тиват)

Сл. 114. Цртеж иконостаса

Сл. 115. Цртеж иконостаса

Сл. 116. Христов гроб, цртеж

Сл. 117. Христов гроб, цртеж

Сл. 118. Христов гроб, цртеж

Сл. 119. Христов гроб, цртеж

Сл. 120. Христов гроб, цртеж

Сл. 121. Христов гроб, цртеж

Сл. 122. Христов гроб, цртеж

Сл. 123. Христов гроб, цртеж

Сл. 124. Христов гроб, цртеж

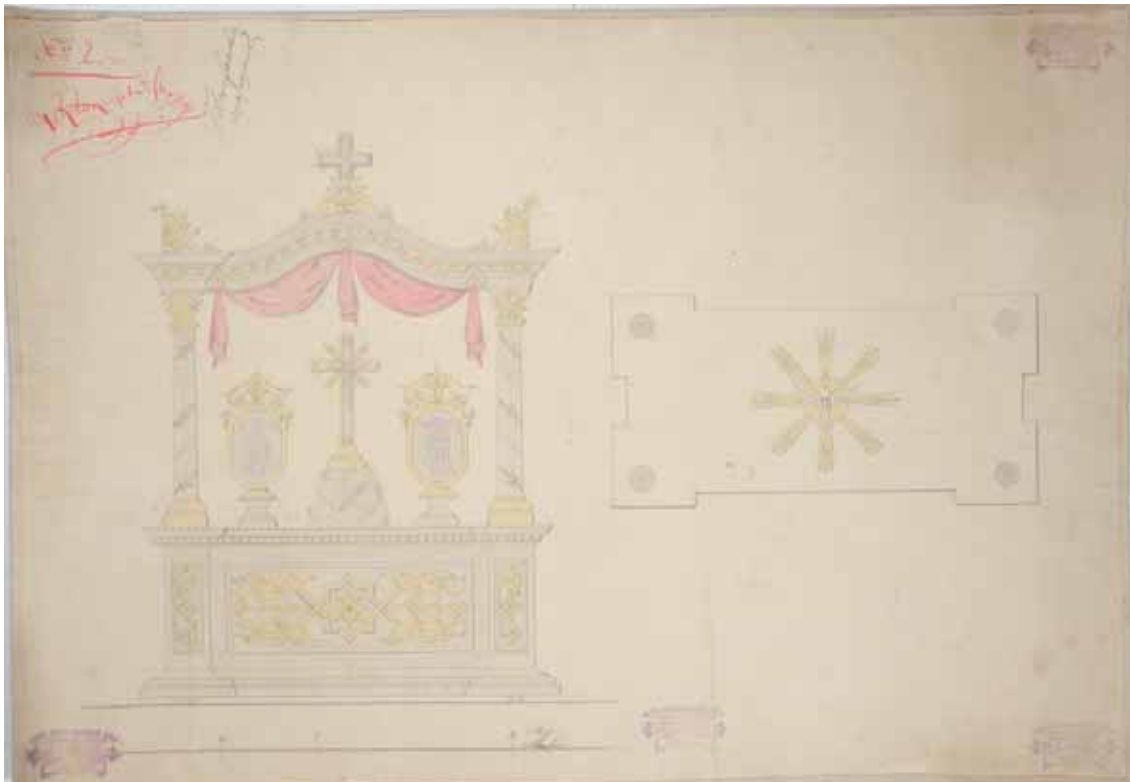
Сл. 125. Христов гроб, цртеж

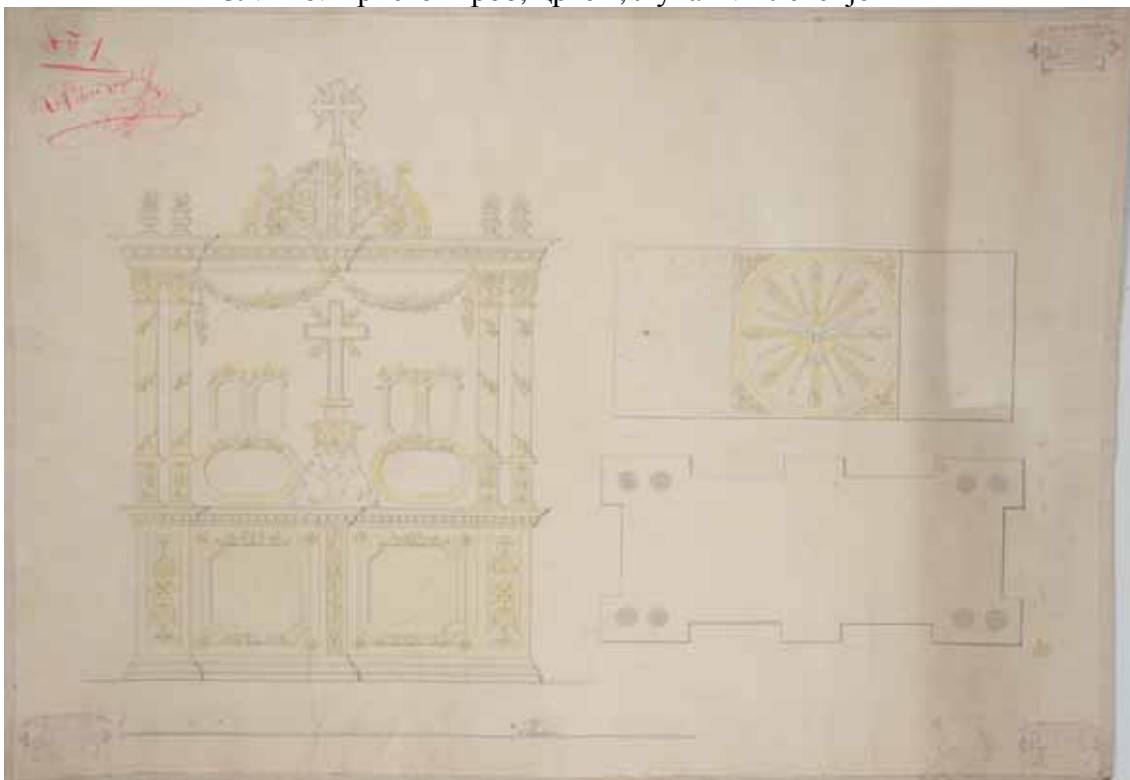
Сл. 126. Христов гроб, цртеж

Сл. 127. Христов гроб, цртеж

Сл. 128. Христов гроб, цртеж, Лука К. Алексијевић

Сл. 129. Христов гроб, цртеж, Лука К. Алексијевић

Сл. 130. Христов гроб, цртеж, Лука
К. Алексијевић

Сл. 132. Крст, цртеж

Сл. 131. Крст, цртеж

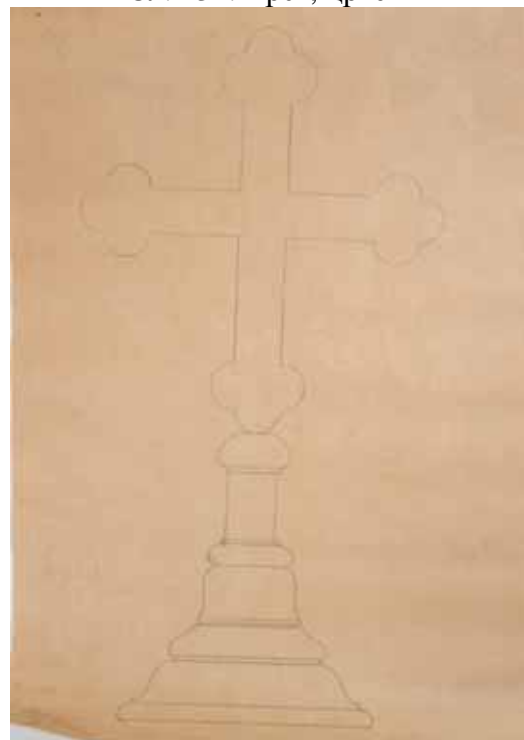
Сл. 133. Крст, цртеж

Сл. 134. Крст, цртеж

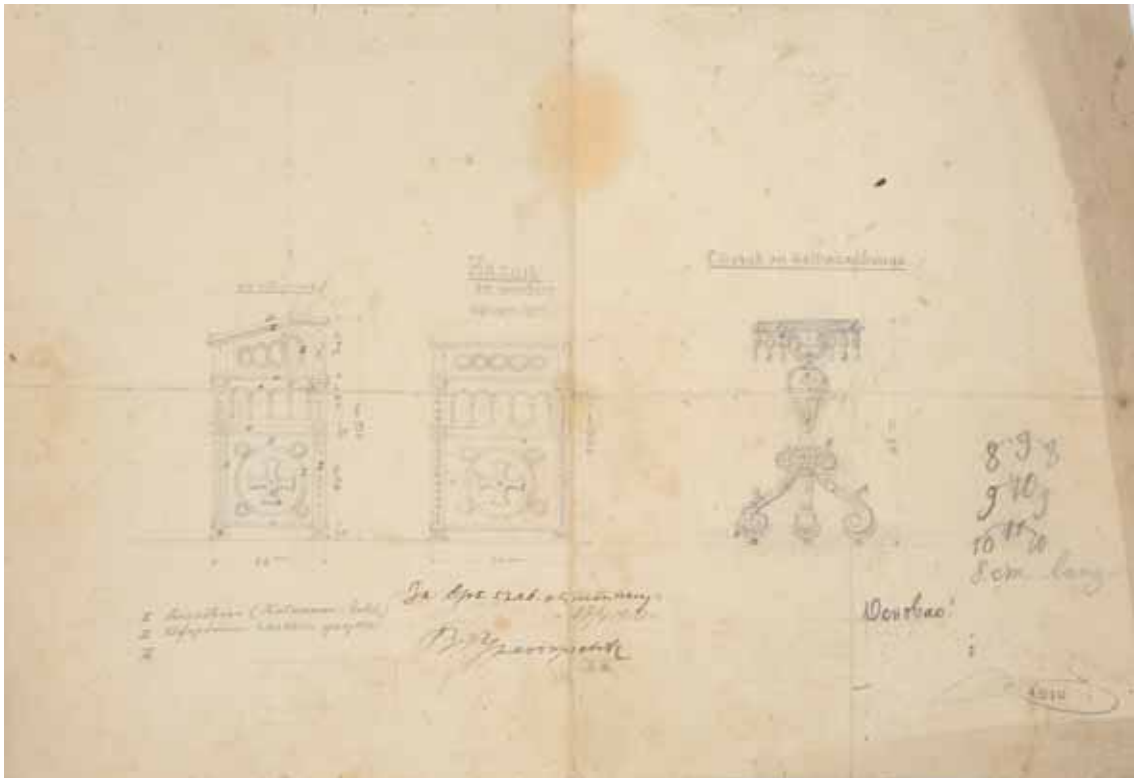

Сл. 135. Крст, цртеж

Сл. 136. Крст, цртеж

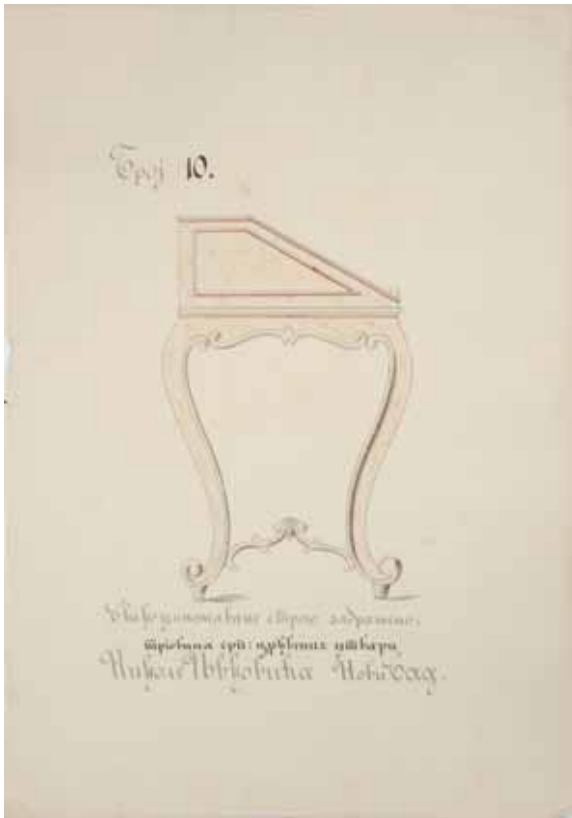
Сл. 139. Наложъ за целивање, сточић за петохлѣбницу, цртеж

Сл. 140. Сточихъ за петохлѣбницу, цртеж

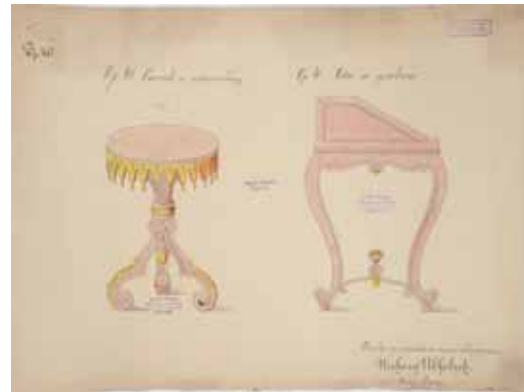
Сл. 141. Сточихъ за петохлѣбницу, цртеж

Сл. 142. Сто за целивање, цртеж

Сл. 143. Сто за целивање, цртеж

Сл. 144. Сточић за петохљебницу, сто за целивање, цртеж

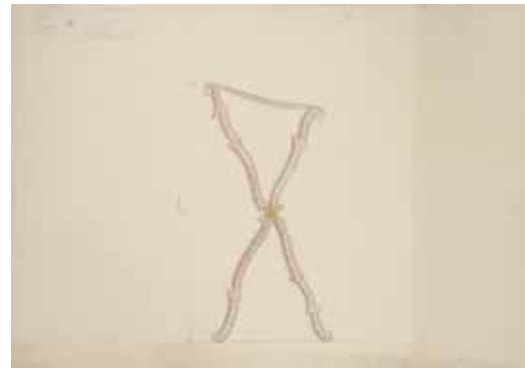
Сл. 145. Сточић за петохљебницу, сто за целивање, цртеж

Сл. 146. Сточић за петохљебницу, цртеж

Сл. 147. Сточић за петохљебницу, цртеж

Сл. 149. Налоњ, цртеж

Сл. 150. Амвон, тростепени, цртеж

Сл. 148. Сточић за петохљебницу

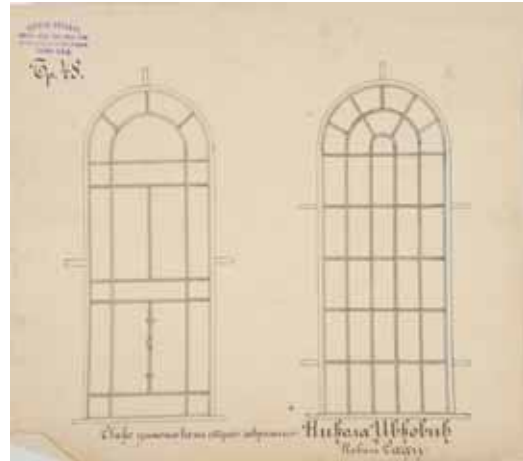
Сл. 151. Трокраки свећњак, цртеж

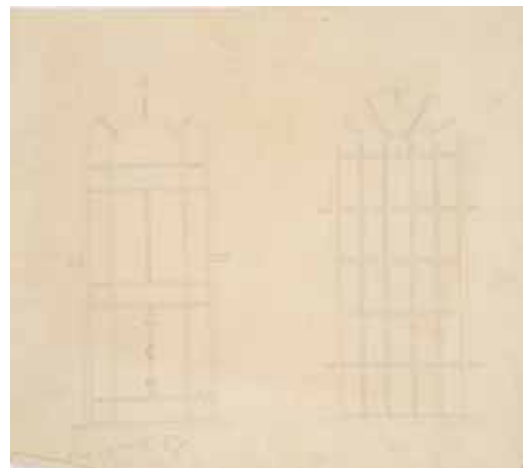
Сл. 152. Ваза (?), цртеж

Сл. 153. Ваза (?), цртеж

Сл. 154. Цртеж прозора металне конструкције

Сл. 155. Цртеж прозора металне конструкције

Сл. 156. Нише, цртеж

Сл. 161. Престо за Њ. В. Краља, цртеж

Сл. 163. Предикаоница, цртеж

Сл. 162. Део који долази уза зид са обе стране иконостаса, цртеж

Сл. 164. Ормар, цртеж

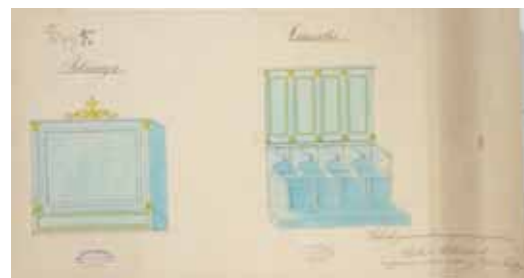
Сл. 165. Ормар, цртеж

Сл. 169. Цртеж вегетабилног орнамент

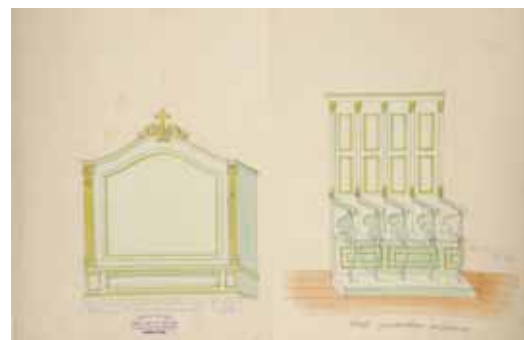
Сл. 166. Ламперија, цртеж

Сл. 170. Певница, столови, цртеж

Сл. 167. Ламперија, архијерејски сто, цртеж

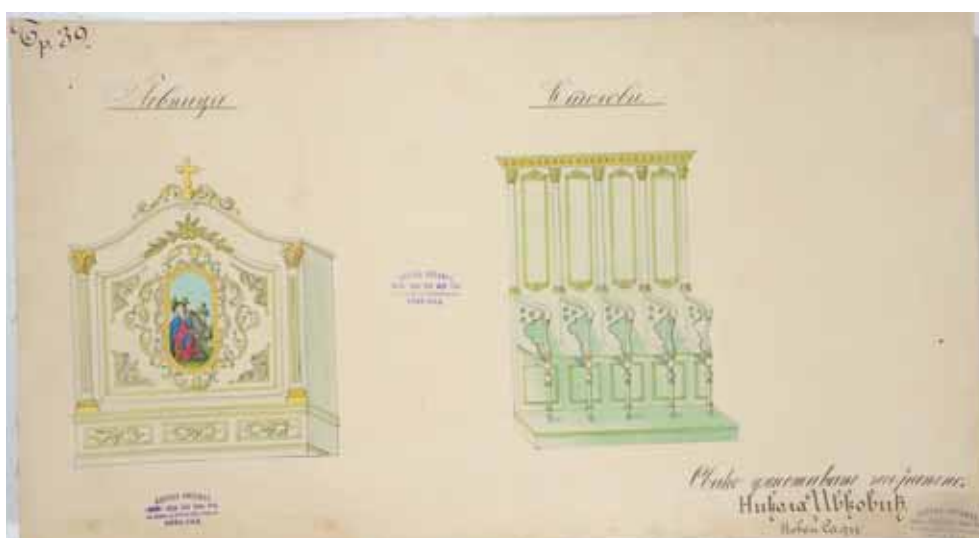
Сл. 171. Певница, столови, цртеж

Сл. 168. Цртеж дрворезбареног декоративног елемента

Сл. 172. Путир, цртеж

Сл. 173. Певница, столови, цртеж

Сл. 174. Певница, трон владичански, столови, цртеж

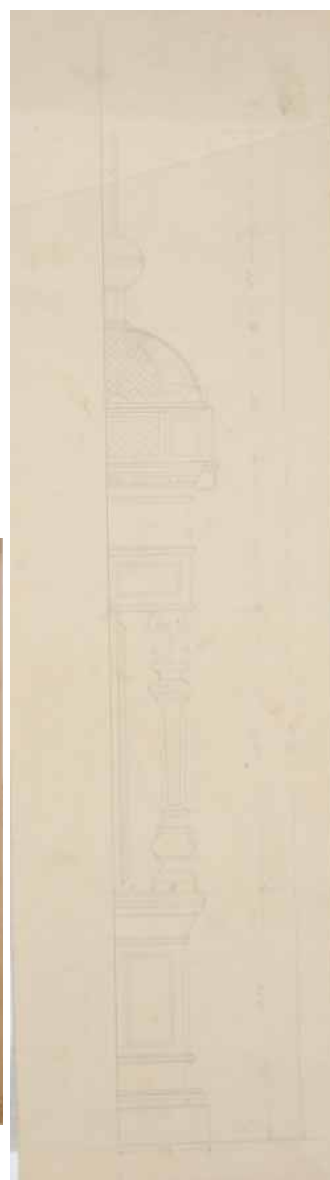
Сл. 175. Певница, столови, цртеж

Сл. 176. Штака митрополита Доситеја (1933), цртеж

Сл. 177. Дуплир, цртеж

Сл. 178. подужни пресек (?), цртеж

ОБЈАВА.

Препоручујем своје богато стовариште срп. прав. црквених утвари и то: светлих и црних одежда, неба, литија, барјака, полијелеја, кретова, путира, кадионица, пјетохљебница, бивота, рипида, целиваћих и свечарских икона; руских икона у разним врстама, историјских слика, свештеничког одела и т. д. Ко имаде потребе од ових ствари, нека изволи јавити, па ћу му послати свој

ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК У КРСТОПЛЕТУ БЕСПЛАТНО.

На захтевање шаљем обавештаје и различите мустре, а код већих послова — на позив — поднашам на углед сваковрсне мустре, робу, цртеже, предрачуна и избор лично, о своме трошку, без да је дотични обвезан да трговину учини.

С поштовањем
НИКОЛА ИВКОВИЋ
у Новом Саду, Дунавска улица.

3-20 19

Сл. 179. Новински оглас Николе Ивковића, *Српски Сион* (1902)

ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК
ТРГОВИНЕ СРП. ЦРКВ. УТВАРИ

НИКОЛЕ ИВКОВИЋА
НОВИ САД

ВЕЛИКИ ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК НА ЗАХТЕВ ШАЉЕМ БЕСПЛАТНО.

Велико стовариште одежда, литија, неба, барјака, кретова, кандила, полијелеја (кока) плаштаница, кивота, свећњака, путира, пјетохљебница и икона у свима могућим врстама за цркве, домове и т. д. Иконостасе израђујем тачно по плану на потпуно задовољство мојих цењених муштерија. У плановима имам велики избор.

Свештеничке хаљине израђујем сасвим тачно и добро, Шешкира, камклавки и појасева имам увек највећи избор.

НАРУЏБИНЕ

вршим тачно и одмах.

Адреса за писма и наруџбе:

NIKOLA ::-::
:-: IVKOVITS

UJVIDÉK (Novi Sad)
Ugarska.

дунавска улица бр. 10.
у овојој кући.

Сл. 180. Новински оглас Николе Ивковића, *Жена* (1912)

Сл. 181. Илустровани ценовник трговине српских црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад (око 1930)

САКОСИ

ЗА ЊЕГОВУ СВЕТОСТ ПАТРИЈАРХА
ИЗРАЂЕНИ У ТРГОВИНИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА, НОВИ САД

Никола Ивковић, Нови Сад

Задња страна сакоса
златни и сребрени армюр-брокат

Никола Ивковић, Нови Сад

Предња страна сакоса
златни и сребрени армюр-брокат

Никола Ивковић, Нови Сад

Задња страна сакоса
златни и сребрени армюр-брокат

САКОСИ

Г. МИТРОПОЛИТА ЗАГРЕБАЧКОГ ДОСИТЕЈА

Предња страна сакоса француски златом
и сребром армюр-брокат комбинација у две боје

Задња страна сакоса француски златом
и сребром армюр-брокат комбинација у две боје

Стихлар од белог свиленог лампазета
проткан са белом свиленом шаром

и једино стручној радионици НИКОЛЕ ИВКОВИЋА, Нови Сад

— 1 —

Сл. 182. Илустровани ценовник трговине српских црквених утвари
Николе Ивковића Нови Сад (око 1930)

Чишај, Србине, нећеш се кајати!

ТРГОВИНА СВИХ СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ

Николе Ивковића

У НОВОМ САДУ

дунавска ул. бр. 13.   ◊ ◊ ◊   дунавска ул. бр. 13.

Најбољи извор за куповање

српско-православних црквених утвари, и то: светлих и прилих одежда, неба, литија, барјака, полијезеја, крстона, цутира, кадноница, пјатохљебина, љиота, рипида, целиваћих и свечарских икона, руских икона у разним врстама, историјских слика, и т. д. и т. д.

Израђујем најбогатије иконостасе и Христове гробове по врло умереној цени.

За господу свештенике имам одела, шенира, појасе и камизавки; свештеничке хаљине израђујем добро и тачно, јер имам врло вештог кројача. — На захтевање шаљем илустровани ценовник, обавештаје и различите мустре на углед, а код већих послова подносим разне робе, мустре, цртеже и предрачуве о својој трошку, али дотични није обавезан да трговину учини.

Нек свако зна, да ја робу купујем за готов новац из привих европских фабрика, па стога и немам конкуренције ни у ценама ни у квалитету. Моје савесно и поштено руковање, пракса и добар глас, који сам себи и радији својој извојевао у целом Српству, довољна је гаранција, да ћу свакој мојој поштованој муштерији изаћи са великим пожртвовањем на сусрет и послужоћу је израдом строго по православној тачној а нај јефтинијом ценом.

Поруке завршујем одмах најтачније и најсавесније.

Илустровани ценовник шаљем у крстоплету бесплатно.

Можећи за обилате варуџине, јесам

с поштовањем

Никола Ивковић

Сл. 187. Оглас трговине Николе Ивковића, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

НИКОЛА ИВКОВИЋ, Нови Сад,

трговина српских црквених утвари, св. слика и
свештеничка одеда.

П. Н.

Част ми је јавити слав. срп. прав. црквеним
ошћинама, пречасној г. г. свештеницима и пошт.
српској публици, да је сада изашао из штампе мој
нови богато илустровани ценовник са преко 250 слика,
који врло верно показује *црквене утвари, иконе,*
слике и свештеничка одеда, а уједно представља
моје велико трговачко предузеће.

На стоваришту имадем свагда готових *одежда,*
лишчија, неба, барјака, фивоша, кандила, крстова, ка-
дионица, ризида, икона, слика и т. д. и т. д.

Топло препоручујем руске иконе разних пра-
вославних светаца за

Божићне поклоне

као најлепши украс за српске домове, које су осо-
бито лепе и праве уметничке израде, а украшене
веома укуским и позлаћеним оквиром; даље прено-
ручујем женскињама *крстиће и медаљије* за ношење
на врату, што је тако врло леп украс.

Што се тиче цена, могу се такмачити увек са
несрпским фирмама, пошто дајем добру и солидну
робу и *јевтиније него игде.*

Свој илустровани ценовник шаљем сваком бес-
платно, а ко жели ове ствари набавити, нека изволи
јавити, па ће га добити.

Молим за поверење и обилате наруџбине

са поштовањем

1—6

НИКОЛА ИВКОВИЋ, Нови Сад

Сл. 189. Плочица са натписом Трговина српско - православних црквених утвари Николе Ивковића (Нови Сад, почетак 20. века)

Сл. 190. Заглавље меморандума Радионице и трговине за израду црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду са изгледом трговине (1935)

Сл. 191. Реклама Трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930)

Сл. 192. Реклама Трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930)

Сл. 193. Реклама Трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930)

Сл. 194. Реклама Трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930)

НИКОЛА ИВКОВИЋ

NIKOLA IVKOVIC

ДУНАВСКА УЛ. 29. **НОВИ САД · NOVI SAD** (JUGOSLAVIA)
 ТЕЛЕФОН: 24-43 ПОШТ. НЕК. РАЧУН БР. 55.269
ТРГОВИНА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ
 MESSKLEIDER, KIRCHENREQUISITEN UND FÄHNEN-FABRIKSNIEDERLAGE
 АДРЕСА ЗА ПИСМА НАРУЧБЕ И БРЗОДАВЕ: БЕЛИКИ ИЛУСТРОВАНИ ЦЕНОВНИК
 НИКОЛА ИВКОВИЋ, НОВИ САД. ШАЉЕМ БЕЗПЛАТНО И ФРАНКО.

Нови Сад, 2. Марта 1935.

Рачун

Преч. Госп. _____

ЗА

ВЛАСТИМИР ЈОРГОВИЋ, Парох

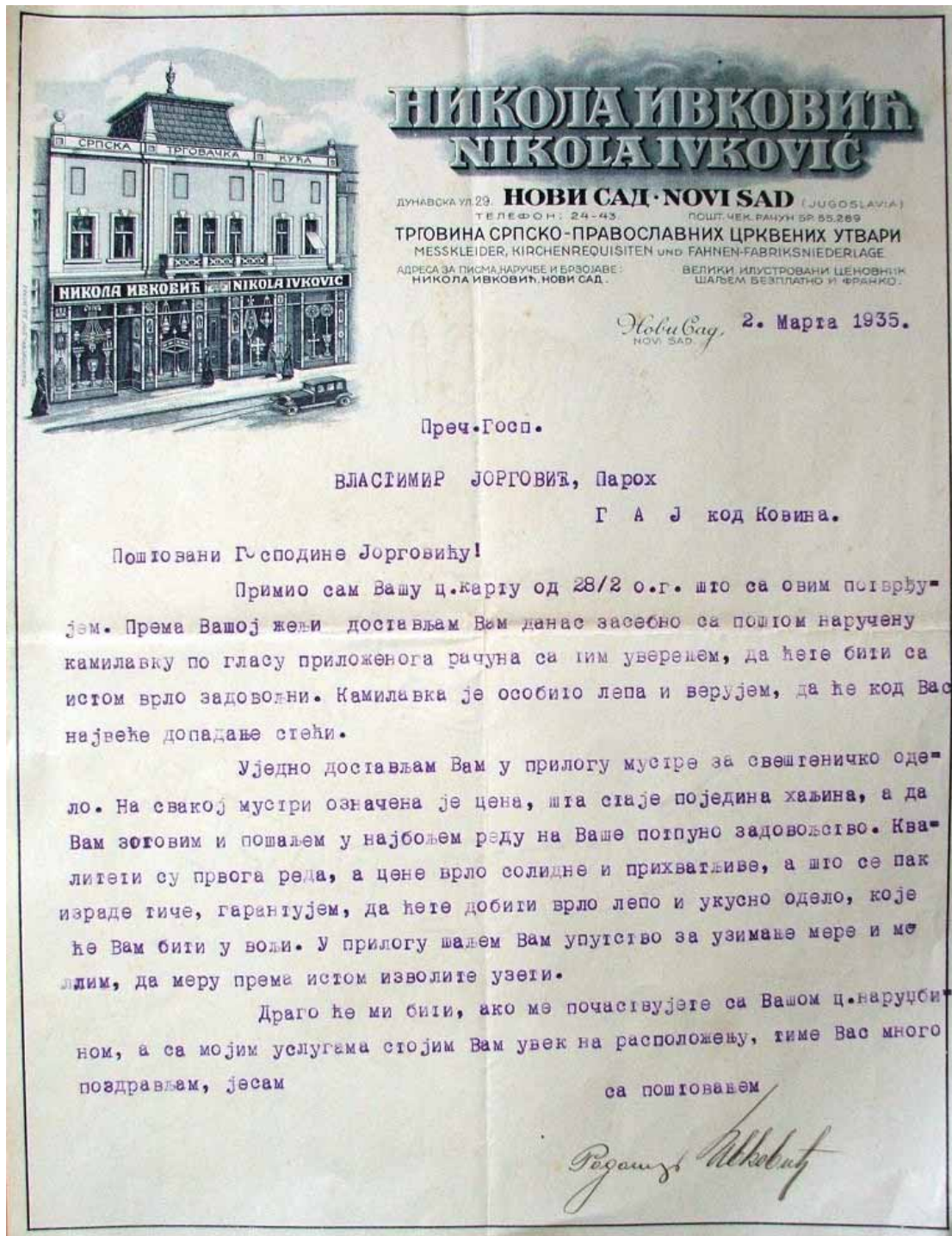
Г А Ј код Ковина

Плативо и утужио у Новом Саду. — Рекламације се примају у обзир само за 8 дана по примитку робе.

Комада	ПРЕДМЕТ	Цена	Свога
		Дин.	Динара
1	Камилавка плава од свилене кадифе бр. 56		180.==
1.	Купија паковање поштарина		18.==
	Поштом са повуком		198.==
	Са поштовањем		
	НИКОЛА ИВКОВИЋ		
	<i>Ђорђевић</i>		

Сл. 195. Рачун Трговине српско - православних црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад (1935)

Сл. 196. Меморандум Трговине српско - православних црквених утвари
Николе Ивковића Нови Сад (1935)

ТРГОВИНА И ИНДУСТРИЈА ЦРКВЕНИХ УТВАРИ
НАЈВЕЋА РАДИОНИЦА СВИХ ДРУШТВЕНИХ ЗАСТАВА И УМЕТНИЧКИХ БЕЗНА

НИКОЛА ИВКОВИЋ

Н О В И С А Д

ДУНАВСКА УЛИЦА 29

РАЧУН ПОШТ. ШТЕД.
55.289

ТЕЛЕФОН БРОЈ
24-43

Поштовани Господине!

У данашњим тешким финансијским приликама, у којима се налазе Г. Г. Свештеници и Српске Православне Црквене Општине, успело ми је поред великих тешкоћа и напора да моју трговину индустријализирам. Тако да већи део робе, коју сам раније повлачио из иностранства, сада сам произвађам у сарадњи са мојим синовима Светиславом и Радомиром, који су своје стручно знање стекли у иностранству. Помогнути мојом дугогодишњом трговачком праксом и искуством успело нам је под таквим околностима, да дамо нашим цењеним муштеријама, лепу израду и одличан материјал по врло повољној цени.

Тако да је данас наша роба и цене без конкуренције.

Наша девиза је:

„Добра и солидна роба, ниске цене, велик промет.“

Молим, да се за све Ваше потребе изволите на мене са пуним поверењем обратити, а ми ћемо се вазда трудити као и до сада, да свако указано нам поверење оправдамо. На сваки Ваш упит одговоримо Вам опширније уз назнаку најјефтиније цене.

Радо очекујемо Вашу цењ. наруџбину са срдачним

поздравом
НИКОЛА
Светислав и Радомир
И В К О В И Ћ

Сл. 197. Рекламни лист Трговине и индустрије црквених утвари
Николе Ивковића, Нови Сад (око 1930)

КАДНИЦА

Прво место избор

Овај каденца је од 130 Овај каденца је од 130 Овај каденца је од 130

Крстови ручни.

Бр. 95.

Крст ручни и путир за св. причас

НИКОЛАЈКОВИЋ НОВИ САД

Бр. 107. Путир за причас, сребро, висина 21 см, од 100 до 130 динара.

ЦРКВЕНИ БАРАЈЦИ (ЛИТНИЈЕ)

Бр. 21. Барјац од сребра, висина 125 см, од 1100 до 1300 динара.

Рицке, бачен чираци и крстови

Бр. 110. Рицка од сребра, висина 18 см, од 100 до 120 динара.

ОДЕЖДЕ (ОДЕЈАНИЈА)

Светосавски (копљани)

Бр. 108. Путир за причас, сребро, висина 21 см, од 100 до 130 динара.

Дискос, златни, лажни и никиј

Бр. 114. Дискос од сребра, висина 12 см, од 100 до 120 динара.

Рицке од сребра, златне, никиј

Бр. 112. Рицка од сребра, висина 18 см, од 100 до 120 динара.

Светосавски стилари (свџи)

Бр. 111. Стилари од сребра, висина 12 см, од 100 до 120 динара.

ПОЈАСЕВИ

Бр. 119. Појас од сребра, висина 12 см, од 100 до 120 динара.

Израђујем све врсте друштвених застава од најјефтинијих до најскупочијих везене са најфинијом златном жицом или свилом. ЗАСТАВА ЗА СВ. ЦРКВЕ ПРОПИСНЕ ИЗРАДЕ ПРЕМА ЦРКВеном УСТАВУ. **НИКОЛА ИВКОВИЋ, НОВИ САД**

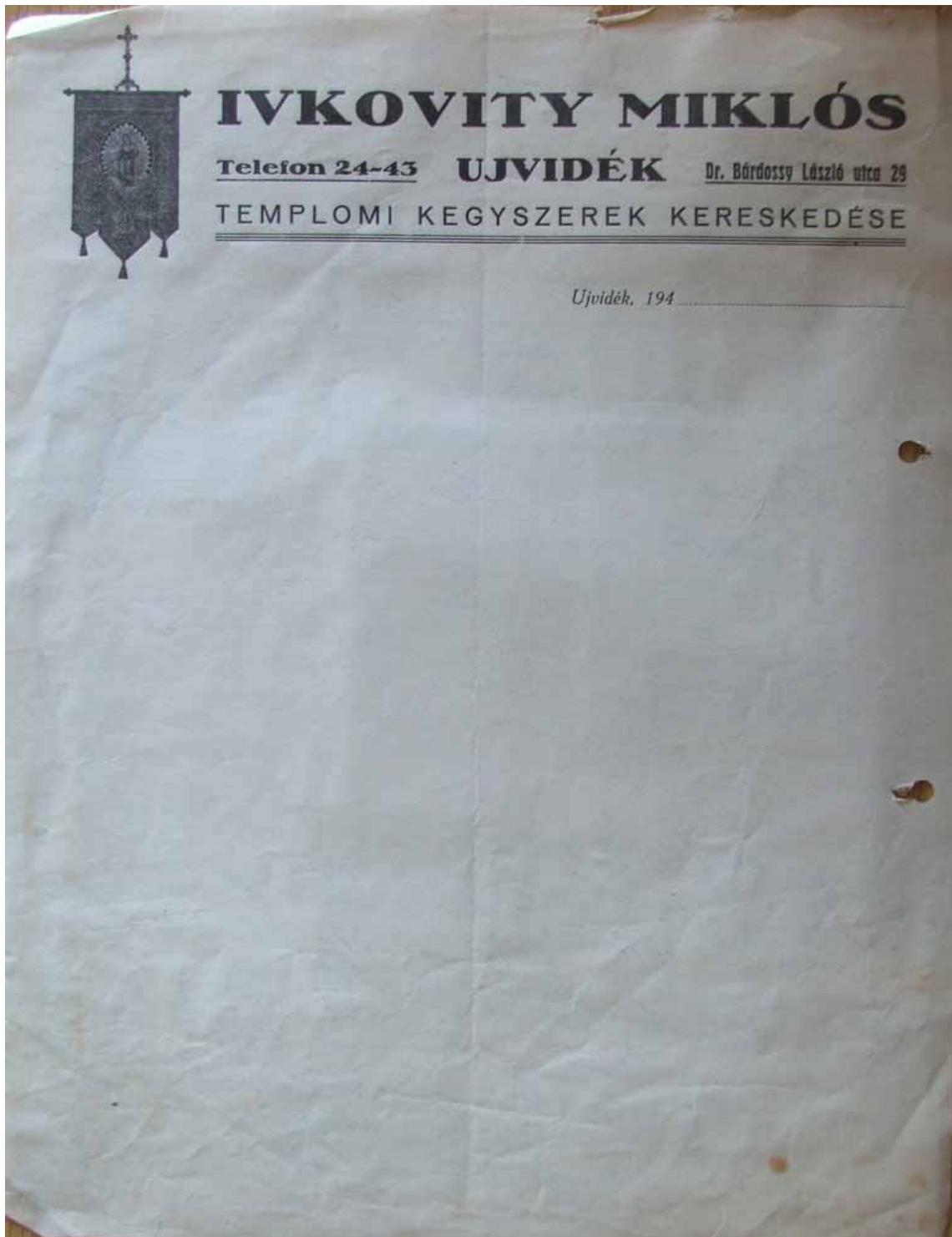
Сл. 198. Рекламни лист Трговине и индустрије црквених утвари Николе Ивковића, Нови Сад (око 1930)

Сл. 199. Коверат Трговине свих српских православних црквених утвари, икона и свештеничког одеда Никола Ивковић, Нови Сад (1935)

Сл. 200. Писмо Templomi kegyeszerek kereskedése Ivkovity Miklós, Ujvidék (око 1940)

Сл. 201. Писмо Темплони kegyszerek kereskedése Ivkovity Miklós,
Ujvidék (око 1940)

Сл. 202. Налепница на корицама каталога узорака текстила

Сл. 203. Налепнице у каталогу узорака текстила

Сл. 204. Налепница на полеђини пословног писма бечке фирме за производњу печата J. Lewinson-a

Никола Ивковић у Новом Саду,
ДУНАВСКА УЛИЦА,
У СВОЈОЈ КУЋИ, ПРЕКО ОД ПРОМЕНАДЕ.

Највеће стовариште црквених утвари
и то: одежда, барјака, неба, литија, плаштаница, полије-
леја, рипида, крстова, кандила, кадионица, путира, ки-
вота, пјетохлебница, св. икона на платну, као: руских,
кованих од бакра и бронза, позлаћених и посребрених,
историјских слика,
СВЕШТЕНИЧКА ОДЕЛА,
шешира, камилавки, појасева и т. д.

У својој радионици израђујем најбогатије иконостаसे
и Христове гробове по врло умереној цени.

На захтевање шаљем илустровани ценовник, обавештаје и разли-
чите мустре на углед, а код већих послова подносим разне робе,
мустре, цртеже и предрачунае све о своме трошку.

Заступник: _____

Никола Ивковић у Новом Саду,
ДУНАВСКА УЛИЦА,
У СВОЈОЈ КУЋИ, ПРЕКО ОД ПРОМЕНАДЕ.

Највеће стовариште црквених утвари
и то: одежда, барјака, неба, литија, плаштаница, полије-
леја, рипида, крстова, кандила, кадионица, путира, ки-
вота, пјетохлебница, св. икона на платну, као: руских,
кованих од бакра и бронза, позлаћених и посребрених,
историјских слика,
СВЕШТЕНИЧКА ОДЕЛА,
шешира, камилавки, појасева и т. д.

У својој радионици израђујем најбогатије иконостаसे
и Христове гробове по врло умереној цени.

На захтевање шаљем илустровани ценовник, обавештаје и разли-
чите мустре на углед, а код већих послова подносим разне робе,
мустре, цртеже и предрачунае све о своме трошку.

Заступник: _____

Сл. 206. Полеђина узорака позамантерије Трговине црквених утвари
Николе Ивковића, Нови Сад

Сл. 207. Узорци позамантерије Трговине црквених утвари Николе Ивковића, Нови Сад

Сл. 208. Разгледница са изгледом трговине Николе Ивковића

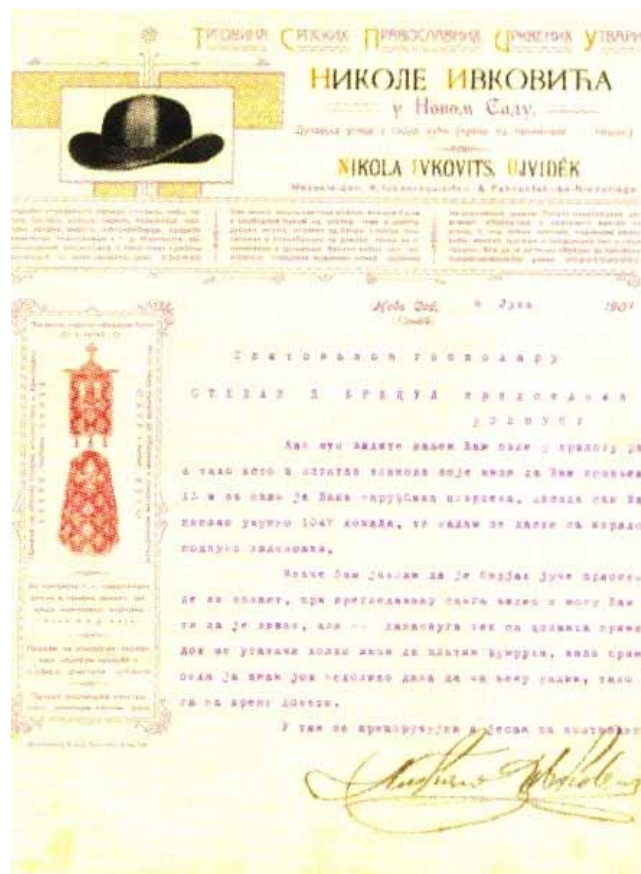

Сл. 209. Узорак бруката за свештеничку одећу Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, почетак 20. века)

Сл. 210. Коверат Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, 1913)

Сл. 211. Меморандум Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, 1907)

Сл. 212. Ценовник хришћанске позлатарске радионице за црквене утвари

Сл. 213. Најновији и највећи ценовник данашњег века у свом српству из хришћанске-позлатарске радионице и творнице свих српско-православних црквених утвари Вранића и Тауша у Новоме Саду

Сл. 214. Илустровани ценовник Прве најстарије и највеће српске творнице српских православних црквених утвари Љубомир Ђукић и Брат, Нови Сад

Сл. 215. Илустровани ценовник трговине српских црквених утвари Јована С. Бошковића Велики Бечкерек

Сл. 216. Цијеник трговачке фирме Петар Николић Загреб

Сл. 217. Најновији илустровани ценовник творнице српско-православних црквених утвари Милана Ивковића у Новом Саду

Сл. 218. Илустровани ценовник Прве загребачке радионице и трговине свих српско православних црквених утвари, икона, свештеничког одијела, модерних слика, столног посуђа и шиваћих машина Тоше В. Ковачевића, Загреб

Сл. 219. Велики илустровани ценовник српске трговачке куће за све уметности, радионица свештеничког одела и завод за црквени живопис, позлату, дуборез и т. д. Стевана Видовића у Новом Саду

Сл. 220. Оглас Евгена Шпага, позлатара, Темишвар – Фабрика, *Српски Сион* (1897)

Сл. 221. Оглас Творнице црквених утвари и барјака наследника Алојзија Обербауера, Будимпешта, *Орао* (1893)

Сл. 222. Оглас Фабрике црквених барјака и црквених утвари Наследници А. Обербауера, Будимпешта, *Орао* (1894)

Сл. 226. Оглас Атељеа за вештачко сликање Јована Рехницера, Нови Сад, *Српски Сион* (1891)

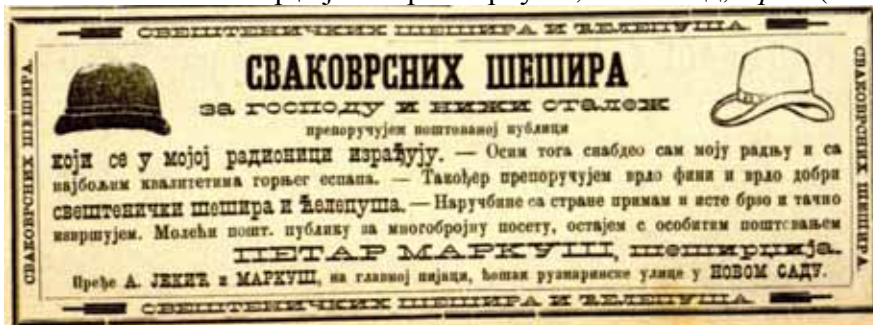
Сл. 227. Оглас Андрије Балашића, кројача свештеничког, цивилног и војничког одела, Нови Сад, *Орао* (1902)

Сл. 228. Оглас Стеве Писаревића, кројача свештеничког одела и црквених утвари, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)

Сл. 229. Оглас шеширџије Петра Маркуша, Нови Сад, *Орао* (1891)

Сл. 230. Оглас шеширџије Петра Маркуша, Нови Сад, *Орао* (1892)

Сл. 231. Оглас кројачке радње за свештеничко одело Стеве Писаревића, Нови Сад, Путовоћа кроз Нови Сад (1903)

Сл. 232. Оглас златарске радње Мите Томића, Нови Сад, Путовоћа кроз Нови Сад (1903)

Сл. 233. Оглас кројача целокупног црквеног одејанија, свештеничких и цивилних одела Светозара Миловановића, Нови Сад, Путовоћа кроз Нови Сад (1903)

Сл. 234. Оглас кројачке радње за свештеничко одело Стеве Писаревића, Нови Сад, *Српски Сион* (1902)

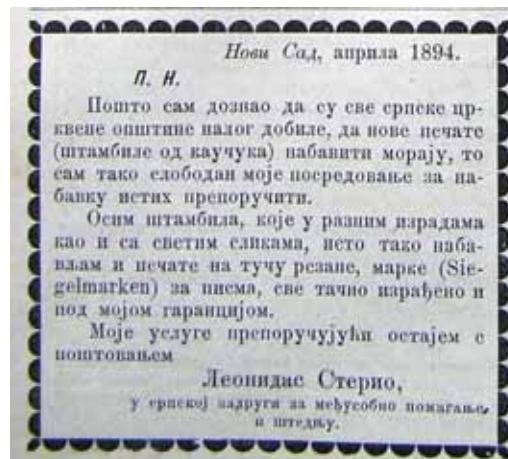
Сл. 237. Оглас шеширџије Петра Маркуша, Нови Сад,

Сл. 238. Оглас шеширџије Петра Маркуша, Нови Сад, *Српски Сион* (1895)

Сл. 235. Оглас шеширџије Петра Маркуша, Нови Сад, *Орао* (1893)

Сл. 239. Оглас Леонидаса Стерио, печатарезац, Нови Сад, *Српски Сион* (1894)

Сл. 236. Оглас златара Мите Томића, Нови Сад, *Српски Сион* (1902)

Сл. 240. Оглас Позлатарског атељеа за српску православну црквену уметност Лудвига Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1894)

Сл. 241. Оглас Позлатарског атељеа за српску православну црквену уметност Лудвига Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1894)

Сл. 242. Оглас Лудвига Тауша, позлатара и власника радње за вештачко мраморирање и за црквене утвари, Нови Сад, *Орао* (1899)

Најлепши, најлепши, најбољи и најјефтинији избор у одеждама, барјацима, литијама, стихарима, завесама, палочима и осталим црквеним утварима налази се свако у

СТОВАРИШНОЈ РАДЊИ ПОЗЛАТАРСКЕ РАДИОНИЦЕ

ЛУЈА ТАУША

У НОВОМ САДУ, код „Златног Крста“
ДУНАВСКА УЛИЦА (ОСНОВАНА 1893. ГОД.)

Сваки уштеђује свој новац ако моју радњу не презире, а бива га, ако се даје наговорити, те исту мислиће!

Као стручњак и пронађач у ствари сва, да се свак одежа у којој отвореној радњи налази се, а у којој различити складно израђени срп. православни црквени предмети са врло увереном ценом поступају.

Столинама писмених признања.

Услед виступајућих црквених свих све ценом сваким сваким, Н. пр. Једна сликана израђена одежа са припадајућим прибором од одушевљеног црквеног давања 2 и 3 сит. широки бортика, ланка и добрих поставки само 25 ф. од Ланкама у равна црква бојама . . . 25 ф. Према трајању платног утка . . . 25 ф.

а тако и по цени од 45—100 до 300 ф. Ствари које се не донадују примају катан и запечаћене друге. Пресвета Богородица из Русије са жемном кошуном и позлаћена, са 10 сит. широки воук. оквиром стаје 8 ф. — величина 38—42 сит. А од илума сребра уредно украшена и позлаћена је „Нашама и крстима“ записи. Ст. Петербург и Москва са 10 сит. широки позлаћени оквиром, стаје 10 до 12 ф. — величина 40—45 сит. Наугривања црквених илума и крстова налик бесплатно.

Телеграм адреса: Тауш, Нови Сад.

Сл. 243. Оглас Стоваришне радње позлатарске радионице Луја Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1902)

ЛУЈ ТАУШ
позлатарски атељеа за српску православну црквену уметност
у НОВОМ САДУ, крајемка јавна код „Златног крста“

ИМАДЕ ГОТОВ
ХРИСТОВ ГРОБ,
(Христичи гроб, илума на црквеној илума)

ВЛАДИЧИН ТРОН И МАТЕРЕ БОНИЈЕ,
дале имадем на стоваришту готови позлаћених рипида од метала, дрвета и плеха. Стварашите свију срп. прав. црквених утвари, као: петохљобница, путира, кандила, надијоница, ручних крстова, кивота, полелеја, небо, и т. д.

Примају се за оправку и подлату старе рипиде, путира и све старе црквене утвари и други послови.

31 1-2

Сл. 244. Оглас Позлатарског атељеа за српску православну црквену уметност Луја Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)

Најјефтиније и најлепше одежде, барјане као и целокупних црквених утвари израђује

ХРИШЋАНСКА РАДИОНИЦА ЗА СРП. ПРАВ. ЦРКВ. УМЕТНОСТ

ЛУЈА ТАУША

Дунавска улица НОВИ САД Дунавска улица
КОД „ЗЛАТНОГ КРСТА“

Кроз крају трговачку лону, са најлепши и приносити творилама Француса, Италије и Швајцарске у у сваким-дласту као и златне бродове за барјане, одежде и литије свезућима не спотобом давати сваком луону најјефтиније цене да удовољим.

Стварашите и израђује свих срп. прав. црква, да сво право-ладно цркво и црквене илуме, тако исто и за препродавање на илума (Евгено) са одабраним работом. Дале препоручује илума стовариште за цркви, цркви као кандила, петохљобнице, надијоница, ручни крстова, путира, кивота и свих црквених утвари.

Илума готово лано израђено тронике Матере Боније и влади-чаксе, те их препоручује сваким општинама, и дајем их по најумеренију лону и на отплату.

За набавку кућених свечера илума се добити са, ценом по врло јетану лону.

МОЛИМ ИШТИТЕ МАСТРЕ ЗА ОФЕРТЕ
од 37 а. 75 н., 45 а. 70 н., 56 а. 75 н., и од 85—300 а. и до 450 а. као и право барјане, литија, застакло и т. д.

Сл. 245. Оглас Хришћанске радионице за срп. прав. цркв. уметност Луја Тауша, Нови Сад, *Орао* (1902)

ЛУДВИГ ТАУШ

РАДИОНИЦА ПОЗЛАТАРСКА И ВЕШТ. МРАМОРИСАЊА ЗА ЦРКВ. ПОСЛОВЕ
НОВИ САД,

ДУНАВСКА УЛИЦА, КОД „ЗЛАТНОГ КРСТА“.

== (Молим, да се на фирму добро пазите!) ==

Која црквена општина жели своју цркву изнутра реновирати, иконостас позлатити и мраморисати, или своје старе рипиде оправити, па да буду као нове, нека се обрати на познатог позлатара и вештака у мраморисању Лудвига Тауша, у Нов. Саду, дунавска улица, код „златног крста“ (пре у Ћурчијској улици), који је за девет година, откада ради, већ реновирао многе цркве, и својим солидним послом стекао много признања. Те врсте послове обавио је у овим местима: Каћ, Сурдук, Бегеч, манастир Новиљ, Мали Градац (у Хрватској код Глине), Нуцура, Чортановце, Перлез и т. д. где свака црквена општина може видети његов посао и где се може распитати.

НОВИ САД
ДУНАВСКА УЛИЦА
КОД „ЗЛАТНОГ КРСТА“

ДА СЕ НА ФИРМУ ДОБРО ПАЗИ!
ПРЕ У ЋУРЧИЈСКОЈ УЛИЦИ
ЛОСКИМ

Спољашњи изглед мога стоваришта црквених утвари.

Затим препоручујем моје богато снабдевано стовариште од разних црквених утвари, које ја сам зготовљавам, као рипиде од дрвета позлаћене, рипиде од лима позлаћене, рипиде од месинга полиране, рипиде од месинга позлаћене или галванским путем или ватром; затим и других црквених утвари као: [путири, петохлебнице, кандила, чираци за часну трапезу и крстови од сваког метала. Све то дајем по најнижој цени.

Даље особито препоручујем моје лепе полијелеје од стакла, које сам правим, за 6—12—18—24 свеће; уједно старе полијелеје од стакла примам на оправку и на реновирање.

Имам стовариште св. православних икона за цркве и барјане. Нарудбине на њих примам и изјављујем, да је израда чисто у православном духу.

Онвира округлих, овалних за иконе, за портрета, за огледала и фотографије, које су такођер мој сопствени производ.

Сл. 246. Оглас Радионице позлатарска и вешт. мраморисања за цркв. послове Лудвига Тауша, Нови Сад, *Орао* (1893)

Сл. 247. Оглас Хришћанско-позлатарског атељеа за срп. правосл. уметност Луја Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)

Сл. 248. Оглас Хришћанско-позлатарске радионице и стоваришта свију срп. прав. цркв. утвари Луја Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1902)

Сл. 249. Оглас трговине црквених утвари, Г. Георгијевића, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)

Људевит Тауш
ПОЗЛАТАР
Нови Сад, дунавска улица
(пређе чурђијска улица).
„Код азатиног врта.“

Примам све црквене позлатарске по-
 слове т. ј. позлаћивати и мраморирати
 нове олтаре, и св. иконе које су на олтару,
 модујем све по грчко источном обичају.

Даље примам све црквене репарације,
 и. пр. позлаћивати и мраморирати старе
 олтаре, премоловати и исчистити старе
 слике.

Препоручујем моје велико стовариште
 готових РИПИДА од шлеха и дрвета,
 са најфинијом позлатом. Стовариште свако-
 врених српских св. ИКОНА (Целивача) по
 грчко-источном обичају, даље препоручу-
 јем моје велико стовариште од најфинијих
 GANER и GENRE-Слака, сопствена израда
 од сваковрених слика и огледалских рамова.

Примам све што се тиче у моме салу
 репарације, са сигурношћу и тачном из-
 радом.

Сл. 250. Оглас позлатара Људевита Тауша, Нови Сад, *Orao* (1888)

Дакле уколико могу се до дана хрлабе под
 ове прик. општине дознати.
 У Кленку 22. Априла (4. Маја) 1897.

Председништво
 срп. град. општине.

ДРУГИ ОГЛАСИ

ОБЈАВА. 42 1-1

Овим јављам пречасном свештенству срп-
 ском православног, да сам своју радњу снадле-
 га опробаним раднички особљем и да сам печала
 радом прихвати и обављају уз попуштене цене,
 а за ваљаност снаг подл Јамчим.

С поштовањем
 Марија удова Василеснопа
 у Новом Саду.

**ПРАВОСЛАВНИМ СРПСКИМ
 ЦРКВЕНИМ ОПШТИНАМА
 и господи свештенству.**

Част ми је до знања ставити, да на мом
 стоваришту, у великом избору имадем материје,
 као у свиленим и нуњеним као и. пр. за одевне,
 лебо, петрахиле, путире, валове, стипире, и све
 што летој употреби припада.

За г. г. свештенике разноврених материја
 за горње и доње хаљине: као и сваке потребе
 боје појасова, шешира, ћеленуша, у великом из-
 бору на стоваришту имам.

А уз то сваком занукастури као чојом,
 кратком и куретном робом из првих производа
 богати снадле сам се. Такође имам на стова-
 ришту красних црвара, путира, петохлабана,
 кадновина, претона и ривада.

Особито примећујем, да на стоваришту ра-
 нас прете и квалитета у великом избору готових
 одежда као првих тако и у разноврених бојама
 и разноврених засебних готових епстрахиља на-
 лоња и црвених барјака имам.

Премени наручбине неодољиви се отаркадају.
 Цена је умерена, а послуга тачна.

Најпозеле нала да великогиталну публичку
 изјављаним учиним, да ја као валетник и галда
 од своје трговине целу радњу сам руководи и
 управљам: а тиме и јамство великогиталним
 купцима дијем, да ће у сваком обзиру поузда-
 није послужени бити, него у трговинама, где то
 није случај.

На захтевање налаем од горенаведених ма-
 терија, мустре бесилатно и ервано.

С поштовањем
Г. ГЕОРГИЈЕВИЋ
 код „Златне деме“ у НОВОМ САДУ
 1-1 на главној изјави број 7, у сопственој кући.

Сл. 251. Оглас трговине црквених утвари Г. Георгијевића, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА А. ПАЈЕВИЋА У НОВОМ САДУ.

Препоручује поштованој публици своје добро уређено

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ

српских књига у лепом избору, као и других на страним језицима за поклоне у дивот-корицама, музикалија, разноврсног писаћег и канцеларијског прибора за школе, политичне и црквене општине, поједине у највећем избору, као и све остале многобројне врсте оне робе, која спада у обим оваке радње.

ОСИМ ТОГА У НАШОЈ КЊИЖАРНИЦИ МОГУ СЕ ДОБИТИ У ВЕЛИКОМ ИЗБОРУ

СВЕТЕ ИКОНЕ ЗА ЦРКВЕ И ДОМОВЕ

израђене руком, масном бојом, на платну 21-цол ширине и 26 цоли дужине, у врло лепом оквиру 4 цола ширине. Цена 12 до 15 фор. према финијој изради.

Даље имамо у лепом избору: светих икона целивача, израђених на лиму, 10 цоли ширине, 12 цоли дужине, до 3 фор. 50 новч. комад.

Свечарима препоручујемо једну и другу врсту светих икона, које се код нас могу поручити у свакој величини, као и најлепшој вештачкој изради.

Такођер имамо на стоваришту свом велики избор руских светих икона, које су израђене на хартији у разним светлим бојама и које је одобрила св. петроградска духовна власт

У величини 36/31 цмт. комад по 50 новч.	У величини 15/30 цмт. комад по 15 новч.
" " 29/23 " " " 30 "	" " 13/11 " " " 10 "
" " 26/21 ¹ / ₂ " " " 25 "	" " 9/7 " " " 5 "
" " 20/15 ¹ / ₂ " " " 18 "	

Велики избор имамо и у свима црквеним књигама као што су: апостоли, еванђеља, минеји опћи, празнични, месечни, триоди, требници, октојихи и т. д.

Најбоље препоручујемо следеће књиге, без којих не би требала да буда ни једна српска кућа.

Српске народне пјесме. Скупно их и на свет издао Вук Ст. Караџић.	— Скупљени списи свеска II. О српском језику . . . . . 1—	— везано 2-25
Књига I. у којој су различите женске пјесме. 1-80	Милевић Ђ. М. Краљевина Србија Ђ. Нови крајеви 2-70	— Стара српска војска. Историјске скице из дела „Народ и земља у старој српској Држави.“ . . . 1-10
исто у тврдом повезу . . . 2-20	Новачевић Ауба и Љ. Јовановић. Историја српског народа, с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара. Св. I/II. 1-20	— Први основи словенске књижевности међу балканским Словенима. Легенда о Владимиру и Косари. Културно-историјске студије. 1-65
Књига II. у којој су пјесме јуначке најстарије, 2 издање . . . 1-80	Никола I. Балканска царина. Драма у три радње (друго издање) . 60 н.	— Српска граматика. Прво целокупно издање 2-48
Књига III. у којој су пјесме јуначке средњег времена 1-20	исто дивот издање . . . . . 1—	Поповић Ђорђе. Историја Црне Горе. У кратко извео . . . . . 1—
исто у тврдом повезу . . . 1-80	— Пјесник и вала . . . . . 50 н.	Ристић Јован. Последња година спољашње политике Кнеза Михаила 50 н.
Књига IV. у којој су пјесме јуначке новијег времена о војевању за слободу 1-20	исто, фано издање . . . . . 80 н.	— Дипломатска историја Србије за време српских ратова за ослобођење и независност 1875—1878. I/II свеска по 1-50
исто у тврдом повезу . . . 1-80	— Хајдана (друго издање) 70 н.	Руварац Иларион. Одломци о грозу Ђорђу Вранковићу и Арсенију Црнојевићу патријарху. С три излета о такозваној великој сеоби српског народа . . . . . 1—
Караџића Вука Стеф. Граматички и полемички списи. Књига прва 1-65	— Скупљене пјесме (друго издање) . . . . . 80 н.	Шнолер Х. Државно-правни положај Босне и Херцеговине, превео Др. М. Веснић . . . . . 90 н.
— Граматички и полемички списи. Књ. друга свеска I. 1-6	— Потоњи Абенсераж. Сјезао по Шатобријану (друго издање) 70 н.	
— Граматички и полемички списи. Књ. друга свеска II. 1-65	Ранке Леополд. Србија и Турска у деветнаестом веку. Превод Стојана Новаковића, награђена из књиж. фонда Н. М. Коларца 2-50	
— Граматички и полемички списи. Књ. трећа свеска I. 1-65	Новаковић Стојан. Срби и Турци XIV. и XV. века. Историјске студије о првим борбама с највећом турском пре и после боја на Косову. 1-76	
— Граматички и полемички списи (о српском језику и правопису) Књига трећа свеска II. 1-65		
Бошковић Јован. Скупљени списи у 8 свеза. Св. I. О српском језику 76 н.		

Сваки налог и наручбину извршавамо брзо тачно и савесно а све најумеренијом ценом: Примамо наручбине на све музикалије, новине, часописе и повремене списе ма на ком језику, које сваком у кућу достављамо, односно разашањемо поштом уредно.

Сл. 252. Оглас издавачке књижарнице Арсе Пајевића, Нови Сад, Орао (1892; 1899; 1900; 1902)

НОВА КЊИЖАРНИЦА.

Част нам је учтиво свопштити поштованој српској публици, да смо уз нашу данно постојећу штампарску и књигу-надавачку радњу, коју смо 1874. у великом размену одпочели радити — отворили сада још и добро уређену

књижарницу

са музикалијама, разноврсним писаћим и школским прибором, у великом избору, као и свима оним многобројним врстама робе снабдевену, које врсте овамо спадају.

Пету радњу нашу сместили смо у нарочито за њу удешеном лепог локалу своје куће у дунавској улици, где се од више година већ и остале наше сваком добро познате радње налазе, те нарочито молимо п. и. славне цркв. школ. одборе, председнике и старатеље општинске, г.г. свештенике, учитеље и све пријатеље ширења српске књиге, да се ивиоле својим налозима обраћају овој новој књижарници и тиме по-частити и потпомоћи ово ново подухвате наше.

У нашој књижарници могу се добити у великом избору

свете иконе за цркве и домове

израђене руком, масном бојом на платну, 21 цол ширине и 26 цола дужине, у врло лепог оквиру 4 цола широким. Цена 12 до 15 фор. према финијој изради.

Даље имамо у лепог набору: **светих икона, целивача, израђених на лиму, 10 цола ширине, 12 цола дужине, по 3 фор. 50 новч. комад.**

Нарочито свечарима препоручујемо једну и другу врсту светих икона, које се код нас могу поручити у свакој пролазној величини, као и најлепшој вештачкој изради.

Такође имамо на стоваришту свом велики избор светих икона и других равних врло лепих слика из српске историје, израђених у бојама на врло финој хартији. Те иконе и слике предајемо врло маленом ценом, да их и нај-спиромалнија кућа себи набавити може.

Сваки налог и наручбину извршавамо брзо, тачно и савесно, а све најумеренијем ценом. Примамо наручбине на све музикалије, пошнице, часописе и повремене списе ма на ком језику, које сваком у кућу достављамо, односно разашли-љемо поштом уредно.

У НОВОМЕ САДУ, Октобра 1891.

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА И ШТАМПАРИЈА А. ПАЈЕВИЋА.

Сл. 253. Оглас издавачке књижарнице и штампарије Арсе Пајевића, Нови Сад, *Орао* (1892)

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА И ШТАМПАРИЈА А. ПАЈЕВИЋА
У НОВОМЕ САДУ

препоручује поштованој публици своје добро уређене малене стовариштите српских књига у лепог избору, као и други на страни језицима на школоу у десет језика, музикалија, разноврсног писатог и пр-таког прибора за школе и поједине у најлепш избору, као и све остале многобројне врсте ове робе, која спада у овакв радње.

Осим тога у нашој књижарници могу се добити у великом набору

свете иконе за цркве и домове

израђене руком, масном бојом на платну 21 цол ширине и 26 цола дужине, у врло лепог оквиру 4 цола широким. Цена 12 до 15 фор. према финијој изради.

Даље имамо у лепог набору: **светих икона, целивача, израђених на лиму, 10 цола ширине, 12 цола дужине, по 3 фор. 50 новч. комад.**

Нарочито свечарима препоручујемо једну и другу врсту светих икона, које се код нас могу поручити у свакој пролазној величини, као и најлепшој вештачкој и. изради.

Такође имамо на стоваришту свом велики избор светих икона и других равних врло лепих слика из српске историје, израђених у бојама на врло финој хартији. Те иконе и слике предајемо врло маленом ценом, да их и најспиромалнија кућа набавити може.

Сваки налог и наручбину извршавамо брзо, тачно и савесно, а све најумеренијем ценом. Примамо наручбине на све музикалије, пошнице, часописе и повремене списе ма на ком језику, које сваком у кућу достављамо, односно разашлиљемо поштом уредно.

Сл. 254. Оглас издавачке књижарнице и штампарије Арсе Пајевића, Нови Сад, *Орао* (1894)

КЊИЖАРА ЛУКЕ ЈОЦИЋА У НОВОМ САДУ.

НАЈВЕЋА СЛИКАРСКА РАДЊА!

Бавећи се пуних 10 година са ширењем и продајом светих икона, сведочи мој дојакошњи рад, да сам преко

ОСАМ ХИЉАДА КОМАДА

по нашем васколиком народу на својште задовољство разаслао, јер сам само финије параде икона и слика, као доброг и финијег квалитета позлаћених рамова у својој радњи навео. Особиту сам пажњу обратио тиме, да сам са најбољим вештацима те струке у сvezу ступио, који ми свете иконе по чистом православном типу и црквеном обреду израђују, јер је општа жеља та, да ће сваки радије и више платити, да само лепу и укусну икону добије.

Дакле само код мене се могу добити у свако доба такве

СВЕТЕ ИКОНЕ.

Слике су масном бојом на платну руком снимане (моловане) 21 цол ширине, 26 цоли дужине. У фином оквиру 4 цола широким од 12 до 15 фор. заједно са наковањем. Цена је према изради и финоће рама удешена.

Исте слике могу се наручити и у разним величинама са врло умереним ценама према величини.

Св. Алимпије столпник.	Св. Петар и Павле.	Св. Дамитрије.	Св. Ђирија и Метод.
" Амос пророк.	" Петка.	" Бурја пешак (Бурђиц).	" Часне вериге св. Петра.
" Андрија прерозванц.	" Покров Матере Божије.	" Бурја на коњу.	" 40 мученика.
" Атанасије.	" Преображење Христово.	" Илија.	" Христов гроб (плаштаница) са опрадом.
" Архангел Михајло.	" Распјатје Христово.	" Игњатија (богосац).	" Каменицање свет. Стована.
Видов-дан књаз Лазар.	" Рождество Христово.	" Тајна вечера.	" Киријак очван. (Макољдан).
Св. Василије велики.	" Рождество Богородице.	" Трв јерарха.	" Кузман и Дамјан (Врачеви).
" Воскресење Лазара.	" Сава I архиеп. српски.	" Трвзуи.	" Лука.
" Вартоломеј и Варнава.	" Сава с децом (за школе).	" Тројица.	" Мајка Божија.
" Воведсење Богородице.	" Симеон богопримац.	" Тома.	" Марко.
" Мрата Стеван кр. Доч.	" Срђа и Вахја.	" Успенење Богородице.	
" Никола (стојећи).	" Срегење.	" Цвети.	
" Никола (погрбе).	" Свијродон.	" Цар Константин и царица Јелена.	
" Пантелија.	" Вовесење Христово.		

Целиваће иконе на лиму 10 цоли ширине 12 цоли дужине фор. 350.

Исте слике на лиму могу се наручити и у разним величинама као и за крестове на пољима и за рипиде са умереним ценама. Особито обраћам пажњу црквеним општинама на израду целог иконостаза. — Поруче обављањем брзо и тачно, а стовариште ма је увек богато снабдевано са свима горенаведеним иконама.

Најновије слике историчне и разноврсне за украс сваке српске куће.

Исте слике могу се наручити и у разним величинама са врло умереним ценама према величини.

Косово поље.	Рањени Црногорац.	Краљевић Марко и Муса Косовија.	Породица кнеза Лазара са оба зета.
Устај наро Душане.	Херцеговачко робље.	Иа „Вега и бегачије“ срп. муке и патње под Турцима у старој Србији у 2 слике.	Девет Југовића и Југ Богдан.
Косовца девојка.	Срби око гуслара.		Вук Ст. Караџић и гуслар.
Дед и улук под грмом.	Цар Душан у орнату.		
Бранко Радичевић с вилком.	Вановић Страхвића.		

Слике су масном бојом на платну руком снимане, 21" ширине, 26" дужине, у фином оквиру 4" широким од 12 до 15 фор. заједно са наковањем.

Исте тако примам снимање портрета уз цену од 25 до 35 фор. Цена је према изради и финоће рама удешена.

КОЛОРИСАНЕ СЛИКЕ ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ (НА АРТИЈИ.)

Душан свињи цар српски на коњу . . . . . ф. 1'20	Смрт свињог цара Душана . . . ф. 2'55	Владари од Немање I. до Милана . . . . . ф. 2'50
Породица кнеза Лазара са оба зета . . . . . ф. 1'20	Бој на Косову 1389. . . . . ф. 2'50	Усташке војсковође . . . . . ф. 1'50
Девет Југовића и Југ Богдан . . ф. 1'20	Вечера кнежева на Косову . . ф. 2'50	Српске војсковође 1877. . . . . ф. 2'50
Душан свињи цар српски у орнату . . . . . ф. 2'50	Спажење св. Саве на Врачару . . . . . ф. 2'50	Велики Петар руски цар . . . ф. 2'50
	Српски владари од жупана Војслава до данас . . . . . ф. 2'50	Св. Сава благосиља народ . . . ф. 2'50
		Обрејовића породица . . . . . ф. 1'50
		Срби око гуслара . . . . . ф. 1'50

Сл. 261. Књижаре и највеће сликарске радње Луке Јоцића, Нови Сад, *Отао* (1891)

Управа српске књижаре и штампарије
код св. апостола:
„ЂИРИЛА и МЕТОДИЈА“.

НАЈБЕШТИЈИЈИ
избор за набававање
светих СЛОВА (ИКОНА)
руком израђених у рачном
Белом стилу итд.

ЈОВАН РАДАКА
у ВЕЛ. КИКИНДИ,

НАЈБЕШТИЈИЈИ
избор за набававање
светских СЛОВА на отаклу
и српских историјских
сликама сваке врсте

Препоручујемо своју од много година припознату богату снабдевену

СРПСКУ

КЊИЖАРУ

која има увек на стоваришту:

разне хартије за канцеларије и приватне потребе, коверата, пера, мастила, олована и другог писмог и цртаћег прибора.

Дале са разним школским, општинским и црквеним тискаријама, најновијим књигама за одрасле, као и богат избор за младеж,

музикалијама,

слика из српске историје, св. ИКОНА на хартији и на платву, са већим бојом, руком израђених,

св. икона, целивача, израђених на лиму.

Дале препоручује своје богато складиште

ШКОЛСКИХ КЊИГА И ШКОЛСКИХ УЧИЛА,

као и сав остали прибор за ученике.

Најтоплије препоручује српској младежи

ОВЕ КЊИГЕ:

* 1. Мачка са чизама	5 новч.
* 2. У леопардовој пећини. Догађај у америчкој шуми	5 "
* 3. Украђено дете	5 "
* 4. Канарица	5 "
* 5. Сваки је своје среће конач	5 "
* 6. Бели Индијанац. Догађај у Америци	5 "
* 7. Млинар и његова ћерка	5 "
* 8. Изгубили пут	5 "
* 9. Посађена ружа	5 "
* 10. Међу дивљацима. Путовање по Америци	5 "
* 11., 12. и 13. Конац дело краи. С. м. од Д. Ђурића учитеља	15 "
* 14., 15. и 16. Добро се добрим враћа. Од истог	15 "
* 17. Миленко. Од истог	7 "
* 18. Божићни почлон. Прича од Данила Стајића	5 "
* Иво Сенковић и Ага од Рибника	10 "
* Одабране срп. нар. песме за школу и дом са сликама	10 "
* Милованка, пјесме Михајла Милоновића	25 "
* Последнице лажности припов. за м. од Мил. Милут.	35 "
* Кроз пустњу Сахару припов. из Северне Африке	30 "
* Мирко и Павло од Д. Ђурића учитеља у Осеку	30 "
* Љубичице, дарак доброј деци са сликама од тетке Даринке и тетке Даве	20 "
* Александар Велики цар Македонски. По Квинту Курцију превео Н. Николајевић, уч.	35 "

ПРИМЕДБА. * обележене књиге јесу нашег издања, које дајемо у име рабата.

Ко на пример поручи из нашег главног каталога за десет форинти књига за готов новац може одма од * означених књига изабрати још за пет фор. као рабат. Ко пак и новац одма пошаље са поруком заједно тај добија књиге у кућу стављене о нашем трошку.

Стојећи у пословној вези са првим светским творцима које израђују свесколикке цркв. утвари, у стању је наша

КЊИЖАРА

као црквеним општинама тако и сваком поједином набавити на најкраће време уз најумеренију цену свих потребних најсолидније израђених

ЦРКВЕНИХ УТВАРИ

наиме: одежда светлих свештеничких.

Цркви при потреби погребна и ускршњег поста.

Ђевонских стихара.

Неба од разних материја, свиле и надифе, са позлаћеним ројтама и перазом. Великих барјака (наимених литија) са круном и копљем и обратво.

ШКОЛСКЕ БАРЈАКЕ.

Питиња за школске барјане.

Наложа на частне трапезе.

Хељине и деака са г. г. свештенике.

Плаштаница (Христов гроб). Бивота.

Чирака пред двери.

Чирака пред олтар позлаћен. Петохлебница.

Гипиде с копљем уједно. Полелеја од стакла и са брониратим украсима. Кандила за олтар. — Кандиона, као и све остале црквене утвари.

■ Наручбине за штампарске послове обавља по пријему поруке за 24 сата уз најумеренију цену. ■

Сл. 262. Оглас Управе српске штампарије Јована Радака, Вел. Кикинда, Орао (1898)

НЕКА ЈЕ ТОПЛО ПРЕПОРУЧЕНА
ДОБРОУРЕЂЕНА

ШТАМПАРИЈА

која је

снабдевена са најмодернијим и најукуснијим словима за израду сваковрстних штампарских радова на свима језицима као :

посетне, насловне, заручне, позивне и све остале карте, даље меморандуме, циркуларе, ценовнике, упућенице, потарде, пуномоћја, уговоре, обавезнице, ваљарне цедуље, рачуне, планете, тужбе, молбе, трг. коверте и хартије, друштвене штатуте, контракте, посмртнице, језовнике, Позивнице на беседе, узазнице — као и све остале штампарске радове за школске одборе, црквене опћине, адвокатске канцеларије, новчане заводе, и то : на српском, мађарском, немачком и румунском језику, а све са најумеренијим и најјефтинијим ценама.

Напоље са стране обавља брзо и тачно и шаље поштом с платом у иточ (Nachnahme).

Наруџбине за штампарске послове обавља по пријему поруке за 24 сата уз најумеренију цену.

С особитим поштовањем

Штампарија Јована Радака.

Српска књижара
ЈОВАНА РАДАКА
у В. КИКИНДИ,
код светих апостола :
„Кирила и Методија“.

Препоручује своје **НОВО ИЗДАЊЕ**

ПРОПИСА

ЗА УЧЕНИКЕ ОСН. ШКОЛА,
на лепој глаткој хартији,
са јасним линијама израђени,
корице су штампане са врло лепим дечјим сликама и то врло **ЈЕФТИНО**
као још нигде досад
100 КОМ. 50 НОВЧ.

Даље препоручује
своје **НОВО ИЗДАЊЕ**

Српских ТЕКА

са српским насловима,
врло **ЈЕФТИНО.**

Српска књижара
ЈОВАНА РАДАКА
у В. КИКИНДИ,
код светих апостола :
„Кирила и Методија“.

У илној књижари илано

**МУЗИЧКИХ
ИНСТРУМЕНАТА**

у лепим и ситним израдама
као : **ВИЈОЛИНА** малих и
великих, **вијолин** и **До-**
сид најбољих

ХАРМОНИКА

великих и малих са бас
вратњом, врло мелодично
удешене, зине и јане, на
којима се могу свирати
све свирке. — Даље пре-
поручујемо — илано богато
стовариште

ТАМБУРА и ГУСАЛА
и то врло јефтино.

Сл. 263. Оглас штампарије Јована Радака, В. Кикинда, *Орао* (1898)

Свете слике (Иконе) најјефтиније

најбоље израде могу се добити само у књижари **ЈОВАНА РАДАКА**

I. Свете Иконе на платну :

Слике су масном бојом на платну руком колоране 21 цол ширине, 26 цоли дужине у фином окаиру 4 цола широким за 10 фор. заједно са паковањем. — Исте слике могу се наручитк и у равним величинама са врло умереним ценама према величини.

II. Свете Иконе на лиму :

Целивачи 10 цоли ширине, 12 цоли дужине по фор. 350 новч. исте се могу наручитк и у равним величинама. Особито обраћај пажњу на израду **ЦЕЛОГ ИКОНОСТАСА.**

III. Печата на писма :

Печат од каучука (гуме) са светитељем у среди, са целим прибором . . од 3—5 фор.
Печат исто тако без светитеља . . . . . од 2—3 фор.

Адреса књижара **ЈОВАНА РАДАКА** у В. Кикинди.

Сл. 264. Оглас књижаре Јована Радака, В. Кикинда, *Орао* (1898)

Творница Српских православних Црквених Утвари Светих Икона
Друштвених Застава Барјана и Литија

ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА
У НОВОМ САДУ

Препоручује! Све Црквене Утвари
Препоручује! Израду Нових Иконостаса
Препоручује! Обнову Стари Иконостаса
Препоручује! Праве Руске тканине
Препоручује! За певачка и сва друга постојећа друштва Барјане и Заставе

Шље на захтевање ценовник и разне мустре и цртеже
бадава и франко.

Сл. 265. Оглас Творнице Српских православних црквених утвари светих икона друштвених застава барјака и литија Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Илустровани гласник* бр. VI (1905)

ЛУКА К. АЛЕКСИЈЕВИЋ
подузимац и одправљач свих срп. правосл. црквених утвари
у Новоме Саду.

Препоручује своје прво подузимање као: сваковрених светлих и црних одежда, литија, црквених барјана, школских и свију задружних застава и барјана, небла, дворских и трапезних застирача, стихара, путира, ринида, крстова, чирака, кандила, кадловица, ветохлебинца, живота, венчаница, позилејеја, плаштанца као и свију св. икона.

За преч. т.г. свештенике пак: дових и горњих хаљина, дејака, пешира, ћелесуша, појасева. Постава нове дрворене иконостасе са и без икона, прима нове иконостасе да поналажује, а већ постојеће као и иконе очисти и обнови, по умереној цени и најсољиднијом послугом. За готово, на почет и из отплату.

На захтевање шље обавештаје и различите мустре, а код већих послова на позив поднаша сваковрене мустре, робу, цртеже и предрачује на углед и набор лично, о своје трошку, без да је дотични позиватељ обавезан трговину учинити.

Сл. 266. Оглас подузимача и одправљача свих срп. правосл. црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Дубровник – календар Католички, Православни, Мухамедански и Јеврејски* (1897)

ЛУКА К. АЛЕКСИЈЕВИЋ
подузимац и одправљач свих срп. прав. црквених утвари
У НОВОМ САДУ.

Препоручује своје прво подузимање као: сваковрених светлих и црних одежда, литија, црквених барјана, школских и свију задружних застава и барјана, небла, дворских и трапезних застирача, стихара, путира, ринида, крстова, чирака, кандила, кадловица, ветохлебинца, живота, венчаница, позилејеја, плаштанца, као и свију икона.

За преч. т.г. свештенике пак: дових и горњих хаљина, дејака, пешира, ћелесуша, појасева. Постава нове дрворене иконостасе са и без икона, прима нове иконостасе да поналажује, а већ постојеће као и иконе очисти и обнови, по умереној цени и најсољиднијом послугом. За готово, на почет и из отплату.

На захтевање шље обавештаје и различите мустре, а код већих послова на позив поднаша сваковрене мустре, робу, цртеже и предрачује на углед и набор лично, о своје трошку, без да је дотични позиватељ обавезан трговину учинити.

Сл. 267. Оглас подузимача и одправљача свих срп. прав. црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)

Сл. 270. Рекламни лист Луке К. Алексијевића, Нови Сад.

Сл. 271. Оглас Прве српске творнице искључиво свих срп. прав. црквених утвари Луке к. Алексијевића, Нови Сад, *Жена* (1912)

Сл. 272. Оглас Прве творнице искључиво свих српских православних утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Трговачке новине* бр. VI (1907)

Сл. 278. Оглас Прве кројачке радионице свештеничког одела и свију црквених утвари М. Соколовића, Нови Сад, *Орао* (1894)

Сл. 279. Оглас Стоваришта свих готових црквених утвари Милутина Соколовића, Нови Сад, *Орао* (1899)

Сл. 280. Оглас Стоваришта готових црквених утвари Милутина Соколовића, Нови Сад, *Орао* (1892)

Сл. 281. Оглас Милутина Соколовића кројача свештено-црквеног одејанија (утвари), свештеничког, војеног и цивилног одеда, Нови Сад, *Орао* (1890)

МИЛУТИН СОКОЛОВИЋ
 СВЕШТЕНО-ЦРКВЕНОГ ОДЈЕЛЈАНИЈА (УТВАРИ)
 СВЕШТЕНИЧКОГ, ВОЈЕНОГ И ЦИВИЛНОГ ОДЕЛА КРОЈАЧ
У НОВОМ САДУ
 ДУНАВСКА УЛИЦА

Препоручује своје богато снабде-
 вено стовариште
ГОТОВИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ
 КАО:
ОДЕЖДА, БАРЈАКА, ЛИТИЈА, НЕБА,
НАЛОЊА, СТИХАРА, ПЛАШТАНИЦА, ПОЛИЈЕДЕЈА
РУЧНИ КРСТОВА, ЧИРАКА,
КАДИОНИЦА, КАНДИЛА, РИПИДА
 и све што у ту струку снада, као и предвиђени
 предмети могу се у свако доба добити.

Примају се такођер наручбине са богатом израдом на тако
 зване литије, неба, барјаци, одјезде, налоње завесе,
 и т. д. — Наручбине одржавају се најтачније.

Примају се и старе одежде, барјаци, неба
 и литије ради обнове.
 Јесам са особитим поштовањем
МИЛУТИН СОКОЛОВИЋ.

Сл. 282. Оглас Стоваришта готових црквених утвари Милутина Соколовића,
 Нови Сад, *Орао* (1894)

СВЕТОЗАР МИЛОВАНОВИЋ
 СВЕШТЕНО-ЦРКВЕНОГ ОДЕЈАНИЈА (утвари)
 свештеничког, војеног и цивилног одеда кројач
 ∞ У НОВОМ САДУ ∞
 ДУНАВСКА УЛИЦА

Препоручује своје богато снабдевано
 стовариште

ГОТОВИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ
 КАО:
ОДЕЖДА, БАРЈАКА, ЛИТИЈА, НЕБА,
 налоња, стихара, плаштаница, полијелеја,
 РУЧНИ КРСТОВА, ЧИРАКА,
 КАДИОНИЦА, КАНДИЛА, РИШИДА
 и све што у ту струку спада, као и предизложени
 предмети могу се у свако доба добити.

Примају се такођер наручне са богатом парадом на тако
 зване **литије, неба, барјаке, одежде, налоње, за-**
весе, и т. д. — Наручбине одиравају се најтачније.

Примају се и старе одежде, барјаци,
 неба и литије ради обнове.

Јесам са особитим поштовањем
Светозар Миловановић.

Сл. 286. Оглас Светозара Миловановића кројача свештено-црквеног одејанија (утвари), свештеничког, војеног и цивилног одеда, Нови Сад, *Орао* (1896)

80 1-10

ЗВОНОЛИВНИЦА
ФРИДРИХА ХЕНИГА У АРАДУ

Основан
1848

Препоручујем св. прквеним општинама и св. управама манастирским своја у више прилика медалама одликована и ц. и кр. повлашћена **патент-звона** која су много јача и лепшег звука од осталих звона. — Готовим **гвоздене покретне круне**, помоћу којих може се највеће звоно лако кретати, а тим је начином звоно сачувано од свих неприлика, а особито наглашујем, да моје **патент-звоно** не може да пукне. — Даље, изготвљујем **гвоздене постаменте** за звона. — Примам и стара звона, т. ј. пукнута, да их преливам у нова по врло умереној цени са гаранцијом.

Harang- és érczöntöde szivattyú Gyár Jfj. Hönig Frigyes, Arad.

Сл. 290. Оглас звоноливнице Фридриха Хенига, Арад, *Српски Сион* (1894)

У СРПСКОЈ ЗВОНОЛИВНИЦИ

ЂОРЂА ПЛ. БОТЕ СИНОВА

У ВРШЦУ,

зарађују се, по најновијој и старој системи, са **гвозденим и дрвеним крунама** хармонично удешена звона, по најумеренијој цени, са гаранцијом на више година. Такође прима горња фирма стара, пукнута звона на преливање са исплатом на више година.

Звона у тежини од 25—100 килограма тежине могу се на стоваршину увек готових добити. А мустре ливених звона, као и фотографије од оригинала, шаљемо свима на захтев бесплатно.

Поруџбине израђујемо брзо и тачно.

С поштом
ЂОРЂА ПЛ. БОТЕ СИНОВИ
ЗВОНОЛИВНИЦИ

13*

Сл. 291. Оглас звоноливнице Ђорђа пл. Боте синова, Вршац, *Орао* (1892)

ЗВОНА

по новој и старој системи, са **гвозденим и дрвеним крунама** од најфинијег метала са гаранцијом на више година зарађује звоноливница **ЂОРЂА ПЛ. БОТЕ СИНОВА** у **ВРШЦУ** брзо и тачно. Стара звона примамо у промену за нова, са доплатом малом. Оне општине, које нису у стању одма платити, примамо се израдити на исплату у ратама. На захтевање шаљемо мустре ливених звона бесплатно.

Ђорђа пл. Боте синови
звонлиници у Вршцу.

Сл. 292. Оглас звоноливнице Ђорђа пл. Боте синови, Вршац, *Орао* (1889)

ТВОРНИЦА ВЕЛИКИХ САТОВА
П. Ђ. ПАНТЕЛИЋА У ЗЕМУНУ.

НОВЕ ТОРОЊСКЕ САТОВЕ

израђује за цркве, школе, магистрате и све јавне зграде по најновијој конструкцији (Drathseil & Stiftengang) и умереној цени, прима старе на оправку и реконструкцију.

Предрачуне шаље на захтевање бесплатно.

Сиромашнијим отаџинама даје на отплату.

63 1-15

Сл. 293. Оглас Творнице великих сатова П. Ђ. Пантелића, Земун, *Српски Сион* (1894)

НОВА КЊИЖАРНИЦА

Глише Л. Лазаревића

у Новом Саду, дунавска улица број 5.
у кући госи. Луке Јоџића

Препоручује своје велико стовариште карата разгледница (анзихте-карата) најновије израде, разноврсних слика и светих икона по правој оријентацији, школских учила и књига свију наклада, писаћег прибора као и материјала, најновијих књига разноврсних, као и антикварних и остале књижевне робе.

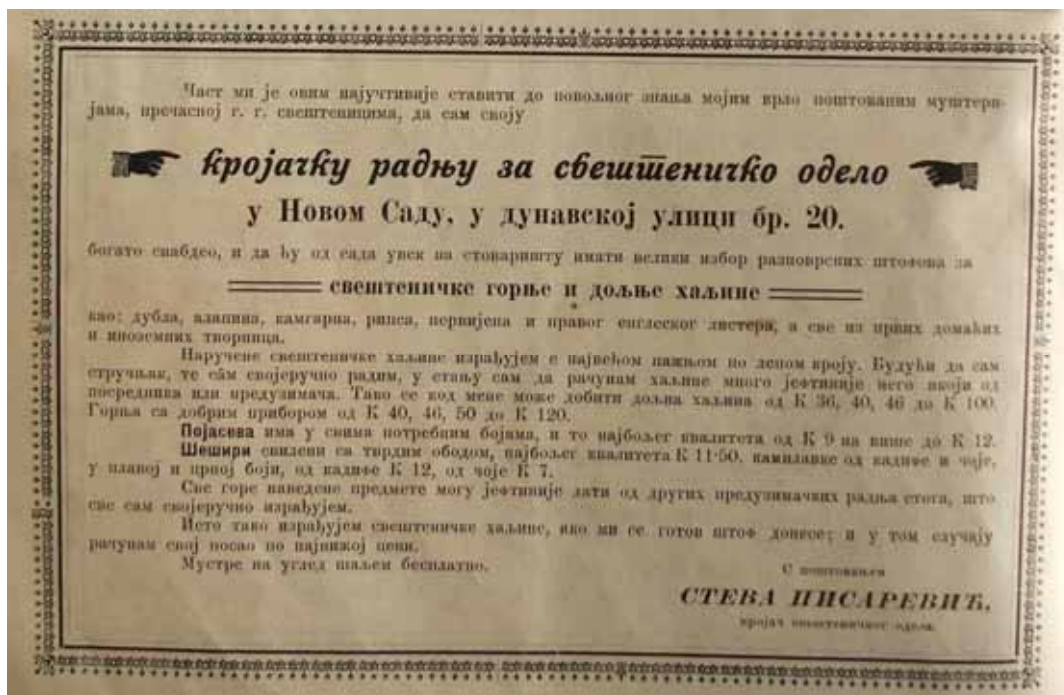
Цене најсолидније. **Послуга брза и тачна.**

Сл. 294. Оглас Књижарнице Глише Л. Лазаревића, Нови Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

Сл. 295. Оглас Највеће издавачке књижарнице и штампарије у српству Браће М. Поповића, Нови Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

Сл. 296. Оглас кројачке радње за свештеничко одело Стеве Писаревића, Нови Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

Лука К. Алексијевић
 прва српска творница искључиво свих
 српских православних црквених утвари
 Нови Сад
 ОСНОВАНА 1884.

Luka K Aleksijević
 Erste, ausschliesslich kirchliche Kunst-
 und Paramenten-Manufaktur
 Neusatz-Ujvidék.
 GEGRÜNDET 1884.

Препоручује сакосе, светле и црне одежде, литије и црквене барјаке, школских, певачких и свију корпорација барјака, неба, застирача, ђакон. и ђачких стихара, путира, рипида, крстова, чирака, кадионица, петохлебница, дуплира, полијелеја, плаштаница, целиваћић и свих других светих икона. Израђује Христове гробове и иконостасе и све друге овде ненаведене а потребне цркв. утвари по најнижој цени и најсолиднијој изradi. — Ко жели илустр. ценовник послаће му се.

Empfielt für jeden Ritus Messkleider, Himmel, Kirchenfahnen, Vereinsfahnen, Fahnenbänder und Fahmennägel, ung. Tricolorenfahnen mit Kronen u. exbeliebige Aufschriften. Kelche, Rauchfässer, Altarleuchter u. Altar-Hänglampen. Kirchen-, Kapellen- und Salon-Kerzen, Gas- und elektr.-Luster, heilige u. historische Bilder. Verfertige Kirchen- und Kapellen-Altäre nach eigenen und nach jeden vorgelegter Zeichnung. — Illustr. Preiscourant, Muster und Überschlüge gratis und franko.

Адреса: Лука К. Алексијевић, Нови Сад, (UJVIDÉK Hungaria).

Сл. 297. Оглас Прве српске творнице искључиво свих српских православних црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Ujvidéki cím-és lakjegyzők / Списак новосадских адреса и станова / Ujvidéker Wohnungs- u. Adress-anzeiger*, kiadó Mayer Rezső (Ujvidék 1909)

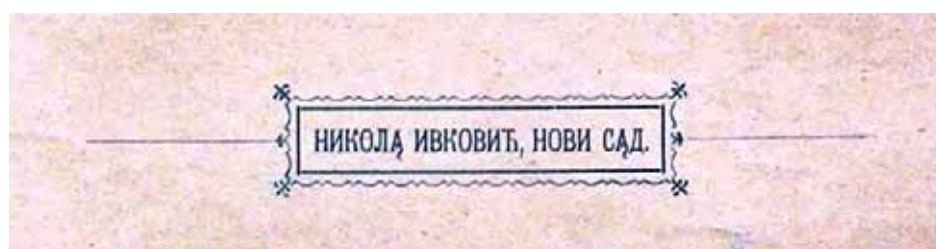

Сл. 301. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића

Сл. 302. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића

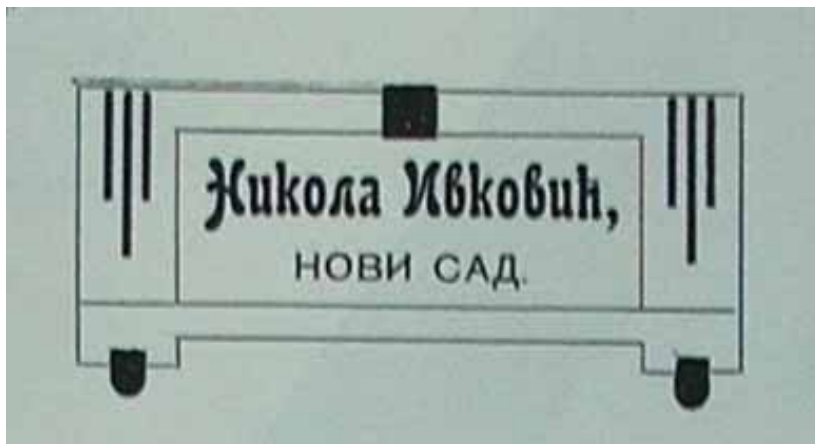

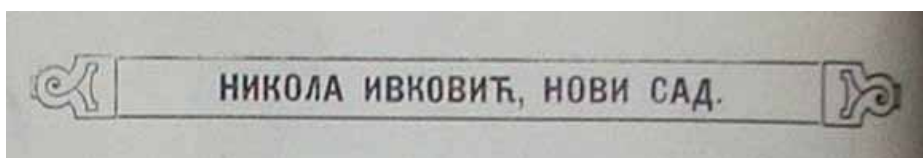
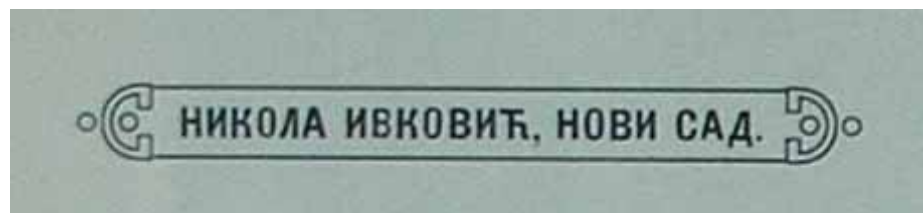
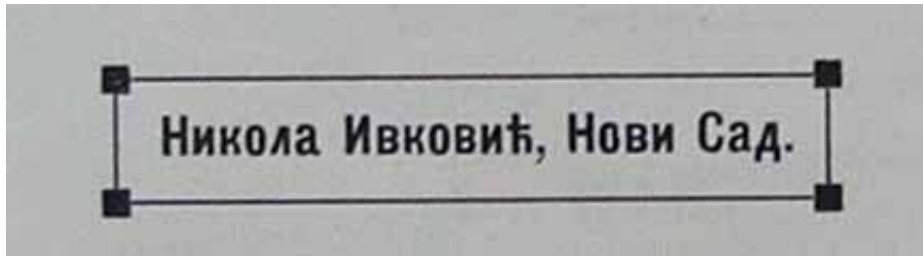
Сл. 303. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића

Сл. 304. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића

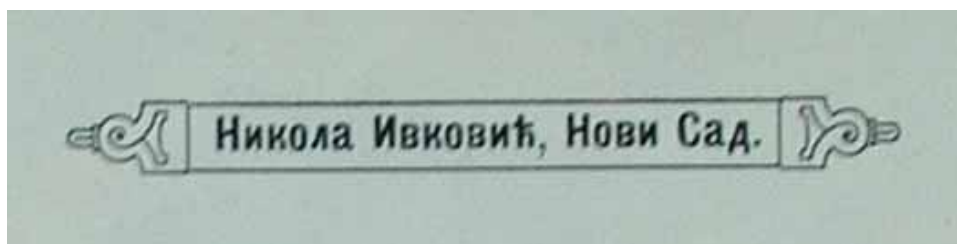
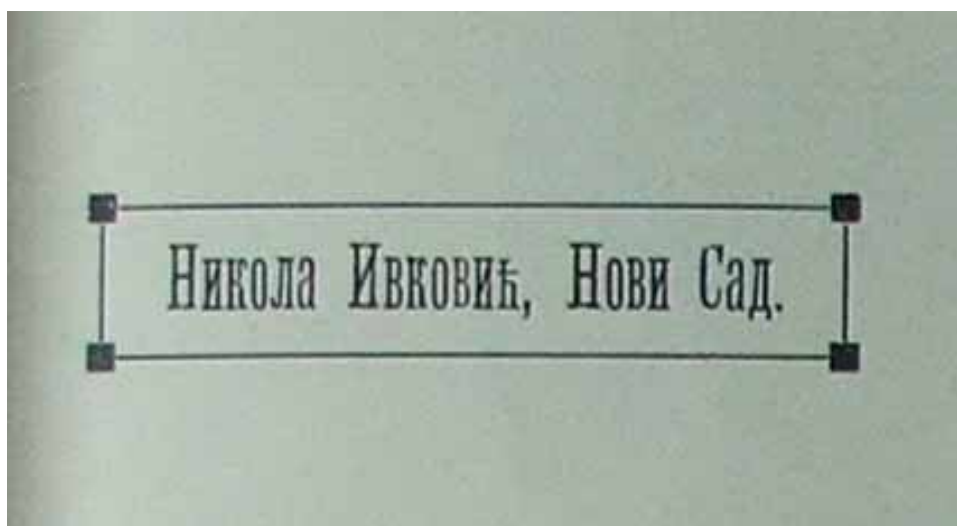
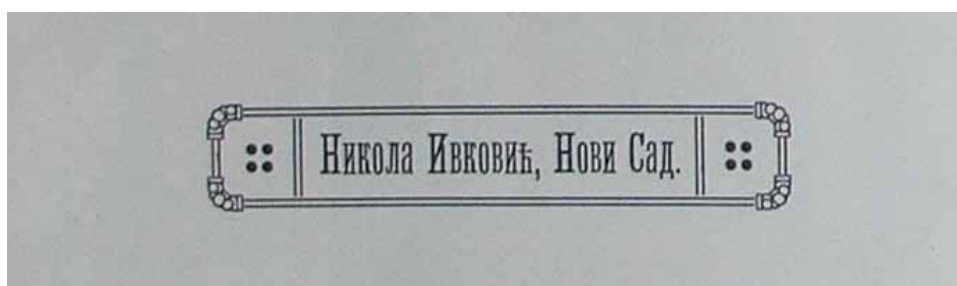
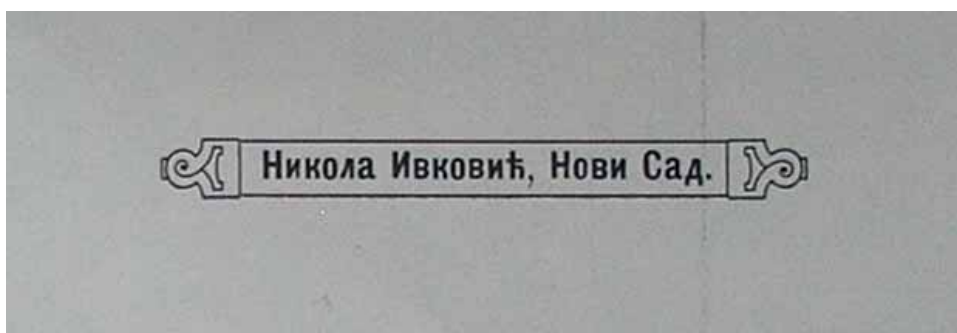
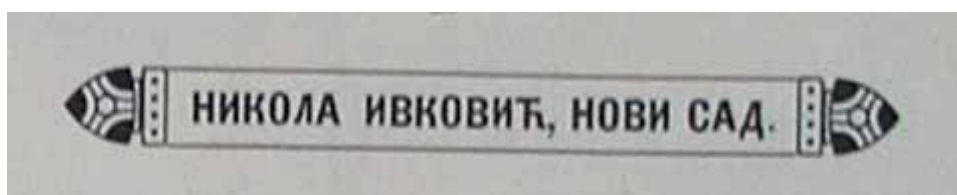

Сл. 305. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића

Сл. 306. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића

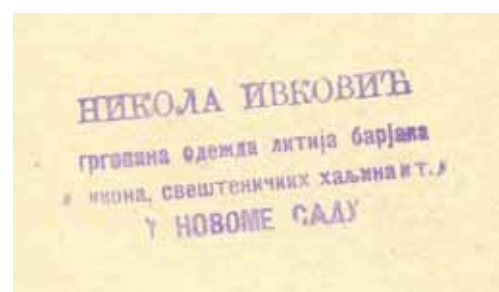
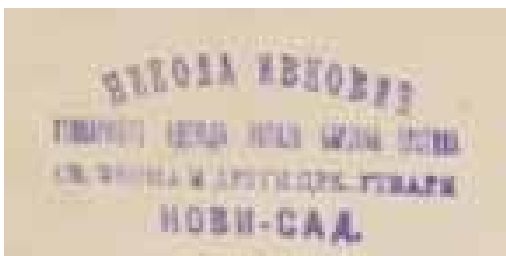
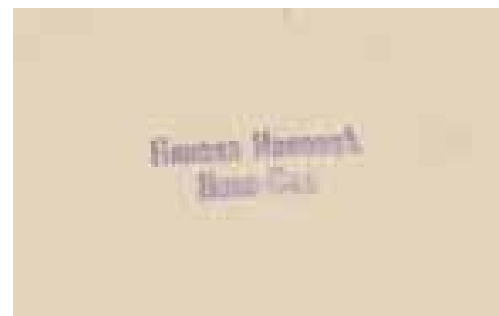

Сл. 307. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића

Сл. 308. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића

Сл. 309. Печати радионице и трговине Николе Ивковића у Новом Саду

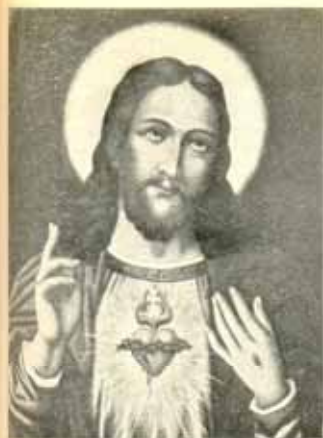
Сл. 310. Забелешке Николе Ивковића на страницама бечких каталога

Сл. 311. Забелешке Николе Ивковића на страницама бечких каталога

Heiligenbilder Größe III. — 39×51 cm (15×20 in)

270. Herz Jesu.
Sacré Coeur de Jésus.
Holy Heart of Jesus.
S. Cuore di Gesù.
S. Corazon de Jesus.
Serce P. Jezusa.

271. Herz Maria.
Sacré Coeur de Marie.
Holy Heart of Mary.
S. Cuore di Maria.
S. Corazon de Maria.
Serce N. Maryi Panny.

272. Hlg. Antonius von Padua.
St. Antoine de Padoue.
St. Anthony of Padua.
San Antonio di Padova.
S. Antonio de Padua.
Sw. Antoni z Padwy.

274. Hlg. Nicolaus.
St. Nicolas.
St. Nicholas.
St. Nicolà.
S. Nicolas.
Św. Mikołaj.

275. Hlg. Stephan.
St. Étienne.
S. Stephan.
S. Stefano.
S. Esteban.
Św. Szczepan.

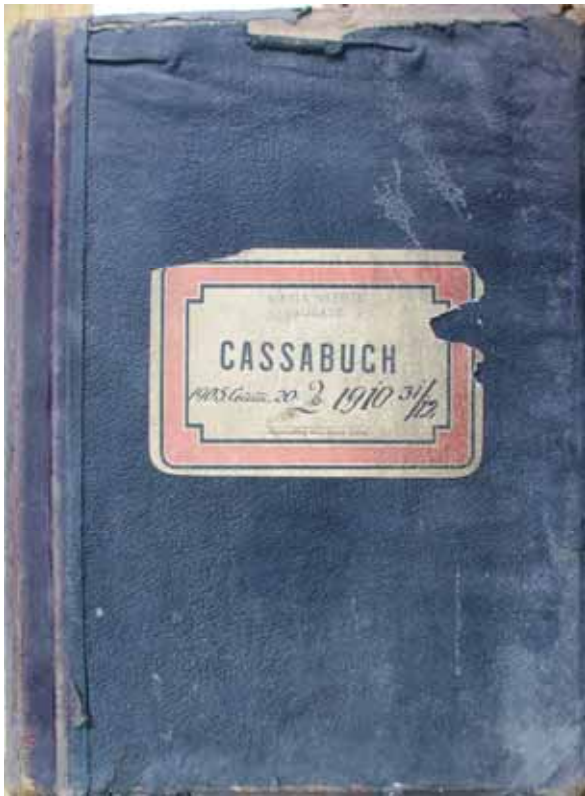

276. Es ist vollbracht.
Tout est accompli.
It is finished.
È compito.
Consumado es.
P. Jezus na Krzyżu.

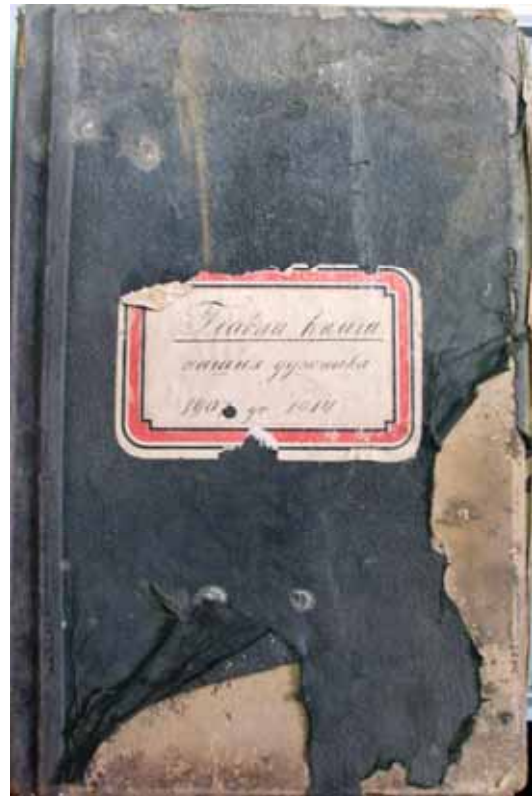

Сл. 312. Забелешке Николе Ивковића на страницама бечких каталога

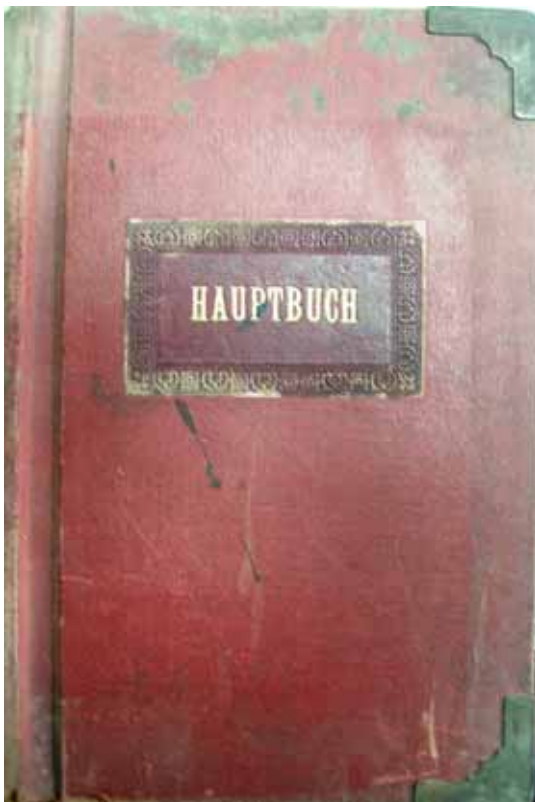

Сл. 313. Cassabuch
(20. 9. 1905 – 31. 12. 1910)

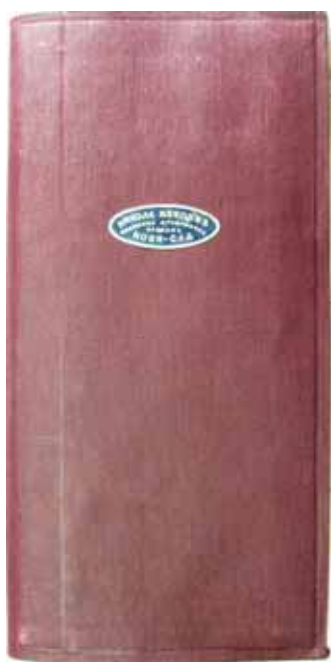
Сл. 314. Главна книга наших дужника 1907. до 1914.

Сл. 315. Hauptbuch, 7. март 1907.

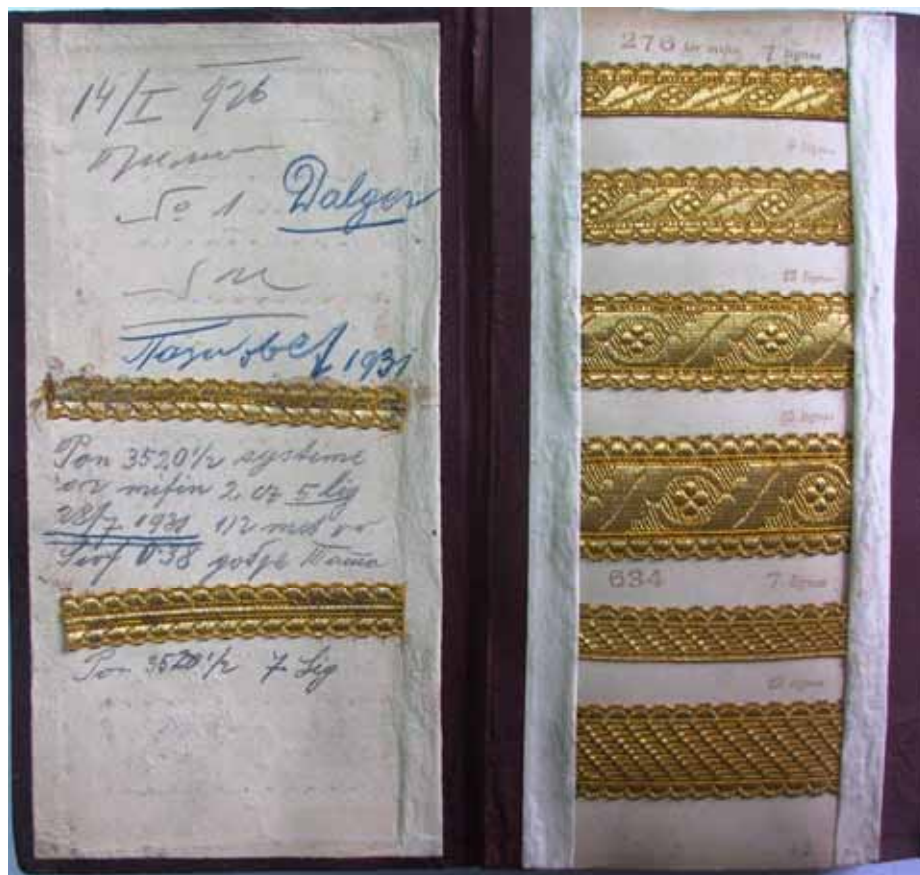

Сл. 316. Книга порудбина радионице и трговине Николе Ивковића

Сл. 317. Узорци позамантеријских трака, каталог

Сл. 318. Узорци позамантеријских трака, каталог

Сл. 319. Узорци позамантеријских трака, каталог

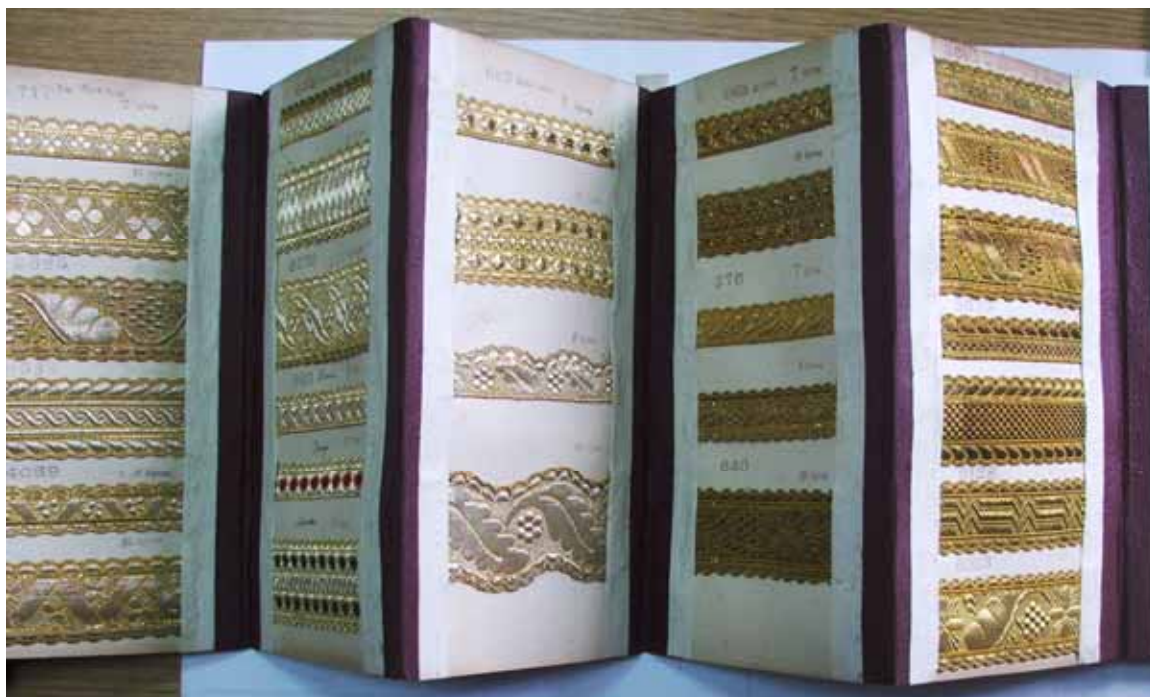

Сл. 320. Узорци позамантеријских трака, каталог

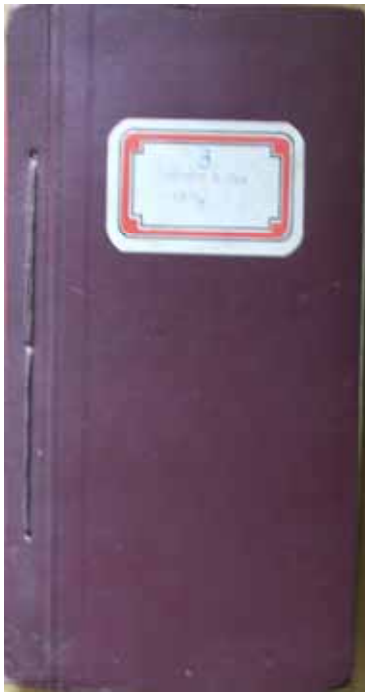

Сл. 321. Узорци позамантеријских трака, каталог

Сл. 322. Узорци позамантеријских трака, каталог

Сл. 323. Каталог узора украсних трака, Лион

Сл. 324. Каталог узорака украсних трака, Лион

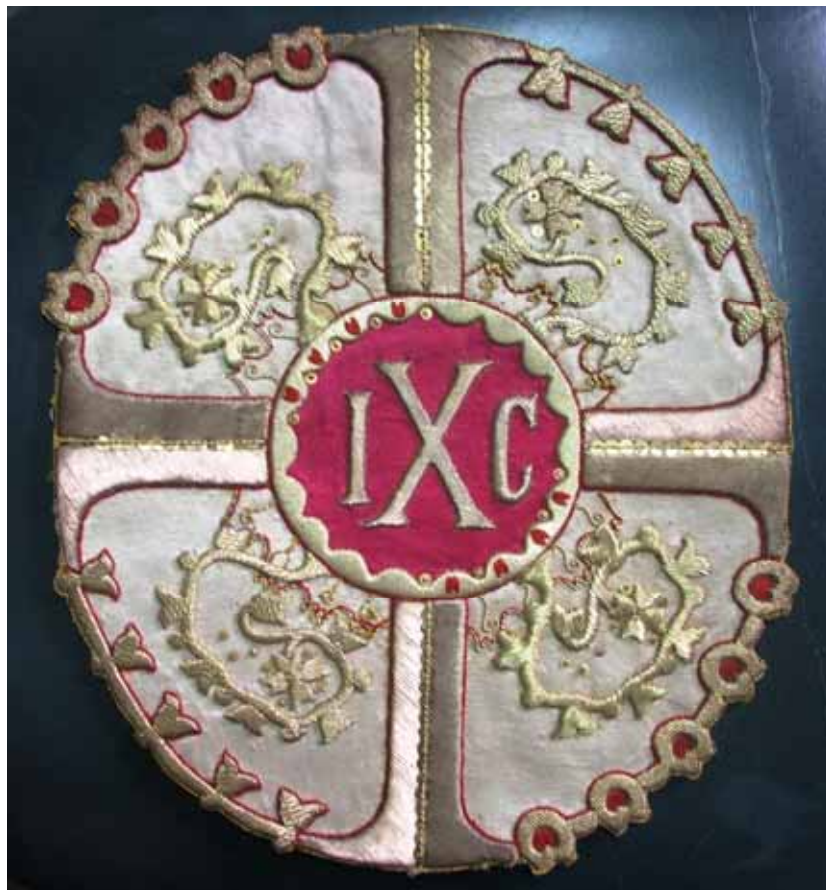

Сл. 325. Каталог узорака украсних трака, Лион

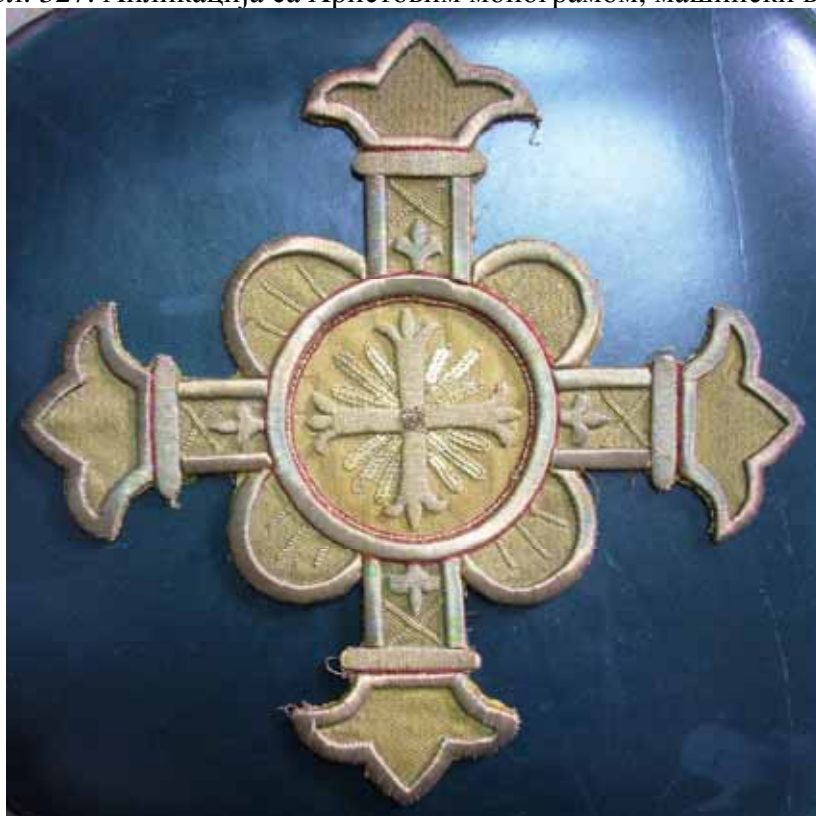

Сл. 326. Узорци украсних трака, реса и златних нити

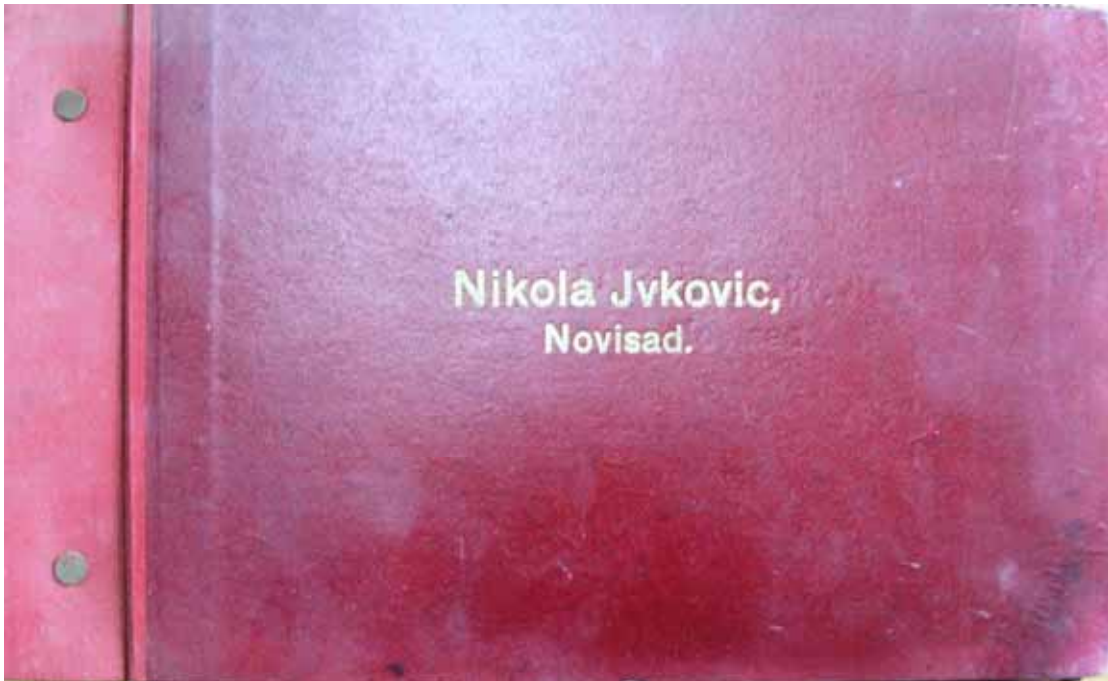

Сл. 327. Апликација са Христовим монограмом, машински вез

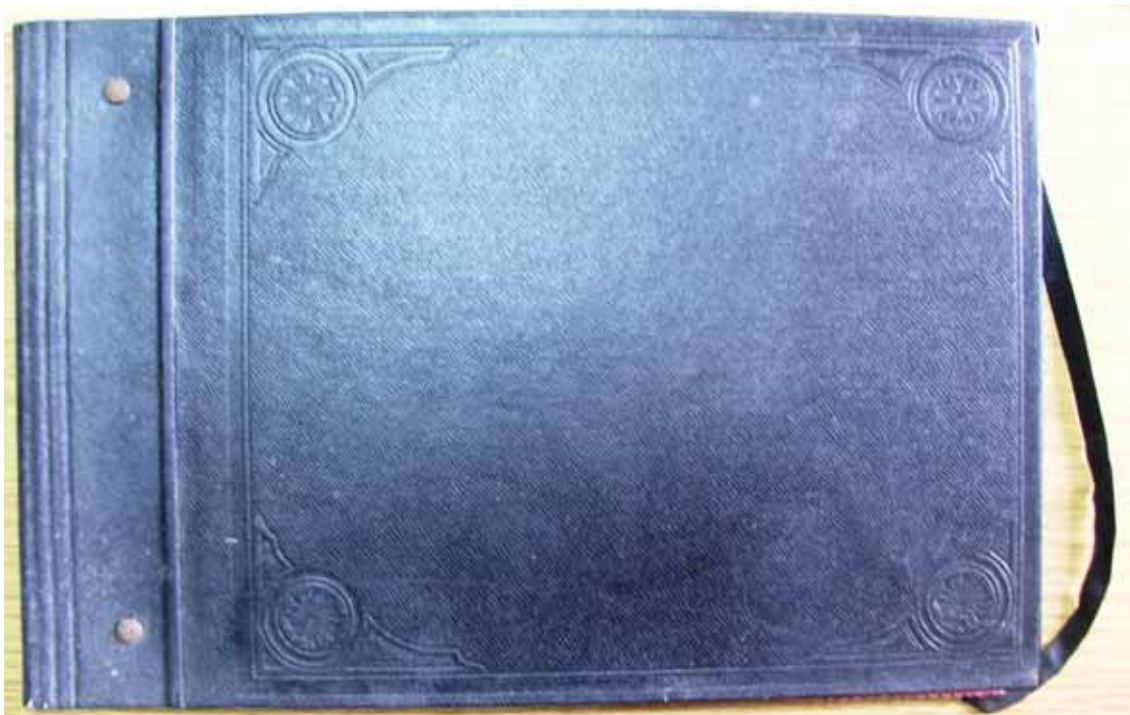

Сл. 328. Апликација орнамента крста, машински вез

Сл. 329. Каталог са узорцима текстила

Сл. 330. Каталог са узорцима текстила

Сл. 331. Каталог са узорцима текстила

Сл. 332. Каталог са узорцима текстила

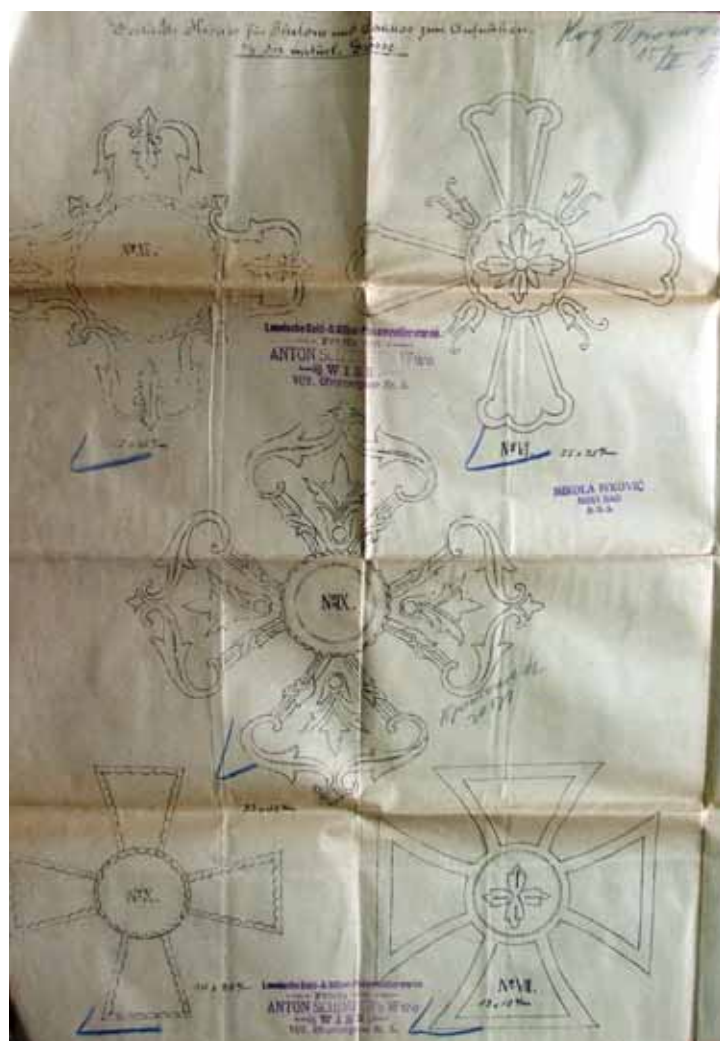
Сл. 333. Узорци златних нити и шљокица

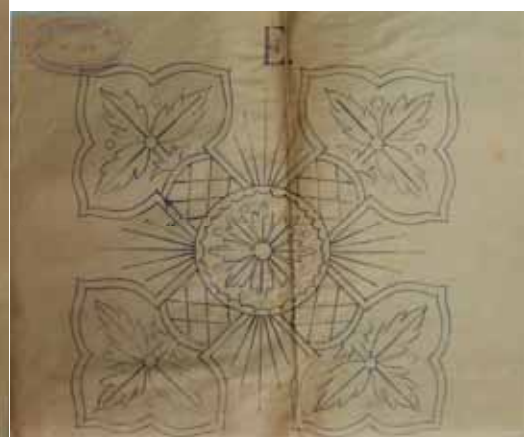
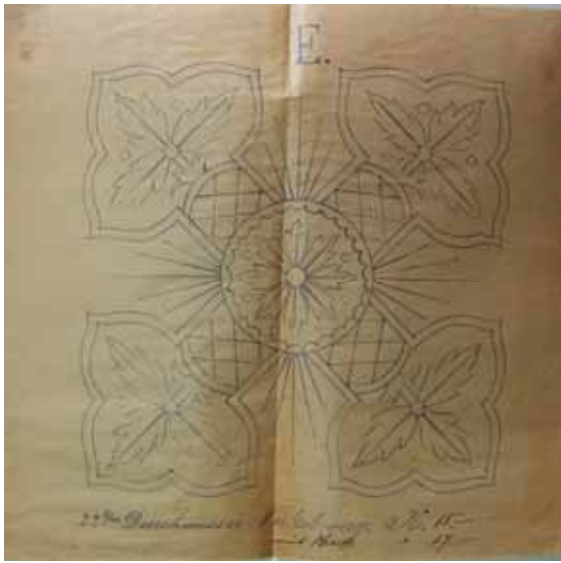
Сл. 334. Узорци златних реса и фотографије узорака кићанки

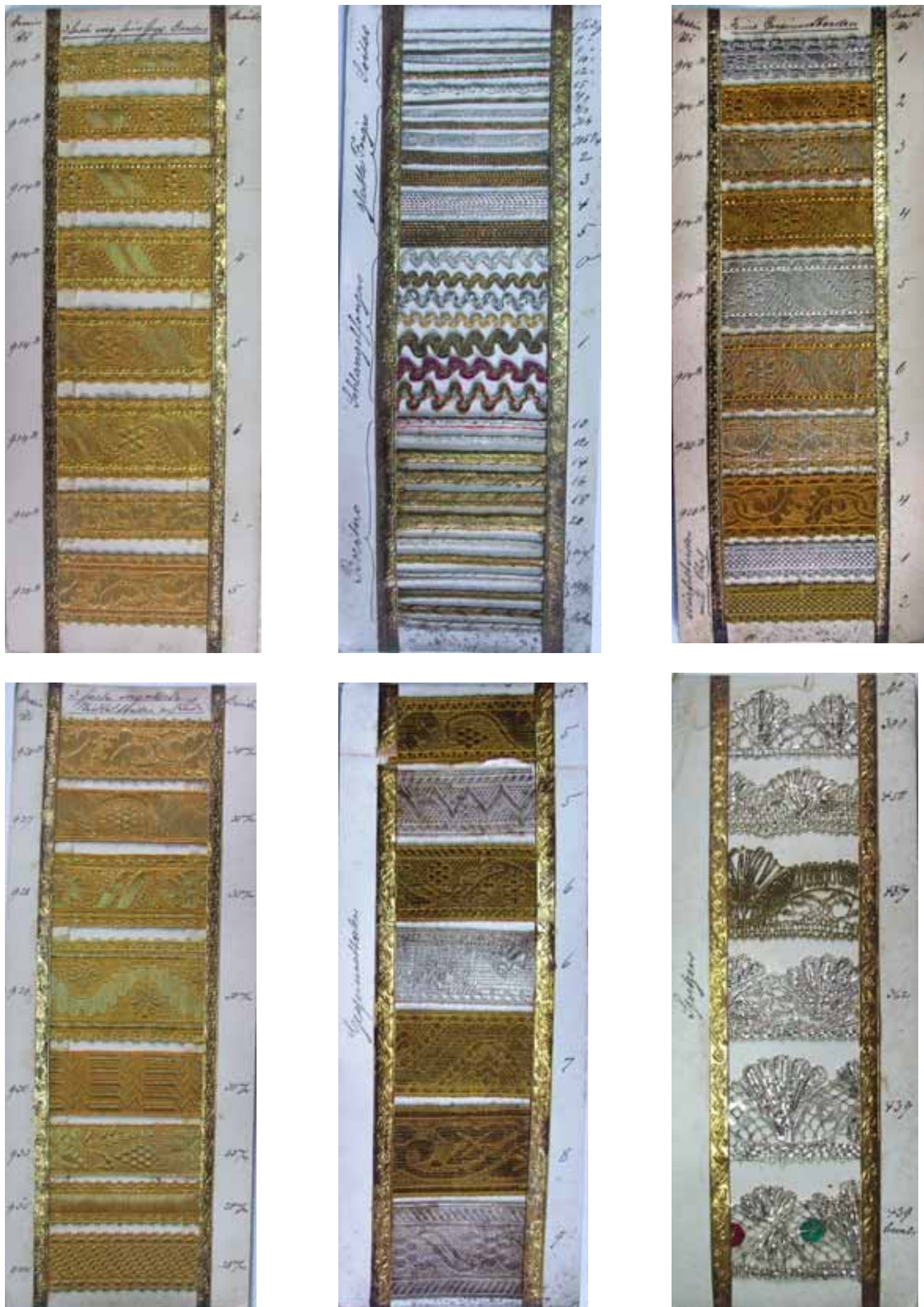
Сл. 335. Цртежи апликација за вез

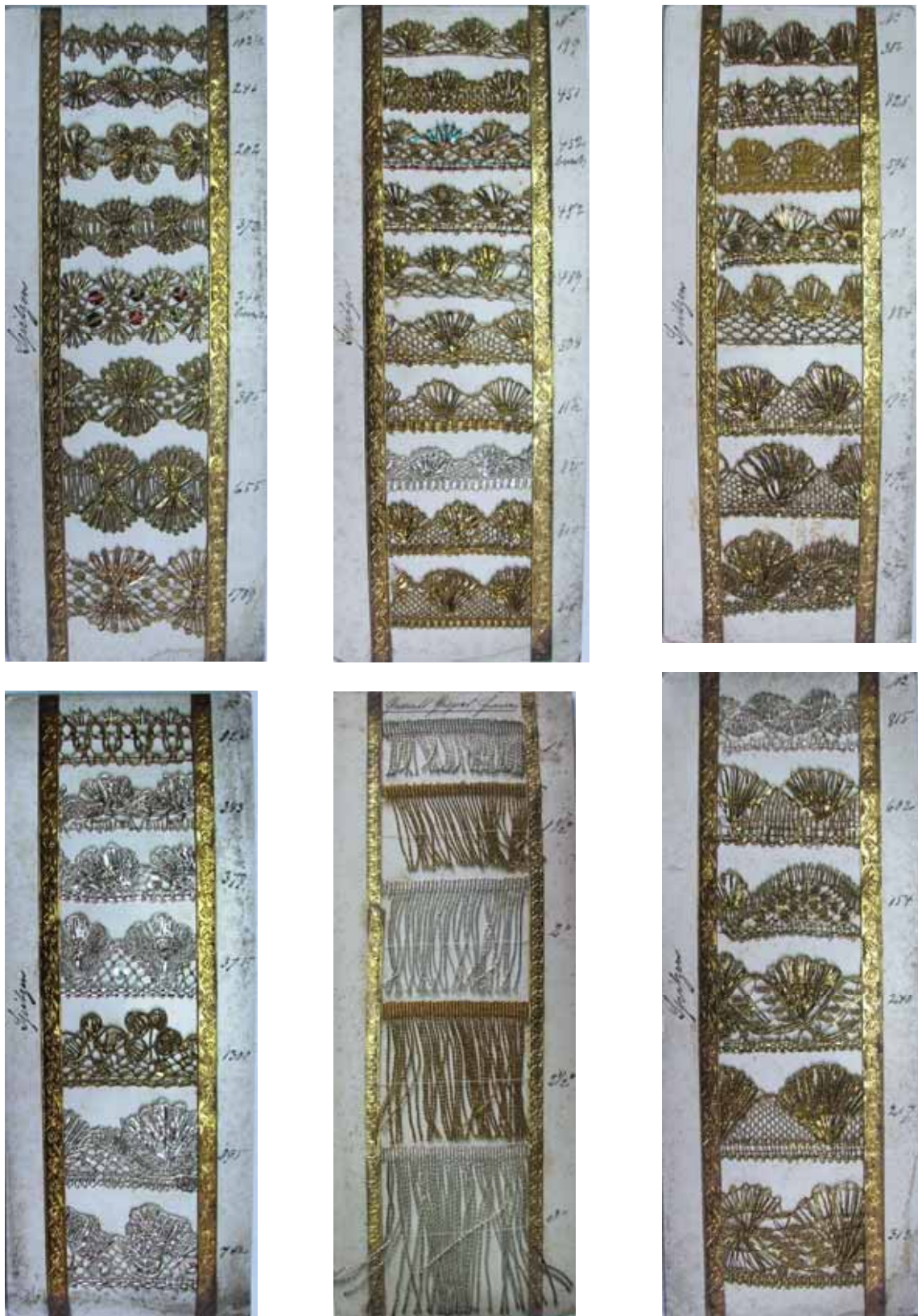

Сл. 337. Цртежи апликација за вез

Сл. 338. Узорци златних и сребрних чипки и бордура

Сл. 339. Узорци златних и сребрних чипки и бордура

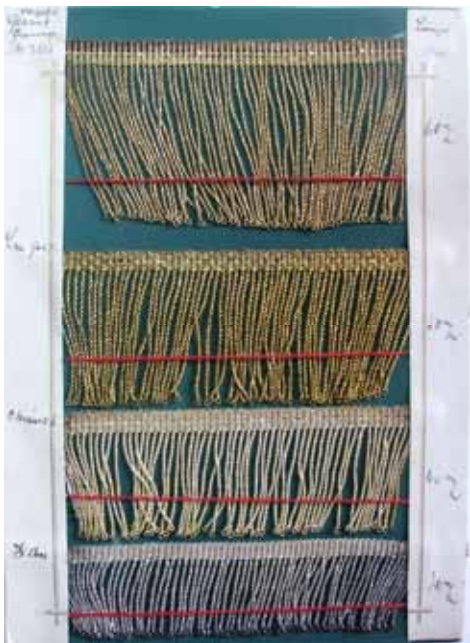

Сл. 340. Узорци бортни М. Мауера, Беч

Сл. 341. Узорци бортни М. Мауера, Беч

Сл. 342. Узорци златних реса

Сл. 343. Узорци позамантеријских трака

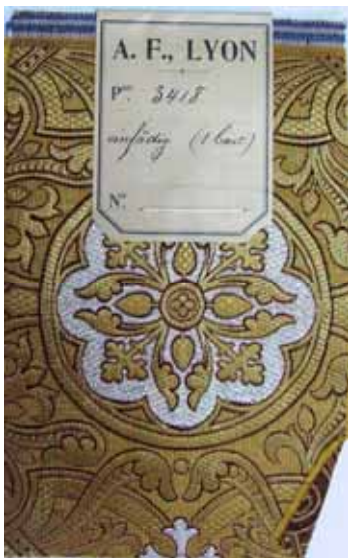
Сл. 344. Узорци златних чипки и бордура, каталог

Сл. 345. Узорци златних реса, каталог

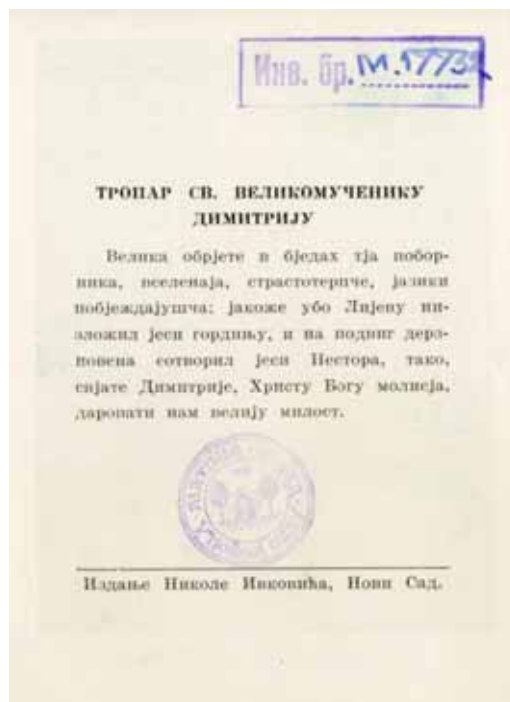

Сл. 346. Узорци лионског текстила

Сл. 347. Свети Јован Крститељ, икона на хартији. Полеђина иконе.

Сл. 348. Свети Великомученик Димитрије Солунски, икона на хартији. Полеђина иконе.

IX СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА И ПОРЕКЛО ЛИКОВНИХ ПРИЛОГА

- Сл. 1. Василије Ивковић, МГНС
- Сл. 2. Софија Ивковић, МГНС
- Сл. 3. Софија Ивковић са синовима, МГНС
- Сл. 4. Милан и Никола Ивковић 15.2.1892, МГНС
- Сл. 5. Ђорђе Ивковић (1879) , МГНС
- Сл. 6. Ђорђе Ивковић, МГНС
- Сл. 7. Ђорђе и сестра Марија Ивковић , МГНС
- Сл. 8. Ђорђе Ивковић, МГНС
- Сл. 9. Даринка Ивковић, МГНС
- Сл. 10. Ђорђе и Даринка Ивковић, МГНС
- Сл. 11. Ђорђе Ивковић, 12.9.1892, МГНС
- Сл. 12. Арса Пајевић, МГНС
- Сл. 13. Никола Ивковић, 1. мај 1893, МГНС
- Сл. 14. Запис на полеђини фотографије на сл.13, МГНС
- Сл. 15. Лука Јоцић, МГНС
- Сл. 16. Марија Јоцић, МГНС
- Сл. 17. Миша Вулпе, МГНС
- Сл. 18. Јованка Вулпе, МГНС
- Сл. 19. Вера Вулпе, МГНС
- Сл. 20. Манигодић, на полеђини запис: *пријатељу Ђорђу Ивковићу, 16.1.1894.* ,
МГНС
- Сл. 21. Мита Поповић, МГНС
- Сл. 22. Олга Поповић, МГНС
- Сл. 23. Јованка, кћи кума Панте (1901) , МГНС
- Сл. 24. Панта Јовановић, МГНС
- Сл. 25. Икона Светог Николе, пореклом из Русије, поклон Арсе Пајевића Ђорђу
Ивковићу (1896). Преузето из чланка Јоновић, Петар, Династија
књигољубаца: књижара Ивковића у Новом Саду, *Српско књижарство:
нови прилози*, зборник, Прометеј, Нови Сад 2005, 133.
- Сл. 26. Рекламни лист књижаре А. Хартлебена, Беч, РОМС
- Сл. 27. Рекламни лист издавача Х. Герхарта, Беч, РОМС

-
- Сл. 28. Новинска реклама штампарије Ђорђа Ивковића, *Трговачке новине*, бр. 4, 36.
- Сл. 29. Новинска реклама штампарије Ђорђа Ивковића, *Трговачке новине*, бр. 8, 38.
- Сл. 30. Реклама штампарије Ђорђа Ивковића, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903).
- Сл. 31. Реклама штампарије Ђорђа Ивковића, *Ujvidéki cím-és lakjegyzők / Списак новосадских адреса и станова / Ujvidéker Wohnungs- u. Adress-anzeiger*, kiadó Mayer Rezső (Ujvidék 1909).
- Сл. 32. Новинска реклама Творнице свих српско-православних црквених утвари Милана Ивковића у Новоме Саду, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903).
- Сл. 33. Новинска реклама књижаре и папирнице наследника Милана Ивковића, Ђорђа Ивковића млађег, *Шематички алманах града Новог Сада* (1935/36).
- Сл. 34. Признаница за плаћену чланарину за Српско занатлијско певачко друштво *Невен* (јануар, 1942), МГНС, фото Ј. Бањац.
- Сл. 35. Признаница за плаћену чланарину за Српско занатлијско певачко друштво *Невен* (февруар, 1942), МГНС, фото Ј. Бањац.
- Сл. 36. Рачун Трговине дечјих колица и играчака Прогрес, 6. 12. 1937., МГНС, фото Ј. Бањац.
- Сл. 37. Фотографија Николе Ивковића са таблоа Управног и ликвидационог одбора Болничке задруге трговачке омладине у Новом Саду (1907), *Споменица новосадске трговачке омладине 1902-1932*, (Уредио Љубомир Лотић), Нови Сад 1933.
- Сл. 38. Табло Управног и ликвидационог одбора Болничке задруге трговачке омладине у Новом Саду (1907), *Споменица новосадске трговачке омладине 1902-1932*, (Уредио Љубомир Лотић), Нови Сад 1933.
- Сл. 39. Забелешка Николе Ивковића о издацима за куповину поклона са путовања у Врњце (1940), МГНС, фото Ј. Бањац.
- Сл. 40. Забелешка Николе Ивковића о издацима за куповину грнчарије у Врњцима (1940), МГНС, фото Ј. Бањац.
- Сл. 41. Цртеж куће у Пашићевој улици, број 19, у Новом Саду, била у власништву Николе Ивковића. Преузето из: Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2009.

-
- Сл. 42. Цртеж основе куће Николе Ивковића у Дунавској улици, број 10, Нови Сад, МГНС, фото Ј. Бањац.
- Сл. 43. Цртеж основе куће Николе Ивковића у Дунавској улици, број 10, Нови Сад, МГНС, фото Ј. Бањац.
- Сл. 44. Никола Ивковић, фотографија из *Илустрованог ценовника*, МГНС.
- Сл. 45. Унутрашњост трговине црквених утвари Николе Ивковића, Дунавска 10, Нови Сад, фотографија из *Илустрованог ценовника*, МГНС.
- Сл. 46. Трговина Николе Ивковића у Дунавској улици, број 10, Нови Сад, репродуковано на полеђини *Илустрованог ценовника*, МГНС.
- Сл. 47. Никола Ивковић, фотографија из *Илустрованог ценовника*, МГНС.
- Сл. 48. Изглед излога трговине Николе Ивковића, Дунавска 10, Нови Сад, фотографија из *Илустрованог ценовника*, МГНС.
- Сл. 49. Изглед излога трговине Николе Ивковића, репродуковано на полеђини *Илустрованог ценовника*, МГНС.
- Сл. 50. *Илустровани ценовник Трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића Нови Сад*, МГНС.
- Сл. 51. *Илустровани ценовник Трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића Нови Сад* (око 1930 - 1940) , МГНС.
- Сл. 52. *Илустровани ценовник Трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића Нови Сад*, МГНС.
- Сл. 53. *Илустровани ценовник Трговине срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, детаљ, МГНС.
- Сл. 54. *Илустровани ценовник Трговине срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, детаљ, МГНС.
- Сл. 55. *Илустровани ценовник Трговине срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, детаљ, МГНС.
- Сл. 56. *Илустровани ценовник Трговине срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, детаљ, МГНС.
- Сл. 57. *Илустровани ценовник Трговине срп. црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду*, детаљ, МГНС.
- Сл. 58. Бранко и вила, 68 x 55 цм, 30 круна, МГНС.
- Сл. 59. Деда и унук, 68 x 55 цм, 30 круна, МГНС.

-
- Сл. 60. Страница из *Илустрованог ценовника* радионице и трговине Николе Ивковића у Новом Саду, бр.42, МГНС.
- Сл. 61. Епископска одежда из ризнице Српске православне цркве Светог Благовештења у Дубровнику. Сакос израђен у радионици Николе Ивковића у Новом Саду (крај 19 – почетак 20. века). Преузето из: Цинцар-Костић, Биљана, Богослужбени текстил, *Култура Срба у Дубровнику 1790-2010: Из ризнице православне цркве Светог Благовештења*, Архив Србије – Српска православна општина у Дубровнику, Београд – Дубровник, 2012.
- Сл. 62. Епископска одежда из ризнице Српске православне цркве Светог Благовештења у Дубровнику. Сакос израђен у радионици Николе Ивковића у Новом Саду (крај 19 – почетак 20. века). Преузето из: Цинцар-Костић, Биљана, Богослужбени текстил, *Култура Срба у Дубровнику 1790-2010: Из ризнице православне цркве Светог Благовештења*, Архив Србије – Српска православна општина у Дубровнику, Београд – Дубровник, 2012.
- Сл. 63. Свештеничке одежде из ризнице Српске православне цркве Светог Благовештења у Дубровнику. Могуће да потичу из радионице Николе Ивковића у Новом Саду (крај 19 – почетак 20. века). Преузето из: Цинцар-Костић, Биљана, Богослужбени текстил, *Култура Срба у Дубровнику 1790-2010: Из ризнице православне цркве Светог Благовештења*, Архив Србије – Српска православна општина у Дубровнику, Београд – Дубровник, 2012.
- Сл. 64. Надбедреник из Трговине и радионице Николе Ивковића у Новом Саду, МВ.
- Сл. 65. Етикета на надбедренику Радионице и трговине Николе Ивковића у Новом Саду, МВ.
- Сл. 66. Никола Ивковић у своје дворишту крај барјака произведеног у трговини и радионици црквених утвари, МГНС.
- Сл. 67. Никола Ивковић у своје дворишту крај барјака произведеног у трговини и радионици црквених утвари, МГНС.
- Сл. 68. Никола Ивковић поред *неба* произведеног у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду, МГНС.
- Сл. 69. *Небо* произведено у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду, МГНС.

-
- Сл. 70. *Небо* произведено у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду, МГНС.
- Сл. 71. *Небо* произведено у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду, МГНС.
- Сл. 72. *Небо* произведено у Трговини и радионици црквених утвари у Новом Саду, МГНС.
- Сл. 73. *Рођење Светог Јована*, са иконостаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века). Преузето из: Ђурашковић, Луција П., Иконостаси и иконе Ђурђевих ступова 19. и 20. вијека, у: *Ђурђеви ступови и Будимљанска епархија*, зборник радова, Епископија будимљанско-никшићка, Филозофски факултет, Институт за историју уметности, ЈП Службени гласник, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Полимски музеј, Беране, Гласник, Беране-Београд 2011.
- Сл. 74. *Свети Јован Крститељ*, са иконосаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века). Преузето из: Ђурашковић, Луција П., Иконостаси и иконе Ђурђевих ступова 19. и 20. вијека, у: *Ђурђеви ступови и Будимљанска епархија*, зборник радова, Епископија будимљанско-никшићка, Филозофски факултет, Институт за историју уметности, ЈП Службени гласник, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Полимски музеј, Беране, Гласник, Беране-Београд 2011.
- Сл. 75. *Свети архиепископ Сава*, са иконостаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века). Преузето из: Ђурашковић, Луција П., Иконостаси и иконе Ђурђевих ступова 19. и 20. вијека, у: *Ђурђеви ступови и Будимљанска епархија*, зборник радова, Епископија будимљанско-никшићка, Филозофски факултет, Институт за историју уметности, ЈП Службени гласник, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Полимски музеј, Беране, Гласник, Беране-Београд 2011.
- Сл. 76. *Силазак Светог Духа*, са иконостаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века). Преузето из:

-
- Ђурашковић, Луција П., Иконостаси и иконе Ђурђевиx ступова 19. и 20. вијека, у: *Ђурђеви ступови и Будимљанска епархија*, зборник радова, Епископија будимљанско-никшићка, Филозофски факултет, Институт за историју уметности, ЈП Службени гласник, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Полимски музеј, Беране, Гласник, Беране-Београд 2011.
- Сл. 77. *Цвети*, са иконостаса Цркве Светог Ђорђа манастира Ђурђеви Ступови код Берана (почетак 20. века). Преузето из: Ђурашковић, Луција П., Иконостаси и иконе Ђурђевиx ступова 19. и 20. вијека, у: *Ђурђеви ступови и Будимљанска епархија*, зборник радова, Епископија будимљанско-никшићка, Филозофски факултет, Институт за историју уметности, ЈП Службени гласник, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Полимски музеј, Беране, Гласник, Беране-Београд 2011.
- Сл. 78. Иконостас храма Светог великомученика Ђорђа у Гусињу. Преузето из: *Милешевски записи*, 7, Музеј у Пријепољу, Пријепоље 2007, 167.
- Сл. 79. Највиша зона иконостаса храма Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922). Фото: М. М. Мицић.
- Сл. 80. Друга зона иконостаса храма Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922). Фото: М. М. Мицић.
- Сл. 81. Зона престоних икона иконостаса храма Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922). Фото: М. М. Мицић.
- Сл. 82. Иконостас храма Светог Илије у Бучју код Књажевца (1922). Фото: М. М. Мицић.
- Сл. 83. Запис испод престоне иконе Богородице, иконостас храма Светог Илије, Бучје код Књажевца (1922). Фото: М. М. Мицић.
- Сл. 84. Нацрт иконостаса за српско-православну цркву у Брезии (1935), МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 85. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 86. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 87. Цртеж иконостаса за Детроит (Америка) (1932), МГНС, фото: Ф. Киселички.

-
- Сл. 88. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 89. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 90. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 91. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 92. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 93. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 94. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 95. Скица за конструкцију греда иконостаса у Бучју (1922), МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 96. Цртеж иконостаса у Босанској Дубици (1922) , МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 97. Скица за конструкцију иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 98. Цртеж за иконостас, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 99. Скица за иконостас, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 100. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 101. Скица за иконостас, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 102. Скица за конструкцију иконостаса у Босанској Дубици (1922) , МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 103. Цртеж иконостаса у Горњој Томини (?) (1929) , МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 104. План за греде од иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 105. План иконостаса за Капелу држ. болнице за душевне болести Ковин,
МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 106. Скица за иконостас (1929 – 1930), МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 107. Цртеж за иконостас у Бучју (Књажевац) (1922), МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 108. Цртеж иконостаса у Лепеници, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 109. Цртеж иконостаса у Лепеници, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 110. Цртеж иконостаса у Будви (1908), МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 111. Цртеж северног дела иконостаса у Бучју (1922), МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 112. План за иконостас за цркву Краљево Село, МГНС, фото: Ф. Киселички.

-
- Сл. 113. Цртеж за иконостас цркве Свете Параскеве у Кавчу (Тиват), МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 114. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 115. Цртеж иконостаса, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 116. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 117. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 118. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 119. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 120. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 121. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 122. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 123. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 124. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 125. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 126. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 127. Христов гроб, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 128. Христов гроб, цртеж, Лука К. Алексијевић, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 129. Христов гроб, цртеж, Лука К. Алексијевић, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 130. Христов гроб, цртеж, Лука К. Алексијевић, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 131. Крст, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 132. Крст, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 133. Крст, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 134. Крст, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 135. Крст, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 136. Крст, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 137. Туторски сто, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 138. Туторски сто, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 139. Налож за целивање, сточић за петохлебницу, цртеж, МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 140. Сточић за петохлебницу, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 141. Сточић за петохлебницу, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 142. Сто за целивање, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.

-
- Сл. 143. Сто за целивање, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 145. Сточић за петохљебницу, сто за целивање, цртеж, МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 146. Сточић за петохљебницу, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 147. Сточић за петохљебницу, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 148. Сточић за петохљебницу, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 149. Налоњ, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 150. Амвон, тростепени, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 151. Трокраки свећњак, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 152. Ваза (?), цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 153. Ваза (?), цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 154. Цртеж прозора металне конструкције, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 155. Цртеж прозора металне конструкције, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 156. Нише, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 157. Архијерејски трон, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 158. Архијерејски трон, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 159. Архијерејски трон, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 160. Сто, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 161. Престо за Њ. В. Краља, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 162. Део који долази уза зид са обе стране иконостаса, цртеж, МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 163. Предикаоница, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 164. Ормар, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 165. Ормар, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 166. Ламперија, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 167. Ламперија, архијерејски сто, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 168. Цртеж дрворезбареног декоративног елемента, МГНС,
фото: Ф. Киселички.
- Сл. 169. Цртеж вегетабилног орнаментa, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 170. Певница, столови, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 171. Певница, столови, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 172. Путир, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.

-
- Сл. 173. Певница, столови, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 174. Певница, трон владичански, столови, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 175. Певница, столови, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 176. Штака митрополита Доситеја (1933), цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 177. Дуплир, цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 178. подужни пресек (?), цртеж, МГНС, фото: Ф. Киселички.
- Сл. 179. Новински оглас Николе Ивковића, *Српски Сион* (1902)
- Сл. 180. Новински оглас Николе Ивковића, *Жена* (1912)
- Сл. 181. *Илустровани ценовник трговине српских црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад*, МГНС.
- Сл. 182. *Илустровани ценовник трговине српских црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад*, МГНС.
- Сл. 183. Новински оглас трговине Николе Ивковића
- Сл. 184. Новински оглас трговине Николе Ивковића, *Трговачке новине*, бр. 4, 36; бр. 6, 52.
- Сл. 185. Новински оглас трговине Николе Ивковића, *Трговачке новине* бр. 6 (1907)
- Сл. 186. Новински оглас трговине Николе Ивковића, *Орао* (1900)
- Сл. 187. Оглас трговине Николе Ивковића, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)
- Сл. 188. Новински оглас трговине Николе Ивковића, *Трговачке новине*, бр. 4; бр. 5.
- Сл. 189. Плочица са натписом Трговина српско - православних црквених утвари Николе Ивковића (Нови Сад, почетак 20. века), МГНС.
- Сл. 190. Заглавље меморандума Радионице и трговине за израду црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду са изгледом трговине (1935), МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 191. Реклама Трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930), МГНС.
- Сл. 192. Реклама Трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930), МГНС.
- Сл. 193. Реклама Трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930), МГНС.
- Сл. 194. Реклама Трговине и радионице Николе Ивковића (око 1930), МГНС.
- Сл. 195. Рачун Трговине српско - православних црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад (1935), МГНС.

-
- Сл. 196. Меморандум Трговине српско - православних црквених утвари Николе Ивковића Нови Сад (1935), МГНС.
- Сл. 197. Рекламни лист Трговине и индустрије црквених утвари Николе Ивковића, Нови Сад (око 1930), МГНС.
- Сл. 198. Рекламни лист Трговине и индустрије црквених утвари Николе Ивковића, Нови Сад (око 1930), МГНС.
- Сл. 199. Коверат Трговине свих српских православних црквених утвари, икона и свештеничког одела Никола Ивковић, Нови Сад (1935), МГНС.
- Сл. 200. Писмо Templomi kegyzerek kereskedése Ivkovity Miklós, Ujvidék (око 1940), МГНС.
- Сл. 201. Писмо Templomi kegyzerek kereskedése Ivkovity Miklós, Ujvidék (око 1940), МГНС.
- Сл. 202. Налепница на корицама каталога узорака текстила, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 203. Налепнице у каталогу узорака текстила, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 204. Налепница на полеђини пословног писма бечке фирме за производњу печата J. Lewinson-а, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 205. Поруцбеница Трговине свих српских православних црквених утвари, икона и свештеничких одела Никола Ивковић Нови Сад (око 1930. године), МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 206. Полеђина узорака позамантерије Трговине црквених утвари, Николе Ивковића, Нови Сад, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 207. Узорци позамантерије Трговине црквених утвари Николе Ивковића, Нови Сад, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 208. Разгледница са изгледом трговине Николе Ивковића, МВ.
- Сл. 209. Узорак броката за свештеничку одећу Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, почетак 20. века), МВ.
- Сл. 210. Коверат Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, 1913), МВ.
- Сл. 211. Меморандум Трговине Николе Ивковића (Нови Сад, 1907), МВ.
- Сл. 212. *Ценовник хришћанске позлатарске радионице за црквене утвари Луја Тауша у Новом Саду*, МГНС, фото: Ј. Бањац.

-
- Сл. 213. *Најновији и највећи ценовник данашњег века у свом српству из хришћанске-позлатарске радионице и творнице свих српско-православних црквених утвари Вранића и Тауша у Новоме Саду*, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 214. *Илустровани ценовник Прве најстарије и највеће српске творнице српских православних црквених утвари Љубомир Ђукић и Брат*, Нови Сад, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 215. *Илустровани ценовник трговине српских црквених утвари Јована С. Бошковића Велики Бечкерек*, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 216. *Цијеник трговачке фирме Петар Николић Загреб*, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 217. *Најновији илустровани ценовник творнице српско-православних црквених утвари Милана Ивковића у Новом Саду*, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 218. *Илустровани цјеновник Прве загребачке радионице и трговине свих српско православних црквених утвари, икона, свештеничког одијела, модерних слика, столног посуђа и шиваћих машина Тоше В. Ковачевића*, Загреб, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 219. Велики илустровани ценовник српске трговачке куће за све уметности, радионица свештеничког одела и завод за црквени живопис, позлату, дуборез и т. д. Стевана Видовића у Новом Саду, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 220. Оглас Евгена Шпага, позлатара, Темишвар – *Фабрика, Српски Сион* (1897)
- Сл. 221. Оглас Творнице црквених утвари и барјака наследника Алојзија Обербауера, Будимпешта, *Орао* (1893)
- Сл. 222. Оглас Фабрике црквених барјака и црквених утвари Наследници А. Обербауера, Будимпешта, *Орао* (1894)
- Сл. 223. Оглас Мезон Лехнера, репрезентанта за Јужну Мађарску ц. к. дворских лифераната *Cristofle & Comp. i Brix & Anders*, Темишвар, *Орао* (1899)
- Сл. 224. Оглас Уметничког завода за црквене утвари, вештачке везове и црквено живописање, Сич и др., Беч, Будимпешта, *Орао* (1889)
- Сл. 225. Оглас Михаила Блашковића, дипломисаног сликара, Суботица, *Српски Сион* (1903)

-
- Сл. 226. Оглас Атељеа за вештачко сликање Јована Рехницера, Нови Сад, *Српски Сион* (1891)
- Сл. 227. Оглас Андрије Балашића, кројача свештеничког, цивилног и војничког одела, Нови Сад, *Орао* (1902)
- Сл. 228. Оглас Стеве Писаревића, кројача свештеничког одела и црквених утвари, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)
- Сл. 229. Оглас шеширције Петра Маркуша, Нови Сад, *Орао* (1891)
- Сл. 230. Оглас шеширције Петра Маркуша, Нови Сад, *Орао* (1892)
- Сл. 231. Оглас кројачке радње за свештеничко одело Стеве Писаревића, Нови Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)
- Сл. 232. Оглас златарске радње Мите Томића, Нови Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)
- Сл. 233. Оглас кројача целокупног црквеног одејанија, свештеничких и цивилних одела Светозара Миловановића, Нови Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)
- Сл. 234. Оглас кројачке радње за свештеничко одело Стеве Писаревића, Нови Сад, *Српски Сион* (1902)
- Сл. 235. Оглас шеширције Петра Маркуша, Нови Сад, *Орао* (1893)
- Сл. 236. Оглас златара Мите Томића, Нови Сад, *Српски Сион* (1902)
- Сл. 237. Оглас шеширције Петра Маркуша, Нови Сад, *Српски Сион* (1894)
- Сл. 238. Оглас шеширције Петра Маркуша, Нови Сад, *Српски Сион* (1895)
- Сл. 239. Оглас Леонидаса Стерио, печаторезац, Нови Сад, *Српски Сион* (1894)
- Сл. 240. Оглас Позлатарског атељеа за српску православну црквену уметност Лудвига Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1894)
- Сл. 241. Оглас Позлатарског атељеа за српску православну црквену уметност Лудвига Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1894)
- Сл. 242. Оглас Лудвига Тауша, позлатара и власника радње за вештачко марморирање и за црквене утвари, Нови Сад, *Орао* (1899)
- Сл. 243. Оглас Стоваришне радње позлатарске радионице Луја Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1902)
- Сл. 244. Оглас Позлатарског атељеа за српску православну црквену уметност Луја Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)

-
- Сл. 245. Оглас Хришћанске радионице за срп. прав. цркв. уметност Луја Тауша, Нови Сад, *Орао* (1902)
- Сл. 246. Оглас Радионице позлатарска и вешт. мраморисања за цркв. послове Лудвига Тауша, Нови Сад, *Орао* (1893)
- Сл. 247. Оглас Хришћанско-позлатарског атељеа за срп. правосл. уметност Луја Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)
- Сл. 248. Оглас Хришћанско-позлатарске радионице и стоваришта свију срп. прав. цркв. утвари Луја Тауша, Нови Сад, *Српски Сион* (1902)
- Сл. 249. Оглас трговине црквених утвари, Г. Георгијевића, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)
- Сл. 250. Оглас позлатара Људевита Тауша, Нови Сад, *Орао* (1888)
- Сл. 251. Оглас трговине црквених утвари Г. Георгијевића, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)
- Сл. 252. Оглас издавачке књижарнице Арсе Пајевића, Нови Сад, *Орао* (1892; 1899; 1900; 1902)
- Сл. 253. Оглас издавачке књижарнице и штампарије Арсе Пајевића, Нови Сад, *Орао* (1892)
- Сл. 254. Оглас издавачке књижарнице и штампарије Арсе Пајевића, Нови Сад, *Орао* (1894)
- Сл. 255. Оглас издавачке књижарнице и штампарије Арсе Пајевића, Нови Сад, *Орао* (1893)
- Сл. 256. Оглас Књижаре Луке Јоцића, Нови Сад, *Орао* (1897)
- Сл. 257. Књижаре Луке Јоцића, Нови Сад, *Орао* (1895)
- Сл. 258. Оглас Књижаре Луке Јоцића, Нови Сад, *Орао* (1896)
- Сл. 259. Књижаре и великог стоваришта свих црквених утвари Луке Јоцића, Нови Сад, *Орао* (1891; 1899)
- Сл. 260. Оглас највеће сликарске радње и књижаре Луке Јоцића, Нови Сад, *Орао* (1894)
- Сл. 261. Књижаре и највеће сликарске радње Луке Јоцића, Нови Сад, *Орао* (1891)
- Сл. 262. Оглас Управе српске штампарије Јована Радака, Вел. Кикинда, *Орао* (1898)
- Сл. 263. Оглас штампарије Јована Радака, В. Кикинда, *Орао* (1898)

-
- Сл. 264. Оглас књижаре Јована Радака, В. Кикинда, *Орао* (1898)
- Сл. 265. Оглас Творнице Српских православних црквених утвари светих икона друштвених застава барјака и литија Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Илустровани гласник* бр. VI (1905)
- Сл. 266. Оглас подузимача и одправљача свих срп. правосл. црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Дубровник – календар Католички, Православни, Мухамедански и Јеврејски* (1897)
- Сл. 267. Оглас подузимача и одправљача свих срп. прав. црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Српски Сион* (1897)
- Сл. 268. Оглас Прве творнице искључиво српских православних црквених утвари, певачких, соколских и свих других застава и барјака Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Жена* (1913)
- Сл. 269. Рекламни лист Луке К. Алексијевића, Нови Сад
- Сл. 270. Рекламни лист Луке К. Алексијевића, Нови Сад.
- Сл. 271. Оглас Прве српске творнице искључиво свих срп. прав. црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Жена* (1912)
- Сл. 272. Оглас Прве творнице искључиво свих српских православних утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Трговачке новине* бр. 6 (1907)
- Сл. 273. Рекламни лист Прве творнице искључиво свих српских православних црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад
- Сл. 274. Оглас Искључиво прве творнице свих српских црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Орао* (1900)
- Сл. 275. Оглас Искључиво прве творнице свих православних црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Трговачке новине*, бр. 45, 366
- Сл. 276. Оглас Искључиво прве и најстарије трговине свих српских православних цркв. утвари и св. икона Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Трговачке новине*, бр. 8, 68
- Сл. 277. Оглас искључиво прве, најстарије трговине и израде свих српских православних црквених утвари и св. икона Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)
- Сл. 278. Оглас Прве кројачке радионице свештеничког одећа и свију црквених утвари М. Соколовића, Нови Сад, *Српски Сион* (1894)

-
- Сл. 279. Оглас Стоваришта свих готових црквених утвари Милутина Соколовића,
Нови Сад, *Орао* (1899)
- Сл. 280. Оглас Стоваришта готових црквених утвари Милутина Соколовића,
Нови Сад, *Орао* (1892)
- Сл. 281. Оглас Милутина Соколовића кројача свештено-црквеног одејанија
(утвари), свештеничког, војеног и цивилног одеда, Нови Сад, *Орао* (1890)
- Сл. 282. Оглас Стоваришта готових црквених утвари Милутина Соколовића,
Нови Сад, *Орао* (1894)
- Сл. 283. Оглас Милутина Соколовића, кројача свештено-црквеног одејанија,
(утвари), свештеничког, војеног и цивилног одеда, Нови Сад, *Орао* (1889)
- Сл. 284. Оглас Творнице и стоваришта свих српско-православних црквених
утвари Мите Перинца, Панчево, *Застава* (1903)
- Сл. 285. Оглас Фрање Мудрох, јединог заступништва имитираних и маланих на
стаклету икона тзв. *диафаниен*, Нови Сад, *Орао* (1891)
- Сл. 286. Оглас Светозара Миловановића кројача свештено-црквеног одејанија (утвари),
свештеничког, војеног и цивилног одеда, Нови Сад, *Орао* (1896)
- Сл. 287. Оглас највећег фабричког стоваришта слика, икона (...) Петра Николића,
Загреб, *Орао* (1893)
- Сл. 288. Оглас стоваришта Петра Николића, Загреб, *Орао* (1896)
- Сл. 289. Оглас звоноливнице и фабрике Антона Новотнија, Темишвар, *Српски
Сион* (1902)
- Сл. 290. Оглас звоноливнице Фридриха Хенига, Арад, *Српски Сион* (1894)
- Сл. 291. Оглас звоноливнице Ђорђа пл. Боте синова, Вршац, *Орао* (1892)
- Сл. 292. Оглас звоноливнице Ђорђа пл. Боте синови, Вршац, *Орао* (1889)
- Сл. 293. Оглас Творнице великих сатова П. Ђ. Пантелића, Земун, *Српски Сион*
(1894)
- Сл. 294. Оглас Књижарнице Глише Л. Лазаревића, Нови Сад, *Путовођа кроз
Нови Сад* (1903)
- Сл. 295. Оглас Највеће издавачке књижарнице и штампарије у српству Браће М.
Поповића, Нови Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)
- Сл. 296. Оглас кројачке радње за свештеничко одеело Стеве Писаревића, Нови
Сад, *Путовођа кроз Нови Сад* (1903)

-
- Сл. 297. Оглас Прве српске творнице искључиво свих српских православних црквених утвари Луке К. Алексијевића, Нови Сад, *Ujvidéki cím-és lakjegyzék / Списак новосадских адреса и станова / Ujvidéker Wohnungs- u. Adress-anzeiger*, kiadó Mayer Rezső (Ujvidék 1909)
- Сл. 298. Полеђина рачуна књижаре Луке Јоцића, Нови Сад. (1889)
- Сл. 299. Рачун књижаре Луке Јоцића, Нови Сад (1889)
- Сл. 300. Реклама и рачун књижаре Луке Јоцића (1889)
- Сл. 301. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића, МГНС.
- Сл. 302. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића, МГНС.
- Сл. 303. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића, МГНС.
- Сл. 304. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића, МГНС.
- Сл. 305. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића, МГНС.
- Сл. 306. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића, МГНС.
- Сл. 307. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића, МГНС.
- Сл. 308. Детаљи из *Илустрованог ценовника* трговине Николе Ивковића, МГНС.
- Сл. 309. Печати радионице и трговине Николе Ивковића у Новом Саду, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 310. Забелешке Николе Ивковића на страницама бечких каталога, МГНС.
- Сл. 311. Забелешке Николе Ивковића на страницама бечких каталога, МГНС.
- Сл. 312. Забелешке Николе Ивковића на страницама бечких каталога, МГНС.
- Сл. 313. Cassabuch (20. 9. 1905 – 31. 12. 1910), МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 314. Главна књига наших дужника 1907. до 1914., МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 315. Hauptbuch, 7. март 1907, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 316. Књига поруџбина радионице и трговине Николе Ивковића, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 317. Узорци позамантеријских трака, каталог, Лион, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 318. Узорци позамантеријских трака, каталог, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 319. Узорци позамантеријских трака, каталог, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 320. Узорци позамантеријских трака, каталог, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 321. Узорци позамантеријских трака, каталог, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 322. Узорци позамантеријских трака, каталог, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 323. Каталог узорака украсних трака, Лион, МГНС, фото: Ј. Бањац.

-
- Сл. 324. Каталог узорака украсних трака, Лион, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 325. Каталог узорака украсних трака, Лион, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 326. Узорци украсних трака, реса и златних нити, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 327. Апликација са Христовим монограмом, машински вез, МГНС,
фото: Ј. Бањац.
- Сл. 328. Апликација орнамента крста, машински вез, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 329. Каталог са узорцима текстила, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 330. Каталог са узорцима текстила, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 331. Каталог са узорцима текстила, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 332. Каталог са узорцима текстила, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 333. Узорци златних нити и шљокица, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 334. Узорци златних реса и фотографије узорака кићанки, МГНС,
фото: Ј. Бањац.
- Сл. 335. Цртежи апликација за вез, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 336. Цртежи апликација за вез, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 337. Цртежи апликација за вез, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 338. Узорци златних и сребрних чипки и бордура, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 339. Узорци златних и сребрних чипки и бордура, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 340. Узорци бортни М. Мауега, Беч, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 341. Узорци бортни М. Мауега, Беч, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 342. Узорци златних реса, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 343. Узорци позамантеријских трака, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 344. Узорци златних чипки и бордура, каталог, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 345. Узорци златних реса, каталог, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 346. Узорци лионског текстила, МГНС, фото: Ј. Бањац.
- Сл. 347. Свети Јован Крститељ, икона на хартији, РОМС М.17732.
- Сл. 348. Свети Великомученик Димитрије, икона на хартији, РОМС М.17732.

X СКРАЋЕНИЦЕ

AB	Архив Војводине
GDIV	Годишњак Друштва историчара Војводине
ГДИНС	Гласник историјског друштва у Новом Саду
ИАНС	Историјски архив града Новог Сада
КИ	Одељење за културну историју Музеја града Новог Сада
МВ	Музеј Војводине
МГНС	Музеј града Новог Сада
РВМ	Рад војвођанских музеја
РЗЗСК	Републички завод за заштиту споменика културе
РМВ	Рад Музеја Војводине
САНУ	Српска академија наука и уметности

г. л.: горе лево

г. д.: горе, десно

д. л.: доле лево

д. д.: доле десно

д. с.: доле средина

с.: средина

с. д.: средина десно

XI ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамовић, Теодор, *Привреда Војводине (од 1918. до 1929/30. године с обзиром на стање пре Првог светског рата)*, Нови Сад 1965.
2. *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, (прир. Слободан Милеуснић), БИГЗ – Музеј СПЦ, Београд 1993.
3. Asman, Alaida. *Rad na nacionalnom ratćenju*, Ћигоја штампа, Књиžара Krug, Beograd 2002.
4. Бањац, Јелена, *Црква Светих Апостола Петра и Павла у Руменки*, Српска православна црквена општина у Руменци, Нови Сад 2002.
5. Бањац, Јелена, *Манастир Ковиљ*, Платонеум, Нови Сад 2013.
6. Беловић – Бернадзиковска, Јелица, *Српски народни вез и текстилна орнаментика, Оригинална монографија на основу историјских докумената, са 14 оригиналних слика*, Матица српска, књига 21, Нови Сад 1907.
7. Бернард, Малколм, *Шта је визуелна култура?*, *Златна греда: лист за књижевност, уметност, културу и мишљење*, бр. 15-16, јан.-феб. 2003 (Нови Сад 2003), 38 – 41.
8. Богдановић, Л., *Где да купујемо св. иконе, црквене утвари и сасуде?*, *Српски Сион*, бр. 28, Издање и штампа Српске Манастирске штампарије у Новом Саду, Нови Сад 1894, 435-437.
9. Walter, Benjamin, *Eseji*, Nolit, Beograd 1974.
10. Васиљев, Сп. [Spasoје], *Српске црквено-општинске организације у првој половини XIX века*, *ГИДНС*, X, Нови Сад 1937, 142 – 160.
11. Витковић – Жикић, Милена, *Уметнички вез у Србији 1804 – 1904*, Музеј примењене уметности – Просвета, Београд 1994.
12. Вранић, Милан, Јонович, Петар, *Од Јанковића до Ивковића: век и по једне штампарије*, *Свеске за историју Новог Сада*, 1, Нови Сад 1992, 43-45.

-
13. Вујаклија, Љубомир, Карактер новосадских ентеријера XVIII и XIX века, *Вести Музеја града Новог Сада*, бр. 3, Нови Сад 1972, 2.
  14. Вујаклија, Љубомир, *Уметничка обрада племенитих метала*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 1979.
  15. Вујовић, Бранко, Прилог познавању српског златарства XIX века, *Зборник Музеја примењене уметности*, 12, Београд 1968, 113 – 120.
  16. Вујовић, Бранко, *Уметност обновљене Србије 1796 – 1848*, Просвета - Републички завод за заштиту споменика културе - Младинска књига, Београд - Љубљана 1986.

  17. Гавриловић, Андра, *Знаменити Срби XIX века*, Београд 1990. (репринт)
  18. Гавриловић, Б., Неки дрворезбарски центри у Војводини, Прилог испитивању дрворезбарске делатности у 18. и 19. веку, *Рад војвођанских музеја*, 3, Нови Сад 1954.
  19. Гавриловић, Јован, Римокатоличке иконе у нашим храмовима, *Српски Сион*, бр. 36, Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду, Нови Сад 1893, 572-574.
  20. Грујић, Милоград, *Novi Sad*, Нови Сад 2004.
  21. Г-ч, Нешто о неправилности неких икона, а у хатар нашега лепога православља, *Српски Сион*, бр. 19, Издање и штампа А. Пајевића у Новом Саду, Нови Сад 1891, 292-295.

  22. Даутовић, Вук, Златар Јован Николић, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, 40, Матица српска, Нови Сад 2012, 173 – 194.
  23. Деспот, Мирослава, Творничке и обртно-трговачке рекламе као извор за економску и културну историју, *Зборник Музеја примењене уметности*, 16 – 17, Београд 1972 – 1973, 107 – 120.
  24. Dolo, L., *Individualna i masovna kultura*, Clio, Beograd 2000.
  25. Доситеј, јеромонах, Потреба црквене индустрије, *Српски Сион*, бр. 20, Издање и штампа Српске Манастирске штампарије у Новом Саду, Нови Сад 1894, 309-310.

-
26. Душковић, В., *Визуелни идентитет «писане комуникације» и његова симболика, Ми смо здраво што и Вама желимо*, каталог изложбе, Народни музеј Крушевац 2006.
27. Ђурашковић, Луција П., Иконостаси и иконе Ђурђевић ступова 19. и 20. вијека, у: *Ђурђеви ступови и Будимљанска епархија*, зборник радова, Епископија будимљанско-никшићка, Филозофски факултет, Институт за историју уметности, ЈП Службени гласник, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Полимски музеј, Беране, Гласник, Беране-Београд 2011, 719-737.
28. *Evropski konteksti umetnosti XX veka u Vojvodini*, (ur. Miško Šuvaković, Dragomir Ugren) Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad 2008.
29. *Енциклопедија Новог Сада* (ур. Душан Попов), 9, Нови Сад 1997, 36, 38, 40, 42 – 44.
30. Ердужиљевић, Мелхиор, *Историја Новог Сада*, Нови Сад 1894. (репринт: Ветерник 2002)
31. Живојиновић, Јован, *О српском занатлијству у Новом Саду*, Српска занатлијска задруга у Новом Саду, Нови Сад 1908.
32. *Зборник правила, уредаба и наредаба Архијерејског сабора Православне цркве у Краљевини Србији (1839 – 1900)*, Издање Архијерејског сабора, Београд 1900.
33. Зонић, Душан, *Свет рекламе*, Просвета, Београд 1999.
34. *Izmišljanje tradicije* (ur. Erik Hobsbom, Terens Rejndžer), Zemun, Biblioteka XX vek, Knjižara Krug, Beograd 2011.
35. *Иконопис Врањске епархије* (прир. Мирослав Тимотијевић, Ненад Макуљевић), Филозофски факултет – Катедра за историју уметности новог века – Епархија врањска Српске православне цркве, Београд 2005.

-
36. *Историја банкарства у Војводини*, (ур. Никола Ј. Гаћеша) Матица српска -Војвођанска банка, Нови Сад 2001.
37. *Историја приватног живота*, 4, (прир. Ф. Аријес и Ж. Диби), Београд 2003.
38. *Историја српског народа* (ур. Андреј Митровић), VI-1, Београд 1994.
39. Јакић, Ђорђе, Украс српских домова: аманет свештеницима и учитељима, *Цариградски Гласник*, (петак 26. јун 1909. год.), број 27, година XV, Цариград 1909.
40. Јанц, Загорка, Илустратор Миливој Мауковић, *Зборник Музеја примењене уметности*, 12, Београд 1968, 125-135.
41. Јанц, Загорка, *Огласи у старој српској штампи 1834 - 1915*, каталог изложбе, Музеј примењене уметности, Београд 1978.
42. Јовановић, Вл. Миодраг, *Шематички аламанак са адресаром града Новог Сада*, Нови Сад 1936.
43. Јовановић, Миодраг, *Урош Предић (1857 – 1953)*, Нови Сад 1998.
44. Јоновић, Петар, *Књижаре Новог Сада 1790 – 1990*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад 1991.
45. Јоновић, Петар, *Знаменити књижари и издавачи Новог Сада*, Новосадски клуб – Добра вест, Нови Сад 1993.
46. Јоновић, Петар, Династија књигољубаца, *Свеске за историју Новог Сада*, 4, Нови Сад 1993, 58-62.
47. Јоновић, Петар, *Српско књижарство*, зборник радова, Нови Сад 1997.
48. Јоновић, Петар, *Српско књижарство: нови прилози*, зборник радова, Прометеј, Нови Сад 2005.
49. Јовановић-Гудурић, Ивана, Рекламни огласи намењени женама у новосадској штампи крајем 19. и почетком 20. века, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 5-6/2009-2010, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2012, 214-232.
50. Јоцић, Лука, *Тридесетогодишње угодне и неугодне успомене (1854 – 1884)*, Нови Сад 1904.

-
51. Караба, Јован, *Магистрат слободног краљевског града Новог Сада (1891 – 1910), каталог докумената*, III/7, Нови Сад 1985.
52. Клајн, Хејџо, *Mali leksikon štamparstva i grafike*, Izdavački zavod Jugoslavija, Београд 1979.
53. Kratki pregled prošlosti Novog Sada od antičkih vremena do 1944. godine, *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, Novi Sad 1980.
54. Крестић, Василије Ђ., *Историја српске штампне у Угарској (1791-1914)*, Завод за уџбенике и наставна средства - Историјски институт, посебна издања, књига 42, Београд 2003.
55. Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2009.
56. Лазић, Мирослав, Ктитори и приложници у српској култури 19. и почетка 20. века, у: *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, приредили А. Столић – Н. Макуљевић, Слио, Београд 2006.
57. Макуљевић, Ненад, Средњовековне теме у српском црквеном сликарству XIX века, Поствизантијска уметност на Балкану, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, 32 – 33, Нови Сад 2003, 193-212.
58. Макуљевић, Ненад, *Уметност и национална идеја у XIX веку. Систем европске и српске визуелне културе у служби нације*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2006.
59. Макуљевић, Ненад, *Црква Светог Архангела Гаврила у Великом Градишту*, Српска православна црквена општина Велико Градиште, 2006.
60. Макуљевић, Ненад, Одржавање и обнова вере: Православни храмови у Горњем Полимљу током новог века, *Милешевски записи*, 7, Музеј у Пријепољу, Пријепоље 2007, 147-175.
61. Макуљевић, Ненад, *Црквена уметност у Краљевини Србији: (1882-1914)*, Филозофски факултет, Катедра за историју уметности новог века, 2007.

-
62. Макуљевић, Ненад, Зарић, Ирена, Даутовић, Вук, *Саборни храм Свете Тројице у Врању: 1858-2008* (прир. Ненад Макуљевић), Фонд "Свети Прохор Пчињски" Православне епархије врањске, Београд 2008.
63. Мамузић, Р., Занатске славе еснафа у Земуну и њихови барјаци, *Рад војвођанских музеја*, 8, Нови Сад 1959.
64. Марковић, Саша, Национални идентитет Срба у 19. веку и почетком 20. века, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 120, Нови Сад 2006, 235 – 252.
65. Марковић, Душанка, *Вез по писму – Писмо по везу*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2010, 23-25.
66. Марковљев, Ивана, О Дунавској улици и кућама у Дунавском сокаку, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 3-4/2007-2008, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2010, 128-153.
67. Марлог, Мирослав, *Српска трговачка банка д. д. у Новом Саду 1920 – 1948 (сумарни инвентар)*, Архив Војводине, Нови Сад 1991
68. Mezei, Stevan, *Razvoj industrije u Ваџкој*, Novi Sad 1959.
69. Mezei, Stevan, Значај и улога мануфактура у капиталистичкој индустријализацији Војводине, *Zbornik Matice srpske, serija društvenih nauka*, sv. 18, Novi Sad 1957.
70. Mesaroš, Franjo, *Grafička enciklopedija*, Tehnička knjiga, Zagreb 1971.
71. Милисавац, Живан, *Историја Матице српске 1880 - 1918*, III, Нови Сад 2000.
72. Милитар, Трива, *Нови Сад на раскрсници минулог и садањег века*, (прир. Живко Марковић), Нови Сад 2000.
73. Мирковић, Лазар, *Црквени уметнички вез*, Музеј Српске православне цркве, књига 1, Београд 1940.
74. Мирковић, Лазар, *Православна литургија или Наука о богослужењу православне источне цркве, први опћи део*, Београд 1983.
75. Mitrović, Andrej, *Kultura i istorija*, Arhipelag, Beograd 2008.
76. Мишић, Снежана, *Култ Бранка Радичевића у српској визуелној култури крајем 19. века, каталог изложбе*, Галерија Матице српске, Нови Сад 2009.

-
77. Мишовић, М., Штампа и српско друштво 19. и 20. века, *Српска штампа 1768 – 1995. Историјско-библиографски преглед*, (прир.М. Кисић и Б. Булатовић), Београд 1996.
78. Новаковић, Катарина, Одлике народног веза у Војводини, *Рад Музеја Војводине*, 46, Нови Сад 2004, 151 – 184.
79. *Novi Sad – istorija sporta*, Novi Sad 2004.
80. *Нови Сад – Ujvidék – Neusatz*, Српска путничка билбиотека, бр. 3, Нови Сад 1912.
81. Ozer, Agneš, *Život i istorija u Novom Sadu*, Novi Sad 2005.
82. Озер, Агнеш, Вујаклија, Љубомир, *Првих 250 година*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 1997.
83. Otić, Ljubica, Marković, Veselinka, Grlica, Mirko, *Sve je samo reklama: segmenti iz istorije reklame u Vojvodini do 1941. godine*, Muzej Vojvodine - Gradski muzej – Subotica, Novi Sad 2012.
84. Пераћ, Јелена, *Пренесено сећање. Породични фото-албуми из колекције Музеја примењене уметности*, каталог изложбе, Музеј примењене уметности, Београд 2008.
85. Пераћ, Јелена, *Разгледнице у Србији 1896 – 1914*, Музеј примењене уметности, Београд 2009.
86. Петковић, Сретен, *Културна баштина Црне Горе*, Нови Сад 2003.
87. Петровић, Вељко, Кашанин, Милан, *Српска уметност у Војводини*, Нови Сад 1927.
88. Попов, Душан, *Знаменити књижевари и издавачи Новог Сада*, Нови Сад 1951.
89. Попов, Душан, *Српска штампа у Војводини: 1918 – 1941*, Матица српска, Нови Сад 1983.
90. Поповић, Дака, Прилог урбанистичком и архитектонском развоју града Новог Сада, *Рад војвођанских музеја*, 12 – 13, Нови Сад 1964, 153 – 162.

-
91. *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку: од краја осамнаестог века до почетка Првог светског рата* (прир. А. Столић, Н. Макуљевић), Слио, Београд 2006.
92. *Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба*, (прир. Александар Фотић) Слио, Београд, 2005.
93. *Приватни живот код Срба у двадесетом веку*, (прир. Ристовић Милан), Слио, Београд 2007.
94. *Путовођа кроз Нови Сад, помоћна књига за свакога ко има посла у Новом Саду и новосадским званијима, канцеларијама, трговинама и радњама*, Штампарија књижаре Браће М. Поповића, Издање Српског трговачког удружења, Нови Сад 1903.
95. Пушић, Љубинко, Утицај друштвено-историјских, привредно-економских и управно-административних услова на просторну трансформацију Новог Сада у XIX и првој половини XX века, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 79, Нови Сад 1985, 27 – 40.
96. Пушкар, Војислав, *Боравишта угледних грађана Новог Сада кроз историју*, Нови Сад 1995.
97. Пушкар, Војислав, *Улице Новог Сада (1745 – 2000)*, Нови Сад 2001.
98. Пушкар, Војислав, *Нови Сад, Приче варошких улица*, Нови Сад 2008.
99. Пушкар, Војислав, *Нови Сад: архивски записи*, Прометеј, Нови Сад 2012.
100. Рајчевић, Угљеша, Митрополит Михаило и школовање српских сликара у Русији, *Зборник за ликовне уметности Матице српске*, 19, Нови Сад 1983, 263 – 273.
101. Рајчевић, Угљеша, Сликари Милутин Б. Марковић, *Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе Србије*, XVII, Београд 1985, 219 – 200.
102. Рајчевић, Угљеша, Сликарска породица Марковић из Књажевца, *Зборник радова Народног музеја*, XIII, 2, Београд 1987, 151 – 159.

-
103. Рајчевић, Угљеша, О фирми Витомира Марковића и Ивана Павловића из Београда, *Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе Србије*, XXIV, Београд 1992, 288 – 290.
104. Робертс Џон, *Европа 1880 – 1945*, Београд 2002.
105. Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд, Подгорица, Крагујевац 1996.
106. *Свеске за историју Новог Сада*, 1 – 10, Нови Сад 1992 – 2002.
107. Sebesi, Vilmos Basset, *Ujvidék és környékének leírása és útmutatója. / Beschreibung und Wegeweiser der Stadt Neusatz und Umgebung*, Ujvidék 1901.
108. Szántó, Aládar, *Ujvidéki lak – és címjegyzék*, Ujvidék 1913-14.
109. Симић, Ненад, Два предлога Митрополита Михаила, *Гласник Српске православне цркве*, 5, Београд 1958, 5 – 6.
110. Славић, Душан, *Вешина трговања: огледи из трговине за трговину*, Издање Јос. Чакаловића, Загреб, Београд 1921.
111. Слијепчевић, Ђоко, *Историја Српске православне цркве: од почетка XIX века до краја Другог светског рата*, 2, Београд 1991.
112. *Споменица новосадске трговачке омладине 1902-1932*, (Уредио Љубомир Лотић), Нови Сад 1933.
113. *Споменица о прослави 25 годишњице и освећењу друштвене заставе новосадског српско-занатлијско-певачког друштва Невена 1900-1925*, Нови Сад 1925.
114. Србуловић, Ђорђе М., *Кратка историја Новог Сада*, Нови Сад 2000.
115. Стајић, Васа, Војвођани као трговци у 18. и првој половини 19. века, *Гласник историјског друштва у Новом Саду*, Нови Сад 1939.
116. Стајић, Васа, *Грађа за културну историју новог Сада*, Нови Сад 1951.
117. Станић, Славко, *Вешина продаје и реклама*, Слио, Београд 1995.

-
118. Станковић, Милош, Поповић, Михаило Ст., Макуљевић, Ненад, Кнежевић, Крстан, *Црквена општина Светог Саве у Бечу: 1860 - 2010*, Беч – Београд 2010.
119. Станчић, Донка, *Нови Сад, Од куће до куће*, Нови Сад 2005.
120. Степанов, Емил, Неправославне иконе у православним српским кућама. (Један апел на све, који љубе своје св. православље), *Српски Сион*, бр. 52, Издање и штампа А. Пајевића у Новом Саду, Нови Сад 1891, 835-836.
121. Стоја, Војислав, *Благо Саборне цркве*, прилог у: Ердунхељи, Мелхиор, *Историја Новог Сада*, Дијам-М-прес, Ветерник 2002. (репринт), 481 – 489.
122. Стојановић, Добрила, *Уметнички вез у Србији од XIV до XIX века*, Музеј примењене уметности у Београду, Београд 1959.
123. Ступар, Десанка, *Хронологија урбаног развоја града Новог Сада до 1941. године*, каталог изложбе, Историјски архив града Новог Сада, Нови Сад 2007.
124. Тапавица, Ђорђе, *Економски програм слободне краљевске вароши Новог Сада*, Нови Сад 1907.
125. Тимотијевић, Мирослав, Религиозна слика као историјска истина, *Саопштења*, XXXIV, Београд 2002, 361-388.
126. Тимотијевић, Мирослав, Гуслар као симболична фигура српског националног певача, *Зборник Народног музеја*, XVII – 2, Београд 2004, 253 – 286.
127. Тимотијевић, Мирослав, Васпитање емоција и уобличавање модерног грађанског идентитета код Срба, *Годишњак за друштвену историју*, год. XII, 1- 3, Београд 2005, 7 – 24.
128. Тимотијевић, Мирослав, *Рађање модерне приватности*, Београд 2006.
129. Тодић, Миланка, Албуми за фотографије из збирки Музеја примењене уметности у Београду, *Зборник Музеја примењене уметности*, 28 – 29, Београд, 1984 – 1985, 119 – 125.

-
130. Тодић, Миланка, *Фотографија у Србији у XIX веку*, Београд 1989.
131. Тодић, Миланка, *Историја српске фотографије*, Београд 1993.
132. Тодић, Миланка, *Век рекламе*, Службени гласник, Београд 2010.
133. Тодић, Миланка, Потрошачка култура у изградњи представа жене у штампаним рекламама (1900 – 1940), *Зборник Матице српске за ликовну уметност*, 38, Београд 2010, 213 – 234.
134. Тодић, Миланка, Пиштало, Владимир, *Купи нешто и овде*, Београд 2011.
135. Трифуновић, Б., Оглашавање и реклама у чачанској периодици до Првог светског рата, *Зборник радова Народног музеја у Чачку*, XXXV, Чачак 2005.
136. *Ujvidék Szab. Kir. Város Lakosságának Névjegyzéke. Összeállított az 1900 - ik foganatosított népszámlálás alapján*, Ujvidék 1901, 128.
137. *Ujvidéki cím-és lakjegyzék / Списак новосадских адреса и станова / Ujvidéker Wohnungs- u. Adress-anzeiger*, kiadó Mayer Rezső, Ujvidék 1909.
138. Форишкових, Александар, *Грађански сталеж код Срба у Угарској*, Историја српског народа (ур. С. Гавриловић), IV – 1, Београд 1986, 294 – 305.
139. Ђорђевић, Миодраг, Алексић, Живојин, *Фотографија код Срба 1839 – 1989*, САНУ, Београд 1991.
140. Fron, Žizel, *Fotografija i društvo*, Zagreb 1981.
141. Хан, Верена, Значај Анастаса Јовановића за развој српске примењене уметности XIX века, *Зборник Музеја примењених уметности*, 12, Београд 1968, 29 – 65.
142. Хердер, Хари, *Европа у деветнаестом веку: 1830 – 1880*, Слио, Београд 2003.

-
143. Цинцар-Костић, Биљана, Богослужбени текстил, *Култура Срба у Дубровнику 1790 - 2010: Из ризнице православне цркве Светог Благовештења*, Архив Србије – Српска православна општина у Дубровнику, Београд – Дубровник, 2012, 148-155.
144. Цисарж, Б. А., *Црквена штампа између два светска рата, Српска православна црква 1920 - 1970*, Београд 1971.
145. Ђејни Дејвид, *Životni stilovi*, Clio, Београд 2003. II 456945
146. Џоловић, Ј., *Politika simbola*, Београд 2000.
147. Dženkins, Nikolas, *Oblikovanje vizuelnog identiteta: vizuelno prenošenje korporativne poruke*, Clio, Београд 2002.
148. Џепина, Мирјана, *Друштвени и забавни живот старих Новосађана*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 1981.
149. Џепина, Мирјана, *Новосадске уметничке радионице XVIII и XX века*, каталог изложбе, Галерија Матице српске – Музеј града Новог Сада, Нови Сад 1971.
150. Шмале, Волфганг, *Историја европске идеје*, Clio, Београд 2003.
151. Šosberger, Pavle, *Šetnja novosadskom čaršijom*, Novi Sad 2007.
152. *Штампарија „Ђорђе Ивковић“ у Новом Саду; пуних 150 година*, Нови Сад 1939.

ПЕРИОДИЧНЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ:

1. *Весник српске цркве : лист Свештеничког удружења*, власник и издавалац Свештеничко удружење; уредник Фирмилијан [Дражић], Народна штампарија Љубомира Ј. Бојовића, Београд 1890-1914;1921-1933.
2. *Dubrovnik – kalendar Katolički, Pravoslavni, Muhamedanski i Jevrejski*, Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića, 1896-19??
3. *Застава*, Нови Сад 1903.
4. *Женски свет: орган добротворних задруга Српкиња*, (ур. Аркадије Варађанин), штампарија Мише Димитријевића, Нови Сад 1886-1914.
5. *Орао: велики илустровани календар за годину 1891. која је проста, има 365 дана*, издање и штампа А. Пајевић, Нови Сад 1890.
6. *Српска везиља*, год. II, бр. 9, Вршац 1904.
7. *Српска везиља*, год. III, бр. 9, 10, Вршац 1905.
8. *Српски Сион : недељни лист за црквено- просветне и автономне потребе Српске православне Митрополије карловачке*, власник српски патријарх Георгије [Бранковић]; уредник Сава Петровић, Штампарија А. Пајевића, Нови Сад 1891-1908.
9. *Трговачке новине, орган српског трговачког удружења и гласило српске трговачке омладине*, бр. 4, 6, 8, Нови Сад 1907.

КАТАЛОЗИ ТРГОВИНА БОГОСЛУЖБЕНИХ ПРЕДМЕТА У ЗАОСТАВШТИНИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У МУЗЕЈУ ГРАДА НОВОГ САДА:

(Поједини примерци су без корица, те без потпуних библиографских података)

1. *AML Heliochrom (Farbiger Stein-Lichtdruck); A. Fils Kunstverlag*, Berlin S.O. 16, Rungestrasse 22/24; Preis wie Größe III.
2. *Велики илустровани ценовник српске трговачке куће за све уметности, радионица свештеничког одећа и завод за црквени живопис, позлату, дуборез и т. д. Стевана Видовића у Новом Саду*, Нови Сад.

-
3. *Ernest Krickl & Schweiger k. u. k. Hof-und erzherzoggl. Kammer-Lieferanten*, Wien, I, Kohlmarkt Nr. 3.
  4. *Ernest Krickl & Schweiger K. u. k. Hof-Seidenzeud und Kirchenstoff-Lieferanten*. „Zurweissen Taube“ I., Kohlmarkt Nr.2 Wien, Jänner 1904.
  5. *Илустровани ценовник трговине српских црквених утвари Јована С. Бошковића Велики Бечкерек Nagybecskerek Hunyadi-(fő-) utca*, Штампарија Александра Миловановог, Вел. Бечкерек 1913.
  6. *Илустровани ценовник 1913. – 14. Прве загребачке радионице и трговине свих српско православних црквених утвари, икона, свештеничког одијела, модерних слика, столног посуђа и шиваћих машина Тоше В. Ковачевића*, Загреб, Боговићева улица (Дом српске цркв. општине), Загреб.
  7. *Илустровани ценовник Прве Најстарије и Највеће Српске Творнице Српских Православних Црквених Утвари Љубомир Ђукић и Брат Нови Сад (Војводина), Краља Петра ул. бр. 4.1. Основана 1884. год., Нови Сад*.
  8. *Илустровани ценовник Трговине срп. црквених утвари Николе Ивковића, Нови Сад. Адреса: Nikola Ivkovits, Neusatz (Ujvidék) Ungarn*, Нови Сад.
  9. *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића Нови Сад; власник и одговорни уредник: Никола Ивковић; излази 6 пута годишње*, Нови Сад.
  10. *Илустровани ценовник трговине срп. цркв. утвари Николе Ивковића Нови Сад, основано 1865, Власници Светислав и Радомир Ивковић, штампарија „Натошевић“, Нови Сад 1939*.
  11. *Illustr. Spezialkatalog für fahnen, Fellingner & Hakinger k.u.k. hof-kunstanstalt, kammerlieferanten Sr. k. u. k. hoheit Erzherzog Eugen v. Oesterreich*, Wien, Seilergasse 10.
  12. *Josef Selig & Schwab*, Wien, VII., Mariahilferstrasse 74b.
  13. *Каталогъ книгъ св. изображений, листовъ и видовъ издания Киево-печерской успенской лавры и другихъ издателей и типографий продающихся въ книжныхъ лавкахъ лавры*, Киевъ Типографія Киево-Печерской Успенской Лавры 1910.
  14. *Каталогъ церковныхъ вещей парчи и облачений торговаго дома Я. В. Виталиевъ и И. А. Слоновъ поставщика двора его высочества князя*

-
- черногорскаго Николая I., Москва, Никольская ул. д. графа Шереметева. фирма существуетъ съ 1792 года, Москва.
15. *Katalog über der Firma A. Nöttling kunstverlag und Rahmenfabrik Wels, Österreich.*
  16. *Kunstverlag katalog, Künstlerischer Wand-und Zimmerschmuck, Rich. Bong Kunstverlag, Berlin, W.57, Potsdamerstr. 88.*
  17. *Kunstverlag engros A. Fils - export, Berlin S.O. 16; Netto-Preisliste 1913 (Kunstblätter laut Kunstkatalog mit Rabatt).*
  18. *Kunstverlag Goldleisten.und Rahmen- Industrie U.Nöttling, Wels, Österreich, Import-Export; Neto-Preisliste.*
  19. *Најновији илустровани ценовник творнице српско-православних црквених утвари МИЛАНА ИВКОВИЋА у Новом Саду (Ujvidek-Hungaria) угао главне и дунавске улице (преко од владичанског двора), Нови Сад.*
  20. *Најновији и највећи Ценовник данашњег века у свом српству из хришћанске-позлатарске радионице и творнице свих српско-православних црквених утвари Вранића и Тауша у Новоме Саду Дунавска улица код златног „крста“. бесплатан примерак, Излази 4 пута годишње. Власник и уредник Луж Тауш, Нови Сад. Телеграм адреса Vranits és Tausch. Neusatz (Ujvidék) Ungarn , Нови Сад.*
  21. *Név-és Árjegyzék (Namen- u. Preisliste) Szabó István nemes gyűmölcsfa fenyő. és rózeafaiskolája Szeged, Ujszeged 1916-1917.*
  22. *Oeldruck B.G.*
  23. *Palka József, üvegfestészeti műterme Budapest, VIII, Mária-Terézia-tér 1, sz. Mintakönyv és árjegyzék festett és színes templomablakokrol.*
  24. *Preis-Courant; Leonischen Waarentabrik; Anton Schimper's witwe in Wien, VI/2, Gfrornergasse 3.; giltig ab 15. jänner 1903, Wien.*
  25. *Поставицики Двора Его Императорскогo Величества торг.-пром.-т-во П. И. ОЛОВЯНИШНИКОВА синовья. ПАРЧА, Москва-С.Петербургъ-Ярославъ.*
  26. *Прейсъ - Курантъ церковныхъ вещей торговаго дома Я. В. Виталиева и Н. А. Слонова поставицики Двора Его Височества Князя Черногорскаго*

-
- Николаја I. Фирма постоји од 1792 г. у Москви. Магазин: Николскаја улица, кућа грофа Шереметева, Москва.*
27. S. Kende, *Kunstantiquariat, Wien, I, Wollzeile 24, Katalog Nr. 46, Porträts von Adelligen, Künstlern und berühmten Persönlichkeiten etc. Autographen und Urkunden adeliger Familien, Urkunden verschiedener Länder und Städte XV-XIX jahr, Austriaca, Viennensia, Hungarica und Turcica, Historische Blätter, Militaria und Flugschriften. Schaubkunsblätter, Kupferstiche u. Lithographien etc.*, Wien 1907.
28. *Serie D. Gimpfen und Gallonen. Agremanes. Qualitätsproben zu Serie D*, 1922.
29. *Text-katalog über die Fabrikate D(AML). (früher D(AM). und M&L.); Edition 24*, Wien.
30. *F. Kunstblätter Marque de Fabrique. Oléographies artistiques.*
31. *Fabrik-Marke M&S. Oeldruckbilder, Jozef Rinde, Przemysl Sklad Obrazów i Towarów Kramarskich, Przemysl.*
32. *Ценовник хришћанске позлатарске радионице за црквене утвари Луја Тауша у Новом Саду Основано 1883, Штампарија Браће М. Поповића у Новом Саду, Нови Сад.*
33. *Цијеник трговачке фирме Петар Николић Загреб, Загреб.*
34. *Цијеник трговачке фирме Петар Николић Загреб, Загреб.*
35. *Штанбили*, каталог, без података.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Мр Јелена Бањац (1975, Нови Сад) историчар уметности, виши кустос, дипломирала је на Катедри за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду 2001. године, на предмету Национална историја уметности новијег доба, са темом *Храм Светих апостола Петра и Павла у Руменки*, под менторством професора др Мирослава Тимотијевића. Магистрирала је 2008. године са тезом *Манастир Ковиљ*, под менторством професора др Мирослава Тимотијевића, и исте године уписала докторске студије.

Од 1. марта 2002. године запослена је у Музеју Града Новог Сада на пословима и задацима кустоса, историчара уметности Одељења Завичајна галерија. Звање кустоса стакла је 2003. године. Звање вишег кустоса стакла је 2009. године. Члан је Музејског друштва Србије (2004). Члан је Уметничког савета радионице за израду таписерија Атеље 61 у Новом Саду (2005) и председник од 2010. године. Члан је ИСОМ-а (2009). Члан је Уређивачког одбора Годишњака Музеја града Новог Сада (2010) и главни уредник истог часописа од 2013. године.

У Музеју града чува и проучава савремену ликовну и примењену уметност у Новом Саду и заоставштину архитекте Ђорђа Табаковића. Стручно обрађује и публикује збирке Одељења, брине о стању, смештају и опреми уметничких дела, организује изложбе новосадских уметника и повремене гостујуће изложбе. Аутор је 19 и сарадник на осам изложби у Музеју града Новог Сада и другим установама културе.

У циљу стручног усавршавања, у сопственој и у организацији Музеја Града Новог Сада посетила је значајније музеје у иностранству у Амстердаму, Атини, Берлину, Бечу, Будимпешти, Венецији, Дрездену, Загребу, Истанбулу, Минхену, Прагу, Риму, Санкт-Петербургу, Солуну, Фиренци, Хамбургу.

БИБЛИОГРАФИЈА:

Монографије:

1. Бањац, Јелена, *Храм Светих апостола Петра и Павла у Руменки*, монографија, Српска православна црквена општина у Руменки, Нови Сад 2002.
2. Бањац, Јелена, *Манастир Ковиљ*, монографија, Платонеум, Нови Сад 2013.
3. Бањац, Јелена, Манастир Ковиљ, у: *Шематизам Епархије бачке*, Нови Сад 2013.

Каталози изложби:

4. Бањац, Јелена, *Добри Пастир*, каталог изложбе, Београд 2000.
5. Бањац, Јелена, *Скулптуре из збирки Музеја Града Новог Сада*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2003.
6. Бањац, Јелена, *Слике, скулптуре, керамика, избор из Завичајне галерије Музеја Града Новог Сада*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2005.
7. Ванјас, Jelena, *Stolice Vukašin Gikić*, katalog izložbe, Muzej grada Novog Sada, Novi Sad 2008.
8. Ванјас, Jelena, Subotić, Irina, *Kešelj u Parizu / Reminiscencije*, katalog izložbe, Muzej grada Novog Sada, Galerija Bel Art, Novi Sad 2009.
9. Ванјас, Jelena, Subotić, Irina, Ognjenović, Vida, *Stolice: To sit or not to sit!? Vukašin Gikić*, katalog izložbe, Muzej grada Novog Sada, Novi Sad 2009.
10. Ванјас, Jelena, Doroški, Srđan, Tomanović, Ivana, *New York-Manhattan: Feđa Kiselički*, katalog izložbe, Muzej grada Novog Sada, Novi Sad 2010.
11. Ванјас, Jelena, Angelovski, Vesna Nedeljković, *Grad kakvog više nema, fotografije Aleksandar Plačkov*, katalog izložbe, Muzej grada Novog Sada, Novi Sad 2010.
12. Бањац, Јелена, *Милан Мића Узелац, ликовна дела из фонда Завичајне галерије Музеја града Новог Сада*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2010.
13. Ванјас, Jelena, *O izložbi (S)lika i (Sto)lica Vukašina Gikića*, katalog izložbe, Galerija Gradić, Novi Sad 2010.

-
14. Banjac, Jelena, *Self Portraits and Hands - Vukašin Gikić*, Embassy of the Republic of Serbia, Copenhagen 2010.
  15. Banjac, Jelena, Tairović, Zoran, *Moment of Movement*, katalog izložbe, Muzej grada Novog Sada, Novi Sad 2010.
  16. Bañac, Jelena, *Вера Зарић – цртежи и слике из поклон збирке Завичајне галерије Музеја града Новог Сада*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2011.
  17. Bañac, Jelena, *Поклон Лазара Николајева - избор из колекције уметничких дела*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2012.
  18. Banjac, Jelena, Subotić, Irina, *To sit or not to sit!?- Vukašin Gikić*, katalog izložbe, Narodni muzej Šabac, Šabac 2012.
  19. Bañac, Jelena, Шарчевић, Гроздана, *Владимир Богдановић: Memorialis Liber – слике*, каталог изложбе, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2012.
  20. Bañac, Jelena, *20 годна постојања Школе примењених уметности Шабац: ретроспективна изложба радова ученика (1993-2013)*, Школа примењених уметности Шабац, Шабац 2013.

Чланци:

21. Bañac, Jelena, *Слике Душана Миловановића у Завичајној галерији Музеја Града Новог Сада, Годишњак Музеја Града Новог Сада, 2*, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2007, 189-196.
22. Bañac, Jelena, *О изложби „Рађање простора“ Ђорђа Лазића-Ћапше, Годишњак Музеја Града Новог Сада, 2*, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2007, 298.
23. Bañac, Jelena, *Изложба фотографија Драгана С. Танасијевића „Портрети 1994-2005“ у Музеју Града Новог Сада, Годишњак Музеја Града Новог Сада, 2*, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2007, 298-300.
24. Bañac, Jelena, *Изложбе Музеја града Новог Сада у 2008. години, Годишњак Музеја града Новог Сада, 3-4 / 2007-2008*, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2010, 308-312.

-
25. Бањац, Јелена, Колекција таписерија у Завичајној галерији Музеја града Новог Сада, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 5-6 / 2009-2010, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2012, 176-196.
  26. Бањац, Јелена, Изложбе Музеја града Новог Сада у 2009. и 2010. години, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 5-6 / 2009-2010, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2012, 274-288.
  27. Бањац, Јелена, Ликовна збирка Завичајне галерије Музеја града Новог Сада – аквизиције (2000 – 2011), *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 7 / 2011, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2013, 123 – 151.
  28. Бањац, Јелена, Изложбе Музеја града Новог Сада у 2011. години, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 7 / 2011, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2013, 152 – 158.
  29. Бањац, Јелена, Збирка ликовне уметности одељења Завичајна галерија Музеја града Новог Сада – аквизиције у 2012. години, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 8 / 2012, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2013, 217 – 222.
  30. Бањац, Јелена, Збирка примењене уметности одељења Завичајна галерија Музеја града Новог Сада – аквизиције (2000-2012), *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 8 / 2012, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2013, 223 – 243.
  31. Бањац, Јелена, Изложбена делатност Музеја града Новог Сада у 2012. години, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 8 / 2012, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2013, 247 – 253.
  32. Бањац, Јелена, Слово Петра Ћурчића на отварању изложбе „Поклон Лазара Николајева – избор из колекције уметничких дела“, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 8 / 2012, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2013, 254 – 255.
  33. Бањац, Јелена, Радован Ждрале: еуклидовско виђење света и времена, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 8 / 2012, Музеј града Новог Сада, Нови Сад 2013, 256 – 258.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Јелена Бањац

број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Радионица и трговина црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду

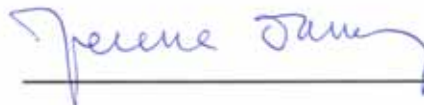

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 31.10.2013.

_____

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Јелена Бањац

Број уписа _____

Студијски програм Национална историја уметности новијег доба

Наслов рада Радионица и трговина црквених утвари
Николе Ивковића у Новом Саду

Ментор проф. др Мирослав Тимотијевић

Потписани Јелена Бањац

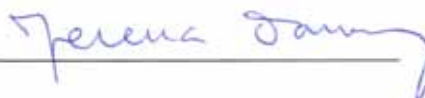
изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 31.10.2013.

_____

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Радионица и трговина црквених утвари Николе Ивковића у Новом Саду

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 31.10.2013.

_____